

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Ohlas španělské občanské války v českém tisku v letech 1938 - 1939

Diplomová práce

Studijní program: N7504 – Učitelství pro střední školy
Studijní obory: 7503T045 – Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy
7504T243 – Učitelství českého jazyka a literatury

Autor práce: **Bc. Adéla Valentová**
Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Adéla Valentová**
Osobní číslo: **P13000784**
Studijní program: **N7504 Učitelství pro střední školy**
Studijní obory: **Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy
Učitelství českého jazyka a literatury**
Název tématu: **Ohlas španělské občanské války v českém tisku v letech 1938 -
1939**
Zadávací katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomová práce zmapuje ohlasy španělské občanské války v letech 1938 - 1939 v českém a moravském dobovém tisku. Ten bude zdrojem primární literatury a k jeho reflexi bude následně použita sekundární literatura (publikace a časopisy).

Cílem práce je sledovat prezentaci jednotlivých událostí španělské občanské války v dobových tiskovinách.

V první části bude autorka sledovat, jak byl v těchto tiskovinách popsán průběh bojů, postoje jednotlivých stran konfliktu, osudy českých interbrigadistů, či jaké byly ohlasy českých intelektuálů a politiků na tyto události. Dále se také zaměří na to, jaká politická stanoviska zaujímala sama jednotlivá periodika ke španělskému konfliktu.

V druhé části autorka porovná a zhodnotí, jak jednotlivá periodika odlišně popisovala dané události a jak se lišila ve své politickém přístupu.

Autorka se bude držet organizačních a metodických pokynů vedoucího práce a bude pravidelně konzultovat.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BACHOUDOVÁ, Andrée. Franco. Vyd. 1. Praha : Themis, 2000. 574 s. ISBN 80-85821-77-X.

ELLWOOD, Sheelagh. Franco: člověk, voják, diktátor. Vyd. 1. Brno : Books, 1999. 264 s. ISBN 80-7242-062-3.

CHALUPA, Jiří. Jak umírá diktatura: pád Frankova režimu ve Španělsku. Olomouc : Votobia, 1997. 220 s. ISBN 80-7198-257-1.

MURY, Gilbert. Franco proti Španělsku. Vyd. 1. Praha : Mír, 1950. 89 s. cnb000676082.

PRESTON, Paul. Franco. Vyd. 1. Praha : BB art, 2001. 706 s. ISBN 80-7257-619-4.

CÍLEK, Roman. Krvavá předehra : Španělsko, 1936-1939: občanská válka a zahraniční intervence. 1. vyd. Praha : Epoque, c2004. 431 s., [24] s. obr. příl. Polozapomenuté války ; sv. 2. ISBN 80-86328-57-0.

Tiskoviny: České slovo, Moravské slovo, Brněnská svoboda, Venkov, Národní listy, Polední list, Moravská rovnost, Právo lidu, aj.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.

Katedra filosofie

Datum zadání diplomové práce:

10. dubna 2014

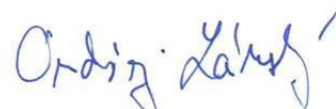
Termín odevzdání diplomové práce:

30. dubna 2015

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Ondřej Lánský, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2014

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 22. 6. 2015

Podpis: *Talentová*

PODĚKOVÁNÍ

Mé poděkování patří panu Mgr. Ing. Martinu Brabcovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, ochotu a vstřícnost při vypracování mé diplomové práce. Dále děkuji své rodině za poskytnutou podporu.

Anotace

Studentka se pokusí o analýzu ohlasu španělské občanské války v dobových tiskovinách Venkov, České slovo a Rudé právo v letech 1938 a 1939. V práci bude klasifikována španělská občanská válka, falangismus a bude popsáno spojení této události s československou historií. Dále bude popsán vývoj španělské občanské války a historicko-politická situace v Československu v tomto období. Práce se bude dále zabývat stranickým systémem v Československu ve 30. letech. Vybere politické strany (s různým politickým přesvědčením) důležité pro vnitropolitický vývoj (agrárníci, národní socialisté a komunisté). Bude popsán systém stran do roku 1938 a stranický systém druhé republiky. V poslední části se studentka pokusí analyzovat konkrétní články o španělské občanské válce, které vycházely v tiskových platformách těchto politických stran. Pokusí se nastínit, jaká politická stanoviska zaujímají dané tiskoviny v přístupu ke španělské otázce.

Klíčová slova

španělská občanská válka, moderní dějiny Španělska, československý politický systém 30. let, československý tisk 30. let, frankismus

Abstract

The student will try to analyse the responses of the Spanish Civil War in period prints Venkov, České slovo and Rudé právo in years 1938 and 1939. The thesis will be classified the Spanish Civil War, the Falangism and will be described the connection between this event and history of Czechoslovakia. The following will be describe the progression of the Spanish Civil War and historical and political situation in Czechoslovakia during this period. The thesis will be engage party system in Czechoslovakia in 30s. Choose political parties (with different political convictions) important for internal development (Agrarians, national Socialists and the Communists). It will be describe party system in 1938 and the party system of the Second Republic. In the last section the student will try to analyse specific articles about the Spanish Civil War, which appeared in print platforms of these political parties. It will try sketch political opinions given prints in attitude to the Spanish Question.

Keywords

the Spanish Civil War, the modern history of Spain, political party system in Czechoslovakia in 30s, period prints in Czechoslovakia in 30s, the Franquism

Obsah

Seznam ilustrací	7
Seznam použitých zkratk	7
Úvod	8
1 Teorie španělské občanské války a důvody zkoumání	10
1.1 Španělská občanská válka z hlediska teorie občanských válek	10
1.2 Zdroje a definice falangismu	11
1.3 Důvody pro zkoumání španělské občanské války v českém prostředí	13
2 Historické panorama	14
2.1 Historie španělské občanské války	14
2.1.1 Předcházející události a začátek španělské občanské války	14
2.1.2 Zahraniční intervence	19
2.1.3 Vliv sféry stalinismu na republikánskou stranu a celkový průběh událostí	26
2.1.4 Čeští dobrovolníci ve Španělsku	27
2.1.5 Další klíčové události španělské občanské války	32
2.1.6 Válka přechází ve válku	34
2.1.7 Shrnutí průběhu španělské občanské války	35
2.2 Historická situace v Československu v letech 1936 – 1939	36
3 Vybrané politické strany	47
3.1 Stranický systém před rokem 1938	47
3.1.1 Agráři	47
3.1.2 Národní socialisté	48
3.1.3 Komunistická strana Československa	50
3.2 Stranický systém druhé republiky	53
3.2.1 Strana národní jednoty	54
3.2.2 Národní strana práce	57
4 Československý tisk o španělské občanské válce	61
4.1 Agrární tisk	61
4.1.1 Výběr článků	62
4.2 Tisk národních socialistů	73
4.2.1 Výběr článků	73
4.3 Komunistický tisk	106
4.3.1 Výběr článků	106
4.4 Komparace zdrojů	126
4.4.1 Základní srovnání z hlediska ideologizace zdroje	126
4.4.2 Srovnání publikovaných zpráv z hlediska přístupu k informacím	127
4.4.3 Postoj k intervenci	129
4.4.4 Postoj k Sovětskému svazu a komunismu	130
Závěr	131
Seznam použitých zdrojů	132

Seznam ilustrací

Obrázek 1: Znak falangy	12
Obrázek 2: Francisco Franco na typické fotografii.....	14
Obrázek 3: Španělský plakát Lidové fronty	26
Obrázek 4: Agitační plakát Lidové fronty	27
Obrázek 5: Časopis Salud.....	30
Obrázek 6: Gottwaldova rota.....	32
Obrázek 7: Piccasův obraz Guernica	33
Obrázek 8: Franco při dobytí Madridu	34
Obrázek 9: Volební kampaň Národní obce fašistické.....	36
Obrázek 10: Emil Hácha.....	43
Obrázek 11: Typický znak agrárníků.....	47
Obrázek 12: Rudolf Beran	55
Obrázek 13: Venkov - logo.....	62
Obrázek 14: České slovo - logo.....	73
Obrázek 15: Barcelona po bombardování	84
Obrázek 16: Pamětní deska roku 1938 v Barceloně	87
Obrázek 17: Rudé právo - logo.....	106
Obrázek 18: Mezinárodní brigády	119
Obrázek 19: Znak mezinárodních brigád.....	124

Seznam použitých zkratk

CEDA	Španělská konfederace pravicových autonomních skupin (<i>Confederación Española de Derechas Autónomas</i>)
CNT	Národní konfederace práce (<i>Confederación Nacional del Trabajo</i>)
ČSR	Československá republika
DNSAP	Německá národně socialistická strana dělnická (<i>Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei</i>)
KSČ	Komunistická strana Československa
NSP	Národní strana práce
PCE	Komunistická strana Španělska (<i>Partido Comunista de España</i>)
POUM	Dělnická stran marxistického sjednocení (<i>Partido Obrero de Unificación Marxista</i>)
PSOE	Socialistická dělnická strana Španělska (<i>Partido Socialista Obrero Español</i>)
SdP	Sudetoněmecká strana (<i>Sudetendeutsche Partei</i>)
SNJ	Strana národní jednoty
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik

Úvod

Práce pojednává o jedné z nejdůležitějších událostí moderních evropských dějin, španělské občanské válce. Ta probíhala ve 30. letech 20. století, v období, kdy se výrazně měnila vnitropolitická situace v Evropě i na československém území. Osud Španělska se určitým způsobem svázal s osudem Čechoslováků skrze přístup našich hlavních politických stran.

Téma španělské občanské války je spojeno s ústřední postavou povstaleckého tábora generála Francisca Franca, který se z průměrného vojenského důstojníka dokázal prosadit až do vedoucího postavení v zemi a od roku 1939 až do své smrti roku 1975 byl vůdcem španělského státu. Zasloužil se také o restauraci monarchie na španělském území a dosadil na trůn krále Juana Carlose (panovníka, který vládl až do roku 2014, kdy ho nahradil korunní princ Felipe). Francisco Franco i po španělské občanské válce určitým způsobem ovlivnil celoevropský vývoj za 2. světové války, kdy důsledně udržel neutralitu Španělska.

Československo za španělské občanské války přecházelo ze systému první republiky do systému druhé republiky a následně do režimu protektorátu. Pro Československo stejně jako pro mnoho jiných zemí to bylo (ač to v tu chvíli nebylo jasné) předválečné období. Španělská občanská válka jako téma v Československu rozdělovala obyvatelstvo na několik názorových skupin. Oficiální vláda, reprezentovaná především agrární stranou, se stavěla proti intervenci, materiální podpoře a vysílání dobrovolníků do Španělska. Agitování a nábor dobrovolníků, stejně jako pokus o přechod hranic za tímto účelem, se staly trestným činem. Početné řady komunistů naopak vyjadřovaly nutnost pomoci na španělském území, zejména dobrovolným bojem v řadách Lidové fronty, neboť v jejich osudu spatřovali naši budoucnost - zabor demokratického území fašistickými stoupenci. Viděli v Německu už v té době hrozbu. Komunisté oproti legitimní vládě realizovali spoustu humanitárních akcí a psali o osudech dobrovolníků na španělských frontách. Interbrigadisté se stali kontroverzním tématem.

První kapitola práce se bude věnovat teoretickému vymezení španělské občanské války. Zaměří se na jednotlivé důležité pojmy, zařazení této války do systému občanských válek a na ideologický podklad událostí. V kapitole bude obecně klasifikována občanská válka, španělská občanská válka, falangismus apod. Následně nastíní, proč se španělská občanská válka zkoumá z hlediska českého prostředí.

Druhá kapitola zmapuje období španělské občanské války z historického hlediska. Zaměří se na nejdůležitější události, které ovlivnily její průběh. V této části se zároveň práce věnuje osudům českých interbrigadistů. Popíše nejznámější vojenské útvary, kterých byli Češi a Slováci součástí. Druhou podstatnou částí kapitoly bude souběžný historicko-politický vývoj Československa v tomto období. Seznámí s důležitými okamžiky československých dějin ve 30. letech. Námi mapované období končí vytvořením protektorátu na našem území.

Třetí kapitola se bude zabývat politickým systémem v Československu. Budou představeny jednotlivé politické strany důležité pro vývoj tehdejšího politického systému s odlišnými politickými názory. Kapitola bude rozdělena na dva díly. Prvním dílem bude politický systém před rokem 1938 a druhým

bude politický systém druhé republiky, kdy došlo ke spojování politických stran do větších celků. Některé strany byly zrušeny, nebo přešly do ilegality (včetně komunistické strany).

Čtvrtá kapitola se zabývá tiskovým systémem politických stran uvedených ve třetí kapitole. Představí jednotlivé tiskové orgány zřízené pod politickými stranami. Konkrétně bude analyzován agrární tisk zastoupený deníkem Venkov, tisk národních socialistů České slovo (a pod ním obsažen deník A - Zet a Večerní České slovo). Jako třetí bude využito Rudé právo, tisk komunistické strany. Při analýze budou vybírány články, které se týkají španělské otázky. Na závěr bude provedena komparace a bude zjišťován názor jednotlivých tiskovin na problém španělské občanské války. K analýze tisku budou použity autentické tiskové materiály dostupné v Národní knihovně České republiky.

1 Teorie španělské občanské války a důvody zkoumání

1.1 Španělská občanská válka z hlediska teorie občanských válek

Kapitola teoreticky uvede téma španělské občanské války a vědecké ukotvení tématu, nastíní jeho dělení, popíše důležitější aspekty války, kterými se práce dále zabývá, a ukáže, jaké jsou důvody zkoumání daného tématu v českém prostředí.

Definice a klasifikace

Španělská občanská válka byla specifický druh vnitrostátního konfliktu, který vykazuje celou řadu charakteristických rysů, jednoznačně ji vymezit ale nelze. Nejčastěji používaná definice říká, že se jedná o „*vnitrostátní ozbrojený konflikt mezi vládou a nevládní skupinou, která se proti vládní moci aktivně vymezuje*“¹. Tato skupina může být opoziční, autonomistická, separatistická, guerillová (partyzánská) apod. Tato skupina musí být schopna vést vojenské akce k prosazení svých cílů.

Některé definice zdůrazňují, že do konfliktu takové povahy se ze zásady nezapojují ostatní státy (vnější síla). To ovšem není případ španělské občanské války. Pokud propukne zahraniční intervence, konflikt přerůstá ve vnitrostátní konflikt se zahraniční účastí a dále může probíhat v mezistátní či mezinárodní úrovni².

Badatel a expert na katalánskou politiku působící na univerzitě Yale Nicholas Sambanis uvádí několik znaků:

- konflikt zahrnuje vojenské akce uvnitř státu, jichž se vláda státu aktivně účastní
- efektivní odpor na obou či více stranách konfliktu, který dosahuje určité intenzity (více než sto padlých a delší trvání - ne nahodilé potyčky)³

Španělská válka byla bezpochyby občanskou válkou, ale měla silnou tendenci k internacionálnímu konfliktu. Během jejího průběhu se bojů účastnily interbrigády mnoha evropských zemí a evropské státy poskytovaly oběma stranám i materiální pomoc, byť většinou neoficiálně. Velmi často se objevuje názor, že byl tento konflikt předehrou ke 2. světové válce, která už byla prokazatelně mezinárodním konfliktem. Někteří badatelé tvrdí, že zde můžeme najít začátek ideologického boje mezi fašismem a demokracií - i když je toto tvrzení nadsazené. Není možné přesně vyjádřit, do jaké míry zasáhla do vzniku a průběhu konfliktu rovina ideologická.

Španělská občanská válka se v některých pracích klasifikuje i podle předmětu a příčin a na základě výsledku války. Podle těchto klasifikačních kritérií je španělská občanská válka ideologické soupeření, kde nalézáme nesmiřitelný boj mezi levicí a pravicí. Španělská republika je v té době politicky

---

¹ Sedmdesát let od vypuknutí španělské občanské války : vnitřní a vnější aspekty konfliktu = Petenta Amos desce el. desenca denamiento de la guerra civil española : aspectos internos y externos. 1. vyd. Hradec Králové : Gaudemus, 2007. 111 s. ISBN 978-80-7041-788-1., s. 83

² tamtéž, s. 83

³ tamtéž, s. 83

nestabilní, narůstá radikalizace různých směrů, prochází ekonomickou krizí, je hospodářsky zaostalá kvůli nezdařeným agrárním reformám, nerovnoměrné industrializaci, rozdílům mezi bohatstvím regionů apod. Tato strana konfliktu je tradicionalisticky, rurálně orientovaná, ekonomicky a sociálně zaostalá země. Oproti tomu povstalecká strana je antitraditionalistická, volá po modernizaci a industrializaci.

Před vypuknutím války vzniklo ve státě několik linií sváru a jejich spojením vznikl samotný konflikt. Byl to především již zmíněný nesmiřitelný rozpor pravice a levice, modernizace proti tradici, centra státu proti chudým periferiím, stále patrný rozpor mezi republikánstvím a monarchismem, neméně k tomu přispěl konflikt církevní (na jedné straně snaha o sekularizaci a tradiční náboženský koncept na straně druhé)⁴.

Španělská občanská válka byla velkým sociálním otřesem v procesu modernizace a byla odrazem radikálních společenských změn spojených s důsledky průmyslové revoluce. Dá se předpokládat, že byla předvojem další geneze konfliktu v evropském prostředí.

1.2 Zdroje a definice falangismu

Prvním intelektuálem propagujícím fašistickou (hovoříme o klasickém fašismu) ideologii byl Ernesto Giménez Caballero, na nějž působila významně jeho italská žena. Oba obdivovali Mussoliniho stát. Navíc byl Caballero muž s mezinárodní popularitou, proto měl velmi dobré postavení a jeho smýšlení se dostávalo do širších okruhů. Podle něj revoluce je třeba nejen pro modernizaci státu, ale také pro vzkříšení španělského národa. Sám však připouští, že Španělsko není doposud zralé na revoluci⁵.

Definici španělského odvětví fašismu (falangismu) poprvé představil filosof a literát Ramiro Ledesma Ramos, stejně jako její programové ukotvení⁶. Viděl několik nutných východisek, nežádka konzervativních. Především to byl návrat k tradici v kulturní a morální oblasti; v politické oblasti pak razantní (revoluční) rozpor s parlamentní a liberální demokracií. Již se zde také objevuje hierarchická autorita a vůdcovský princip. Navrhuje i revoluci v oblasti ekonomiky. Má tak vzniknout ve sféře nacionalismu a kolektivismu diktatura autoritativního státu⁷. *Jedinec je mrtev*, budoucnost tkví ve spojenectví, kterého může být dosaženo i násilím⁸. Ideologie falangy odráží sílu centralisticko-autoritářské mentality tradičního Španělska. Falangismus dával najevo své sociální zájmy, upozorňoval na zkorumpovanost kapitalismu, ale zároveň se odvracel od marxismu a třídního boje. Lišil se od nacismu a fašismu svou konzervativní povahou. Měla hluboké spojení s církví a španělskou

---

⁴ Sedmdesát let od vypuknutí španělské občanské války : vnitřní a vnější aspekty konfliktu = Setenta años desde el desencadenamiento de la guerra civil española : aspectos internos y externos. 1. vyd. Hradec Králové : Gaudeamus, 2007. 111 s. ISBN 978-80-7041-788-1., s. 84

⁵ CHALUPA, Jirí. Zápisky o válce občanské : studie o vybraných aspektech Španělské občanské války 1936-1939. Praha : NLN, 2002. 159 s. Knižnice Dějiny a současnost ; sv. 18. ISBN 80-7106-431-9., s. 29

⁶ tamtéž, s. 30

⁷ tamtéž, s. 31

⁸ tamtéž, s. 31

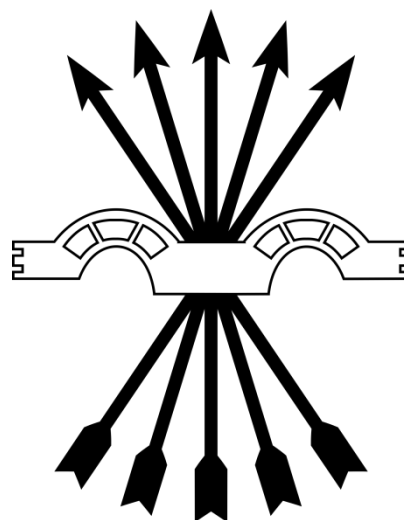
tradicí. I symboly převzala od středověkých katolických králů Ferdinanda a Isabely (jeho a šípy, které měly vyhladit kacíře)⁹.

K určitému pozměnění, či doplnění dochází falangistická ideologie v myšlenkách Primo de Rivery, který byl označen za knížete španělského fašismu¹⁰. Ten se zajímal o fašistickou ideologii již od roku 1933, inspirován Hitlerovým vítězstvím. Jak poznamenal, fašismus neznamená taktiku násilí, ale ideu, myšlenku jednoty. Úspěch neslaví nejsilnější společenská třída, ani nejpočetnější politická strana (i když to tvrdí zastánci demokratických voleb). Úspěch bude mít vždy princip pořádku společný všem (a jeho představitelem je sám stát). Fašistická ideologie není ani pravicová (ta chce zachovat i špatné), ani levicová (ta chce zničit i dobré). Stát fašistický by měl být stát patřící pracujícím (např. i s odbory)¹¹. Heywoodova Politologie např. u hesla Fašismus španělskou ideologii vůbec neuvádí¹².

Většina interpretací fašismu má ve svých tezích povážlivé trhliny, většinou se upínají na jediný aspekt, ať už psychologický, ekonomický, apod. Fakta, která podporují tvrzení, jsou vybrána čistě účelově, některé jevy jsou přeceňovány¹³.

Podle některých aspektů by se španělský falangismus jistě dokázal vměstnat mezi fašistická zřízení (jako reakce či re-akce skupiny na jev)¹⁴.

Fašismus je obecně produkt, byť nežádoucí, moderního vývoje společnosti směřující k demokracii¹⁵. Nejširší vymezení zahrnuje nejen nacismus a italský fašismus, ale mnoho jiných hnutí a režimů, u nichž je posouzení fašistické podstaty značně obtížné (Španělsko). Podle autora není možné považovat Francův režim za fašistický¹⁶. Jak píše Gregorovič, fašismus chce absolutizovat roli státu a absolutizaci vedoucí strany¹⁷. Oproti tomu ve Španělsku nebyla absolutizace nikdy hlavním cílem. Ani on neuvádí španělský příklad jako odnož fašismu. Shoduje se v dominantním vůdcovském principu a vojenské síle, ovšem ve filosofii nikoliv¹⁸.

Obrázek 1: Znak falangy

⁹ BEEVOR, Antony. Španělská občanská válka. Vyd. 1. Praha : Beta-Dobrovský ; Plzeň : Ševčík, 2004. 319 s., [32] s. obr. příl. ISBN 80-7306-141-4.s.44

¹⁰ CHALUPA, Jiří. Zápisky o válce občanské : studie o vybraných aspektech Španělské občanské války 1936-1939. Praha : NLN, 2002. 159 s. Knižnice Dějiny a současnost ; sv. 18. ISBN 80-7106-431-9., s. 33

¹¹ tamtéž, s. 34

¹² HEYWOOD, Andrew. Politologie. 3. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 537 s. ISBN 978-80-7380-115-1., s. 85 - 86

¹³ KOTLÁN, Pavel. Fašismus a jeho česká podoba : národní obec fašistická 1926-1933 a fašismus současný. Vyd. 1. Přerov : Šárka, 2001. 78 s. ISBN 80-901755-8-9., s. 10

¹⁴ tamtéž, s. 12

¹⁵ tamtéž, s. 13

¹⁶ tamtéž, s. 14

¹⁷ GREGOROVIČ, Miroslav. Kapitoly o českém fašismu : Fašismus jako měřítko politické dezorientace ; [Legenda a skutečnost]. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1995. 186 s., [8] s. fot., front. ISBN 80-7106-100-X., s. 10

¹⁸ tamtéž, s. 18

1.3 Důvody pro zkoumání španělské občanské války v českém prostředí

Válka španělská, která vypukla v roce 1936, nepřímou ukazuje na své regionální úrovni, co následně čeká Evropu za 2. světové války i po ní. Podle některých teorií byla dokonce prvním dějstvím světové války (někteří historikové staví počátek 2. světové války k obsazení Maďarska do roku 1931, oproti běžnému užívání obsazení Polska 1939). Můžeme zcela jistě vysledovat fenomény, které jsou oběma válkám společné, což je především bombardování civilního obyvatelstva (např. Madrid v roce 1936), zničení nechráněných měst (Guernica), systematické vyhlazování určitých skupin obyvatelstva na základě ideologie. V obou válkách také měla velkou akční sílu účinná propaganda¹⁹. Důležitý je také pokrok v oblasti zbrojnictví a techniky (válečnictví). Některé pokrokové válečné „nástroje“ využili už Španělé, následně byly využity ve 2. světové válce (především masové využití tanků a letadel). Ve španělském prostředí můžeme najít předobraz evropského prostředí následujících let. Zápisky o válce občanské uvádějí pro tento fenomén název „předobraz evropského znejistění“²⁰, kdy na scénu vstupují reformy, revoluce, hrozba (či vítání) nadvlády komunismu. Rozbroj mezi pravíci a levíci sledujeme v předválečné falanze (pravíci radikálové a strana CEDA). Zajímavé ovšem je, že jedním z důsledků španělské občanské války je nastolení jedné z nejstabilnějších evropských konzervativních diktatur, která trvala až do roku 1975. Francisco Franco byl posledním diktátorem klasického typu v evropských dějinách a na svém postu se udržel v novodobých dějinách zdaleka nejdéle²¹.

---

¹⁹ CHALUPA, Jiří. Zápisky o válce občanské : studie o vybraných aspektech Španělské občanské války 1936-1939. Praha : NLN, 2002. 159 s. Knižnice Dějiny a současnost ; sv. 18. ISBN 80-7106-431-9., s. 6

²⁰ tamtéž, s. 7

²¹ tamtéž, s. 7

2 Historické panorama

Kapitola se zabývá historickým vývojem událostí ve Španělsku v době španělské občanské války a současně popisuje souběžnou historickou situaci v Československu. Styčným bodem je pak popis působení československých dobrovolníků ve Španělsku.

2.1 Historie španělské občanské války

Tato kapitola se bude zabývat historickým vývojem španělské občanské války od předcházejících událostí po dobu, která vyústí následně v celosvětový konflikt, 2. světovou válku. Zmapuje nejdůležitější události, které mají dosah ve vývoji konfliktu a obeznámí s klíčovými osobnostmi Španělska 30. let. Zároveň bude popisovat vliv zahraniční intervence a genezi vnitřní a vnější politiky, která spoluutvářela konflikt.

Tvář španělské občanské války – Francisco Franco

Pro zkoumané období a celé dějiny Španělska je nejdůležitější osobností Francisco Franco. Narodil se 4. prosince 1892 v El Ferrolu a zemřel 20. listopadu 1975 v Madridu. Na začátku španělské občanské války nebyl vůdčí osobností, ale během vývoje událostí se jí stal (dílem náhody) a nejen, že byl velitelem vítězného tažení nacionalistů, ale stal se nejdéle vládnoucím diktátorem v Evropě. Totalitní režim ve Španělsku přetrval až do sedmdesátých let, dlouho po 2. světové válce a je pevně spjat s celým dějinným formováním země. Zároveň se na sklonku svého života zasloužil o restauraci španělské monarchie a dosazení (v současnosti již bývalého krále) Juana Carlose na trůn. Není mu možné upřít obrovský podíl na současném stavu Španělska. Na druhé straně měl na svědomí mnoho zločinů, nejen proti své vlasti.

Obrázek 2: Francisco Franco na typické fotografii

2.1.1 Předcházející události a začátek španělské občanské války

Do dnešního dne nelze jednoznačně definovat konec občanské války ve Španělsku, nelze ani jednoznačně říci, že konflikt začal v červenci 1936 povstáním generálů proti republikánské vládě. Ve válce hrály roli tři typy konfliktů, které se na španělském území překrývaly a dávaly dohromady jedinečný obraz španělské občanské války. Byl jím střet třídních zájmů, brojení proti autoritářské konzervativní vládě a boj regionalistů proti centralizované vládě²². Generálové podporovali od začátku vlastníky půdy a průmyslníky a věřili centralizaci vlády. Také chtěli mít záštitu katolické církve (Franco byl celoživotním přesvědčeným katolíkem). Tím pádem byla povstalecká frakce poměrně kompaktní. Oproti tomu republikánská opozice byla značně nesourodá a její integritu narušovaly

²² BEEVOR, Antony. Španělská občanská válka. Vyd. 1. Praha : Beta-Dobrovský ; Plzeň : Ševčík, 2004. 319 s., [32] s. obr. příl. ISBN 80-7306-141-4., s. 13

všechny výše zmíněné konflikty. Republikáni se vlastně dokázali spojit pouze pod jedním heslem, a to byl boj proti fašismu, který si navíc ani nepředstavovali všichni stejně²³.

V říjnu 1934 vypuklo levicové povstání jako protiúder proti údajně chystanému fašistickému převratu. Povstání ale bylo neúspěšné. Došlo ke změnám ve vládě, ale nová vláda z roku 1935 měla pouze mizivou funkci. Kortesy (název vládního orgánu) byly rozpuštěny hned na začátku roku 1936²⁴.

V prvních týdnech roku 1936 se rozpoutaly nové volební kampaně. Události v Asturii (dělnické stávky) značně hnuly s rozhodnutím některých voličů. Pravicová aliance (zahrnující CEDA, monarchisty a karlisty) byla nazvána Národní frontou a měla podporu církve. Strany levicové a strany politického středu se sdružily pod název Lidová fronta²⁵. Počet komunistů v zemi vzrostl počátkem roku na 30 tisíc. Pravicový blok byl ve volbách poražen. Již zde se začal rodit státní převrat. Franco se snažil přesvědčit přechodného premiéra, aby moc nepředal do rukou Lidové fronty, ale k ustavení této vlády nakonec došlo²⁶. To byl jistý zlomový bod, proč roku 1936 propuká občanská válka a území Španělského království (republiky) se téměř na půlstoletí stane frankistickým Španělskem. Španělská občanská válka je nazývána čtvrtou karlistickou válkou²⁷. Zvláštní roli hráli právě karlisté, odbojáři, přívrženci královské dynastie se snahou znovu ji dosadit do čela státu. V občanské válce bojují na straně frankistů²⁸.

Ve vývoji nejdůležitější události novodobé historie Španělska hraje nejvýznamnější roli intervence evropských států, která změnila průběh konfliktu a výrazně ho prodloužila. Německo již na začátku podporovalo vytvoření španělského ultrapravicového bloku. Na území Španělska bylo několik špionážních buněk a agenti gestapa²⁹.

Občanská válka probíhá vojensky, ale i vnitropoliticky, na společenské rovině. Situace na poloostrově byla takřka předobrazem konfliktu celoevropského. V průběhu občanské války houstne svárlivé klima v Evropě³⁰. Konflikt mezi evropskými státy se tak formou jejich intervence do tohoto místního konfliktu rozeběhne mnohem dříve, než začne opravdová válka. Nacionalistům nahrávala především roztržičnost tábora republikánů, neboť jejich materiální zaopatření bylo srovnatelné. Tato lokální válka se vyvine ve prospěch pravice, na rozdíl od následujícího konfliktu evropského.

První světová válka zanechala ve Španělsku povážlivé trhliny. Nezamýšleným důsledkem růstu vývozu bylo zvýšení procenta zemědělských ploch. Krize ve venkovských oblastech byla podpořena

---

²³ BEEVOR, Antony. Španělská občanská válka. Vyd. 1. Praha : Beta-Dobrovský ; Plzeň : Ševčík, 2004. 319 s., [32] s. obr. příl. ISBN 80-7306-141-4., s. 13

²⁴ tamtéž, s. 38

²⁵ tamtéž, s. 41

²⁶ tamtéž, s. 42

²⁷ CHALUPA, Jiří. Don Carlos a ti druzí : karlistické války ve Španělsku v letech 1833-1939. 1. vyd. Praha : Epocha, 2008. 290 s. Polozapomenuté války ; sv. 14. ISBN 978-80-87027-57-8., s. 231

²⁸ tamtéž, s. 232

²⁹ CÍLEK, Roman. Krvavá předehra : Španělsko, 1936-1939: občanská válka a zahraniční intervence. 1. vyd. Praha : Epocha, c2004. 431 s., [24] s. obr. příl. Polozapomenuté války ; sv. 2. ISBN 80-86328-57-0., s. 25

³⁰ UBIETO ARTETA, Antonio. Dějiny Španělska. 3., dopl. vyd. Praha : NLN, 2007. 915 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-836-5., s. 1122

odlivem pracovních sil do průmyslu. Země sice zbohatla, mzdy ale nerostly. Vůdčí podnikatelé nesouhlasili s tím, že daně z průmyslu dotují zemědělské oblasti. Separatismus se oživuje a úroveň armády je stále nevalná³¹.

V zemi drasticky stoupá nezaměstnanost, volební výsledky ve prospěch levice probudily přehnané naděje v řadách dělníků. Přípravy na spiknutí pokračují pod vedením generála Moly. Hodlají se poučit z neúspěchu v roce 1932, kdy spiknutí velel generál Sanjurjo^{32 33}. Dosavadní politický systém by se ale ani za předpokladu, že by se převrat nepovedl, nebo neproběhl, nebyl schopen adaptovat na nové podmínky ve státě³⁴.

V dubnu 1936 sestavil generál Mola³⁵ první direktivu povstání pod názvem „*Cíle, metody a cesty*“ – zdůrazňuje nutnost podpory široké civilní veřejnosti. Přímou použil body jako „*aplikování prostředků politického teroru*“ a „*použití krajního násilí proti silnému nepříteli*“.³⁶

Plánovaný převrat neměl být založen na kvantitě přívrženců, spíše na politickém účinku a rychlosti jejich jednání³⁷.

V květnu pak jednotky marockého kontingentu tajně přislíbily svou účast na povstání³⁸. Povstalečtí generálové počítali se silou, která se přepraví z Maroka, byla to jejich nejsilnější frakce.

25. května vešla v platnost druhá direktiva Moly, jejímž jádrem byl strategický plán povstání³⁹. Většina vyšších důstojníků byla loajální k povstalcům⁴⁰. Na počátku června 1936 byly předloženy podmínky: likvidace republikánské legislativy, rozpuštění politických stran, odborových svazů, vyhlášení prozatímní diktatury⁴¹.

Vojenské povstání generálů se v začátcích potýkalo především se dvěma problémy. Nebyl zajištěn úspěch v důležitých místech, což byla Valencie, Barcelona a především Madrid. Nebylo jasné, co

---

³¹ BEEVOR, Antony. Španělská občanská válka. Vyd. 1. Praha : Beta-Dobrovský ; Plzeň : Ševčík, 2004. 319 s., [32] s. obr. příl. ISBN 80-7306-141-4., s. 24

³² PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s. 123

³³ José Sanjurjo – generál španělské armády. Byl jedním z hlavních konspirátorů španělské občanské války. Byl veteránem z Maroka.

³⁴ BEEVOR, Antony. Španělská občanská válka. Vyd. 1. Praha : Beta-Dobrovský ; Plzeň : Ševčík, 2004. 319 s., [32] s. obr. příl. ISBN 80-7306-141-4., s. 25

³⁵ Emilio Mola - španělský nacionalistický velitel, veterán afrických válek, jedna z vůdčích osobností španělské občanské války, působil jako konzervativní politik. Narodil se 1887 na Kubě, která byla tehdy španělskou provincií. Po zvolení Lidové fronty do vlády spolupracoval s karlistickou opozicí, údajně si ale nebyl jistý úspěchem nacionalistického povstání. Nedožil se konce války, zemřel 1937 při letecké nehodě. (PAYNE, Stanley G. The Spanish Civil War. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. ISBN 978-052-1174-701.)

³⁶ PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s.124

³⁷ BEEVOR, Antony. Španělská občanská válka. Vyd. 1. Praha : Beta-Dobrovský ; Plzeň : Ševčík, 2004. 319 s., [32] s. obr. příl. ISBN 80-7306-141-4., s. 53

³⁸ PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s.124

³⁹ tamtéž, s.124-125

⁴⁰ BEEVOR, Antony. Španělská občanská válka. Vyd. 1. Praha : Beta-Dobrovský ; Plzeň : Ševčík, 2004. 319 s., [32] s. obr. příl. ISBN 80-7306-141-4., s. 53

⁴¹ CHALUPA, Jiří. Don Carlos a ti druzí : karlistické války ve Španělsku v letech 1833-1939. 1. vyd. Praha : Epocha, 2008. 290 s. Polozapomenuté války ; sv. 14. ISBN 978-80-87027-57-8., s. 229

udělá řada vyšších důstojníků a na jakou stranu se přikloní Civilní garda (pořádkové jednotky). Její podporu bylo takřka nutné získat. Za druhé si vzbouřenci museli zajistit podporu africké armády a generála Franca. Mola věděl, že šance na úspěch převratu budou nízké, pokud se Franco nepřipojí (zejména proto, že měl loajalitu marockých vojáků)⁴². Ostatní generálové konstruovali plán, jak dostat Franca do Španělska.

Franco si ani v té době nebyl jist, zda se zúčastní celé akce. 12. července poslal kódovanou zprávu generálu Molovi, že se nehodlá účastnit plánovaného povstání. Frankistická propaganda po roce 1939 se snažila zastřít fakt, že Franco se na přípravách puče podílel jen minimálně. Pouze zůstával informován, nesdílel optimismus ostatních generálů. Řekl: „*Bude to velmi obtížné a poteče spousta krve. Nemáme řádnou armádu, podpora civilní gardy je nejistá*“⁴³. Noví dobrovolníci v povstaleckém vojsku zvaní *requetés* jsou na začátku bez jakéhokoliv výcviku se zbraní⁴⁴.

13. července byl zavražděn Calvo Sotelo, vůdce *Renovación Española* (monarchistická politická strana). Jeho vražda měla být pomstou za zabití republikánského nadporučíka. Událost kvůli postavení Sotela a tomu, že vraždu vykonali příslušníci útočné gardy, zdiskreditovala republiku. Sotelo měl být původně společně s Gilem Roblesem⁴⁵ zatčen kvůli podezření z iniciování jisté jiné politické vraždy. Zabití Sotela nebylo údajně plánováno a bylo následně využito jako záminka vládní opozice pro otevřený střet⁴⁶. Někteří vojenští příslušníci ale věřili, že se jednalo o akt pomsty⁴⁷. Robles nebyl zastižen, neboť byl v té době ve Francii.

Událost zvrátila také Francovu nerozhodnost, zda se má připojit k antirepublikánské konspiraci.

14. července zaslal zprávu měnící stanovisko. Začátek povstání byl stanoven na 18. července. Důvěra ve vládu a parlament mezi lidmi takřka zmizela⁴⁸.

To, že se Franco dokázal přepravit z Tenerife do Maroka, bylo dílem velké náhody nebo velkého komplotu. Jeho žádost o cestu z Tenerife na Gran Canaria byla zamítnuta. 16. července ale vojenský velitel posádky Gran Canaria zemřel a Franco 17. července odcestoval na jeho pohřeb⁴⁹. Velitel Balmes se údajně zastřelil při čištění zbraně, tak zněla oficiální zpráva. Tehdy Franco nasedl na letadlo, které ho dopravilo do Maroka⁵⁰.

---

⁴² ELLWOOD, Sheelagh. Franco : člověk, voják, diktátor. Vyd. 1. Brno : Books, 1999. 264 s. Bonus A Memorabilia ; sv. 280. ISBN 80-7242-062-3., s. 80

⁴³ PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s.124

⁴⁴ CHALUPA, Jiří. Don Carlos a ti druzí : karlistické války ve Španělsku v letech 1833-1939. 1. vyd. Praha : Epoque, 2008. 290 s. Polozapomenuté války ; sv. 14. ISBN 978-80-87027-57-8., s. 231

⁴⁵ José María Gil Robles - španělský politik, představitel CEDA.

⁴⁶ CÍLEK, Roman. Krvavá předehra : Španělsko, 1936-1939: občanská válka a zahraniční intervence. 1. vyd. Praha : Epoque, c2004. 431 s., [24] s. obr. příl. Polozapomenuté války ; sv. 2. ISBN 80-86328-57-0., s. 32

⁴⁷ tamtéž, s. 31

⁴⁸ ELLWOOD, Sheelagh. Franco : člověk, voják, diktátor. Vyd. 1. Brno : Books, 1999. 264 s. Bonus A Memorabilia ; sv. 280. ISBN 80-7242-062-3., s. 81-82

⁴⁹ tamtéž, s. 83

⁵⁰ BACHOU, Andrée. Franco, neboli, O úspěchu průměrného člověka. 1. vyd. v nakl. KMa. Praha: Levné knihy, 2008, 627 s. ISBN 978-80-7309-620-5., s. 153

Vojenské povstání vypuklo 16. července 1936 (uvádí Johnson), Bachoudová a Ellwood uvádí jako konečné datum 17. července. Preston uvádí, že puč měl začít až 18. července (stejně jako Beevor), ovšem nekoordinovaně začalo na marockém území už 17. července ve večerních hodinách. Cílek pak uvádí, že koordinované povstání (plánované měsíce dopředu) mělo začít již o páté hodině odpolední, ovšem vypuklo o několik hodin dříve⁵¹. Krátce před plánovaným začátkem totiž mohla akce ztroskotat, neboť se o ní dozvěděl jeden z činitelů republikánské unie. Budovu, kde se nacházelo tajné jednání spiklenců, obklíčili vojáci. Na pomoc spiklencům přišla jednotka cizinecké legie, která vládní vojáky rozehnala. Incident nebylo možno utajit, proto celá akce začala o několik hodin dříve⁵². Liberální vládě se stalo osudným to, že váhala s jednáním proti vlastní armádě, proto se nepodařilo potlačit povstání⁵³. Vláda opakovaně odmítla vyzbrojit pracující, což se zdálo jako jediné v té chvíli účinné řešení, které by smetlo povstání⁵⁴.

Robles ve snaze se uchránit problémům emigroval do Francie. Země byla téměř politicky rozdělena. Republikáni brojili především proti katolické církvi⁵⁵. Bachoudová tvrdí, že jako iniciátor povstání byl označen opět generál Sanjurjo, ale ten 20. července zahynul při letecké havárii. Franco toto později označil jako „*zásah prozřetelnosti*“. Sanjurjo totiž už ze svého exilu v Portugalsku svěřil většinu pravomocí generálu Molovi⁵⁶. Z jeho smrti někteří pučisté podezřívají přímo Franca, který se snažil získat vůdčí postavení. Po letech se objevila další verze této nehody. Smrt generála Sanjurja mohla mít na svědomí i britská tajná služba, která se dozvěděla o chystaných změnách v exportu do Německa⁵⁷. Pravděpodobnější se ale jeví závada na letadle.

Původní plán počítal s rychlým převzetím kontroly v Madridu a ostatních městech, realizace byla úspěšná pouze částečně⁵⁸. Na počátku nacionalisté nepřirazovali Francovi prvořadou důležitost kvůli jeho zdrženlivosti. Také byl obklopen výraznými osobnostmi, které se těšily mnohem větší popularitě (jako mladý Primo de Rivera, který byl ale v té době internován ve věznici v Modelo v Madridu, v roce 1936 po vítězství Lidové fronty byl přemístěn do Alicante)⁵⁹.

Cílek uvádí, že k povstalcům se přidalo 15 tisíc z celkových 22 tisíc příslušníků Civilní gardy a pouze jeden tisíc příslušníků Guardie de Asalto (modře uniformované policejní hlídky) z celkového počtu

---

⁵¹ CÍLEK, Roman. Krvavá předepra : Španělsko, 1936-1939: občanská válka a zahraniční intervence. 1. vyd. Praha : Epoque, c2004. 431 s., [24] s. obr. příl. Polozapomenuté války ; sv. 2. ISBN 80-86328-57-0.. s. 33

⁵² tamtéž, s. 38

⁵³ BEEVOR, Antony. Španělská občanská válka. Vyd. 1. Praha : Beta-Dobrovský ; Plzeň : Ševčík, 2004. 319 s., [32] s. obr. příl. ISBN 80-7306-141-4., s. 53

⁵⁴ tamtéž, s. 55

⁵⁵ JOHNSON, Paul. Dějiny dvacátého století. Vyd. v tomto překladu 2., poprvé vyšlo v nakl. Rozmluvy. Voznice : Leda, 2008. 845 s. ISBN 978-80-7335-145-8., s. 321

⁵⁶ BACHOUD, Andrée. Franco, neboli, O úspěchu průměrného člověka. 1. vyd. v nakl. KMa. Praha: Levné knihy, 2008, 627 s. ISBN 978-80-7309-620-5., s. 153

⁵⁷ CÍLEK, Roman. Krvavá předepra : Španělsko, 1936-1939: občanská válka a zahraniční intervence. 1. vyd. Praha : Epoque, c2004. 431 s., [24] s. obr. příl. Polozapomenuté války ; sv. 2. ISBN 80-86328-57-0., s. 59

⁵⁸ ELLWOOD, Sheelagh. Franco : člověk, voják, diktátor. Vyd. 1. Brno : Books, 1999. 264 s. Bonus A Memorabilia ; sv. 280. ISBN 80-7242-062-3., s. 87

⁵⁹ BACHOUD, Andrée. Franco, neboli, O úspěchu průměrného člověka. 1. vyd. v nakl. KMa. Praha: Levné knihy, 2008, 627 s. ISBN 978-80-7309-620-5., s. 157

20 tisíc. Na druhé straně nakonec pouze pět set důstojníků v aktivní službě z celkového počtu přibližně 11 tisíc zůstalo věrno vládě⁶⁰. Povstání v námořnictvu selhalo, takže hned v začátcích nacionalisté přišli o možnost přepravy po moři. I nadále byla pak většina bojů vedena letecky⁶¹. V průběhu války se do jednotek *requetés* přihlásilo asi 60 tisíc mužů. Některé jednotky ocenil i sám Franco. *Requetés* se rozdělovaly do oddílů, tzv. tercíos. Deset jich bylo z Navarry, osm z Baskicka, osm z Kastilie, sedm z Andalusie, šest z Aragonu a jeden z Asturie. Jinak byli nazýváni „červenými barety“. Hlavně v prvních dnech povstání byly pro Franca neocenitelnou oporou⁶². Oddíly se účastnily se prakticky všech povstaleckých vojenských akcí v průběhu války.

To, že Franco se stal vůdčí osobností, zřejmě měli do jisté míry na svědomí němečtí emisáři, jejichž volba padla právě na Franca. Generálové byli tedy postaveni před volbu udělat Franca vůdcem, nebo přijít o německou pomoc. Tehdy získal vojenské vedle hodnosti generalissimo (generalissimus) také titul Caudilo (caudillo – různý pravopis; v odkazu na historickou postavu Cida)⁶³. Z toho následně plynula zahraniční intervence.

2.1.2 Zahraniční intervence

V občanské válce hrála důležitou roli zahraniční intervence. V pěti ze šesti velkých měst povstání selhalo. Nepodařilo se dobýt Madrid, Barcelonu ani Valencii, což byla největší strategická střediska. Podpora chyběla v oblasti Asturie a Baskicka⁶⁴. Na straně vlády zůstaly provincie Katalánsko, Levante, hlavní část Andalusie, Estremadura, Baskicko, téměř celá Asturie (s výjimkou Ovieda) a madridská oblast⁶⁵.

Venkov podporoval legitimní vládu. Povstání neuspělo ani se získáním podpory vojenského námořnictva. Dva křižníky a dva torpédoborce bránily africké armádě přeplout Gibraltar⁶⁶. Spiklenci bohužel nepočítali s tímto výbojem a neměli připravenou eventuální dopravu pro africkou armádu, která uvízla i s generálem Francem na druhé straně Gibraltarského průlivu. Loajální vládě zůstalo i jádro letectva a občanské gardy v Madridu, Barceloně a Valencii⁶⁷.

Nacionalisté měli nejprve převahu v boji ve vzduchu, ale měli nedostatek strojů.

⁶⁰ CÍLEK, Roman. Krvavá předepra : Španělsko, 1936-1939: občanská válka a zahraniční intervence. 1. vyd. Praha : Epoque, c2004. 431 s., [24] s. obr. příl. Polozapomenuté války ; sv. 2. ISBN 80-86328-57-0., s. 89

⁶¹ BEEVOR, Antony. Španělská občanská válka. Vyd. 1. Praha : Beta-Dobrovský ; Plzeň : Ševčík, 2004. 319 s., [32] s. obr. příl. ISBN 80-7306-141-4., s. 59

⁶² CHALUPA, Jiří. Don Carlos a ti druzí : karlistické války ve Španělsku v letech 1833-1939. 1. vyd. Praha : Epoque, 2008. 290 s. Polozapomenuté války ; sv. 14. ISBN 978-80-87027-57-8., s. 234

⁶³ CÍLEK, Roman. Krvavá předepra : Španělsko, 1936-1939: občanská válka a zahraniční intervence. 1. vyd. Praha : Epoque, c2004. 431 s., [24] s. obr. příl. Polozapomenuté války ; sv. 2. ISBN 80-86328-57-0., s. 148

⁶⁴ ELLWOOD, Sheelagh. Franco : člověk, voják, diktátor. Vyd. 1. Brno : Books, 1999. 264 s. Bonus A Memorabilia ; sv. 280. ISBN 80-7242-062-3., s. 87

⁶⁵ BACHOU, Andrée. Franco, neboli, O úspěchu průměrného člověka. 1. vyd. v nakl. KMa. Praha: Levné knihy, 2008, 627 s. ISBN 978-80-7309-620-5., s. 157

⁶⁶ JOHNSON, Paul. Dějiny dvacátého století. Vyd. v tomto překladu 2., poprvé vyšlo v nakl. Rozmluvy. Voznice : Leda, 2008. 845 s. ISBN 978-80-7335-145-8., s. 321

⁶⁷ ELLWOOD, Sheelagh. Franco : člověk, voják, diktátor. Vyd. 1. Brno : Books, 1999. 264 s. Bonus A Memorabilia ; sv. 280. ISBN 80-7242-062-3., s. 88

Mola, který velel povstání z Burgosu, se také potýkal s nedostatkem materiálu, údajně uvažoval o útěku ze země.⁶⁸

V této chvíli měla vláda možnost povstání zabránit, ale její laxní kroky se ukázaly neúčinné. Nařídila sice blokadu Gibraltaru, ale nepoužila vojenskou sílu k potlačení povstání, užila pouze úředních nařízení. Vyдалa výnos o rozpuštění povstaleckých jednotek a o zrušení povinnosti pro vojáky uposlechnout rozkazy povstaleckých důstojníků. Navíc zrušila stanné právo tam, kde bylo povstání vyhlášeno, a odvolala vzbouřené generály z funkcí. Tato opatření měla pramalý efekt na smýšlení a následné směřování generálů, kteří puč začali. Armáda byla prakticky rozpuštěna a předseda vlády Cáseres Quiroga odmítl rozdat zbraně politickým organizacím k obraně republiky.

Anarchistická CNT jako reakci na tento počín vyhlásila všeobecnou celostátní stávkou a stejně jako PSOE a PCE začala formovat dobrovolnické milice⁶⁹.

18. července nastupuje na místo Quirogy Diégo Martínez Barrio, který ale neuspěl se svým pokusem o smíření s povstalcem a také odstoupil. Byl nahrazen José Giraem, který byl také členem republikánské levicové strany. Giral vydal souhlas s vyzbrojením civilistů a díky této iniciativě bylo zabráněno povstání v Madridu a Barceloně.⁷⁰

Franco z Kanárských ostrovů dorazil 19. července 1936 do Tetuánu (Tétouanu). Do Maroka ho převážel anglický pilot⁷¹.

Svou rodinu poslal do Bajone⁷². Sám zvýšil vojákům platy (tímto gestem si chtěl zajistit loajalitu a podporu těch, na kterých bude spočívat budoucnost země⁷³.) a začal vysílat rozhlasové projevy. V nich ospravedlňoval povstání jako obranu vlasti s cílem ukončit anarchii – obsahoval i smyšlená tvrzení o nedodržování ústavy a nedostatečné obraně hranic⁷⁴. Vyslovil blahovůli k islámu a judaismu⁷⁵.

V noci 18. července vůdci povstání naslouchali rozhlasovému vysílání ze severoafrické Ceuty. Kolem půlnoci se dočkali přerušení hudebního programu a hlasatel vyslovil větu: „*Nad celým Španělskem je nebe bez mraků*“. Tato věta byla ještě jednou zopakována. Generálové věděli, že se jedná o heslo, které znamená, že marocké jednotky jsou pod kontrolou⁷⁶.

---

⁶⁸ JOHNSON, Paul. Dějiny dvacátého století. Vyd. v tomto překladu 2., poprvé vyšlo v nakl. Rozmluvy. Voznice : Leda, 2008. 845 s. ISBN 978-80-7335-145-8., s. 322

⁶⁹ ELLWOOD, Sheelagh. Franco : člověk, voják, diktátor. Vyd. 1. Brno : Books, 1999. 264 s. Bonus A Memorabilia ; sv. 280. ISBN 80-7242-062-3., s. 88

⁷⁰ tamtéž, s. 89

⁷¹ CÍLEK, Roman. Krvavá předepra : Španělsko, 1936-1939: občanská válka a zahraniční intervence. 1. vyd. Praha : Epocha, c2004. 431 s., [24] s. obr. příl. Polozapomenuté války ; sv. 2. ISBN 80-86328-57-0., s. 40

⁷² PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s.135

⁷³ tamtéž, s. 137

⁷⁴ tamtéž, s.134

⁷⁵ BACHOUD, Andrée. Franco, neboli, O úspěchu průměrného člověka. 1. vyd. v nakl. KMa. Praha: Levné knihy, 2008, 627 s. ISBN 978-80-7309-620-5., s. 153

⁷⁶ CÍLEK, Roman. Krvavá předepra : Španělsko, 1936-1939: občanská válka a zahraniční intervence. 1. vyd. Praha : Epocha, c2004. 431 s., [24] s. obr. příl. Polozapomenuté války ; sv. 2. ISBN 80-86328-57-0., s. 42

Řadu důstojníků to, že se Franco přidal k povstalcům, přesvědčilo, aby se k povstání také přidali⁷⁷. Měl zájem o dobrovolníky z řad Maurů. Aby umožnil marockým žoldákům vstup do své armády, udělil velkovezírovi v Tetuánu Al-Gamníovi vojenské ocenění za statečnost a tím podpořil jejich vzájemné vztahy. Použití těchto vojáků bylo symbolické už kvůli vzpomínce na období Reconquisty. Interpretace nacionalistů byla značně nedůsledná, nehleděli na prolévání španělské krve⁷⁸. Největším problémem byla přeprava vojáků na kontinent, jak již bylo řečeno, převoz po moři nebyl možný a nacionalisté disponovali pouze několika letouny. Letecký most začínal s pouhými šesti letadly (Preston uvádí osm opravených dvouplošníků a dva stíhače⁷⁹) přeprava byla zoufale pomalá⁸⁰. Hned po příjezdu nechal Franco poslat pro bombardéry. Pověřil Luíse Antonia Bolína pověřovacím rozkazem: „*Pověřuji dona Luíse Antonia Bolína, aby v Anglii* (Preston dodává, že dalším místem pro vyjednávání byla Anglie – jejich odpověď byla záporná⁸¹), *Německu, Itálii vedl naléhavá jednání s cílem nákupu letadel a nezbytných zásob pro španělskou nemarxistickou armádu.*“⁸². Hned poté požádal Německo o dopravní letouny⁸³. Bolín přistál v Lisabonu, kde získal požehnání od generála Sanjurja, poté odletěl do Říma. Sanjurjo si tehdy myslel, že se Franco spokojí s funkcí Vysokého komisaře v Maroku, jeho ctižádost si ale žádala víc⁸⁴. Ellwood dodává, že italská vláda se nejdříve odmítla angažovat, ale Mussolini se rozhodl pomoci Francovi, jakmile se dozvěděl, že Francie hodlá pomoci republikánům. Sám Franco udělal velký dojem na šéfa italské diplomacie a přesvědčil ho o vážnosti situace⁸⁵. Přislíbil Francovi 12 bombardérů (*Savoia-Marchetti*). Nezávisle na Bolínovi dorazili do Říma i vyjednávači generála Moly, který o Francových aktivitách nebyl spraven, nedočkali se úspěchu⁸⁶. Měli zájem spíše o municí⁸⁷. Ve stejnou dobu požádal i německou vládu (dopravní letadla žádal včetně posádek). Také nejdříve dostal zamítavou odpověď, rozhodl se ale zažádat přímo Hitlera prostřednictvím německých obchodníků v Maroku. Preston říká, že Francova delegace jednala přímo s Hitlerem. Nejdřív nechtěl připustit pomoc kvůli nedobré finanční situaci nacionalistů. Po rozhovoru o bolševickém nebezpečí se ale rozhodl poskytnout dvojnásobný počet letounů, než požadoval Franco. Operace vojenské pomoci

⁷⁷ PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s.139

⁷⁸ tamtéž, s.138

⁷⁹ PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s.146

⁸⁰ ELLWOOD, Sheelagh. Franco : člověk, voják, diktátor. Vyd. 1. Brno : Books, 1999. 264 s. Bonus A Memorabilia ; sv. 280. ISBN 80-7242-062-3., s. 89

⁸¹ PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s.148

⁸² tamtéž, s.136

⁸³ JOHNSON, Paul. Dějiny dvacátého století. Vyd. v tomto překladu 2., poprvé vyšlo v nakl. Rozmluvy. Voznice : Leda, 2008. 845 s. ISBN 978-80-7335-145-8., s. 323

⁸⁴ PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s.136

⁸⁵ tamtéž, s. 148

⁸⁶ tamtéž, s. 148

⁸⁷ tamtéž, s. 149

Francovi byla v Německu nazvána *Feuerzauber* (Zázračný oheň)⁸⁸. Bylo mu přislíbeno 20 dopravních letadel a získal také 6 bojových letounů, 200 pilotů a kulometry⁸⁹. Připravoval i námořní konvoj z Ceuty, věřil, že republikánské lodě nebudou bojovat, posádky byly nezkušené⁹⁰.

21. července ve svém rozhlasovém projevu Franco přislíbil, že na zmatky a nepokoje odpoví exemplárními tresty⁹¹.

23. července povstalci vytvořili Výbor národní obrany se sídlem v Burgosu, kde zasedalo sedm generálů jako základ ilegální vlády. Tento výbor svým prohlášením ospravedlnil povstání a jmenoval Franca velitelem armád v Maroku a jižním Španělsku. Ten zřídil velitelství v Seville, kde obýval jednu ze svých prvních luxusních nemovitostí⁹². Stal se takřka vůdcem v pozadí⁹³. Franco se stal členem až 3. srpna, když se přepravil na pevninu. V té době eskaloval jeho osobní problém s Quipem de Llamem (vzájemná nesnášenlivost). Francovi vadilo, že de Llamo zradil roku 1931 monarchii⁹⁴.

Itálie i Německo dodržely slib (Italské bombardéry vyrazily z Cagliari, nakonec se jich dostalo pod kontrolu nacionalistů jen devět, dva havarovaly, jeden při ztrátě kurzu přistál ve francouzském Maroku a byl zabaven tamní vládou – s bombardéry získali nacionalisté i italské letce, v jejich řadách bylo málo zkušených pilotů⁹⁵), na počátku srpna dodal Franco Molovi do Burgasu náboje a za jediný den pak přepravil přes Gibraltar 3000 mužů - předtím z důvodu nedostatku letounů mohli přepravit ne více než 200 mužů denně⁹⁶. K celkovému číslu se počítají i muži, kteří byli přepraveni námořním konvojem – předchozí den zaútočilo nacionalistické letectvo na republikánskou flotilu v průlivu. Konvoj byl nadále kryt bombardéry a republikánské lodi nezasáhly, jak Franco předpokládala⁹⁷. To byl zásadní obrat v rozdělení sil na území Španělska. Transporty nebyla republika schopná zastavit. Konvoj putoval do Seville⁹⁸. Převezl také velké množství zbraní⁹⁹. Německé letouny dorazily do Cádiru 14. srpna všechny, kromě jednoho, který přistál chybou navigace na republikánském území¹⁰⁰.

---

⁸⁸ PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s.150

⁸⁹ ELLWOOD, Sheelagh. Franco : člověk, voják, diktátor. Vyd. 1. Brno : Books, 1999. 264 s. Bonus A Memorabilia ; sv. 280. ISBN 80-7242-062-3., s. 90

⁹⁰PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s.146

⁹¹ tamtéž, s.141-142

⁹² ELLWOOD, Sheelagh. Franco : člověk, voják, diktátor. Vyd. 1. Brno : Books, 1999. 264 s. Bonus A Memorabilia ; sv. 280. ISBN 80-7242-062-3., s.93

⁹³ PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s. 144

⁹⁴ tamtéž, s. 146

⁹⁵ tamtéž, s. 149

⁹⁶ JOHNSON, Paul. Dějiny dvacátého století. Vyd. v tomto překladu 2., poprvé vyšlo v nakl. Rozmluvy. Voznice : Leda, 2008. 845 s. ISBN 978-80-7335-145-8., s. 324

⁹⁷ PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s. 152

⁹⁸ ELLWOOD, Sheelagh. Franco : člověk, voják, diktátor. Vyd. 1. Brno : Books, 1999. 264 s. Bonus A Memorabilia ; sv. 280. ISBN 80-7242-062-3., s. 90

⁹⁹ PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s. 153

¹⁰⁰ PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s. 152

Proti německé a italské intervenci v Pyrenejích protestoval Sovětský svaz. Dospěli k návrhu, že francouzské a britské lodě budou kontrolovat španělské pobřeží¹⁰¹.

Francovy úspěchy ve vyjednávání v Itálii a Německu značně zvýšily jeho prestiž mezi povstalci. Během necelých dvou týdnů se z takřka nečinnosti dostal do čela protagonistů protivládního povstání¹⁰².

Na počátku povstání všichni věřili v úspěch a v to, že válka nepropukne¹⁰³.

Burgos, Salamanca, Zamora, Segovia a Ávila padly takřka bez boje. Boj ve Valladolidu i přes podporu místních falangistů trval celý den a nutně vyžadoval rozprášení místních milic. V Cádizu dělníci vyhlásili generální stávkou, ale díky marockým posilám získali povstalci brzy kontrolu¹⁰⁴. Odpor dělnictva byl rychle zlomen také v Córdobě, Huelvě, Seville a Granadě. Pod kontrolu pučistů padla i Zaragoza a Oviedo.

Akce některých zformovaných lidových milic nečekala na pokyny ústřední vlády, už tak váhavé a nejednotné, a tak potlačila vojenské povstání v Madridu, Barceloně, Valencii a Bilbao. Generál Fanjul, který se chopil vedení povstaleckých jednotek, byl dělnickými milicemi zajat a popraven. Těžký boj proběhl v Toledu, kde bylo povstání potlačeno s pomocí věrných armádních jednotek. Povstalecký velitel v Toledu José Moscardó se opevnil v pevnosti Alcázar¹⁰⁵. Klíčovým územím byla Galicie, kvůli strategickým přístavům a produkci obilí. Také byla důležitá jako základna pro výpad na Asturii.

V srpnu 1936 se už nedá mluvit o povstání, ale o válce v plném rozsahu¹⁰⁶. Franco se osobně nezúčastnil tažení na Madrid, ale koordinoval postup konvojů ze Sevilly¹⁰⁷. Byly vyvedeny tři vojenské kolony (konvoje). První byla automobilová kolona s nákladem, která obsadila Almedrolejo. Druhá Castejónova kolona putovala více na východ. Třetí byla kolona de Telly. Cílem kolon měl být Madrid¹⁰⁸.

Hlavní síla ofenzivy spočívala na dvacetitisícové armádě generála Varely složené především z jednotek *regulares* (řadoví vojáci), cizinecké legie a marocké jízdy. Těžila z podpory italské i německé vojenské techniky. V severozápadním směru operovala čtyřicetipět tisícová armáda generála Moly. Vládní jednotky byly většinou nevyzbrojené a nevyzbrojené. Dohromady čítaly asi

---

¹⁰¹ CÍLEK, Roman. Krvavá předepra : Španělsko, 1936-1939: občanská válka a zahraniční intervence. 1. vyd. Praha : Epoque, c2004. 431 s., [24] s. obr. příl. Polozapomenuté války ; sv. 2. ISBN 80-86328-57-0., s. 21

¹⁰² ELLWOOD, Sheelagh. Franco : člověk, voják, diktátor. Vyd. 1. Brno : Books, 1999. 264 s. Bonus A Memorabilia ; sv. 280. ISBN 80-7242-062-3., s. 90

¹⁰³ PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s. 139

¹⁰⁴ tamtéž, s. 139

¹⁰⁵ tamtéž, s. 141

¹⁰⁶ ELLWOOD, Sheelagh. Franco : člověk, voják, diktátor. Vyd. 1. Brno : Books, 1999. 264 s. Bonus A Memorabilia ; sv. 280. ISBN 80-7242-062-3., s. 91

¹⁰⁷ tamtéž, s. 94

¹⁰⁸ PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s.154

50 000 vojáků. Ke konci října 1936 marocké jezdectvo prolomilo republikánské pozice a pučisté získali několik strategických bodů¹⁰⁹.

Kolony dobývaly Méridu, důležitý dopravní uzel mezi Sevilou a portugalskou hranicí, a měly jasnou leteckou převahu¹¹⁰. Cestou se spustily vlny poprav, vraždění, znásilňování stoupenců Lidové fronty a lidových milic. Mérida padla 10. srpna¹¹¹. Armády se spojily 11. srpna¹¹². Tím se vytvořila nacionalistická zóna¹¹³. Teror, který nastolila maurská vojska, se rozhodně nedá považovat za spontánní jednání. Franco je sám označil jako „metody potlačování komunistického hnutí“. Vytvořila se paralyzující atmosféra strachu¹¹⁴.

Franco doufal, že rychle obsadí Madrid a republikáni se vzdají. Vláda však operovala se zásobami a letouny, které poskytla Francie a Sovětský svaz. Dosáhla tak ovládnutí fronty ze vzduchu. Kapitulace Madridu neproběhla, byly nasazeny sovětské tanky. Zahraniční intervence tak zabránila rychlému rozhodnutí v občanské válce. Výsledek války však zahraniční intervence neurčila, pomoci se neutralizovaly, nezvrátily vojenskou rovnováhu na žádnou stranu. Klíčovou postavou byl Franco, jeho schopnosti určily vítězství nacionalistů.¹¹⁵

Byla to především politická válka, střet názorů, který nebyl zakotven ani v touze po území, náboženské nadvládě či nezávislosti¹¹⁶. Zahraniční pomoc ale rozhodně přispěla k dlouhé a krvavé válce¹¹⁷.

Dílem osudu byly výrazné osobnosti politiky odstraněny z cesty – Sanjurjo zahynul při letecké havárii, Calvo Sotelo byl zavražděn, Robles zdiskreditován neúspěchem ve volbách, falangistický předák mladší Primo de Rivera uvězněn, generálové Goded, Fanjul a jeho výrazní armádní kolegové byli v republikánské vazbě. Ostatní generálové zdaleka nedosahovali Francovy prestiže¹¹⁸. To nadále zvyšovalo jeho popularitu nejen v nacionalistických kruzích.

Oficiální vládou zmítají vnitřní rozpory, ministři jsou nerozhodní. Nacionalisté od začátku preferují nastolit ve státě formu armádního direktoriátu. Po vyhlášení výjimečného stavu v Pamploně přepracoval Mola svou koncepci vojenského direktoriátu.

---

¹⁰⁹ CÍLEK, Roman. Krvavá předejhra : Španělsko, 1936-1939: občanská válka a zahraniční intervence. 1. vyd. Praha : Epoque, c2004. 431 s., [24] s. obr. příl. Polozapomenuté války ; sv. 2. ISBN 80-86328-57-0., s. 162

¹¹⁰PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s. 154

¹¹¹ tamtéž, s.154

¹¹² JOHNSON, Paul. Dějiny dvacátého století. Vyd. v tomto překladu 2., poprvé vyšlo v nakl. Rozmluvy. Voznice : Leda, 2008. 845 s. ISBN 978-80-7335-145-8., s. 324

¹¹³ PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s.154

¹¹⁴ PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s. 155

¹¹⁵ JOHNSON, Paul. Dějiny dvacátého století. Vyd. v tomto překladu 2., poprvé vyšlo v nakl. Rozmluvy. Voznice : Leda, 2008. 845 s. ISBN 978-80-7335-145-8., s. 324

¹¹⁶ELLWOOD, Sheelagh. Franco : člověk, voják, diktátor. Vyd. 1. Brno : Books, 1999. 264 s. Bonus A Memorabilia ; sv. 280. ISBN 80-7242-062-3., s. 91

¹¹⁷PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s. 150

¹¹⁸ELLWOOD, Sheelagh. Franco : člověk, voják, diktátor. Vyd. 1. Brno : Books, 1999. 264 s. Bonus A Memorabilia ; sv. 280. ISBN 80-7242-062-3., s. 94

Oficiální vládou zmítají vnitřní rozpory, ministři jsou nerozhodní. Nacionalisté od začátku preferují nastolit ve státě formu armádního direktoriátu. Po vyhlášení výjimečného stavu v Pamploně přepracoval Mola svou koncepci vojenského direktoriátu.

Mola následně přenechal Francovi veškerou pravomoc nad kontakty se zahraničím a dodávkami vojenského materiálu – ke zděšení Molových spojenců – byli překvapeni jeho naivní důvěrou¹¹⁹. 15. srpna udělal Franco další krok, který mu pomohl k další řadě sympatizantů – přijal starou monarchistickou vlajku, o svém kroku neinformoval Molu. Budoval o sobě představu toho jediného muže, na nějž je spolehnutí¹²⁰.

Další klíčovou událostí bylo 3. září dobytí Talavery a systematický masakr obyvatelstva.

Johnson hodnotí postavu Franca jako jednu z nejúspěšnějších politických osobností století, přestože si svou povahou nikdy nezískal mnoho přátel ani sympatie historiků. Byl vysoce inteligentní, odvážný a odhodlaný, nikdy se nezajímal o alkohol a karban. Byl rovněž přesvědčen, že válka a s ní spojená krutost je odporná, ovšem pro pokrok civilizace nezbytná. Měl smysl pro disciplínu, „*povinnost a lásku k vlasti*“¹²¹. Armáda podle něj měla být jedinou pravou národní institucí¹²². Se svými marockými jednotkami uplatňoval systematický teror¹²³.

Franco stál vždy jako věřící o souhlas církve, ve světských vojenských záležitostech se jejich směřováním ale nikdy neřídil. Johnson doslovně uvádí, že nenáviděl politiku jako instituci¹²⁴.

Americký novinář John Whitaker o něm napsal, že je to drobný muž, plachý, s ženskýma rukama, slabým hlasem a „*typickýma španělskýma očima*“¹²⁵.

V lednu 1937 byla uzavřena dohoda mezi Velkou Británií a Itálií. Anglie slíbila, že nezasáhne do anexe Habeše a Mussolini přislíbil, že neponechá své jednotky bojovat na Pyrenejském poloostrově. Dalším překvapivým krokem britské vlády bylo, že zakázala náborů dobrovolníků do španělské republikánské armády. Den na to se k opatření připojily USA a následně také Francie. Italské transporty však pokračovaly ještě několik týdnů.

Po smrti generála Moly se povážlivě zhoršují i vnitřní vztahy karlistů (kteří mají posledního následníka trůnu karlistického krále Alfonsa Carlose ve Vídni) s vojenským vedením¹²⁶. Franco již

---

¹¹⁹PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s. 156

¹²⁰ tamtéž, s. 157

¹²¹ JOHNSON, Paul. Dějiny dvacátého století. Vyd. v tomto překladu 2., poprvé vyšlo v nakl. Rozmluvy. Voznice : Leda, 2008. 845 s. ISBN 978-80-7335-145-8., s. 325

¹²² tamtéž, s. 326

¹²³ PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s. 139

¹²⁴ JOHNSON, Paul. Dějiny dvacátého století. Vyd. v tomto překladu 2., poprvé vyšlo v nakl. Rozmluvy. Voznice : Leda, 2008. 845 s. ISBN 978-80-7335-145-8., s. 326

¹²⁵PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4., s. 158

¹²⁶ CHALUPA, Jiří. Don Carlos a ti druzí : karlistické války ve Španělsku v letech 1833-1939. 1. vyd. Praha : Epocha, 2008. 290 s. Polozapomenuté války ; sv. 14. ISBN 978-80-87027-57-8., s. 236

předtím pravděpodobně uvažoval o sjednocení karlistů a falangistů, ale k tomuto aktu nikdy nedošlo¹²⁷. K formální unifikaci došlo v dubnu 1937¹²⁸.

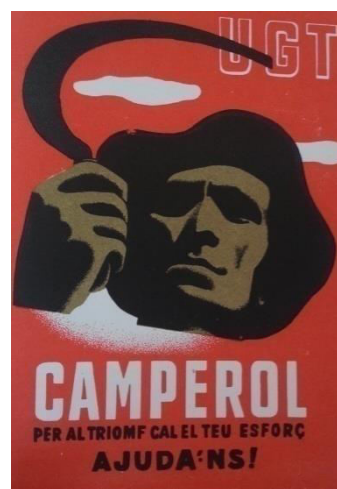
2.1.3 Vliv sféry stalinismu na republikánskou stranu a celkový průběh událostí

Ve válce Franco uměl lépe využít materiální a lidské zdroje právě proto, že nevedl politickou válku pod vlivem politických názorů jako republikáni. Učil se z vlastních chyb a neopakoval chyby svých předchůdců. Často se přehlíží fakt, že si urychleně zajistil naprostou nezávislost na zahraničních spojencích. Klíčovou záležitostí války byly finance – nacionalisté udrželi stabilitu pesety, a proto měli na splácení dluhů. Oproti tomu kurz republikánské pesety klesal, až se později zcela zhroutil. Franco od začátku tlačil na podniky, aby za každou cenu udržely vývoz, a tím měnu stabilizoval. Všechny dodávky zbraní a vojenského materiálu získával na úvěr. Zajistil si tak, aby Německo a Itálie měly konkrétní zájem na jeho vítězství ve válce, aby mohl splácet své dluhy.¹²⁹

Naopak republikáni si s financemi nepočínali chytře. I když měli k dispozici jeden z největších státních pokladů ve zlatě, nepoužili jej na půjčky ani zbraně na úvěr. Oproti tomu vydali asi dvě třetiny zlata Stalinovi za zbraně různorodé kvality, které mohli získat i na úvěr. Stalin obdržel od republikánů 600 miliónů ve zlatě a nakonec ještě tvrdil, že republikáni mu ještě 50 miliónů dluží. Koncem roku 1938 také oznámil republikánům, že „*úvěr je vyčerpán*“. Neměl skutečný zájem na tom, aby republika zvítězila.

Stalin za dodávku zbraní také trval na určitých politických podmínkách. Vliv komunistické strany ve Španělsku poté výrazně stoupl. Mistrnou propagandou komunisté vytvořili popularitu Negrína, který se stal novým předsedou vlády. Tehdy komunisté (členové Stalinovy tajné policie) de facto převzali vládu. Jakmile se do funkce dostal, komunisté zabrali ministerstvo vnitra, policejní a polovojenská stanoviště¹³⁰. V březnu 1937 se na republikánském území asi 250 tisíc lidí hlásilo ke komunistům (velkou komunistickou propagátorkou byla i Dollores Ibárruri - autorka humanistických esejí)¹³¹.

Republikánská vláda dokonce přemístila část svých zlatých rezerv do Moskvy a zřídila si tam účet¹³². Bylo domluveno, že až to bude možné,

Obrázek 3: Španělský plakát Lidové fronty

¹²⁷ CHALUPA, Jiří. Don Carlos a ti druzí : karlistické války ve Španělsku v letech 1833-1939. 1. vyd. Praha : Epoque, 2008. 290 s. Polozapomenuté války ; sv. 14. ISBN 978-80-87027-57-8., s. 239

¹²⁸ tamtéž, s. 241

¹²⁹ JOHNSON, Paul. Dějiny dvacátého století. Vyd. v tomto překladu 2., poprvé vyšlo v nakl. Rozmluvy. Voznice : Leda, 2008. 845 s. ISBN 978-80-7335-145-8., s. 327

¹³⁰ tamtéž, s. 328

¹³¹ CÍLEK, Roman. Krvavá předehra : Španělsko, 1936-1939: občanská válka a zahraniční intervence. 1. vyd. Praha : Epoque, c2004. 431 s., [24] s. obr. příl. Polozapomenuté války ; sv. 2. ISBN 80-86328-57-0., s. 212

¹³² BEEVOR, Antony. Španělská občanská válka. Vyd. 1. Praha : Beta-Dobrovský ; Plzeň : Ševčík, 2004. 319 s., [32] s. obr. příl. ISBN 80-7306-141-4., s. 125

zlato se vrátí zpět, ovšem Stalin údajně poznamenal, že se do Španělska nevrátí. Republikáni měli velké iluze o dobrých úmyslech Stalinovy vlády. Ty byly náležitě otřeseny, když jim byly od sovětů vyúčtovány poplatky za převoz a držení zlata na několik stovek tisíc dolarů. I to mimo jiné započalo snižování hodnoty republikánské pesety. Co můžeme připsat sovětské vládě, bylo zřízení mezinárodních brigád. Z jejího popudu vznikl i Mezinárodní výbor na pomoc španělskému lidu a komunisté dosáhli dobrých ohlasů u veřejnosti. Podle Beevora sloužilo v mezinárodních brigádách přibližně 35 tisíc dobrovolníků a 5000 dobrovolníků nad rámec mezinárodních brigád. Komunistické strany v různých zemích pořádaly vlastní náborové akce^{133 134}.

2.1.4 Čeští dobrovolníci ve Španělsku

Pro vztah k Československu je zásadní, že Československo, zejména z invence komunistické strany, bylo jednou ze zemí s nejvíce dobrovolníky, kteří bojovali za legitimní španělskou vládu. Většina pramenů o dobrovolnících ve španělské občanské válce pochází z následné komunistické tiskové propagace, je nutné tedy si informace důsledně vybírat, neboť publikace jsou značně ideově zabarvené. Zároveň z toho důvodu víme pouze o dobrovolnících, kteří sympatizovali s republikánskou stranou (a často s komunistickou stranou), a nebylo možné dohledat v použitých zdrojích, zdali dobrovolníci z Československa bojovali i na straně frankistů, kromě informace, že je to pravděpodobné.

Obrázek 4: Agitační plakát Lidové fronty

Španělská občanská válka byla válkou zahraničních vojáků. Nebylo pochyb, že konflikt z hlediska intervence Itálie a Německa měl mezinárodní charakter. Podle komunistické strany ostatní západní mocnosti nezakročily proto, že ve válce spatřovaly možnost, jak se bezprostředně zbavit lidové strany a „rozmachu lidovosti“ na tomto území. Rozhodly se tak, že si konfliktu nebudou všímat a nebudou bránit frankistům v agresi. Předchozí podmínkou byla britská politika „appeasementu“, tzn. k usmíření fašistických útočníků na účet nezávislosti menších národů (cit.). Oproti tomu byla intervence v pozdějších fázích války, především v zásobování zbraněmi, byla tvrdě kritizovaná¹³⁵. Snaha o odříznutí Španělska po materiální stránce se frankistů vlastně nedotkla, protože byli zásobováni ze zemí, na které se neintervence nevztahovala¹³⁶.

Útvary z československých dobrovolníků vznikají na španělském území už od podzimu roku 1936. Začátkem roku 1938 byl v Katalánsku vytvořen ze zbytků československých, jugoslávských

¹³³ BEEVOR, Antony. Španělská občanská válka. Vyd. 1. Praha : Beta-Dobrovský ; Plzeň : Ševčík, 2004. 319 s., [32] s. obr. příl. ISBN 80-7306-141-4., s. 126

¹³⁴ VALENTOVÁ, Adéla. Francisco Franco a frankismus. Liberec, 2012. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická.

¹³⁵ Bojovali jsme ve Španělsku : Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936 - 1939. 1. vyd. Praha : SNPL, 1957. 190 s., s. 42

¹³⁶ tamtéž, s. 43

a bulharských dobrovolníků prapor Checo-Balcanico, který byl později přeměněn v Batallón Divisionario. V březnu téhož roku byla postavena 129. brigáda s dvěma československými prapory. Ty se účastnily obraných bojů v aragonských horách. Koncem roku 1938 byli dobrovolníci odvoláni z fronty na vyzvání španělské vlády. Část s se vrátila domů, většina dobrovolníků z Československa však zůstala, protože vláda Rudolfa Berana¹³⁷, která v lednu 1939 uznala vládu generála Franca, návrat dobrovolníků odmítla¹³⁸. Na podzim roku 1939 byla část československých dobrovolníků přijata do jednotek ve Francii. Někteří, co se dostali do internace ve Francii, byli údajně přemístěni do koncentračních táborů v Německu¹³⁹.

Solidarita v Československu

Komunistická strana identifikuje s hnutím solidarity hnutí lidové. Na Čechy zapůsobilo vítězství Lidové fronty ve španělských volbách roku 1936. Akce solidarity, která se u nás po vypuknutí španělské občanské války rozvinula, se stala největším hnutím tohoto typu (i ze současného hlediska). V čele hnutí stála komunistická strana¹⁴⁰. Vedoucí agrární strana se k situaci stavěla neutrálně, tuto netečnost označovala KSČ jako „buržoazní výmysl“¹⁴¹.

Na stranu Franca se staví v Čechách henleinovci, gajdovci (Obec fašistická Radola Gajdy) a národní demokraté; na Slovensku hlinkovci a především čeští a slovenští agrárníci (publikace je uvádí jako bezprostřední přívržence). Dokonce i národní socialisté (viz České slovo) dle komunistů svým postojem byli spíše na Francově straně¹⁴². Hlavně tím, že se ztotožňovali s politikou neintervence a odmítali pomoc španělské legitimní vládě. Údajně i bojkotovali jednotlivé akce, které organizovala komunistická strana. Také zakazovali účast na solidaritě svým členům¹⁴³.

Komunistická strana upozorňovala českou vládu na charakter španělské války, žádala také o uvolnění dodávek zbraní, ale vláda nesvolila¹⁴⁴.

---

¹³⁷ Rudolf Beran - předseda československé vlády v době německého vpádu. Od roku 1915 byl generální tajemníkem agrární strany (od roku 1933 jejím vůdcem). Přispěl ke zvolení Háchy prezidentem, inicioval vytvoření Strany národní jednoty. Snažil se o nekonfrontační chování vůči Němcům, byl ale jedním z těch, kteří vítali v Praze Adolfa Hitlera. Po své abdikaci ale z ústraní finančně podporoval odboj, proto byl následně vězněn Němci. Na konci války byla agrární strana zakázána pro údajnou kolaboraci. Beran byl zatčen československou policií v roce 1945, a přestože v jeho prospěch vypovídala řada svědků, byl odsouzen na dvacet let. Umírá v Leopoldově v roce 1954. (PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 165)

¹³⁸ Dobrovolníci svobody : O boji československých dobrovolníků proti fašismu ve Španělsku v letech 1936-1939 : [Sborník studií, článků a] dokumentů. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1956. 99, [ii] s., [8] obr. příl. Dokumenty. Edice Svazu protifašistických bojovníků ; Sv. 52. ISBN (Brož.), s. 7

¹³⁹ dobrovolníci 8

¹⁴⁰ Bojovali jsme ve Španělsku : Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936 - 1939. 1. vyd. Praha : SNPL, 1957. 190 s., s. 55

¹⁴¹ KOLÁŘ, Milan. Podíl čs.dobrovolníků na boji mezinárodního proletariátu proti nastupujícímu fašismu ve Španělsku v letech 1936-1939. Praha : Magnet, c1975. 99 s. ISBN (Brož.), s. 39

¹⁴² Bojovali jsme ve Španělsku : Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936 - 1939. 1. vyd. Praha : SNPL, 1957. 190 s., s. 57

¹⁴³ tamtéž, s. 58

¹⁴⁴ tamtéž, s. 59

V listopadu 1937 byla založena Společnost přátel demokratického Španělska (jejich předseda J. Fisher později za okupace zavražděn)¹⁴⁵, pod níž se sdružovali příslušníci různých politických stran¹⁴⁶. Společnost uspořádala sjezd v únoru 1938, který byl doprovázen peněžními sbírkami. Zformovalo se rozsáhlé hnutí dobrovolníků přímo pro boj ve Španělsku. Z této doby pochází heslo „*Bojuj za Madrid, bojuješ za Prahu*“, popř. „*Bráníme Madrid, bráníme Prahu*“.

Hnutí dobrovolných vojáků bylo od začátku vládou pronásledováno jako zločin¹⁴⁷. Dobrovolníci tedy odcházeli z našeho území ilegálně, někteří byli zadrženi i na cestě. Někteří podávali zprávy o svém působení (některé z nich byly otištěny v Rudém právu)¹⁴⁸.

Hnutí solidarity Španělsku podpořilo a ve své tvorbě zúročilo mnoho našich umělců jako například Stanislav Kostka Neumann, Karel Čapek či František Halas¹⁴⁹.

Čechoslováci v boji

Českoslovenští interbrigadisté byli součástí mnoha mezinárodních praporů na straně legitimní španělské vlády. O tom, jestli bojovali Češi i na straně frankistů, nelze dohledat více informací, neboť většina pramenů o československých dobrovolnících pochází z iniciativy poválečné komunistické strany.

V roce 1937 byla většina Čechoslováků zařazena do Žižkovy kulometné roty¹⁵⁰. Vzhledem k jejich rostoucímu počtu bylo v létě 1937 rozhodnuto vytvořit novou mezinárodní jednotku nazvanou 129. brigáda, kam byli mimo Čechoslováků soustředěni Jugoslávci a příslušníci jiných slovanských zemí. I zde značnou část tvořili španělští dobrovolníci¹⁵¹.

Početnou československou posádku měla Liebknichtova baterie tankového dělostřelectva, baterie Jožky Májka těžké kanony; Kochankova protitanková baterie a také protiletadlová baterie Klementa Gottwalda¹⁵². Roli sehráli také v partyzánském boji na území obsazeném frankisty (nazývání „*guerilleros*“) ¹⁵³.

V průběhu války z Čech přišlo přibližně 3000 dobrovolníků (s podivem stejně jako Američanů)¹⁵⁴. Na frontě pracovalo i několik československých lékařů (Komenského lazaret poslán do Španělska začátkem roku 1937)¹⁵⁵.

---

¹⁴⁵ Bojovali jsme ve Španělsku : Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936 - 1939. 1. vyd. Praha : SNPL, 1957. 190 s., s. 62

¹⁴⁶ tamtéž, s. 63

¹⁴⁷ tamtéž, s. 63

¹⁴⁸ tamtéž, s. 64

¹⁴⁹ tamtéž, s. 66

¹⁵⁰ tamtéž, s. 75

¹⁵¹ tamtéž, s. 76

¹⁵² tamtéž, s. 76

¹⁵³ tamtéž, s. 77

¹⁵⁴ tamtéž, s. 78

¹⁵⁵ tamtéž, s. 79

Počátkem roku 1938 byly československé prapory přesunuty do Estremadury. Spojením obou československých praporů vznikla 129. mezinárodní brigáda s připojením jednoho jihoslovanského praporu a katalánského divizního praporu¹⁵⁶.

Na jaře 1938 došlo k prolomení aragonské fronty a Španělsko se roztrhlo na dvě části. 129. brigáda, hlavně čs. prapory Dimitrov a Masaryk a baterie Gottwald zůstaly na jihu. V Katalánsku se účastnili bojů na řece Ebro, pod vedením Kagana, Lotyše studujícího v Praze.

Na podzim roku 1938 pak vyslovila republikánská vláda souhlas s odvoláním mezinárodních brigád, ve snaze, že i druhá strana odvolá své intervenční složky. K rozpuštění došlo ale pouze na republikánské straně¹⁵⁷. Právě komunistický tisk označuje tuto událost za cílený podvod proti republikánské straně¹⁵⁸.

V říjnu byly interbrigády demobilizovány. Interbrigadistů bylo v té chvíli cca 12 tisíc (oproti 125 tisícům německých a italským dobrovolnickým vojákům proti republice)¹⁵⁹.

Po Mnichovu českoslovenští dobrovolníci očekávali výsledek jednání s československou vládou.

V důsledku uznání Franca de iure bylo znemožněno, aby se vrátili beztržně, neboť už rok předtím vešla v platnost instrukce o opatření proti občanům, kteří se dali najmout do vojska cizího státu¹⁶⁰.

Než se však stihly stáhnout, dostali se znovu do boje při zhroucení katalánské obrany v lednu 1939. V únoru pronikly Francovy divize k francouzským hranicím a interbrigadisté pronikli do Francie, kde byli uvězněni.

Celkově ve Španělsku bojovali dobrovolníci z 54 zemí. Ve většině jazyků vycházel tisk pro interbrigády. Čechoslováci vydávali v Barceloně hlubotiskem tištěný ilustrovaný časopis Salud, byly vydány i různé sborníky¹⁶¹.

Asi nejznámější bojová skupina s účastí Čechoslováků byla Gottwaldova rota (četa, baterie). Jako protiletadlová baterie byla založena v lednu 1937¹⁶². Brigáda prošla výcvikem ve Valencii.

Obrázek 5: Časopis Salud

¹⁵⁶ Dobrovolníci svobody : O boji československých dobrovolníků proti fašismu ve Španělsku v letech 1936-1939 : [Sborník studií, článků a] dokumentů. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1956. 99, [ii] s., [8] obr. příl.

Dokumenty. Edice Svazu protifašistických bojovníků ; Sv. 52. ISBN (Brož.), s. 44

¹⁵⁷ Dobrovolníci svobody : O boji československých dobrovolníků proti fašismu ve Španělsku v letech 1936-1939 : [Sborník studií, článků a] dokumentů. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1956. 99, [ii] s., [8] obr. příl.

Dokumenty. Edice Svazu protifašistických bojovníků ; Sv. 52. ISBN (Brož.), s. 47

¹⁵⁸ KOLÁŘ, Milan. Podíl čs.dobrovolníků na boji mezinárodního proletariátu proti nastupujícímu fašismu ve Španělsku v letech 1936-1939. Praha : Magnet, c1975. 99 s. ISBN (Brož.), s. 19

¹⁵⁹ Bojovali jsme ve Španělsku : Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936 - 1939. 1. vyd. Praha : SNPL, 1957. 190 s., s. 80

¹⁶⁰ Dobrovolníci svobody : O boji československých dobrovolníků proti fašismu ve Španělsku v letech 1936-1939 : [Sborník studií, článků a] dokumentů. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1956. 99, [ii] s., [8] obr. příl.

Dokumenty. Edice Svazu protifašistických bojovníků ; Sv. 52. ISBN (Brož.), s. 48

¹⁶¹ Bojovali jsme ve Španělsku : Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936 - 1939. 1. vyd. Praha : SNPL, 1957. 190 s., s. 81

Gottwaldova rota působila při obraně Teruelu v roce 1937¹⁶³. V dubnu zvítězila u Granjuely a bojovali až do konce června, kdy byli odesláni k Madridu¹⁶⁴. Za celou dobu rota utrpěla velké ztráty a po reorganizaci přešel zbytek k praporu Dimitrov¹⁶⁵.

Gottwaldova baterie bojovala celé první tři měsíce roku 1938 a prošla všemi fázemi boje¹⁶⁶. V dubnu 1938 bylo rozhodnuto o jejím působení na centrální frontě¹⁶⁷.

Mnoho Čechoslováků také působilo v baterii Karla Liebknechta, jednalo se hlavně o slovenskou soldatesku¹⁶⁸, která byla v prosinci 1938 odvelena na aragonskou frontu. Poté byli přemístěni na akci na jižní frontě v pohoří Sierra Morena¹⁶⁹. Baterie bojovala na frontě několik měsíců na řece Ebro¹⁷⁰. V průběhu bojů na Ebru naše země žily Mnichovskou zradou, což také ovlivnilo dění na frontě (posílení hesla Bojuj za Prahu!)¹⁷¹.

Příslušníci této roty byli mezi těmi, co postoupili na francouzské území a byli uvězněni (v táborech Saint Cyprien, Argeles sur mer, Gurs a Vernet)¹⁷².

Nemalou úlohu hráli českoslovenští dobrovolníci v praporu Dimitrov. Příslušníci v něm bojovali už od roku 1936¹⁷³. Čítal tři pěší roty s velkým podílem Čechů a Slováků. Čtvrtá kulometná rota byla později přejmenována na rotu Jana Žižky z Trocnova¹⁷⁴. Od začátku se prapor potýkal s nedostatkem zbraní¹⁷⁵. Prosadili se především při obraně Madridu roku 1936¹⁷⁶. V roce 1937 znovu organizovaný Dimitrov zasáhl do bojů na asturské frontě¹⁷⁷.

---

¹⁶² Dobrovolníci svobody : O boji československých dobrovolníků proti fašismu ve Španělsku v letech 1936-1939 : [Sborník studií, článků a] dokumentů. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1956. 99, [ii] s., [8] obr. příl. Dokumenty. Edice Svazu protifašistických bojovníků ; Sv. 52. ISBN (Brož.), s. 36

¹⁶³ Bojovali jsme ve Španělsku : Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936 - 1939. 1. vyd. Praha : SNPL, 1957. 190 s., s. 84

¹⁶⁴ Bojovali jsme ve Španělsku : Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936 - 1939. 1. vyd. Praha : SNPL, 1957. 190 s., s. 85

¹⁶⁵ tamtéž, s. 86

¹⁶⁶ tamtéž, s. 135

¹⁶⁷ tamtéž, s. 136

¹⁶⁸ tamtéž, s. 87

¹⁶⁹ tamtéž, s. 94

¹⁷⁰ tamtéž, s. 96

¹⁷¹ KOLÁŘ, Milan. Podíl čs.dobrovolníků na boji mezinárodního proletariátu proti nastupujícímu fašismu ve Španělsku v letech 1936-1939. Praha : Magnet, c1975. 99 s. ISBN (Brož.), s. 20

¹⁷² Bojovali jsme ve Španělsku : Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936 - 1939. 1. vyd. Praha : SNPL, 1957. 190 s., s. 98

¹⁷³ tamtéž, s. 99

¹⁷⁴ tamtéž, s. 100

¹⁷⁵ tamtéž, s. 101

¹⁷⁶ tamtéž, s. 104

¹⁷⁷ tamtéž, s. 109

Obrázek 6: Gottwaldova rota

Do bojů zasáhli i tankisté. Od roku 1937 byli Češi členy i tankových praporů, především pluku BT 5, který se účastnil bojů u Fuentes del Ebro a také Teruelu. Bránili Teruel proti frankistům¹⁷⁸. Následně bojovali u Estremadury a v Andalusii¹⁷⁹.

Pod názvem Batallón Divisionario pak bojovali zbylí interbrigadisté po rozdělení země. Vznikl ze skupiny československých dobrovolníků, která zůstala na severu společně s Jugoslávci, Bulhary a Rumuny. Velitelem praporu byl Lotyš Kagan působící již dříve v rotě Jana Žižky z Trocnova. Prapor bojoval o území kolem řeky Ebro¹⁸⁰.

2.1.5 Další klíčové události španělské občanské války

26. dubna 1937 43 letadel legie Kondor vybombardovalo město Guernica.

Guernica byla venkovské město v provincii Vizcaya. Od začátku občanské války počet jejích obyvatel vzrostl na 9500 z původních 7 tisíc. V Guernice se nacházelo katolické poutní místo se starým dubem, pod nímž španělští králové potvrzovali národní práva Basků. Před pátou hodinou začalo bombardování. Guernica neměla žádný strategický význam, nenacházely se v ní žádné sklady, továrny ani vojenské objekty. Nejednalo se o útok v pravém slova smyslu, ale spíše o vojenský experiment po neúspěšném bombardování Madridu¹⁸¹. Nálet trval přibližně 3 hodiny, celé město hořelo. Nálet si vyžádal 1645 mrtvých a 889 zraněných¹⁸².

Účelem náletu pro španělské protagonisty bylo především nahnat strach republikánům. Německé válečné teoretiky zajímal i psychologický dopad náletu. O náletu rozhodli členové německé legie

¹⁷⁸ Bojovali jsme ve Španělsku : Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936 - 1939. 1. vyd. Praha : SNPL, 1957. 190 s., s. 169

¹⁷⁹ tamtéž, s. 175

¹⁸⁰ Dobrovolníci svobody : O boji československých dobrovolníků proti fašismu ve Španělsku v letech 1936-1939 : [Sborník studií, článků a] dokumentů. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1956. 99, [ii] s., [8] obr. příl. Dokumenty. Edice Svazu protifašistických bojovníků ; Sv. 52. ISBN (Brož.), s. 43

¹⁸¹ CÍLEK, Roman. Krvavá předehra : Španělsko, 1936-1939: občanská válka a zahraniční intervence. 1. vyd. Praha : Epocha, c2004. 431 s., [24] s. obr. příl. Polozapomenuté války ; sv. 2. ISBN 80-86328-57-0., s. 231

¹⁸² tamtéž, s. 232

a příslušníci štábu generála Moly. Dosud není známo, jestli Mola o akci předem věděl, Franco rozhodně ne. Němci nebyli informováni o historickém významu města pro Baskicko.

Tato událost se stala celosvětovou aférou, která značnou část veřejného mínění posunula na stranu republikánů. Nacionalisté měli v úmyslu svalit vinu na levicové radikály¹⁸³.

Obrázek 7: Piccasův obraz Guernica

Událost v Guernice vlastně posloužila k odvrácení pozornosti od likvidování členů POUM, tím také nepřímo k tomu, že nevznikla žádná vlna odporu proti stalinismu. Komunisté zpracovávali veřejné mínění.¹⁸⁴

O událostech psal George Orwell, který předtím ze Španělska uprchl. Jeho článek se ale nedočkal zájmu, levicoví intelektuálové se stavěli proti objektivní pravdě¹⁸⁵.

Povstalci neměli legitimní důvod, o který by mohli opřít své jednání, navíc si nemohl dovolit porážku, neboť odhalili své záměry. Museli zvítězit vojensky a poté dosáhnout vítězství politického, aby se následně ospravedlnili¹⁸⁶. Cílek označuje nacionalistickou skupinu za fašistickou¹⁸⁷.

Další zásadní událostí (kromě hlavních bojů o Barcelonu a Madrid) je, jak se shodují autoři, bitva o Teruel. Město bylo zvoleno pro preventivní úder proti připravené nacionalistické ofenzivě. Boje byly zahájeny v prosinci 1937. Republikánská armáda soustředila na toto území značné síly. Tažení je známo dosud jako „teruelské zimní tažení“ – území Teruelu bylo známé pro své těžké zimní podmínky.

¹⁸³ CÍLEK, Roman. Krvavá předepra : Španělsko, 1936-1939: občanská válka a zahraniční intervence. 1. vyd. Praha : Epoque, c2004. 431 s., [24] s. obr. příl. Polozapomenuté války ; sv. 2. ISBN 80-86328-57-0., s. 233

¹⁸⁴ JOHNSON, Paul. Dějiny dvacátého století. Vyd. v tomto překladu 2., poprvé vyšlo v nakl. Rozmluvy. Voznice : Leda, 2008. 845 s. ISBN 978-80-7335-145-8., s. 330

¹⁸⁵ tamtéž, s. 331

¹⁸⁶ ELLWOOD, Sheelagh. Franco : člověk, voják, diktátor. Vyd. 1. Brno : Books, 1999. 264 s. Bonus A Memorabilia ; sv. 280. ISBN 80-7242-062-3., s. 92

¹⁸⁷ CÍLEK, Roman. Krvavá předepra : Španělsko, 1936-1939: občanská válka a zahraniční intervence. 1. vyd. Praha : Epoque, c2004. 431 s., [24] s. obr. příl. Polozapomenuté války ; sv. 2. ISBN 80-86328-57-0., s. 319

Tímto krokem republikáni znejistili Franca. Rozhodoval se, zdali má pokračovat v započatých bojích nebo se soustředit na Teruel. Věřil však v jeho strategický význam, a tak k němu přesunul část své armády (za tento svůj krok byl kritizován i ze strany svých německých a italských poradců¹⁸⁸). Jak se později ukázalo, jeho krok byl opodstatněný. Jejich akci ale zbrzdily špatné podmínky. V místě panovaly mrazy a sněžení. Dělostřelecké ostřelování započal Franco na konci prosince. Republikánskou obranu ale při tomto útoku nestrhl¹⁸⁹. Bylo podniknuto několik dalších útoků a váhy se pokaždé naklonily jiným směrem. Boje skončily pro republikány porážkou na konci února 1938 za pomoci marockého vojenského sboru a navarrských karlistů, kteří posílily Francovu armádu.

Hlavně přírodní podmínky a zima učinily z této bitvy nejhorší bitvu španělské občanské války. Nacionalisté v bitvě ztratili 50 000 vojáků, republikáni 60 000.

Republikánské předčasné zprávy o vítězství a následné obrovské ztráty materiální i na životech v této bitvě tak pomohly k definitivní destrukci republikánské strany¹⁹⁰.

2.1.6 Válka přechází ve válku

Všechny levicové frakce chtěly dosáhnout co nejlepší vojenské pozice po porážce Franca. Když byla strana POUM zničena, republikánská morálka stále upadá.

V zimě 1937 – 1938 Franco zahájil takzvanou „únavovou“ válku a v dubnu 1938 se Španělsko dělí na dvě části. Tehdy Stalin od války ustoupil, neboť republikánské zlato už měl. Jeho zájmy na převzetí moci se zdály neproveditelné, tak začal uvažovat o transakcích s jinými západními zeměmi, potažmo i s nacistickým Německem. Zastavil svou pomoc republikánům.

Franco tehdy vcházel do další ofenzivní vlny s nadějí, že se konec války blíží.

Barcelona byla dobyta 28. ledna 1939 a Madrid přesně o dva měsíce později 28. března 1939.

Necelé dva týdny před pádem Madridu Hitler vypověděl smlouvu s Polskem a obsadil Československo. V té době bylo již zřejmé, že druhá světová válka je nevyhnutelná¹⁹¹.

Obrázek 8: Franco při dobytí Madridu

¹⁸⁸ BEEVOR, Antony. Španělská občanská válka. Vyd. 1. Praha : Beta-Dobrovský ; Plzeň : Ševčík, 2004. 319 s., [32] s. obr. příl. ISBN 80-7306-141-4., s. 221

¹⁸⁹ BEEVOR, Antony. Španělská občanská válka. Vyd. 1. Praha : Beta-Dobrovský ; Plzeň : Ševčík, 2004. 319 s., [32] s. obr. příl. ISBN 80-7306-141-4., s. 222

¹⁹⁰ tamtéž, s. 223

¹⁹¹ JOHNSON, Paul. Dějiny dvacátého století. Vyd. v tomto překladu 2., poprvé vyšlo v nakl. Rozmluvy. Voznice : Leda, 2008. 845 s. ISBN 978-80-7335-145-8., s. 332

2.1.7 Shrnutí průběhu španělské občanské války

Španělská občanská válka trvala od července 1936 do dubna 1939. Jádrem sporu byla forma, jakou by měl španělský stát (či šlo spíše o povahu) mít. Kromě centrálního sporu existovaly spory uvnitř stran, které měly důležitou roli v průběhu války¹⁹².

Zásadním faktorem byl postoj vnějšího světa. V klimatu Evropy se zvyšuje napětí způsobené především rostoucím vlivem hitlerovského Německa a expanzivními záměry fašistické Itálie. Politický rozpor ve Španělsku byl do určité míry rozporem evropským. Každá z válčících stran nacházela pomoc u jedné z evropských stran, z čehož vyklíčí mezinárodní konflikt jako předehra k druhé světové válce¹⁹³.

Na obou stranách docházelo v průběhu války k velkým ztrátám na životech. Podle Ellwoodové povstalci bezpochyby nesli větší míru odpovědnosti, neboť oni jednali proti státnímu pořádku a jejich represivní akce si vyžádaly více obětí. V republikánské zóně zůstávala moc civilistům na základě demokracie. V oblastech, které byly pod vlivem povstalců, bylo vyhlášeno stanné právo a moc byla vložena do rukou vojenských sil¹⁹⁴.

Hogsbawm pojímá španělskou občanskou válku jako miniaturní model nastávající druhé světové války vedené mezi pravíci a levíci. V tomto případě se taktika pravice ukázala daleko účinnější. Na svém konci rozhodně nebyla dobrým znamením pro boj proti pravici¹⁹⁵.

Na konci občanské války dlužilo Španělsko třetí říši přes 500 milionů marek. Protože povstalci nebyli schopni v tak krátké době splatit dluh, získalo Německo jako částečnou úhradu většinový podíl ve španělských důlních společnostech a zavázalo se k založení těžební společnosti v Maroku, která celá přejde do rukou Německa. Posledním bodem byla dohoda o dovozu strojního zařízení bez cel¹⁹⁶.

Je jasné, že evropské mocnosti si byly vědomy strategické důležitosti Španělska už před válkou, proto tolik prostředků a lidských zdrojů věnovaly do intervence v občanské válce. Obě strany si byly vědomy, že přístup k Gibraltar a náklonnost Španělska může ovlivnit evropskou situaci. Franco svými dobrými vztahy, které si vytvořil s představiteli fašistických režimů, zajistil lepší pomoc své frakci a tím i jejich vítězství – formou půjček si zaručil, aby tyto země měly skutečný zájem na jeho vítězství, a tím pádem jejich pomoc byla horlivější. Republikáni se svými neuváženými obchody pouze „zbavili“ zlata a zůstali na mizině s chabou výzbrojí nevalné kvality, kterou poskytl SSSR. V jejich řadách také byla většina vojáků profesionálně nevytváčených, což také Francovi nahrávalo.

---

¹⁹² ELLWOOD, Sheelagh. Franco : člověk, voják, diktátor. Vyd. 1. Brno : Books, 1999. 264 s. Bonus A Memorabilia ; sv. 280. ISBN 80-7242-062-3., s. 91

¹⁹³ tamtéž, s. 92

¹⁹⁴ ELLWOOD, Sheelagh. Franco : člověk, voják, diktátor. Vyd. 1. Brno : Books, 1999. 264 s. Bonus A Memorabilia ; sv. 280. ISBN 80-7242-062-3., s. 93

¹⁹⁵ HOBBSAWM, E. Věk extrémů: krátké 20. století 1914-1991. Vyd. 1. Praha: Argo, 1998, 619 s. Historické myšlení, sv. 4. ISBN 80-720-3184-8., s. 170

¹⁹⁶ CÍLEK, Roman. Krvavá předehra : Španělsko, 1936-1939: občanská válka a zahraniční intervence. 1. vyd. Praha : Epocha, c2004. 431 s., [24] s. obr. příl. Polozapomenuté války ; sv. 2. ISBN 80-86328-57-0., s. 382

Po konci občanské války ale zůstalo Španělsko do určité míry zavázané Ose, proto se očekávalo, že se přidá na její stranu. To dokázalo, ať už v tom hrála roli skutečně Francova prozíravost nebo jenom jeho nerozhodnost, zůstat mimo evropský konflikt.

2.2 Historická situace v Československu v letech 1936 – 1939

V letech 1937 - 1939 stále na našem území dozníval vliv krachu na newyorské burze a následující hospodářské krize, která vyvrcholila v Československu v roce 1931. Společnost je sice postižena mnohem méně než některé jiné státy, ale i tak ji v tomto období charakterizuje sociální nespokojenost a napětí¹⁹⁷. V roce 1932 byly světové burzy stabilizovány, ale problémy vzniklé v předchozích letech byly v české společnosti patrné až do roku 1937. Pomoc paradoxně nabídlo zvýšení produkce ve zbrojním průmyslu v letech 1937 a 1938. Těmito událostmi sílil německý separatismus v pohraničí Československa a zároveň sílily hlasy po autonomismu Slovenska a Podkarpatské Rusi. Příslušníci cizích národů na našem území postupně ztráceli důvěru v kompetentnost českého státu. Z toho důvodu ve volbách posílily nečeské politické strany, které bychom (některé z nich) mohli označit za extremistické¹⁹⁸.

Obrázek 9: Volební kampaň Národní obce fašistické

- **Německá národně socialistická strana dělnická** (Deutsche Nazionalsozialistische Arbeitsparei - DNSAP)
- **Sudetoněmecká strana (SdP)**
Až do roku 1937 byla především nacionalistickou stranou. Sám Henlein několikrát nacistickou ideologii veřejně odmítá. Podporu hledala spíše u britských politiků. Ve straně však stoupal vliv bývalých členů DNSAP a zároveň se jí začalo dostávat finanční podpory z Berlína¹⁹⁹. Financování bylo ovšem tajné²⁰⁰.
- **Hlinkova²⁰¹ strana (na Slovensku)**

Komunisté ztráceli na popularitě u veřejnosti kvůli nesmyslné kampani proti sociálním demokratům. Před rokem 1938 se na politické scéně prosazují agráři, pravicové hnutí stojící mimo fašistické

¹⁹⁷ EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 94

¹⁹⁸ EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 95

¹⁹⁹ tamtéž, s. 108

²⁰⁰ PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 162

²⁰¹ Andrej Hlinka - přední představitel Slovenské lidové strany, jejíž název se později změnil na Hlinkovu slovenskou lidovou stranu, jejíž stoupenci jsou nazýváni hlinkovci. Stejně jako Tiso byl knězem. V roce 1919 chtěl na mírové konferenci v Paříži předložit žádost o autonomii Slovenska, byl ale zatčen. Přestože posléze hájil spíše místo Slovenska ve společném státě, ke konci jeho života však byli hlinkovci strženi zastánci separatismu. Umírá v srpnu 1938. (PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 167)

organizace, které následně brojí proti prezidentu Benešovi²⁰². První republiku v září roku 1937 podryje úmrtí T. G. Masaryka.

V námi sledovaných letech vládne na československém území široká koalice Milana Hodži (ve třetím období) v letech 1937 a 1938. Poslední vládou první republiky byla úřednická vláda generála Jana Syrového²⁰³ ustavena před vypuknutím 2. světové války na podzim 1938²⁰⁴.

Rozbití Československa

Vztah s početnou německou menšinou byl zásadním problémem první republiky. Sudetská menšina se těšila jazykovým i kulturním právům, v běžném občanském životě jim nebyla odpírána práva²⁰⁵. Zdrojem jejich nespokojenosti byla nenaplněná politicko-územní autonomie a také zastoupení ve státní správě (nízké procento sudetských Němců mezi státními zaměstnanci). Vztahy mezi státem a německou minoritou se zhoršily znovu právě v důsledku hospodářské krize, neboť postihla pohraničí výrazně silněji (kvůli struktuře průmyslu). Přesto nedošlo k takovému zhoršení vztahů, že by dosáhly úrovně období roku 1918 (vznik republiky, se kterou pohraniční Němci většinou nesouhlasí). Nástup nacismu v Německu také nebyl impulzem ke změně vztahu Němců a Čechů. Pod vlivu nacismu se "čeští" Němci dostávají až v letech 1937-1938²⁰⁶.

Sudetoněmecká strana, dříve s nízkým počtem voličů, v roce 1935 uspěje ve volbách, zůstává však stále umírněná. K nacifikaci dochází v průběhu roku 1937 především jako následek hospodářských úspěchů v sousedním Německu. Nacistické Německo se jeví jako perspektivní zřízení²⁰⁷.

SdP se sídlem v Liberci byla v roce 1937 už plně zavázána Německu za jeho finanční podporu. Koncem roku 1937 se Konrad Henlein zavázal k postupu proti Československu v souladu s nacistickými záměry. V téže době se Velká Británie přiklání k politice „appeasementu“ (udržení míru za cenu rozsáhlých ústupků)²⁰⁸. Nastává rok 1938 důležitý pro další události v Evropě jako předstupeň 2. světové války. V březnu Hitler anektuje vyčerpané Rakousko. Zástupci Československa byli stále ujišťováni o přátelských úmyslech Německa²⁰⁹.

---

²⁰² EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 97

²⁰³ Jan Syrový – český generál. Roku 1915 ztratil oko u Zborova. Do Čech se vrátil jako jeden z generálů československých legií bojujících na Rusi. Stal se náčelníkem hlavního štábu a později i generálním inspektorem armády. V době mnichovské dohody byl proti své vůli jmenován předsedou vlády (tuto funkci ale vykonával pouze měsíc). V Beranově kabinetu zastával pozici ministra národní obrany a stejně jako Beran byl po válce odsouzen na dvacet let. Byl propuštěn roku 1960 po vyhlášení amnestie. Zemřel v Praze roku 1970. (okamžiky – 167 – 168)

²⁰⁴ EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 96

²⁰⁵ PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 106

²⁰⁶ EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 107

²⁰⁷ tamtéž, s. 108

²⁰⁸ tamtéž, s. 109

²⁰⁹ tamtéž, s. 110

Na politické scéně se objevilo několik pokusů o oslabení protistátních tendencí SdP. Předseda agrární strany Rudolf Beran se pokusil o koalici s SdP a také s Hlinkou, ale nepodařilo se mu to.

Karlovarský sjezd

V dubnu začala jednání s československou vládou a krátce na to se SdP na stranickém sjezdu v Karlových Varech otevřeně přihlásila k nacismu. Odsouhlasila tzv. karlovarské požadavky.

- Rovnoprávnost Němců a Čechů v ČSR
- Uznání německé menšiny za "právní osobu"
- Ohraničení "sudetoněmeckého území" v ČSR
- Plná samospráva tohoto území
- Zvláštní ochrana Němců mimo toto území
- Odškodnění za křivdy způsobené v roce 1918
- Obsazení státní správy v pohraničí Němci
- Volné šíření nacistické ideologie v ČSR²¹⁰

Proti těmto požadavkům se postavila veřejnost. V květnu jako reakci na karlovarské požadavky předkládá vláda návrh tzv. národnostního statutu, který měl zaručit Němcům lokální samosprávu a procentuální zastoupení ve státní správě. Tento návrh byl ale odmítnut²¹¹.

Radikalizace

Henleinovci se začali veřejně projevovat v ulicích, a i když SdP žádala pouze autonomii pro území Sudet, bylo jasné, že konečným cílem je připojení pohraničí k Německé říši. V blízkosti hranic se soustředila německá vojska. Vláda se obávala o výsledek květnových voleb (nejen politický výsledek, ale i o samotný průběh). Tehdy byla na tajné schůzce navržena mobilizace. Byla ovšem zamítnuta, aby Československo nebylo ze strany mocností obviněno, že prohlubuje napětí mezi státy. Nakonec došlo k „mimořádným vojenským opatřením“, jak bylo provedení nazváno²¹². Nejednalo se o mobilizaci ani rozsahem. Ve většině případů se jednalo pouze o doplnění stavů v jednotkách²¹³. Tím se však Německu podařilo dostat Československo do pozice narušitele míru. Někteří historici se domnívají, že přesouvání vojsk v příhraničí bylo pouze za účelem desinformace ze strany Německa, aby Berlín mohl poukázat na bojechtivost Československa²¹⁴. Diskreditace vlády je některými historiky považována za jeden z největších úspěchů Hitlerových i henleinovců²¹⁵.

---

²¹⁰ EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 112

²¹¹ tamtéž, s. 112

²¹² tamtéž, s. 114

²¹³ tamtéž, s. 116

²¹⁴ PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 123

²¹⁵ tamtéž, s. 123

Ve volbách následně hlasovalo 90 % sudetských Němců pro SdP a postavilo se na stranu říšského kancléře. Na základě několika špionážních akcí bylo zjištěno, že proti Československu je plánovaná invaze a zároveň, že s plány Hitlera němečtí generálové nesouhlasí. Dokonce se spekulovalo i o převratu v německé vládě.

Generálové, ve své povaze tradiční, nechtěli riskovat otevřený boj, proto uvažovali o svržení führera²¹⁶. Hitler si uvědomoval, že generálové nesouhlasí a dostaly se k němu i informace o plánovaném ustavení vojenské vlády²¹⁷. Nikdy se tak ovšem nestalo a mnohé informace zůstaly v úrovni dohadů²¹⁸.

Přestože se zprávy o nepodpoře Hitlera v jeho vlastních řadách dostaly až k Chamberlainovi, nevzal tyto informace vážně. Na druhé straně bral Německo jako poslední zábranu před pronikáním bolševismu do střední Evropy²¹⁹.

V červnu se připojují k nátlaku na vládu i Hlinkovi slovenští autonomisté.

Sudetská krize se v roce 1938 stává mezinárodním problémem. Velká Británie nabídla, že pomůže při jednání o kompromisech vysláním nestranného prostředníka²²⁰. Benešovi v té chvíli nezbyvalo nic, než souhlasit. Nadcházející mise byla jednoznačně proněmecká.

Prostředníkem byl Walter Runciman. Jeho přijetím doufala Praha, že si Britové uvědomí nesmyslnost situace. Německým zástupcům byl již potřetí předložen návrh o autonomii, který ale opět nepřijali. I Runciman se postavil za vytvoření samostatného německojazyčného prostoru. V září byl na základě britského nátlaku předložen čtvrtý plán, který takřka odpovídal karlovarským požadavkům²²¹. Zástupci SdP byli zaskočení a začali se vyhýbat komunikaci s vládou. Z toho bylo evidentní, že Německo dohody dosáhnout nechtělo. SdP nešlo o domluvu s vládou, ale o vyvolání konfliktu mezinárodního významu a o diskreditaci republiky na mezinárodním poli²²². Hledali záminku, jak ukončit vyjednávání bez dosažení dohody. Záminkou se stal v základu nevinný zásah proti pašerákům zbraní na Ostravsku. To vyvolalo veřejné protesty sudetských Němců. Na základě toho bylo oznámeno, že SdP 7. září 1938 ukončuje veškerá jednání a de facto odmítli návrh na splnění všech svých požadavků. Runciman byl tímto průběhem překvapen a zklamán²²³. Ve zprávě pro britskou vládu hodlal otevřeně

---

²¹⁶ PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0, s. 126

²¹⁷ tamtéž, s. 127

²¹⁸ tamtéž, s. 129

²¹⁹ tamtéž, s. 128

²²⁰ EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 116

²²¹ tamtéž, s. 117

²²² PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 122

²²³ EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 118

navrhnout vydání českého pohraničí Německu. I když sudetskou taktiku Runciman pochopil, prohlásil požadavky Henleina za oprávněné²²⁴.

"Dospěl jsem k závěru, že pohraniční okresy..., ve kterých sudetoněmecké obyvatelstvo tvoří většinu, by měly okamžitě získat právo na sebeurčení. Pokud bude nezbytné postoupení území, a já si myslím, že bude, potom by mělo být provedeno okamžitě."

Pasáž z Runcimanovy zprávy ze 17. září 1938²²⁵

Jediný, kdo v té době očekával, že mírová cesta nemůže vyjít, byl konzervativní poslanec Winston Churchill. Sám prohlásil, že stav Evropy neodvratně eskaluje. Navrhoval britskému parlamentu, aby se postavil za Československo a pohrozil Německu částečnou mobilizací, ten to však odmítl²²⁶.

Hitler v té době několikrát odmítl schůzku s britským premiérem Chamberlainem, který v zásadě politiky „appeasementu“ hodlal s Německem vyjednávat. Na závěr tzv. Velkoněmeckého sjezdu se Hitler postavil proti politice Československa a proti prezidentu Benešovi. Poprvé se explicitně vyjádřil o nároku Německa na pohraniční území. Tuto událost provázely na našem území násilné akce šířené SdP. Československá vláda nazvala nepokoje pokusem o puč a bylo vyhlášeno stanné právo. Proti SdP byla vyslána policie a v následujících dnech byla obsazena jejich sídla. Současně byla vydána vyhláška o zákazu provozu strany²²⁷. Henlein a jeho štáb uprchli do Říše²²⁸.

15. září se konala schůzka Chamberlaina s Hitlerem (uskutečněná v Berchtesgaden), který požadoval souhlas Británie se zabráním českého pohraničí. Ve spojení s francouzskou politickou elitou se začal snažit přesvědčit československou vládu, aby vydala pohraniční území bez boje. Společně s předsedou vlády Francie Edouardem Daladierem vyzvali Československo ke spolupráci. V obou zemích se rovněž zformovala protestní frakce (v Británii kolem Winstona Churchilla). Československá vláda to rezolutně odmítla²²⁹. Na konci září odstoupila zdiskreditovaná vláda Milana Hodži a byla ustavena vláda generála Jana Syrového. Ve stejný den se uskutečnila další schůzka Chamberlaina s Hitlerem. Zde byly vzneseny tzv. badgodesberské požadavky. Svůj původní požadavek vydání pohraničí rozšířil říšský kancléř ještě o územní požadavky Maďarska a Polska ve lhůtě tří měsíců. V důsledku toho den

---

²²⁴ PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 129

²²⁵ EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 122

²²⁶ PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 125

²²⁷ EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 120

²²⁸ PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 129

²²⁹ EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 122

na to vyhlásilo Československo všeobecnou mobilizaci²³⁰. Bylo jasné i přes nadšení obránců, že se sotva mohou rovnat agresí wehrmachtu.

Představitelé Československa nepřestali doufat, že západní země pomohou. Podle dohod však Sovětský svaz nesměl intervenovat na našem území bez souhlasu Francie, přestože Moskva opakovaně potvrdila, že v případě francouzské intervence se připojí (i když zřejmě celou dobu představitelé SSSR věděli, že se Francie zapojit nehodlá)²³¹. Beneš ještě roku 1937 plně věřil, že Francie dostojí svým závazkům, neboť ještě v létě 1938 ujišťovala naše diplomaty, že tak učiní²³². V září 1938 už bylo jasné, že Francie zradila. Navíc se, co se týče zásahu Ruska, Beneš a další ministři báli sovětského vlivu. Moskva byla ochotna pomoci pouze jako Španělsku, a tedy mohlo ČSR dopadnout jako Španělsko (v té době už bylo Španělsko do značné míry zdevastované z dlouhých bojů a o výsledku bylo také téměř rozhodnuto). Hitler (jako Franco) by za tichého souhlasu Západu rozdrtil levicový odpor na našem území²³³.

Mnichovská dohoda

Británie společně s Francií se již neoblomně postavila proti Československu za účelem udržení míru v Evropě. V té chvíli v Československu politické elity prohlašovaly, že půjdou do války za každou cenu.

26. září vydal Hitler nové ultimátum, což všechny zúčastněné utvrdilo v kapitulantské politice. Chamberlain požádal Benita Mussoliniho (za Itálii), aby se ujal role arbitra v československé otázce, přičemž účast zástupců Československa nepovažoval za nutnou. Konference se konala v německém Mnichově. Československý zástupce Vojtěch Mastný nebyl k jednání připuštěn. Zde bylo dohodnuto, že české pohraničí bude vydáno Německu v rozmezí několika dnů na počátku října²³⁴. Představitelé západních mocností odjízďeli přesvědčeni, že zachránili mír. Zároveň bylo zamítnuto jakékoliv jednání o mnichovské dohodě ze strany Čechů. Text Mnichovské dohody byl doručen do Prahy a zde po mnoha diskuzích, kdy bylo vyloučeno zahájení válečného konfliktu bez spojenců, byly jeho podmínky přijaty²³⁵. Nakonec se zástupci ČSR obrátili i na Moskvu, ale ta odmítla mluvit závazně²³⁶. Tehdy ztratila republika nejen část území, ale také se de facto zřekla demokratického zřízení. Mezinárodní suverenita byla omezena přijetím kapitulace. Do konce října 1938 bylo Německem obsazeno území

---

²³⁰ EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 124

²³¹ tamtéž, s. 125

²³² PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 122

²³³ PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 133

²³⁴ EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 127

²³⁵ tamtéž, s. 132

²³⁶ PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 134

o rozloze přibližně 29 tisíc km² ²³⁷. Rok 1938 je těmito událostmi mnoha historiky považován za začátek 2. světové války, přestože její oficiální začátek se datuje až 1. září 1939. Málo známým faktem je, že mimo území muselo Československo vydat i část zlatých rezerv, devíz a státního železničního parku ²³⁸.

V dalším průběhu na základě Hitlerových ultimát bylo vydáno území Slovenska a Podkarpatské Rusi Maďarsku (na základě tzv. vídeňské arbitráže) ²³⁹.

Britský ministr obrany Belish diskutoval v britském parlamentu o obranyschopnosti Československa. Hovořilo se o nepřipravenosti německé armády a roztržkách mezi německými generály. Předpokládali, že Československo se vydrží bránit čtvrt roku bez pomoci ²⁴⁰. Podle historika Jana Fialy německou převahu v kvantitě značně snižoval systém opevnění (zároveň se však po anexi Rakouska otevíral prostor z jihu), navíc kvalita německé techniky často zaostávala za československou. Historik Kural dále dodává, že v případě pomoci Francie by poměr sil byl jednoznačný ²⁴¹.

Churchill se o mnichovském diktátu vyjádřil takto: „*Rozdělení ČSR pod nátlakem Anglie a Francie se rovná naprosté kapitulaci západních demokracií před nacistickou hrozbou...*“. Byl přesvědčen, že bezpečnosti nemůže v Evropě dosáhnout předhozením malého státu „vlkům“ a označil to, za osudový omyl ²⁴².

Moskva se odpovědí, co se týče její vojenské pomoci, nezabývala. Kdyby Stalin chtěl, dle historiků mohl poslat již před Mnichovem vojenskou pomoc, i když údajně nebyla příliš kvalitní. Početně by se armáda rovnala síle Wehrmachtu. Britský přidělenec v Moskvě ovšem tvrdil, že armáda SSSR ale nebyla schopná podniknout ofenzivu za hranicemi svazu ²⁴³. Mohl ovšem poskytnout podporu letectva, Stalin se ale rozhodl neriskovat ²⁴⁴.

Na poslední schůzce Chamberlaina s Hitlerem byla podepsána deklarace o vzájemném nevedení války mezi Anglií a Německem, zároveň hovořili i o stanovisku ke Španělsku ²⁴⁵.

Druhá republika

Po Mnichovu už o odporu nikdo nemluví, o zahraniční zradě se hovoří se smutkem. Naši představitelé přemítají o tom, že pomoc SSSR by možná Západ navíc poštvála proti nám, neboť se zároveň jednalo o strach z komunismu ²⁴⁶.

---

²³⁷ EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 133

²³⁸ tamtéž, s. 134

²³⁹ tamtéž, s. 134

²⁴⁰ PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 125

²⁴¹ PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 126

²⁴² tamtéž, s. 135

²⁴³ tamtéž, s. 139

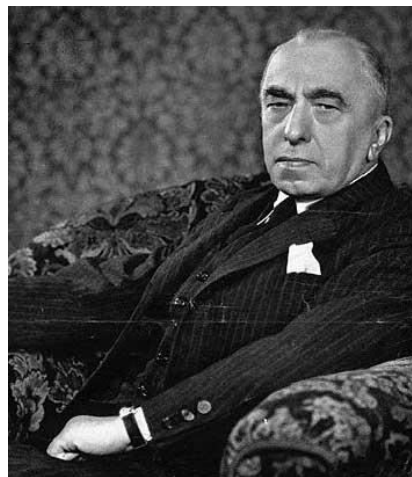
²⁴⁴ tamtéž, s. 140

²⁴⁵ tamtéž, s. 149

²⁴⁶ tamtéž, s. 142

Mnichovská dohoda zásadně změnila politický systém na našem území. Více znatelné byly pravicové síly, které se stavěly do opozice vůči legitimní vládě²⁴⁷. Prezident Beneš byl donucen k abdikaci a opustil území. Rychle po přijetí mnichovského diktátu byli do vlády uvedeni první pravicoví ministři. Na konci roku 1938 ale ještě nezapočala emigrační vlna. Z našeho území odjízdělo převážně několik rodin Židů a antifašistů z řad Němců. Část politických představitelů KSČ emigrovala do Moskvy, ale většina představitelů první republiky setrvala²⁴⁸.

V průběhu roku také ztratila česká vláda téměř veškerý vliv na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. I politický systém v Čechách prošel procesem centralizace. Současný systém stran byl narušen. Pravicový blok se sjednotil a vytvořil Stranu národní jednoty, která byla nejvlivnější na tehdejší politické scéně. Zcela samostatnou stranou zůstali již pouze fašisté. KSČ přešla do ilegality. V listopadu 1938 byl zvolen nový prezident Emil Hácha²⁴⁹. Nově ustavená vláda Rudolfa Berana byla jednoznačně pravicově zaměřená²⁵⁰. Znovu byla povolena činnost DNSAP²⁵¹. Režim se na několik nadcházejících měsíců podařilo relativně stabilizovat²⁵². Nastalo krátké období druhé republiky.

Obrázek 10: Emil Hácha

Státnost Slovenska

Na konci roku 1938 se setkal Hácha s Jozefem Tisem²⁵³. Ten ujišťuje, že Slováci se odtrhnout nechtějí²⁵⁴. Stejně tak velvyslanec Hencke ujišťuje, že říšská vláda o jednání o odtržení Slovenska nic

²⁴⁷ EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 139

²⁴⁸ tamtéž, s. 140

²⁴⁹ Emil Hácha – nástupce Edvarda Beneše v úřadu prezidenta. Od roku 1925 byl prezidentem Nejvyššího správního soudu v Praze. Po Mnichově byl zvolen prezidentem, údajně také pro svou snadnou manipulovatelnost. Až do roku 1941 byl ale v kontaktu s Benešem, odmítl slib věrnosti Hitlerovi, intervenoval za zatčené. Je mu kladen za vinu podpis souhlasu s okupací, ke kterému byl ale donucen. S nástupem Reinharda Heidricha se ovšem jeho apatie vůči úřadu stupňuje. Na konci svého působení již jevil známky demence, přesto byl v roce 1945 zatčen. Zemřel ve vězeňské nemocnici na Pankráci téhož roku. (PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 165-166)

²⁵⁰ EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 141

²⁵¹ PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 152

²⁵² EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 142

²⁵³ Jozef Tiso - prezident Slovenské republiky pod německou nadvládou. Byl vystudovaným teologem a knězem a od 30. let vystupoval proti Čechům, přesto byl na přelomu let 1938 a 1939 předsedou autonomní slovenské vlády. Po osamostatnění Slovenska byl zvolen prezidentem a byl jím až do dubna 1945. Po válce byl činěním odpovědným za několik válečných zločinů. Byl odsouzen k smrti. Jeho žádosti o milost nebylo vyhověno, byl tedy v dubnu 1947 popraven v Bratislavě. (PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 168)

neví²⁵⁵. Politická situace na Slovensku se stává nezvladatelnou, hlinkovci bojují o místa na nejvyšších postech státní správy²⁵⁶. V březnu roku 1939 i na základě německého požadavku bylo vyhlášeno samostatné Slovensko²⁵⁷. 15. března zve Adolf Hitler Tisa do Berlína. Zde mu oznámil, že pokud nevyhlásí samostatný stát okamžitě, hrozí okupace ze strany Maďarska (a to v řádu několika hodin). Slovenští představitelé tehdy netušili, že je to lest. S rozhodnutím souhlasila i Praha, Hácha však prakticky neměl na vybranou²⁵⁸. Prezidentem byl zvolen Tiso²⁵⁹. Většina státu samostatnost Slovenska uznala de iure²⁶⁰. Obyvatelé Slovenska přijali zprávu o odtržení chladně. Bylo jasné, že vyhlášení státu v těchto podmínkách činí Slováky závislé na nacistickém Německu²⁶¹. Slovensko jako samostatný stát následně vystupovalo jako vazal Německa. V té době Hitler připravuje konečný tah na Československo a obsazení Polska²⁶². Po vyhlášení státnosti Slovenska se česká vláda soustředila pouze na zachování české státnosti. Teprve po vyhlášení samostatného Slovenska souhlasí Hitler se setkáním z Háchou, který se dožadoval slyšení u fűhrera už předtím²⁶³.

Okupace a vyhlášení protektorátu

Česká vláda byla ochotna se smířit s vojenskou přítomností Německa a s ústupky. Ty byly ovšem smeteny ze stolu. Háchovi bylo pouze oznámeno, že armáda dostala své rozkazy (připojit české země k Říši)²⁶⁴ a obsazení pod pohrůžkami násilí a bombardování (Göring slibuje Háchovi bombardování Prahy²⁶⁵) nebylo možno zabránit. Pro Hitlera jakékoliv zachování státnosti nebylo možné²⁶⁶. Překročení hranic nastalo během několika hodin a území bylo dáno pod dočasnou vojenskou správu. Čechám byla zároveň slibována autonomie. Prezident (toto času v Berlíně) vydal rozkaz armádě, aby nekladla odpor. Zároveň mu byl dán k podpisu list tzv. memoranda německé a česko-slovenské vlády,

---

²⁵⁴ PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 152

²⁵⁵ tamtéž, s. 155

²⁵⁶ tamtéž, s. 154

²⁵⁷ EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 146

²⁵⁸ PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 108

²⁵⁹ tamtéž, s. 109

²⁶⁰ EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 147

²⁶¹ PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 108

²⁶¹ tamtéž, s. 109

²⁶² PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 153

²⁶³ tamtéž, s. 110

²⁶⁴ tamtéž, s. 111

²⁶⁵ tamtéž, s. 111

²⁶⁶ EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 150

který neměl mít valného významu. Prohlašoval v něm ovšem, že souhlasí s okupací a vkládá české země s důvěrou do rukou Vůdce²⁶⁷ (Hácha jej nejprve odmítá podepsat, ale nakonec podlehně²⁶⁸).

V této době spěje k výsledku i španělská občanská válka (dobyťí Barcelony). V řadách republikánů bojovali komunisté a levicoví demokraté z Čech a Slovenska, kteří byli následně donuceni k ústupu, neboť frankisté získávají výhodnější pozici v konfliktu²⁶⁹.

Hitlerův plán počítal s plnou germanizací Čech v horizontu několika let. Textem memoranda chtěl dodat okupaci jakousi legalitu, což se mu ovšem nepovedlo. Zahraniční mocnosti jej ostře odsoudily a prohlásily, že Německo porušuje zásady zakotvené v mnichovské dohodě. I tak byla okupace završena zřízením protektorátu spojujícím Čechy a Moravu pod jednu centrální správu. Naše území bylo prohlášeno za integrální součást Německé říše²⁷⁰. 16. března podepisuje Hitler výnos o zřízení protektorátu, přičemž nadále bude fungovat Beranova vláda²⁷¹. Slíbená autonomie byla spíše formální, příslušníci československé armády byli zbaveni služby a byly nasazeny vlastní pořádkové sbory (gestapo a německá kriminální policie). Obyvatelům protektorátu nebylo přiznáno říšské občanství²⁷². První říšským protektorem byl jmenován 18. března 1939 Konstantin von Neurath.

V námi zkoumaném období v roce 1939 po vyhlášení protektorátu probíhalo na našem území tzv. první období protektorátu (březen 1939 - září 1941)²⁷³. Ve srovnání s nadcházejícími událostmi se jednalo o období mírnější. To souviselo i s osobou Konstantina von Neurath, který byl vzdělaným diplomatem a mezi přesvědčené nacisty nepatřil²⁷⁴. Úřad v Praze získal vlastně proto, aby v Berlíně nepokračoval v kritice Hitlerovy expanzivní politiky. Naproti němu stál ale tajemník K. H. Frank, který si na Neurathovo umírněné chování často stěžoval. V témže čase se na našem území rozvíjelo odbojové hnutí napojené na exilové politiky v čele s Edvardem Benešem²⁷⁵. Beneš v exilu prosí amerického prezidenta Roosevelta, aby odmítl uznat tento zločin proti Československu a aby zasáhl do tragické situace v Evropě. Americká vláda právní stav okupovaného Československa neuznala a nálady v Americe byly z větší části protiněmecké. Chamberlainův kabinet ale stále razí cestu domluvy – až do definitivního začátku války²⁷⁶.

---

²⁶⁷ EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 150

²⁶⁸ PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 113

²⁶⁹ tamtéž, s. 153

²⁷⁰ EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 152

²⁷¹ PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 159

²⁷² tamtéž, s. 153

²⁷³ EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 161

²⁷⁴ tamtéž, s. 161

²⁷⁵ tamtéž, s. 162

²⁷⁶ PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 160

K vypuknutí války vzhlížel český národ jako k naději na změnu. 15. listopadu 1939 po manifestaci proti okupaci konané po pohřbu Jana Opletala (zastřeleného studenta) byla vydána opatření proti českým vysokým školám. Na základě ustanovení byly vysoké školy všechny uzavřeny²⁷⁷.

Komunistický odboj se ocitl na konci roku 1939 ve zvláštní pozici. SSSR podepsal tehdy pakt s Německem a Moskva přestala české komunisty podněcovat proti Němcům. Pouze část z nich i přes rozkazy přicházející z Moskvy pokračovala v odboji proti Německu. Situace se změnila až po napadení SSSR v roce 1941²⁷⁸. Američtí diplomaté označili za cíl komunistického Ruska učinit z Československa „druhé Španělsko“²⁷⁹.

Když Hitler přepadl 1. září Polsko, dávají Francie a Británie Německu ultimátum a následně vyhlásují nepřátelství. Stalo se tak necelý rok po mnichovské dohodě, která měla zachránit mír v Evropě. Komunisté zůstávají mimo, neboť rozkazy z Moskvy jsou zmatené. Moskva rozesílá podivnou instrukci - komunismus a nacismus mají vlastně společný cíl zničit kapitalismus. Nyní ještě není ve známosti, že uzavírá s Německem pakt o neútočení²⁸⁰.

---

²⁷⁷ EMMERT, František. Průvodce českými dějinami 20. století. Vyd. 1. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1., s. 164

²⁷⁸ tamtéž. s. 164

²⁷⁹ PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0., s. 125

²⁸⁰ tamtéž, s. 161

3 Vybrané politické strany

Tato kapitola se bude zabývat stranickým systémem 30. let na území Československa. Popíše jednotlivé politické strany, které byly stěžejní pro politický vývoj země. Popíše hlavní body jejich programu a organizace. Upozorní na důležité milníky, které zasáhly do předválečného vývoje české politiky. Kapitola bude rozdělena na dvě části - stranický systém před rokem 1938 a systém druhé republiky.

3.1 Stranický systém před rokem 1938

Pro analýzu politického názoru v tiskovinách jednotlivých politických stran byly vybrány tři politické strany, které měly odlišné role v politickém spektru.

3.1.1 Agráři

Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu vzešla z agrárního hnutí probíhajícího v českých zemích od 90. let 19. století. Za první republiky byla vůdčí státopornou stranou. Prezentovala se jako ochránce zájmů zemědělců a venkova. Ve 30. letech se v ní utvořilo pravicové křídlo, vcelku však představovala oporu prvorepublikové demokracie²⁸¹. Jejich ideologie tvořila jakýsi protiklad k ideologii socialistického hnutí.

Obrázek 11: Typický znak agráři

Pojmem agrarismus se myslí učení o zlepšování života pracovníků na půdě. Agráři podporovali pokrok na vesnici, napomáhali veřejné správě, aby uspokojili zájmy zemědělců²⁸².

Tato prozemědělská činnost přinesla straně popularitu již před válkou. V Československu se ideologie venkova setkala s velkou odezvou a představovala základ tehdejšího státu až do čtyřicátých. Jejich ideologie obsahovala jak nacionalismus, péči o půdu, tak demokracii ve veřejné správě i soukromé vlastnictví²⁸³.

Po celou dobu trvání československého státu spravovala agrární strana ministerstvo národní obrany a armádu. Po rozmachu sudetoněmeckého hnutí se zasazovala o bezpečnost na hranicích (vytvořila organizaci českých hraničářů). Již od začátku viděla v henleinovcích nebezpečí a nechtěla je připouštět k jednáním²⁸⁴.

²⁸¹ KONČELÍK, Jakub - VEČEŘA, Pavel - ORSÁG, Petr. Dějiny českých médií 20. století. Vyd. 1. Praha : Portál, 2010. 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8., s. 45

²⁸² DOSTÁL, Vladimír V. Agrární strana : její rozmach a zánik. Vyd. 1. Brno : Atlantis, 1998. 358 s., [16] s. fot., front. ISBN 80-7108-133-7., s. 264

²⁸³ tamtéž, s. 265

²⁸⁴ tamtéž, s. 266

Program

Základem programu strany byl zákon půdy („*Půda je zdrojem veškerého života. Prvovýroba, zemědělství dobývá z půdy chléb. Vlastnictví k půdě rozhoduje o složení národa...Zemědělec je nejtvrdivější živel v národě...Pracovníci na půdě jsou studnicí zdravých, tělesných i morálních sil. Na půdě se rozvíjí celý život národa, národ je výtvořem své půdy.*“ - cit. Antonín Švehla)²⁸⁵. Vztah k půdě byl pevnou základní hodnotou, kolem níž se soustřeďovaly hodnoty ostatní. I národ byl definován především jako společenství půdy²⁸⁶.

Plně demokratickou se stala agrární strana již v roce 1905, kdy se přihlásila k principu všeobecného a rovného hlasovacího práva, a demokracií zůstala po celou dobu svého trvání²⁸⁷. I její výhra ve volbách v roce 1935 znesnadnila rozmach fašistických sil na našem území²⁸⁸.

Další zásadou bylo soukromé vlastnictví, opět především půdy. Člověk měl obhospodařovat vlastněné ve prospěch své rodiny, tím se program agrárníků vymezoval proti socialismu a kolektivnímu vlastnictví. Ovšem zemědělcovo právo vlastnit půdu nevnímal jako kapitalismus. Agrární hnutí dokázalo tehdy vybudovat mocné zemědělství a podporovalo jeho soukromě podnikatelský rozvoj²⁸⁹.

Mimo vlastní stranickou základnu se pod stranou rozvíjela i hnutí agrárnícké mládeže (později nazýváno jako Říšská jednota) a různé jiné odborové organizace či kluby²⁹⁰.

Co se týče státní správy, podporovala strana samosprávu od úrovně obce²⁹¹.

3.1.2 Národní socialisté

Politická aktivita byla oživena po roce 1917.

V roce 1918 byla strana sloučena s částí českých anarchokomunistů a se skupinou politiků, jež se odštěpila od mladočechů. Vstoupilo do ní i několik členů České strany pokrokové²⁹². Byl schválen i nový název Česká strana socialistická²⁹³.

Program

Program byl svým zaměřením jednoznačně socialistický, v některých formulacích se blížil k akceptaci teorie třídní struktury, současně se ale vymezoval proti zplošťování socialismu ze strany marxistů. Ve srovnání se sociálními demokraty pojímali národní socialisté třídy a třídní strukturu jinak. Do vykořisťovaných patřili všichni, kteří pociťovali nadvládu kapitalismu.

²⁸⁵ DOSTÁL, Vladimír V. Agrární strana : její rozmach a zánik. Vyd. 1. Brno : Atlantis, 1998. 358 s., [16] s. fot., front. ISBN 80-7108-133-7., s. 268

²⁸⁶ tamtéž, s. 269

²⁸⁷ tamtéž, s. 270

²⁸⁸ tamtéž, s. 271

²⁸⁹ tamtéž, s. 272

²⁹⁰ tamtéž, s. 273

²⁹¹ tamtéž, s. 301

²⁹² MALÍŘ, Jirí - MAREK, Pavel. Politické strany : vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. I. díl, Období 1861-1938. Brno : Doplněk, 2005. 1021 s., [16] s. obr. příl. ISBN 80-7239-178-X., s. 763

²⁹³ tamtéž, s. 764

Dalším důležitým úkolem při tvorbě programu bylo vystihnout vztah mezi principem národním a socialistickým. Český národní socialismus se pak jevil jako vyšší stádium socialismu obecného²⁹⁴.

Hospodářský program pak propagoval přestavbu sociální struktury společnosti kapitalistické v socialistickou. Vrcholem mělo být odstranění soukromého vlastnictví výrobních prostředků.

V roce 1919 se strana stává Československou stranou socialistickou²⁹⁵.

Program z roku 1918 byl v platnosti až do roku 1924. V tomto roce se na sjezdu strana přejmenovala na Československou stranu národně socialistickou a ustavila komisi pro tvorbu nového programu²⁹⁶.

Ve fázi programové novelizace měla strana problémy, dostala se ale v roce 1929 opět do vlády. V roce 1930 byla stanovena již pátá programová komise, nový program byl ale schválen až roku 1931. Do programu se prosadily, i zásluhou Benešovou, více odpovídající teze oficiálnímu systému a proudu.

V podstatě vyjadřovala ideu jednotného státu Československa²⁹⁷. V celém programu se odrážel Benešův vliv, především v úvahách o socialismu. I on demokracii podmiňoval sociální spravedlností.

V zahraniční politice věnovali národní socialisté pozornost významu začlenění republiky do širších evropských struktur (vztah k Německu, orientaci na Francii). Počítali i s úlohou ruského faktoru. Jako cíl zahraniční politiky si kladli kolektivní bezpečnost v Evropě²⁹⁸. Program z roku 1931 představuje vrchol činnosti národních socialistů za celou dobu existence. Další programové změny přinesly až události po Mnichovu.

Organizace

Strana organizačně navázala na předválečnou síť České strany národně sociální. Specifickým ústředním orgánem bylo zastupitelstvo. Pozice zemských výborů byla ale oslabena. Zastupitelstvo rozhodovalo o záležitostech, o kterých v dané chvíli nemohlo rozhodovat stranický sjezd. I když se strana snažila rozšířit svůj vliv i na Slovensko a Podkarpatskou Rus, získala tam pouze zanedbatelný vliv²⁹⁹.

Stranická základna byla poměrně široká. Ve dvacátých letech se ke straně hlásilo 111 000 lidí³⁰⁰. Asi nejznámějším členem národních socialistů byl od roku 1922 Edvard Beneš, který měl ve straně značný vliv až do sloučení stran před začátkem 2. světové války³⁰¹.

Strana národních socialistů se podílela na práci všech vlád až do mnichovské krize na podzim roku 1938 (od působení široké koalice z roku 1929). Ve třicátých letech přispěla k obhájení parlamentní

---

²⁹⁴ MALÍŘ, Jiří - MAREK, Pavel. Politické strany : vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. I. díl, Období 1861-1938. Brno : Doplněk, 2005. 1021 s., [16] s. obr. příl. ISBN 80-7239-178-X, s. 765

²⁹⁵ tamtéž, s. 766

²⁹⁶ tamtéž, s. 767

²⁹⁷ tamtéž, s. 768

²⁹⁸ tamtéž, s. 769

²⁹⁹ tamtéž, s. 770

³⁰⁰ tamtéž, s. 771

³⁰¹ tamtéž, s. 772

demokracie tím, že na sebe v českém prostředí vázala stoupence ze sociálních vrstev inklinujících v jiných zemích k fašismu. Přispěla tak k tomu, že v Čechách zůstal fašismus na politické periferii³⁰².

Strana jednoznačně podporovala Beneše i v kritickém roce 1938. Mnichovská kapitulace ale vyvolala v jejích řadách beznaděj a rezignaci. Právě pro úzký vztah s Benešem se nevyhnula obvinění z podílu na národní katastrofě i přesto, že její představitelé v kritické době neměli žádné rozhodovací právo. Nezastávali totiž žádné klíčové role v řízení státu. Po Mnichovu velká část členů odmítla vstoupit do Strany národní jednoty a podílela se na vytváření opoziční Národní strany práce. Strana byla oficiálně rozpuštěna v listopadu 1938 a řada jejích představitelů odešla do emigrace nebo se po březnu 1939 zapojila do odboje. Mnozí národní socialisté se ocitli v koncentračních táborech. Její činnost byla obnovena v roce 1945³⁰³.

3.1.3 Komunistická strana Československa

Vznikla jako spojení několika celků v roce 1921 pod oficiálním názvem Komunistická strana Československa – Sekce III. internacionály (dále KSČ). Její aktivity byly, na rozdíl od jiných politických uskupení na našem území, regulovány ze zahraničí. Konala podle idey šíření socialistické revoluce. Oproti jiným komunistickým stranám v Evropě vznikla poměrně pozdě.

Do KSČ se spojilo několik ne úplně názorově jednotných subjektů: skupina českých a slovenských komunistů z Ruska zformovaných v letech 1917 až 1918³⁰⁴; anarchokomunistické skupiny v Čechách (např. frakce Červen kolem Stanislava Kostky Neumanna)³⁰⁵; radikální skupina z bývalé České strany pokrokové; levicová křídla sociálně demokratických stran (početně nejvýznamnější složka)³⁰⁶.

KSČ představovala v politickém systému před rokem 1938 v podstatě cizí element, řízený ze zahraničí. Cílem byla likvidace stávajícího politického systému³⁰⁷.

Těžiště politiky KSČ se přesouvá od požadavků národnostních menšin, v českých zemích tak získává podporu, v jiných částech Československa ji ovšem ztrácí. Tento odliv je zřetelný hlavně v Sudetech (část komunistů přešla k henleinovcům)³⁰⁸. Na Slovensku byl odliv méně patrný, ovšem ve volbách 1938 bylo jasné, že KSČ ztrácí³⁰⁹.

I když strana chtěla zabránit vzniku mnohonárodnostní pravicové koalice, její program byl velmi nejasný. Vedla sice kampaň za zákaz SdP, odsoudila Karlovarský program³¹⁰, ale nevyslovila se již dříve otevřeně proti právu německé menšiny v Československu na sebeurčení. V roce 1938 vedla

³⁰² MALÍŘ, Jiří - MAREK, Pavel. Politické strany : vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. I. díl, Období 1861-1938. Brno : Doplněk, 2005. 1021 s., [16] s. obr. příl. ISBN 80-7239-178-X., s. 777

³⁰³ tamtéž, s. 778

³⁰⁴ tamtéž, s. 711

³⁰⁵ tamtéž, s. 712

³⁰⁶ tamtéž, s. 713

³⁰⁷ tamtéž, s. 739

³⁰⁸ RUPNIK, Jacques. Dějiny Komunistické strany Československa : od počátků do převzetí moci. Vyd. v tomto překl. I. Praha : Academia, 2002. 284 s. ISBN 80-200-0957-4., s. 142

³⁰⁹ tamtéž, s. 143

³¹⁰ tamtéž, s. 145

politiku národní obrany, aniž by předložila náhradní řešení této otázky. Byla v podstatě nátlakovou skupinou, která působila na Beneše a snažila se polooficiální cestou zprostředkovat vztahy se Sovětským svazem. Gottwald Beneše nabádal, aby se obrátil na Moskvu, neboť prý dostal Stalinovo ujištění, že Sovětský svaz pomůže Československu, pokud o to bude požádán³¹¹.

Po ustavení vlády generála Syrového podlehla i KSČ iluzi, že půjde republika do národního odporu a odmítne kapitulaci³¹². Právě v době, kdy se v Mnichově rozhodovalo otisklo Rudé právo článek, ve kterém zdůrazňuje své odhodlání hájit československé území. Nakonec však zůstala statická. Svou úlohou před Mnichovem KSČ pak legitimizovala svou existenci po osvobození. Gottwaldova verze událostí byla však značně propagandistická³¹³. Většina historiků se shoduje, že Sovětský svaz by sám na pomoc nepřišel, neboť byl ovlivněn váháním Západu³¹⁴. Od října do listopadu 1938 pak vedení KSČ na výslovný příkaz Moskvy opouští zemi³¹⁵. Spousta běžných přívrženců KSČ tím byla velmi zklamaná.

Až do léta 1939 bylo stále oficiální politikou KSČ národní osvobození. V srpnu 1939 však následoval obrát³¹⁶. Představitelé KSČ v Čechách měli smíšené pocity, ovšem skupina, která emigrovala do Moskvy, nebyla spojenectvím Sovětského svazu s nacistickým Německem překvapena. Tato smlouva byla Gottwaldem prezentována jako nutná pro přežití Svazu³¹⁷. Tuto novou linii se však úplně nedařilo prosadit v Čechách, neboť ve straně byla spousta těch, kteří vstoupili právě kvůli boji s nacismem. Spousta komunistů je vnitřně rozpolcena³¹⁸.

Logickým důsledkem této smlouvy bylo uznání samostatného Slovenského státu ze strany Sovětského svazu. To postavilo československé komunisty před otázku, zdali jej akceptovat, nebo zůstat věrni myšlence jednotného státu. V českých zemích si KSČ ponechala starý program boje za národní osvobození. Na Slovensku byla situace jiná, národní tužby již Slováci neměli a strana spíše zdůrazňovala třídní boj³¹⁹.

Uznání Slovenského státu znamenalo poslední krok ústupu KSČ od antifašistické politiky³²⁰. Necelý rok po Mnichovu KSČ de facto mizí z politiky a osud státu nechává v rukou těch, na které sama ukazovala (morální selhání Beneše a politických elit).³²¹

---

³¹¹ RUPNIK, Jacques. Dějiny Komunistické strany Československa : od počátků do převzetí moci. Vyd. v tomto překl. 1. Praha : Academia, 2002. 284 s. ISBN 80-200-0957-4., s. 146

³¹² tamtéž, s. 147

³¹³ tamtéž, s. 148

³¹⁴ tamtéž, s. 149

³¹⁵ tamtéž, s. 150

³¹⁶ tamtéž, s. 151

³¹⁷ tamtéž, s. 152

³¹⁸ tamtéž, s. 153

³¹⁹ tamtéž, s. 155

³²⁰ tamtéž, s. 156

³²¹ tamtéž, s. 157

Program

Samostatný program jako takový neexistoval, spíše lze hovořit o dlouhodobém sledovaném záměru a tzv. akčním programu. Konečný cíl strany byl stanoven z vnějšku. Akční program vytyčoval každý stranický sjezd ve svých usneseních (v reakci na aktuální situaci)³²².

Programové pasáže měly propagandistickou funkci. Pracovaly s představou vytvoření nové, sociálně spravedlivé společnosti v celosvětovém měřítku. Kapitalismus byl spojován s vykořisťováním a měl být nahrazen socialistickým, později pak komunistickým řádem. Cílem bylo všelidové vlastnictví výrobních prostředků, společný výtěžek a rovný přístup k němu. Řád měl být nastolen pomocí socialistické revoluce, která povede k diktatuře proletariátu a kapitalismus zničí. Proto je úkolem komunistů kapitalismus rozvracet. Diktatury proletariátu (základního programového cíle) dosáhla strana v roce 1948. Z dlouhodobého hlediska šlo samozřejmě o idealistickou vizi, která u nás vedla k praxi reálného socialismu (stalinistického modelu) a ztroskotala³²³.

Organizace

KSČ byla vlastně radikálním levicovým proudem. Nejdůležitějším článkem organizační struktury byly ústřední orgány. Stěžejní postavení měl sjezd. Nejvyššími orgány byl výkonný výbor strany a předsednictvo strany³²⁴.

Strana procházela mnoha vnitřními krizemi, protože frakce nebyla nikdy zcela jednotná³²⁵. K první krizi došlo vlastně už před založením. Skupina příslušníků marxistické levice protestovala proti přizpůsobení se snahám z Moskvy³²⁶.

Vnitrostranické aféry prakticky pokračují celé nadcházející desetiletí. Pokud se přesuneme blíže k námi zkoumanému období, procesy ve straně kolem roku 1935 byly poměrně klidné. KSČ se významně zasadila o vítězství demokratického bloku stran ve volbách a zvolení Edvarda Beneše prezidentem³²⁷.

V únoru 1936 se stal vedoucím lídrem strany K. Gottwald, který pak řídil kampaň proti inteligenci působící v KSČ a vyvstal požadavek „*odstavit nespolehlivé intelektuály*“³²⁸.

Členskou základnu negativně ovlivnil vzestup nacionalismu ve 30. letech. KSČ dlouho preferovala sociální otázky nad národnostními. Do roku 1938 ale komunisté učinili několik nacionalistických

---

³²² MALÍŘ, Jiří - MAREK, Pavel. Politické strany : vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. I. díl, Období 1861-1938. Brno : Doplněk, 2005. 1021 s., [16] s. obr. příl. ISBN 80-7239-178-X., s. 714

³²³ MALÍŘ, Jiří - MAREK, Pavel. Politické strany : vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. I. díl, Období 1861-1938. Brno : Doplněk, 2005. 1021 s., [16] s. obr. příl. ISBN 80-7239-178-X., s. 715

³²⁴ tamtéž, s. 716

³²⁵ tamtéž, s. 727

³²⁶ tamtéž, s. 727

³²⁷ tamtéž, s. 735

³²⁸ tamtéž, s. 736

projevů, aby si do určité míry zajistili oblíbenost za současného mínění. Za to byli také terčem vládní korekce³²⁹.

3.2 Stranický systém druhé republiky

Námi zkoumané období připadá v Čechách na období druhé republiky. Zastánci různých politických uskupení prosazovali po Mnichovu vládu jedné strany (a to nejen fašizující uskupení, ale např. i komunisté a někteří agráři)³³⁰. Nicméně se předseda agrářiů Rudolf Beran dohodl se svým nejvlivnějším protějškem Antonínem Hamplm na systému dvou politických stran. Agrární strana (celým názvem Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu) byla aktivním propagátorem dvoustranického uspořádání, což je paradox³³¹, když poukážeme na fakt, že se agrární strana podílela takřka na všech vládních kabinetech první republiky. Po Mnichovu ovšem první začala hlásat stanovení nových priorit politického života (musíme si ale uvědomit fakt, že za první republiky de facto neexistovala systémově loajální opozice a vlády byly značně nesourodé).

Sjednocování agrářiů započalo už v roce 1938. Vycházeli jednak z koncepce nacionalismu a také z myšlenky stavovského státu. Měla být vytvořena dominantní strana státotvorného typu, představující základnu novému režimu, podle agrářiů tzv. autoritativní demokracie³³².

V listopadu 1938 byla vytvořena největší měrou z agrářiů Strana národní jednoty, pod kterou bylo spojeno více ne úplně názorově souhlasících frakcí. Předsedou byl zvolen opět Rudolf Beran, bývalý předseda agrární strany, každá z bývalých stran pod společenstvím pak delegovala svého zástupce do předsednictva³³³.

Konsolidace však nebyla jednoduchá, neboť pod stranu spadaly i proudy usilující o nastolení autoritářského režimu (stalo se tak, že většina příslušníků ostatních stran se za období druhé republiky se Stranou národní jednoty neztotožnila).

Druhým polem se stali sociální demokraté. Ti nejprve vkládali naději do levice, do fúze s národními socialisty. Programovými body se měla stát obrana republiky a demokracie. Snahy o sjednocení ovšem nikdy nedospěly do konce. Antonín Hampl vyčkával na rozhodnutí Československé strany národně socialistické, ve které probíhaly diskuze, na kterou stranu se přikloní. Ta nakonec levicovou koalici odmítla. Tak sociální demokraté založili Národní stranu práce.

Systém dvou hlavních politických stran se ukázal jako stabilní vládnoucí soustava. Na počátku 1939 ovšem docházelo ke kritice, kdy Národní strana práce musela zdůvodňovat svou existenci, prokazovat

---

³²⁹ MALÍŘ, Jiří - MAREK, Pavel. Politické strany : vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. I. díl, Období 1861-1938. Brno : Doplněk, 2005. 1021 s., [16] s. obr. příl. ISBN 80-7239-178-X., s. 737

³³⁰ MALÍŘ, Jiří - MAREK, Pavel. Politické strany : vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. II. díl, Období 1938-2004. Brno : Doplněk, 2005. s. 1030-1826, [16] s. obr. příl. ISBN 80-7239-179-8., s. 1040

³³¹ tamtéž, s. 1041

³³² tamtéž, s. 1042

³³³ tamtéž, s. 1043

svou potřebnost, neboť se někteří snažili o její zrušení. Byla najednou pojímána jako potenciální nebezpečí. Strana ale zrušena nebyla³³⁴.

Poslední důležitou stranou v politickém spektru druhé republiky byla strana národních socialistů. Ta nebyla natolik silná, aby se mohla prosadit mezi dvě zásadní strany a vytvořit tak systém tří stran, ale její váhání, na jakou stranu se přikloní, značně poznamenalo vytvoření politického systému druhé republiky.

Národně socialistická strana setrvala delší dobu v iluzi, že může existovat samostatně nebo nějak zasáhnout do veřejného života. Sama však byla vnitřně nejednotná. Někteří socialisté byli orientováni na zachování samostatnosti, jiní na agrární okruhy. V listopadu 1938 bylo vedoucími činiteli rozhodnuto, že se přikloní ke Straně národní jednoty. Někteří poslanci ovšem dali přednost vstupu do Národní strany práce. Ve straně nastal významný rozkol³³⁵.

3.2.1 Strana národní jednoty

Strana národní jednoty fungovala v souladu s ideologickými principy stavovského zřízení. Snažila identifikovat stranu se státem a vládou. Hlavním iniciátorem sjednocení byla agrární strana, která považovala za klíčové vytvoření prostoru pro výkon autoritativní moci.

Program Strany národní jednoty byl schválen až v únoru 1939 a k jeho realizaci již významně nedošlo³³⁶.

Vznik a program

Hned po Mnichovu se začaly z pravé strany politického spektra šířit hlasy o „zjednodušení“ politického života. Angažovalo se několik uskupení, která se shodla na tom, že důležitější je „ryzost národního života“, obrana před cizím živlem a rozvrstvení výdělků všem vrstvám³³⁷.

Jako jedno z nejviditelnějších uskupení se iniciovala agrární strana, v té době nejvlivnější strana vládní koalice, která ani po Mnichovu neztratila svou pozici.

O svých záležitostech promlouvala agrární strana prostřednictvím svého tiskového orgánu Venkov, v čele s šéfredaktorem Rudolfem Halíkem. Předseda agrární strany Rudolf Beran jasně naznačil, že agrární strana hodlá dále stát v čele a zasadit se o upevnění státní vlády a zjednodušení stranickopolitického systému.

Při přeměně politického systému hrál roli i systematický tlak Berlína. Snažili se při tvoření programu o poučení ze všech, nejen demokratických politických systémů, a proto došli k uplatňování tzv. autoritativní demokracie, která se stala teoretickým základem pro tehdejší politické dění. Idea

---

³³⁴ MALÍŘ, Jiří - MAREK, Pavel. Politické strany : vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. II. díl, Období 1938-2004. Brno : Doplněk, 2005. s. 1030-1826, [16] s. obr. příl. ISBN 80-7239-179-8., s. 1044

³³⁵ tamtéž, s. 1047

³³⁶ tamtéž, s. 1048

³³⁷ tamtéž, s. 1058

autoritativní demokracie byla dávana jako protiklad dobově odmítanému chaosu demokracie. Idea autoritativní demokracie byla evidentní i na stránkách Venkova³³⁸.

Ministr zahraničních věcí František Chvalkovský po návštěvě Berlína přiměl vedení agrární stany k jednání. Manipulaci s veřejným životem ospravedlňovali i tím, že je třeba vyjít s Německem. Pravděpodobně podléhali domněnku, že Německo bude těmito změnami „ukonejšeno“ a přece jen projeví jisté ústupky v rámci samostatné politické činnosti.

Reálných kontur nabyl program v článku Halíka vydaný v říjnu ve Venkově pod názvem „Jdeme ke zjednodušení politických poměrů – Obrysy velké národní strany“. Halík zde navrhol vytvořit autoritativní demokracii, nechaotickou, přísnou, ukázněnou. Později ve článku „Základ státu“ se rozhovořil o tom, proč agrární strana má být jádrem státní jednoty. Měly vzrůst počty lidí pracujících na půdě, a tím by se měl snížit radikalismus. Podle Halíka muselo dojít k oživení pojmu vlast a vlastenectví. Stavěl se proti internacionalismu a přílišnému humanismu (mimo jiné i proti vysílání dobrovolníků do Španělska)³³⁹.

V listopadu se přidala ke Straně národní jednoty (dále SNJ) Československá strana lidová, která definitivně vzdala snahu o zachování samostatnosti. Zároveň se připojila i Národní obec fašistická Radola Gajdy, která vystupovala už pod názvem Národní tábor československý³⁴⁰.

I když straně národní jednoty byl posléze vyčítán svod k zahraničním vzorům, byla oceněna pro svou snahu o zachování demokratického vzoru.

Co se týče politického programu, základní idea SNJ byla v protikladu s liberální demokracií. Přikláněla se ke konceptu autoritativní demokracie (J. Mertl, 1938), která byla definována jako symbióza pracovní výkonnosti diktatur a výrazu silné jednotné národní vůle. Občanský princip je nahrazen principem národním. Zároveň se ale program bránil jakémukoliv ztotožňování s neomezenými diktaturami. Program SNJ, který počítal se zavedením stavovského řádu, nestihl dostat platnosti³⁴¹.

Autoritativní stát byl pak definován jako demokracie doplněná o nekompromisní autoritu státních orgánů a spojení ve státní národní společnost. Usiluje o vyrovnanost se všemi jinonárodními společnostmi. Autoritativní stát a demokracie nejsou v nutném rozporu.

Orientovali se také na spolupráci s Německem, zároveň se negativně vymezovali vůči SSSR. Zde je vedla snaha o vymanění se z pout

Obrázek 12: Rudolf Beran

³³⁸ MALÍŘ, Jirí - MAREK, Pavel. Politické strany : vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. II. díl, Období 1938-2004. Brno : Doplněk, 2005. s. 1030-1826, [16] s. obr. příl. ISBN 80-7239-179-8., s. 1059

³³⁹ tamtéž, s. 1061

³⁴⁰ tamtéž, s. 1062

³⁴¹ tamtéž, s. 1063

bolševismu, marxismu, židovství a zednářství (zde patrné mnohé shody s falangismem). Rasový podtext pojetí národnostní otázky byl spjat s dobovým antisemitismem³⁴². Židovské postavení mělo být upraveno zákonem (žádné účasti ve státní a veřejné správě, apod.). Strana se také vyslovovala proti protikřesťanské činnosti, snažila se o návrat klerikalizace veřejného života. Mimo jiné usilovala o odstranění odborů, ustavení programu veřejných prací a zavedení pracovních táborů (nucené práce)³⁴³.

Organizace

Rozhodující slovo při obsazování vedoucích funkcí měla agrární strana. Předsedou nového uskupení se stal Rudolf Beran a do funkcí místopředsedů byli dosazeni vůdci ostatních uskupení (včetně Radola Gajdy). Nábor do strany proběhl v denním tisku³⁴⁴.

Na počátku roku 1939 čítala organizace přes 800 tisíc členů. V průběhu února a března 1939 zesílily tlaky na sloučení se Stranou práce a na likvidaci bipartijního systému. Do okupace se ale tyto záměry neuskutečnily. Jejím největším problémem byla vnitřní rozpornost názorů. Přesto představovala jistou stabilizaci moci ve státě.

Na začátku roku 1939 se výrazněji projevují autoritativní a totalitarizující prvky ve straně, např. ustavení úřadu důvěrníků³⁴⁵.

Vnitrostranické poměry

V jistých aspektech projevovala odlišnosti od činností jednotlivých stran za první republiky. Přípravný ústřední výbor SNJ a jeho odborné komise zasedaly prakticky nepřetržitě, převzaly tak roli dřívějšího výboru politických ministrů koaličních stran a nahrazovaly i schůzky předsedů koaličních politických stran.

Jednotlivé komise připravovaly podněty vládě a státní administrativě, které je následně přepracovávaly a předkládaly pro parlament. Po přijetí zmocňovacího zákona v prosinci 1938 je formulovaly do podoby vládních nařízení s platností zákona. Tímto strana uplatňovala svou roli strany vládnoucí a vládní a projevovala se jako jediná politická síla, jinými subjekty jako opoziční Národní strana práce, prakticky nekontrolovatelná.

Nejvlivnější složkou byla původní agrární strana. Pod jejím vedením volilo uskupení neutralizační tendenci k radikálním totalitarizujícím uskupením. Tuto snahu problematizovala Gajdova Národní obec fašistická, která si de facto ponechala svou organizační strukturu, i když do uskupení vstoupila.

---

³⁴² MALÍŘ, Jiří - MAREK, Pavel. Politické strany : vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. II. díl, Období 1938-2004. Brno : Doplněk, 2005. s. 1030-1826, [16] s. obr. příl. ISBN 80-7239-179-8., s. 1064

³⁴³ tamtéž, s. 1065

³⁴⁴ tamtéž, s. 1066

³⁴⁵ tamtéž, s. 1067

Pod tlakem krajně pravicových skupin byly do organizačních směrnic SNJ připuštěny antisemitistické prvky (jako např. zákaz členství, a viz výše)³⁴⁶.

Strana vydávala svůj vlastní interní tisk pod názvem Zpravodajská služba Strany národní jednoty. Zde byla publikována stranická stanoviska. Z deníků zůstal nejvlivnějším Venkov, tribuna agrární strany. Všechny ostatní listy mohly zůstat zachovány, pokud se vzdaly stranické příslušnosti. V různém tisku se odrážejí více než kdy dřív různorodé zájmy³⁴⁷.

SNJ a její nejvýraznější složka agráři pravděpodobně bránili, aby se systém druhé republiky stal totalitním. Beran se nikdy nestal diktátorem a nezneužil možnosti zmocňovacích zákonů. Poválečná mašinérie hledání viníků k němu nebyla spravedlivá. Snažili se především řešit naléhavé hospodářské a sociální problémy. I když se strana snažila o to, aby se příznivci totality neprosadili příliš ve vládě, neutralizovat fašizující tendence se jí ale úplně nepodařilo. Jistá ústupnost dala možnost vyhocení stanovisek k židovské otázce a dala průchod dobovému antisemitismu. Od ledna 1939 se stupňovaly i za jejího vlivu perzekuce vůči židovským občanům³⁴⁸.

3.2.2 Národní strana práce

V opozici panovala Národní strana práce. Jádro tvořili sociální demokraté, dále ji tvořila část národních socialistů a jednotlivci z bývalé komunistické strany. V programu byla ukotvena demokracie sociálně reformního charakteru. Pojetí bylo umírněné, v sociální oblasti zdůrazňovali snahu o sociální spravedlnost. V ekonomickém programu spoléhali na aplikaci moderních liberálních (keynesiánských) idejí. Obecně vzato byla jejich snaha v kolejích neodchýlení se od prvorepublikového režimu a zároveň neaktivizovat se proti vládní straně³⁴⁹.

Vznik a program

Vedení Československé sociálně demokratické strany dělnické v čele s Antonínem Hamplm dalo v tisku najevo, že se patrně podřídí zjednodušení politického života. Kladli si ale za cíl, aby byly zachovány základní principy demokracie, a chtěli vytvořit protiváhu proti tendencím autoritativním, konzervativně nacionálním a totalizujícím přicházejícím z druhé strany politického spektra.

Nová podoba strany měla být stranou pracujících lidu, vyjadřovala ochotu sblížit se s národními socialisty. Do čela nově vzniklého útvaru byl dosazen Antonín Hampl, který zatím jednal zejména s národně socialistickou stranou. Nová strana neměla být pouhým pokračováním sociální demokracie, ale byla představována jako skutečně nové politické uskupení³⁵⁰.

---

³⁴⁶ MALÍŘ, Jiří - MAREK, Pavel. Politické strany : vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. II. díl, Období 1938-2004. Brno : Doplněk, 2005. s. 1030-1826, [16] s. obr. příl. ISBN 80-7239-179-8., s. 1069

³⁴⁷ tamtéž, s. 1070

³⁴⁸ tamtéž, s. 1071

³⁴⁹ tamtéž, s. 1049

³⁵⁰ tamtéž, s. 1074

Její platformou byl časopis Naše doba. Vzorem nové straně měla být britská Labour Party a měla sdružovat všechny příslušníky bez rozdílu sociálního statutu, náboženského či ideového přesvědčení. Měla se oprostít od ideovosti a záměrného pěstování třídních rozdílů.

Nová strana měla být subjektem, který bude v pozici loajální opozice. Hampl přislíbil, že nebude napadat Berana a SNJ a zároveň Beran nebude zneužívat vládní moc k perzekuci vůči opozici a že jím uskutečňovaná autoritativní demokracie nesmí být totalitou³⁵¹.

Dojednali svého druhu opoziční smlouvu, která zaručovala existenci opozice a oba předsedové dohodu dodržovali až do odtržení Slovenska a okupace českých zemí. Přestože ve stranách sílil tlak na vypovězení dohody, Beran i Hampl se dohody drželi.

Oficiální výzvu k vytvoření Národní strany pracujících lidu, jak zněl původní název, publikovalo Právo lidu v říjnu 1938. Název Národní strana práce (dále NSP) získalo uskupení až v listopadu 1938. V rámci přípravné akce k ustavení strany probíhala letáková propagace a nábor členů.

Všichni sociální demokraté ovšem nesouhlasili s novým uskupením. Objevily se i obavy z přílivu bývalých komunistů (jejichž členové byli po zastavení své činnosti vyzváni ke vstupu do NSP). Nakonec celá třetina sociálních demokratů zůstala mimo novou organizační strukturu³⁵².

Situace byla vyhrocená i na straně národních socialistů. Jednání vyústila v rozhodnutí, že ke sloučení nedojde. Navíc upustila i od snahy vytvořit třetí činný vládní subjekt. Panovala spíše snaha o začlenění do pravého bloku stran. Někteří straníci se ale přihlásili k NSP a pravicové zaměření odmítli³⁵³.

Ve svém programu usilovala strana také o dobrý poměr ke všem sousedům, nesouhlasili však s Hlinkovou stranou. Vystupovala hlavně jako loajální konstruktivní opozice na poli politického života.

Antonín Hampl se vyjádřil o straně jako „nutném orgánu kontroly, bez níž by se o demokratickém způsobu vládnutí nedalo vůbec mluvit“. Odmítl třídní boj a jakoukoliv ideologii vzájemné nenávisti a potírání. Nabízí od začátku loajální spolupráci vládní straně³⁵⁴.

V opozici nikoliv destruktivní, ale kontrolní funkce kladla důraz na pomoc potřebným, zvýšení počtu pracovních příležitostí pro všechny práce schopné. Problém s nezaměstnaností byl v té chvíli skutečně velký³⁵⁵. Proto se program také vyslovoval pro podporu veřejného podnikání a provádění veřejných prací. Dále požadoval změnu peněžní a úvěrové soustavy, byl proti inflaci a deflaci a pro reformu bankovníctví a daní. S těmito požadavky spojovali představu optimální relace mezi výrobou a spotřebou.

Zároveň například proklamovala snášenlivost všech náboženství a demokratizaci školství bez závislosti na majetkových poměrech.

---

³⁵¹ MALÍŘ, Jiří - MAREK, Pavel. Politické strany : vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. II. díl, Období 1938-2004. Brno : Doplněk, 2005. s. 1030-1826, [16] s. obr. příl. ISBN 80-7239-179-8., s. 1075

³⁵² tamtéž, s. 1076

³⁵³ tamtéž, s. 1077

³⁵⁴ tamtéž, s. 1078

³⁵⁵ tamtéž, s. 1079

V zahraničně politické oblasti se vyslovili pro neutralitu a dobré styky se sousedy. Zároveň se ale lehce zastřeně hlásili ke spolupráci s emigrací a požadovali přátelský styk i se všemi bývalými spřátelenými státy (včetně SSSR). Tato snaha v kontextu doby byla snahou neztratit demokratickou tvář v tlaku totalitářských režimů³⁵⁶.

Co se týče židovské otázky, zdůrazňovali, že pro ně otázka židovská není otázkou rasovou, ale národní, „*židovský občan, který byl vždy věrným Čechem, je Čechem stále*“³⁵⁷.

Organizace

Pro strukturu měla stejné principy jako její mateřská strana. V únoru 1939 fungovalo celkem 2118 místních organizací a přes 1200 místních přípravných výborů NSP³⁵⁸. V té době měla strana skoro 125 tisíc členů³⁵⁹.

Co se týká tiskové platformy, nejdůležitější pozici zastával deník Právo lidu. Výrazně se zredukoval počet regionálních periodik bývalé sociální demokracie. Dále k důležitějším patřila Naše doba redakce Jana Macka. Cenné informace o činnosti NSP, jejím programu a působení přinášely i Lidové noviny³⁶⁰.

Vnitrostranické poměry

Ani toto stranické uskupení nebylo názorově monolitní. S bývalou sociální demokracií ji spojovala struktura, vnitřní organizace a také převážná část členstva. Z vládní pozice jim nadále zůstala jen omezená kontrolní funkce, Parlamentní pozici po přijetí zmocňovacích zákonů v prosinci 1938 ztratili. Silnou pozici si vytvořila mladší generace politiků Československé sociálně demokratické strany dělnické, kteří místo loajální opozice chápou jako dobové východisko z nouze³⁶¹.

Na program a oficiální ideový charakter strany měla největší vliv právě skupina publicistů kolem liberálního ekonoma profesora Macka.

Do NSP na základě výzvy vstoupilo mnoho bývalých komunistů, kteří hledali v jejích řadách možnost legálního působení v politice kvůli zákazu činnosti komunistické strany.

Existovaly různé názorové proudy, neboť to její vnitřní organizace umožňovala. Vedení pouze upozorňovalo nižší složky na to, aby nezavdávali příčiny k zákazu strany.

Během února 1939 v tisku zesílily tlaky na její zrušení³⁶².

Někteří v existenci strany spatřovali záruku, že zabrání nastolení totality a bude vytvářet prostředí pro udržení sociálně demokratické tradice a myšlenky liberální demokracie. V závěrečném období druhé

---

³⁵⁶ MALÍŘ, Jiří - MAREK, Pavel. Politické strany : vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. II. díl, Období 1938-2004. Brno : Doplněk, 2005. s. 1030-1826, [16] s. obr. příl. ISBN 80-7239-179-8., s. 1080

³⁵⁷ tamtéž, s. 1081

³⁵⁸ tamtéž, s. 1081

³⁵⁹ tamtéž, s. 1084

³⁶⁰ tamtéž, s. 1085

³⁶¹ tamtéž, s. 1086

³⁶² tamtéž, s. 1087

republiky ovšem svou existenci sice obhájila, ale nadále nezmohla nic, než aby staticky přihlížela a podporovala některé projekty Beranovy vlády. Nebyla ale vážným mocenským faktorem, který by mohl zabránit zániku státní samostatnosti před okupací³⁶³.

---

³⁶³ MALÍŘ, Jiří - MAREK, Pavel. Politické strany : vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. II. díl, Období 1938-2004. Brno : Doplněk, 2005. s. 1030-1826, [16] s. obr. příl. ISBN 80-7239-179-8., s. 1089

4 Československý tisk o španělské občanské válce

Tato kapitola představí vybrané orgány československého tisku, které byly podřízeny politickým stranám agrárníků, národních socialistů a komunistů. Následně bude provedena analýza tiskovin z hlediska pohledu zastoupení informací o španělské občanské válce. Pro komparaci postojů jednotlivých dobových tiskovin je důležitých několik klíčových událostí let 1938 a 1939, což bylo období bitev zásadních pro výsledek války. Analyzována byla období: leden až duben 1938 a leden až duben 1939 (znovuobnovení bojového nasazení až do konce války). Následně bude provedena komparace výsledků analýzy.

I u nás měly v této době významnou roli a vliv na mínění veřejnosti sdělovací prostředky. Autorka studie o významu tiskové kampaně o španělské občanské válce v Čechách Andrea Heroutová soudí, že měla vliv na radikalizaci české autoritářské a fašizující programové báze³⁶⁴. Tisk informující o událostech ve Španělsku se snažil významně ovlivnit náladu společnosti ve prospěch pravice či levice. V průběhu 30. let u nás vládne atmosféra politické a hospodářské krize demokracie. Uvnitř pravicových demokratických stran se formují konzervativně autoritářské proudy, které přenášejí svou pozornost ke španělské válce. Nalézají v ní inspiraci, oporu pro kritiku liberalismu levice, vzor systémové změny. Levicový tisk naopak vyzdvihuje kladně boje Lidové fronty proti vzbouřencům, účast českých dobrovolníků na straně legitimní vlády³⁶⁵.

4.1 Agrární tisk

Stranický tisk agrární strany byl do třicátých let podřízen stranické propagaci a nebyl příliš komerčně úspěšný³⁶⁶.

Ústřední tiskový orgán Venkov se stal později respektovaným deníkem s důrazem na ekonomickou, především zemědělskou problematiku. Zahraničně politický segment byl upozaděn (z analýzy evidentní). K předním novinářům působícím v redakci Venkova patřil Rudolf Halík a ve 30. letech výrazně pravicový Ferdinand Kahánek.

Agrární tisk byl značně regionálně rozšířený, ale patřil k méně kvalitním³⁶⁷.

Agrárníci nalézají ve španělské válce poučení, chuť k vyloučení levice z vlády. Události ve Španělsku jsou podány tak, aby jasně naznačovaly, kam situace dospěje, když jsou u moci socialisté. Snaží se podpořit ideu pravicové vlády a dobrého vztahu s Německem. Jejich snaha se ještě více stupňuje po mnichovské dohodě. Popularizuje ultrapravici. Vývoj agrárního tisku směrem k fašismu byl přerušen

---

³⁶⁴ Sedmdesát let od vypuknutí španělské občanské války : vnitřní a vnější aspekty konfliktu = Setenta años desde el desencadenamiento de la guerra civil española : aspectos internos y externos. 1. vyd. Hradec Králové : Gaudemus, 2007. 111 s. ISBN 978-80-7041-788-1., s. 19

³⁶⁵ tamtéž, s. 19-20

³⁶⁶ KONČELÍK, Jakub - VEČEŘA, Pavel - ORSÁG, Petr. Dějiny českých médií 20. století. Vyd. 1. Praha : Portál, 2010. 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8., s. 45

³⁶⁷ tamtéž, s. 46

německou okupací. Několik myšlenek je prostoupeno celým agrárním tiskem, a to především sdružený venkovský lid jako základní kámen státu, a toto je nutné prosazovat i v zahraniční politice. Další základní myšlenkou je ideový boj dělníků proti tradičním kapitalistům³⁶⁸.

Od roku 1934 se deník odklonil od loajality k vedení strany (neboť šéfredaktor a senátor Josef Vraný nerespektoval Rudolfa Berana jako vedoucí osobnost agrární strany)³⁶⁹. Když v roce 1937 Vraný zemřel, převzal redakci Ferdinand Kahánek, i když oficiálně nebyl šéfredaktorem. Pod jeho vedením neměl Venkov žádoucí úroveň ústředního tiskového orgánu republikánské strany, avšak i přesto byla jejich práce tolerována³⁷⁰.

Obrázek 13: Venkov - logo

4.1.1 Výběr článků

Venkov, jak už napovídá název, celým svým obsahem nese ideje o kráse venkova, dobrých žnín, svornosti a odhodlanosti. Jedná se o agrárně orientované periodikum, vyzdvihující půdu a práci na ní. Lidová fronta je Venkovem nazývána rudou. Stejně jako ve Španělsku jsou všichni odpůrci pravicového režimu nazýváni „rudými“. Oproti Českému slovu (tiskový orgán národních socialistů) se věnuje španělské otázce celkově méně (ale má i menší náklad), v první polovině zkoumaného období ještě méně. Ovšem úspěchy Franca jsou předkládány bez odporu, stejně jako zlepšení pozice povstalců. Mnohem více (beletristicky) jsou popsány průběhy bojů.

1938

Mnoho prostoru je věnováno průběhu bojů o Teruel. Bitva o Teruel byl rozsáhlým konfliktem co do rozsahu a trvání, na stránkách Venkova je mu věnována značná pozornost.

Hned na počátku roku 1938 v prvních lednových dnech hlásí postupující události.

V článku z **2. ledna** se dozvídáme o Francově bombardování Barcelony. Této události je ale věnováno velmi málo pozornosti.

4. ledna vychází článek *Po vítězství Francově u Teruelu*. Informuje o podmínkách současného boje. „Boj ... byl velmi krutý. Bojováno za sněhové bouře, za mrazu -12° C a v závějích metr vysokých. Francova vojska dobyla 1. ledna Teruel, město částečně zničeno rudým dělostřelectvem.“ Zmiňuje zde účast italských dobrovolníků a smrt tří amerických novinářů.

³⁶⁸ Sedmdesát let od vypuknutí španělské občanské války : vnitřní a vnější aspekty konfliktu = Setenta años desde el desencadenamiento de la guerra civil española : aspectos internos y externos. 1. vyd. Hradec Králové : Gaudemus, 2007. 111 s. ISBN 978-80-7041-788-1., s. 22

³⁶⁹ DOSTÁL, Vladimír V. Agrární strana : její rozmach a zánik. Vyd. 1. Brno : Atlantis, 1998. 358 s., [16] s. fot., front. ISBN 80-7108-133-7., s. 307

³⁷⁰ tamtéž, s. 308

V průběhu ledna se množí články, které informují o rozpadu vládních front. Strana proti Francovi je označena za nepřátelskou a „rudou“, jak můžeme vidět např. v článku z **5. ledna** *Zbytek rudých obklíčen u Teruelu*.

V dalším článku *Rozvrat fronty u Teruelu* hlásí nacionalističtí zpravodajové, že vládní fronta již netvoří souvislou linii. „*Neobyčejně houževnatý odpor, který kladou republikáni na některých místech fronty, jest krycím bojem, aby bylo možné demoralizované armádě ustoupit.*“

7. ledna hlásí Franco dobytí dalších důležitých pozic. Znemožnil republikánským vojákům ústup. O hájení povstaleckých pozic se hovoří v pozitivním duchu.

8. ledna byl uveřejněn článek *Francovci úspěšně bojují o Teruel*. „*Povstalci, kteří ustupují údolím, musejí sváďet urputné šarvátky o každou nejmenší pozici, kterou vládní hájí velmi tvrdošjně.*“ Republikánské vojsko má výhodu, že drží pozice vhodné k obraně. „*Přesto povstalci protivníka velmi nebezpečně tísní.*“ Tím si dle Venkova povstalci svou pozici postupně zlepšují.

9. ledna 1938 bylo v titulku Venkova použito heslo *Španělská válka*. Venkov zde jako v mnoha případech převzal informace z The Daily Telegraph.

10. ledna vyšel článek *Nová ofensiva Francova*. Francův štáb chystá velký útok, při kterém použije též italské a německé oddíly.

12. ledna vychází článek *Teruel rozhodne o španělském sporu*. Redakce byla přesvědčena, že tato událost bude v konfliktu zásadní. Uvádí pro podpoření svého titulku informace z londýnských deníků. Manchester Guardian a Evening Standard (nezávisle na svém politickém smýšlení, které se ubírá opačnými směry – Evening Standard tíhne k pravicovému konzervatismu) uvádějí, že by boje výrazně ovlivnila, ne-li zastavila intervenci ze strany Německa a Itálie. Upozorňuje, že španělské události mohou mít historický význam.

V dalších dnech se objevují drobnější články. Venkov nadále označuje Teruel jako jeden z nejkrutějších bojů občanské války. Franco je vnímán rozporuplně, ale v zásadě se hovoří v jeho prospěch. V lednovém vydání se např. objevuje zpráva, že se raději vzdal velké ofenzivy, aby pomohl „*kamarádům*“ uvězněným za branami. Tento projev lze považovat za solidaritu s frankisty.

19. ledna hlásí opět malým titulkem bombardování Barcelony a nové ostřelování Madridu. Dále informuje, že do konfliktu vstupuje americká vláda, která žádá uvolnění petrolejářského parníku, který povstalci zabrali u Baleár. Zároveň se objevuje zpráva o tom, že ve Španělsku zůstávají československé konzuláty. Článkem tohoto dne je *Boj u Teruelu obnoven*. Došlo prý i na boju muže proti muži.

20. ledna byla publikována zpráva *Ve Španělsku boj ožívá*. Franco vytrvale bombarduje pobřežní území a povstalecké dělostřelectvo se stahuje k Madridu.

21. ledna vychází článek *Francovci zajali americkou loď*. Informuje, že u Baleár byl zabaven petrolejářský parník pod americkou vlajkou. Článek přináší nové informace k této události.

22. ledna byla uveřejněna stať *Boj o Teruel*. Informuje, že v nedělním čísle budou uveřejněny původní informace o Francově Španělsku a o tom, jak se ve vládním Španělsku žije obyvatelstvu, které strádá hladem, nemocemi a terorem.

23. ledna byl publikován článek *Republikánské vojsko dnes lépe organizováno než Francovo*. Informuje, že v současné chvíli mají republikáni lépe opevněné pozice a také vedou válku humánněji.

25. ledna vyšel článek týkající se naší vlády s názvem *Republikánská strana netouží po totalitním systému*. Jedná se o polemiku, jestli vládní strana v Československu vzhledem ke svým postojům (i k vládnímu Španělsku) směřuje k diktatuře. „*Je to vědomé a zlé klamání veřejnosti, koukněme se na Španělsko.*“

27. ledna vychází článek *Komunistické nebezpečí číhá*, kde je explicitně uvedeno, že deník se proti komunistickému smýšlení vyhrazuje a kladně vidí Francův zásah proti komunistickému povstání vedenému z Portugalska.

V tomto roce se zprávy ze Španělska poprvé objevují na titulní straně **28. ledna**. Článek se ovšem týká intervence Itálie a jejího vystoupení z Výboru pro nezasahování do španělských věcí. Itálie otevřeně prohlašuje, že skončuje s bolševismem ve Španělsku.

30. ledna vychází velmi obsáhlý článek jiného typu. Jedná se rozhovor s Čechem, který dlouho pobýval v Madridu, otevřeně zde popisuje špatné podmínky, problémy zásobování, apod. Republikánská vláda v Madridu údajně nezvládá zlepšovat podmínky obyčejného obyvatelstva³⁷¹.

2. února byl publikován článek *Anglická loď potopena Francovou ponorkou*. Tato událost vyvolala rozruch v diplomatických kruzích. Většina navazujících událostí se celý měsíc únor týká zahraniční intervence. Na počátku února začíná plnit titulky novin německý kancléř Adolf Hitler. Často se hovoří o Španělsku z pozice západních spojenců.

3. února informuje Venkov o vytvoření opoziční Francovy vlády a o dalším bombardování Barcelony. Bylo vůbec nejhorší od začátku války a měl za následek kolem tisíce obětí.

Franco je citován ohledně komunistické otázky. Hlásí se k vymýcení komunismu, což je nejdůležitější pro Španělsko, důležitější než forma vlády, která později nastane. Tyto informace uvedl v rozhovoru pro zahraniční tisk. Článkem tohoto dne je *Společný zákrok Anglie, Francie a Itálie u generála Franca*. Po potopení anglické lodi došlo ke společným poradám. Anglie chce rozšířit své námořní hlídky až do maxima, které dovoluje protipirátská úmluva.

5. února byl uveřejněn článek o dalším potopení britské lodi. Anglické loďstvo vydalo ultimátum, že bude střílet na Francovy ponorky. Francie souhlasí s tímto opatřením.

9. února byl publikován článek *Dohoda velmocí o Španělsku?* Informuje, že: „*Naděje, že v pátečním sezení dojde k dohodě ve všech dosud nevyřízených otázkách se stále zvětšuje*“. Franco nadále postupuje na všech liniích. Na východě dobyl Alfamburu.

---

³⁷¹ Autentický materiál z: *Venkov: 1938 Roč. leden-březen*. 1938. 1000285292 (NK)

10. února vyšel článek *Neshody ve Španělsku*. Londýnský tisk byl optimistický, že se brzy dosáhne dohody s Francem, ovšem zatím to tak nevypadá. Itálie se ke kompromisům staví odmítavě (roli v tom hraje i nátlak Německa).

Po delším odmlčení se **16. února** objevuje zpráva o vítězném Francově tažení. Tyto události se dějí souběžně s událostmi důležitými pro Československo. Venkov zde hovoří o přípravě obrany státu.

20. února vyšel článek *Teruel obklíčen Francem*. „Vítězství,...uvrhlo obránce města do takové situace, že nebudou již dlouho moci klásti odpor.“

25. února hlásí Venkov, že Franco jistě postupuje u Teruelu, který je v současnosti z 20% úplně zničen³⁷².

4. března vychází obsáhlý článek *Nezaměstnaní a pomoc Španělsku*, který se týká interbrigád a sociální pomoci Španělsku. Říká, že: „Krátkozrakost našich socialistů umožnila jejich ovládnutí komunisty“. Prohlášení se týká odmítnutí akce organizace rudé pomoci. „Odmítli jsme tyto akce a ukázali, která škodí státu, řekli jsme, že by bylo účelnější sociální akce organizovat ve prospěch nezaměstnaných a sociálně trpících doma!“ Článek poukazuje na to, že ve Španělsku ve skutečnosti nejde o boj proti komunismu, ale jde o půdu. „Neslýchané tvrdit, že španělské události rozhodují o Československu (socialistické heslo *Kdo bojuje za Madrid, bojuje za Prahu*.) Na nás prý záleží, jestli bude přepadání demokratických států pokračovat. To je řeč krajně nebezpečná a nepravdivá.“ Zde Venkov jednoznačně ukazuje, že se vymezuje proti intervenci ve Španělsku, nesouhlasí s ní a potírá myšlenku, že Češi mohou pomoci legitimní španělské vládě.

5. března byl uveřejněn článek *Rudí nemají s nikým slítování - úředně vyhrožovali zachráncům hořící lodí*. Při námořním útoku byla jedna z největších Francových lodí Baleares zasažena torpédem. „Všem okolním lodím se dostalo upozornění, aby se nepřibližovaly, nebo na ně budou podniknuty útoky.“

10. března vyšla pouze zmínka, že postupuje ofenziva na frontě u Zarragozy.

11. března informuje Venkov v článku *Velká ofenziva Francova* o postupu na aragonské frontě. Zdůrazňuje, že Francovi nejde o územní zisky, ale spíše o zničení nepřátelské armády.

12. března hovoří Venkov ve stati *Vítězný postup Francův* o proražení rudé fronty. „Rudí nyní doznávají Francovy úspěchy“.

17. března vyšel článek *Dnešní starosti Německa - španělský a polsko-litevský spor*. Německá vláda se zabývá otázkou španělského problému. Berlín se obává, že Francie bude přemluvena k intervenci. Německo ale za žádných okolností nehodlá přestat s dodávkami vojenského materiálu Francovi.

18. března hovoří Venkov o nejprudším náletu na Barcelonu za celé období. Zároveň byl publikován článek *Stálý postup Francův*. K Francovi se přidává prý stále více vládních, a to i na místech, kde se nebojuje. V dalším období nebylo zmínek³⁷³.

³⁷² Autentický materiál z: *Venkov: 1938 Roč.leden-březen*. 1938. 1000285292 (NK)

³⁷³ Autentický materiál z: *Venkov: 1938 Roč.leden-březen*. 1938. 1000285292 (NK)

1939

Nyní se nacházíme v období, které je pro Čechy předzvěstí nedobré budoucnosti. Většina článků je propojena heslem národní jednoty („*Budujeme základnu pro nástup mladých, půjdeme po nových cestách.*“). Přesto se Venkov i nadále věnuje španělské otázce. Zároveň se ale mnohem více věnuje otázkám týkající se Německa a anšlusu Rakouska. Některé články, v nichž figuruje Hitler hned na počátku roku, působí v duchu umírněné politiky. Obsah čísla je v roce 1939 značně sesazen. Španělská otázka dostává kupodivu dost prostoru. Lze říci, že většina titulků vyjadřuje sympatie s povstalci, ovšem zachovává si vyšší míru objektivitu než Rudé právo.

1. ledna vyšel článek *Francova ofenziva drtí každý odpor*. Armáda musela podniknout 54 útoků, aby protivníky vypudila z jejich pozice. „...vládní oddíly vyklidily své postavení teprve, když ztratily předposlední zákop.“

Dalším článkem je *Národní Španělsko se blíží Tarragoně*. Frankisté zajali přes 1500 nepřátel. Italských oddílů se týká článek *Italským dobrovolníkům připadl nejtěžší úkol – prudké deště znemožnily další operace nacionalistů*. Franco se stále drží několik kilometrů od hlavních obranných pozic. Pomalu svírá republikánské do nůžek. „Včerejší operace na všech úsecích fronty plně uspokojila vrchní velení Francova vojska.“ Italští legionáři drtí republikánská opevnění.

4. ledna se opět dočítáme o Francově postupu u Tarragony. Podle zprávy Francova stanu obsadilo vojsko nacionalistické armády další katalánská města. Republikánská vláda připouští, že Franco postoupil do Tarragony, na ostatních frontách neohlásila žádné změny.

6. ledna ohlašuje Venkov Francovo vítězství u Leridy. Republikáni začínají ustupovat ze svých pozic, protože jsou v nebezpečí, že budou odříznuti od únikové cesty.

Další drobná zmínka z tohoto dne nese název *Údolí řeky Segre dobytá Francem*. Republikánské vojsko muselo ustoupit o velký kus od řeky Segre. Obyvatelé přilehlých vesnic prchají ze svých domovů. Francův štáb oznamuje, že byla odříznuta hlavní cesta z Leridy do Tarragony. Franco dobývá nejsilnější pozice republikánů. Vládní sice dobyli nové obce, úspěch zaznamenali i u Toleda, ale Franco oznamuje, že povstalci na celé délce navarrské fronty postoupili o několik kilometrů.

10. ledna vychází článek *Pašování zbraní do republikánského Španělska*. Z několika evropských zemí se legionáři snaží dostat do země zbraně nelegální cestou, protože zásobování válečným kontrabandem protiřečí politice neintervence.

Dalším článkem je *Francova ofenziva proniká dále*. Podle zpráv z Francova stanu protiútoky vládních nemají úspěch, Francovo vojsko v leridském údolí dobývá další pozice. Tato zpráva též vyvrací informace vládního rozhlasu, že vládní mají úspěchy na estremadurské frontě. Nacionalistické vojsko se přibližuje k pobřeží.

11. ledna informuje Venkov o dalším úspěchu „*francovců*“ na katalánské frontě. Zároveň bylo bombardováno město Tarragona, kde byla zaznamenána tři úmrtí. Dle zpráv ze Salamancy se

Francovy oddíly zmocnily osmi sovětských tanků. Na katalánské frontě Franco dobyl území od Leridy až k Fondarelle (kde byl před tím ubytován štáb vládní brigády).

Další článek se nazývá **Francó dobyl Tortosu**. Dle německého válečného zpravodaje má Franco v rukou Tortosu, a tím ovládá celý tok řeky Ebro. „*Generál Franco tím, že má v rukou Tortosu, ovládá další výpadní silnice do Katalánska.*“

12. ledna byl uveřejněn článek **Frankisté dobývají Montblanchu**. Za dvacet dní poslední ofenzivy povstalci výrazně postoupili a všechny republikánské útoky byly odraženy. Povstalci užívají střelby na obránce pouličních barikád a bombardování bran města.

14. ledna vyšel článek **Francó dobyl Tortosu**. Republikánské území bylo roztrženo na tři díly. Nacionalisté postupují po celé délce fronty. Pád Tortosu dal nacionalistům vládu nad třemi čtvrtinami provincie Tarragona. „*...poslední boje na katalánské frontě, že znamenají zhroucení nepřátelských sil a skvělé vítězství nacionalistů.*“

Další zprávou je **Francó obkličuje Barcelonu**. Francovo vojsko pokračuje v postupu na Barcelonu.

17. ledna vyšel na titulní straně článek **Poslední dny Barcelony**. Navarrská divize vstupuje do Tarragony, nepřítel ustoupil, a proto nebyly velké boje. Nacionalistické vojsko postavilo stráž proti „*nepřátelům*“ (nepřítelem označena vláda). Tarragoňané prý nadšeně vítají Francovo vojsko, které se stáčí směrem k Barceloně.

Dalším článkem je **Francó ruší autonomii Katalánska**. Zpráva pochází z Francova stanu. Republikánská armáda je v rozkladu, obnovují se boje v severním Katalánsku.

Zároveň vychází článek **Francovi nezáleží na uznání**, ze kterého je patrná sympatie Venkova k jeho postupu.

Další zprávou tohoto dne je, že Itálie bude respektovat celistvost Španělska.

18. ledna vyšla zpráva **Francovo vítězství je blízké**. Francův ministr generál Jordana prohlásil, že porážka republikánů je blízka a bude úplná. Postup na katalánské frontě pokračuje.

21. ledna Venkov ohlašuje obnovení útoků na všech frontách. Mobilizuje se obranný pás kolem Barcelony.

22. ledna píše Venkov, že Igualda padla – **Nezadržitelný nápor Francův**. Odpor republikánů je slabý. „*Provincií barcelonskou valí se nezadržitelně pět nacionalistických armád. Soustředěné nacionalistické baterie umlčují oheň baterií republikánských etapů po etapě a republikánská obrana zřejmě se řítí pod vahou orkánové dělostřelby a pod postupujícími tanky.*“

Dalším článkem je **Francó 25 mil od Barcelony**. Nacionalisté dobyli město Arbos a nyní Franco ovládá celou tarragonskou provincii.

24. ledna přicházejí nové zprávy o obléhání Barcelony. „*Nacionalistické divize operují podle velkého plánu generála Franca a na různých místech se spojují.*“ Franco je nyní 8 mil od Barcelony a ve Valencii (republikánské držení) byl vyhlášen válečný stav.

25. ledna vyšel článek **Barcelona již v ohni Francových děl**. Bylo zničeno letiště, obyvatelstvo je sužováno hladem a strachem. Marocký armádní sbor postupuje tvrdě k jižnímu předměstí. Britští

a američtí občané opouštějí Barcelonu na výzvu konzulátu, britský křižník je připraven odvézt všechny úředníky ze země.

26. ledna se objevuje na titulní straně článek *Panika na frontě i v Barceloně*. Barcelona je dle Venkova před pádem, republikáni ustupují, barcelonská vláda padla a prchla. Venkov píše, že „*rudá armáda*“ je v rozkladu a hromadně prchá do Francie.

27. ledna vyšel článek *Nadšení v národním Španělsku*, který ohlašuje pád Barcelony. Nejdřív Francovo vojsko dokončilo obklíčení a obsadilo Montjuich. K bojům ve městě nedošlo, protože vládní vojsko před vstupem Franca ustoupilo.

28. ledna vyšel obsáhlý článek *Katalánie pod svrchovaností generála Franca* s podtitulem *Ať žijí naši osvoboditelé!* S vlajícími prapory a hudbou vtáhlo Francovo vojsko do Barcelony. Větší část Barcelony je nedotčena válkou. V proklamaci se oznamuje, že Katalánie je opět svrchovaným státem pod vedením generála Franca. Ruší všechna rozhodnutí a jmenování republikánské vlády. Barcelonské obyvatelstvo chválil za nadšené manifestační přivítání nacionálního vojska. Veřejně se rozdávají potraviny. Bombardován je poslední zbytek republikánského území. Madrid je prý znepokojen. Dostává neoficiální zprávy o dění v Barceloně a nacionalistické vojsko se blíží.

Dalším článkem je *Francovy lodi s vojskem těsně na francouzské hranici*. Přináší informaci, že do Francie se dostávají tisíce španělských uprchlíků.

31. ledna vychází článek *Porážka tří mezinárodních brigád*. Povstalci se zmocnili vládního archivu. Zároveň se dočteme, že naše vláda hodlá uznat Francovu vládu de iure. „*Vláda republiky se usnesla uznati vládu generála Franca, jež byla dosud Česko-Slovenskou republikou uznána de facto, také de iure.*“³⁷⁴

Nejčastějším tématem celého měsíce února z hlediska španělské otázky je uznání Francovy vlády u demokratických států.

1. února hlásí Francie, že uzavírá hranice vůči Španělsku, protože situace s uprchlíky je neudržitelná.

3. února je otištěna zmínka, že Franco postupuje na Katalánii. Armáda dle „*radia nazionale*“ dobyla strategické město Vich.

8. února přichází zpráva, že Francie uzná Franca de iure. Součástí článku je, že Anglie uzná Franca de iure po odvolání všech zahraničních dobrovolníků. Itálie naproti tomu odvolá dobrovolníky, až Franco dobude Madrid.

Článkem tohoto dne je *Prezident Azaña si přeje mír*. „*Francouzské ministerstvo vnitra odhaduje, že celkový počet...obyvatelstva, které požaduje útočiště...ve Francii, bude činit 300.000...Není vyloučeno, že vlády pařížská a londýnská se dohodnou na rozdělení výdajů.*“

---

³⁷⁴ Autentický materiál z: Venkov: 1939 Roč. leden-březen. 1939. 1000285296 (NK)

Další článek nese název ***Paříž vyjednává s Francem***. Někteří uprchlí vojáci byli odesláni do koncentračních táborů. „*Dnes se už nejedná o to, aby republikánská vláda kladla nějaké podmínky. Jedná se o to zastavit boj.*“ Franco chce bezpodmínečnou kapitulaci republikánů.

10. února je opět otištěna zpráva o problému Francie se španělskými uprchlíky.

Dalším článkem je ***Generál Miaja jedná o příměří s Francem***. Hemží se zprávy, že Madrid hodlá vyjednávat, tuto zprávu ale vyvrací francouzské velvyslanectví.

Další zpráva uvádí, že Franco nabízí Francii dohodu. Když uzná Francie Francovu vládu de iure, nabízí, že nepoužije italské oddíly na hranicích a omezí jejich působení i uvnitř Španělska. Navíc si Francie může ponechat válečný materiál republikánských oddílů, které se stáhly na francouzskou půdu, jako protihodnotu za výdaje s uprchlíky.

11. února byla otištěna stat' ***Franco se zmocnil Minorcy***. Anglie naléhá na republikány, aby zastavili boj. Za to má Franco vyhlásit amnestii a nechat odejít cizí dobrovolníky.

12. února byl otištěn článek ***300 000 španělských uprchlíků***. Na hranicích je opět hlášen klid, ze strany Francie byla zesílena pořádková služba.

Dalším článkem je ***Obsazení Katalánska dokončeno***. Republikáni na opuštěném území zanechávají spoustu materiálu, kterým obohacují nacionalisty.

14. února vyšel článek ***Hromadný návrat uprchlíků***. Téměř polovina uprchlíků se prý nyní vyslovila pro Franca v roli hlavy státu.

15. únor je ve znamení článku s názvem ***Franco likviduje starý režim***. Vytvořil „*zákon o politické odpovědnosti za příspěvi ke znemožňování vítězství národního Španělska*“. Již nyní proběhlo pět rozsudků.

16. února vyšel článek ***Francie jedná s generálem Franco***. Franco stále jedná s Francií o uznání de iure, Londýn se staví za uznání.

17. února Venkov hlásí: ***Prezident Azaña pro příměří s Francem***. Proti tomu se staví předseda vlády Negrín. „*President Azaña, který jest již delší dobu otevřeným stoupencem mírového jednání, naráží ...stále na odpor předsedy Negrína a ministra zahraničních věcí del Vaya...prohlásil bez vytáček, že se v žádném případě do Španělska nevrátí.*“

18. února vychází podobný článek ***Azaña chce okamžité příměří s nacionalisty***. „*Podle zpráv tisku vypracoval prezident Azaña memorandum, ve kterém vyzývá k bezodkladnému zastavení nepřátelství, prohlašuje ochotu, že složí svůj úřad a podává návrh, aby celé Španělsko se podřídilo národní vládě.*“

24. února je otištěna malá zmínka ***Francie a Anglie uznají v pondělí Francovu vládu***. Předpokládá se, že obě vlády tak učiní na pondělním zasedání.

25. února pak vyšel článek s téměř s totožným obsahem. V článku je, že Anglie nebude u uznání de iure klást podmínky. Navíc se chystá konečná ofenziva na Madrid každým dnem. Franco chce útočit současně na čtyři ohniska odporu (Madrid, Cuenco, Almeria, Valencie). Před touto akcí budou milicionáři vyzváni, aby se vzdali.

26. února vyšel článek *Konec války ve Španělsku se blíží*. Název mluví sám za sebe.

Dalším článkem je *Azaña se vzdává prezidentství*. „Podle zpráv z Madridu, ... je zřejmo, že vedoucí činitelé republikánští nepomýšlejí již vážně na to klásti další odpor.“ Četní zpravodajové hlásí příznaky politického a vojenského rozkladu v Madridu. Generál Miaja odstoupil ze své funkce.

Další článek nese název *Franco nepřijímá žádných závazků za uznání*. Předal Británii memorandum, které nelze považovat za slib o zacházení s republikány.

28. února vyšla zpráva *Anglie i Francie uznaly Francovu vládu*. Mezi státy se plánuje zahájení „styku přátelství a dobrého sousedství“. Franco vydal proklamaci, ve které nařizuje „okamžitě odevzdání všech zbraní, výbušnin, jakož i cenných papírů a peněz, které nejsou zákonitým majetkem nynějších držitelů, úřadům. Neuposlechnutí bude trestáno válečným soudem“.

Podle nepotvrzené zprávy se Franco vyloďuje na hranicích. Přes hranice do Francie proudí tisíce uprchlíků. Mussolini poslal generálu Francovi blahopřejný telegram. „Rudí doznávají v nejnovějších zprávách ústup i na estremadurské frontě.“

Dalším článkem je *Gerona dobyta – konec rudého Katalánska*. Nacionalisté vnikli do Gerony. Toto město bylo poledním sídlem katalánské vlády, která odtud uprchla. Francouzské hranice jsou zablokovány uprchlíky. „Rudí odvázejí ukradené umělecké poklady.“³⁷⁵

V březnu jsou ve Venkově hlavně publikovány články týkající se Německa a zřízení protektorátu.

1. března vyšel článek *Francovo ujištění Chamberlainovi*. Franco přislíbil, že nepřistoupí na žádný zahraniční zásah do svrchovanosti území a že nebude odvetných opatření proti politickým delikventům.

2. března byla publikována zpráva, že Franco chystá poslední ofenzivu na Madrid.

Přináší i malou informaci *Anglie neposkytne prozatím půjčku Francovi*. Britský ministr prohlásil, že se Británie nechystá půjčit Francovi.

4. března vyšla malá práva *Franco připraven k útoku na Madrid*. Nástupce Miaji prý nechce zahájit mírová jednání, takže útok na Madrid bude nutný.

7. března vyšel článek *Vojenské direktorium v Madridě*. Negrínova vláda byla nahrazena vojenským direktoriátem. Město Cartagena povstalo proti republikánské vládě. Navíc článek oznamuje, že valná část republikánského loďstva se postavila proti svým velitelům, aby se mohla připojit k Francovi. Povstání ve městě Cartagena ale bylo odvráceno. Změnu velení v Madridu označuje Venkov za vojenský převrat. Zároveň se objevuje zpráva o tom, jaký bude osud Madridu. Evropa čeká, jestli bude pokračovat v bojích, nebo se vzdá diplomatickou cestou.

9. března vyšel článek *Polední dny rudého Španělska*. Miaja bojuje v Madridu s komunisty. Ve městě ustala doprava, rozhlas, jsou častější přestřelky v ulicích. Podle posledních zpráv se vzdává

---

³⁷⁵ Autentický materiál z: *Venkov: 1939 Roč. ledeb-březen*. 1939. 1000285296 (NK)

povstání proti Miajovi, které osnovají komunisté. Jednotlivci prchají z Madridu na nacionalistické území.

10. března byl uveřejněn článek *Krvavé boje v Madridě*. Dnes začaly nové boje mezi Miajovými oddíly a komunisty. V Madridu panuje neklid mezi obyvatelstvem, které se obává vyjít na ulici. Do Madridu byly povolány další divize vojska, aby proti komunistům zasáhly.

11. března bylo publikováno pokračování předchozího článku. Zpravodajové oznamují, že hlavní stan komunistů byl dobyt. „*Ve svých denních zprávách útočil včera madridský rozhlas prudce na sovětské Rusko. Právil především: „SSSR si přeje, aby ve Španělsku byl fašismus, a to proti Francii a Anglii, neboť sovětské Rusko si přeje světovou válku. Aby docílilo vypuknutí této války, chce SSSR vyvolat živý antagonismus mezi Francií a Anglií z jedné a Itálií a Německem na straně druhé. Nepřeje si žádných evropských dohod...“*

14. března byla uveřejněna zpráva *V nejbližší době Francova ofenziva*. Miaja zvítězil nad komunisty, ale to nechává Francův tábor chladným, protože v obou případech se jedná o nepřátele. Počítá se s tím, že poslední ofenziva propukne co nejdříve a že válka tímto aktem skončí. Zároveň vyšel článek informující o likvidaci komunistického povstání.

16. března vyšel článek týkající se politického přerodu Československa *Kancléř Hitler přijímá česká národ pod ochranu německé říše a zaručí mu autonomní vývoj národního života a jeho vlastní svébytnost*. Článek se týká schůzky s Háchou. Hácha „*klade osud národa s důvěrou do jeho rukou.*“

17. března vyšel ve Venkovu výnos protektorátu. Dle reakce redaktora byl přijat klidně.

Článek z **19. března** se týká osudu Československa - *Střední Evropa získá mír a pořádek*. „*Střední Evropa získala opět mír, neboť byl vytvořen pořádek, při němž silnější z obou partnerů, žijících v tomto životním prostoru vedle sebe, pečuje o mír, zatím co slabší se dal pod jeho ochranu a nikoliv naopak.*“

Německá problematika španělskou otázku vytlačuje a několik dní se o Španělsku nic nepublikuje.

22. března vyšel článek *Franco nebude vyjednávat*. Nacionalistický rozhlas se vyjádřil k republikánským návrhům a to tak, že k „*čestnému míru*“ není zapotřebí vyjednávání, nýbrž výhradně jen porobení rudého Španělska. „*Všude v osvobozených provinciích zaručilo Francovo vojsko čestný mír pro obyvatelstvo, které nespáchalo žádné zločiny. Stejně tak bude postupovat i v budoucnosti.*“

25. března byl uveřejněn článek *Madrid se vzdá v sobotu?* Burgoský list oznamuje, že přijeli madridští vyjednávači pověřeni vyjednáváním o příměří. Přijali prý Francovy podmínky a vyžádali si možnost vycestovat do ciziny. Jednání prý vedlo k dohodě o kapitulaci. Podle dohody mají být ještě dnes v Madridu vyvěšeny bílé prapory. Na sobotu bylo stanoveno stažení nacionalistických sborů.

26. března vychází článek *Madrid do šesti dnů bude vyklizen? Chladný postoj národního Španělska k Francii*. Francie vydává bolševické lodi Francovi, Anglie navíc odevzdala sovětsko-španělský torpédoborec do rukou Franca. Rozšiřují se i zprávy, že francouzská vláda mu předá sovětské lodi, které přehly do přístavu Bizerta.

Další článek **Burgos nevyjednává** vyvrací právy o příjezdu madridských vyjednávačů.

28. března byla publikována zpráva **Madridská fronta prolomena**. Bolševické linie byly prolomeny a povstalci pronikli do hloubky několika kilometrů. Boje stále trvají. Nacionalistické oddíly postupují úspěšně i v Andalusii. Zde republikáni nechtěli vydat letadla, neboť je mohli „považovat za poslední prostředek možného útěku“. Franco vydal rozkaz k nové ofenzivě, aby už boj byl skončen.

Dalším článkem tohoto dne je **Franco před Almedem**. Vojenské operace pokračují za účasti motorizovaných jednotek. „Zvláštní oddíly dostaly rozkaz, aby rozdělovaly chléb mezi obyvatelstvo v osvobozeném území.“

Tento den vyšel i menší článek **Burgos varuje před koupí uloupeného majetku**. Rudí údajně rozprodávají umělecké předměty do ciziny.

29. března byla uveřejněna obsáhlá zpráva **Madrid se vzdal**. Na madridské frontě byl odpoledne dán povel k všeobecnému ústupu. Národní vojsko stojí těsně u města a na opevněních se vyvěšují bílé prapory. K článku je připojen text **Nadšení v Madridu**. Mezi obyvatelstvem panuje nadšení a shromažďují se k uvítání nacionálního vojska. Některé republikánské oddíly chtějí přejít k Francovi. Nacionální oddíly pokračují v postupu na frontě.

30. března vychází článek **Vítězství nacionálního Španělska - Madridští vítají osvoboditele**. Den 29. března byl prohlášen národním svátkem. Většina novin otiskla fotografie generála Franca a hovoří o jeho konečném vítězství. „Po letech nevyřetelného útlaku ze strany rudých vítalo obyvatelstvo hlavního města Španělska Francovy oddíly jako osvoboditele. Manifestace radosti trvaly celé hodiny...“

Tento den vyšel také větší článek **Celé Španělsko pod Francovou vládou**. Všechna významnější města se podrobila generálu Francovi, je tedy možné konstatovat, že celé Španělsko je nyní pod vládou Franca.

Objevuje se drobná zmínka, že ministr Ribbentrop gratuloval k postupu španělskému nacionalistickému ministru zahraničí. Mimo jiné telegram obsahoval: „Vítězství nad bolševickými uchvatiteli...Věrně slavné minulosti podalo národní Španělsko před celým světem důkaz své síly, vytrvalosti a svého hrdinství.“

31. března vyšel článek **Pád Madridu**. Jedná se shrnutí průběhu bojů – „Osvobození armádou nacionálního Španělska přišlo právě ještě včas, než komunisté a anarchisté vyhodili do povětří četné budovy, podminované třaskavinami. Všechno úsilí Francova velení organizuje nyní první pomoc trpícímu obyvatelstvu rozdělením potravin a znovuzřízením městské správy...Občanská válka na Iberském poloostrově dospěla svému konci.“

Odpoledne se přidává zmínka **V Madridu klid**. Život ve městě se vrací do normálu, zásobování se obnovuje. Obyvatelstvo vítá ve městě nacionální oddíly. „Pomocné vlaky falangy pomáhají, jak rychle jen lze. Vyhadzují doslova do ulice potraviny, čokoládu, chleba a cigarety...“ Rychle jsou obsazovány další provincie, Guadalajara a šest menších provincií během pár hodin.

Další článek nese název *Miaja: Všechno je skončeno*. Mezi uprchlíky z Valencie, „rudými španělskými pohlaváry“, je podle zpráv i generál Miaja, který sám rezignoval na další obranu³⁷⁶.

4.2 Tisk národních socialistů

Nejznámější tiskovou platformou spojenou s národními socialisty je České slovo (a z něho vycházející Večerní České slovo, později A-Zet). Všechny tyto tiskoviny byly vydávány pod nakladatelstvím Melantrich, které bylo velmi ekonomicky úspěšné a financovalo i některé propagandistické a agitační akce strany. Vedle toho měla strana spoustu titulů regionálního tisku, z nichž většina nepřežila do třicátých let³⁷⁷.

Za vzestup národně socialistického tisku se zasloužil Jaroslav Šalda, který prakticky vytvořil tiskařský koncern Melantrich. Noviny a časopisy vydávané v Melantrichu se nehlásily formálně ke straně.

České slovo bylo založeno již roku 1907. Nemělo vysoké náklady a bylo velmi obsahově rozmanité. Mezi novináře Českého slova patřil například Ivan Herben. Kulturní rubriku vedl ve 30. letech mimo jiné Josef Hora. Jako výtvarník přispíval do Českého slova malíř Josef Lada.

Od roku 1923 začalo být vydáváno Večerní České slovo. To bylo nákladově největší večerník v Čechách (ve 30. letech vycházel až v půlmilionovém nákladu). Čtenáře si získal hlavně aktuálním zpravodajstvím a lehkým bulvárním nádechem. V rámci Melantrichu vycházela později i moravská mutace Moravské slovo³⁷⁸. České slovo se vždy snažilo chovat a publikovat nezávisle, i když ve skutečnosti bylo příslušné národně socialistické straně. Do určité míry se podbíželo jejím voličům. Mimoto bylo evidentní, že spíše než na ideovou podstatu se České slovo se orientovalo na komerční zisk, proto se zaměřovalo spíše na běžného nenáročného čtenáře.

Obrázek 14: České slovo - logo

4.2.1 Výběr článků

Pro analýzu byly použity novinové výtisky A-Zet, Českého slova, a Večerního Českého slova spadající do redakce Českého slova vedené pod Melantrichem. Večerní slovo většinou doplňuje informace z daného dne. Informace v článcích se během jednotlivých dní často opakují a navzájem rozvíjejí.

³⁷⁶ Autentický materiál z: *Venkov: 1939 Roč.leden-březen*. 1939. 1000285296 (NK)

³⁷⁷ MALÍŘ, Jirí - MAREK, Pavel. Politické strany : vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. I. díl, Období 1861-1938. Brno : Doplněk, 2005. 1021 s., [16] s. obr. příl. ISBN 80-7239-178-X., s. 775

³⁷⁸ KONČELÍK, Jakub - VEČEŘA, Pavel - ORSÁG, Petr. Dějiny českých médií 20. století. Vyd. 1. Praha : Portál, 2010. 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8., s. 48

Většina článků týkajících se španělské otázky vychází mezi zahraničním zpravodajstvím a jedná se pouze o články malého rozsahu (odstavec).

1938

3. ledna vyšel článek *Muž proti muži ručními granáty – boj o Teruel v sněhové bouři*. Informuje, že vládní se zmocňují poloviny Teruelu a zprávy přicházející ze Salamancy jsou falešné. Franco údajně šíří ze Salamancy předčasné zprávy o dobytí Teruelu povstaleckými oddíly. Zpravodaj republikánské zpravodajské kanceláře naopak hlásí, že republikáni s úspěchem odolávají. Povstalci se pokusili osvobodit hrstku obležených v Teruelu. Mimo to článek se zabývá třemi zabitými novináři, kteří byli zasaženi dělostřelbou. Jednalo se o zástupce New York Weekly, Reuters a Press Association. Pohřbu v Zaragoze se účastnili i zástupci Francova vojska.

V dalším drobném článku republikáni oznamují klid na aragonské frontě. Vojska z guadalajarského úseku se stahují k Teruelu. Z aragonské fronty také přišlo oznámení, že povstalecká vojska částečně vyklidila guadalajarský terén, aby mohli odeslat k Teruelu posily.

Dále byl zveřejněn článek *Klid v Madridu*. Je to také pouze drobná zmínka. Informuje, že Madrid prožil klidný konec roku.

S názvem *49 mrtvých při náletu na Barcelonu* byla otištěna velmi malá informace o náletu. „...letadla...se snesla klouzavým letem nad město se zpomalenými motory, aby nebylo slyšet hluk strojů...“. Tímto hodnotí nemožnost obětí vyhnout se nebezpečí.

Článek *V ohni děl u Teruelu zabiti tři novináři* opět podává zprávu o zabitých novinářích. Sdělení rozvíjí zmínku z ranního článku. Mimo to České slovo píše, že ve španělské občanské válce bylo ztraceno již několik dalších zahraničních novinářů, z nichž pět zemřelo na madridské frontě.

Zároveň opět informuje o mrazivém počasí u Teruelu. Povstalci už od pátku oznamují, že Teruel padl.

4. ledna bylo otištěno *Hromadná smrt dětí hladem – další hnízdo povstalců v Teruelu padlo*. Ministerstvo národní obrany prý uveřejnilo informaci, že vládní jednotky dobyly budovu civilního úřadu. V budově našli vojáci mrtvolky, které zemřely hladem. Většina z nich byla z řad civilního obyvatelstva.

Další článek přejímá informace od zpravodaje Daily Herald. U Cádizu se vylodilo 4000 italských vojáků, kteří budou dopraveni na teruelskou frontu. V Ceutě se navíc prý objevilo několik nových italských pilotů, kteří se přidají k Francovi. Zároveň informuje o tom, že Japonsko vysílá k Francovi do Salamancy svého zástupce. Oba tábory údajně uvádějí shodné zprávy o obětech bojů. Povstalci ve svých zprávách tvrdí, že okolí Teruelu bylo vyčištěno od republikánského vojska, zatímco republikáni se dle zpráv Barcelony stále drží ve městě. Dohromady do bojů zasáhlo půl milionů mužů.

V článcích často objevíme chyby, nejen pravopisné, ale i faktické. Patrně vinou špatné korektury bývají několikrát zaměněni nacionalisté s republikány.

Další stat' z tohoto dne *Povstalecké bomby na Barcelonu* informuje o tom, že Barcelona je sídlem nové republikánské vlády, která přesídlila z Valencie. V tomto článku nalézáme označení fašistický

pro povstaleckou stranu. Ve zvláštním zpravodajství Večerního Českého slova se oznamuje, že Barcelona přijímá davy uprchlíků z okolních krajů. Zatím se Barcelona nepotýká s nedostatkem potravin a Katalánci jsou optimističtí. „*Lidé jsou klidní a spokojení jako by ani nebyla válka.*“ Ve městě se objevují výstrahy před pátou kolonou generála Franca. S nadšením popisuje pisatel vozový park vládních vojsk. Barcelona také hlásí nedostatek mincí, neboť kov mizí z oběhu.

Mezinárodních styků se týká článek ***Japonsko a Franco bezmála „osa“***. Konsul Jakahota působící současně v Salamance se vyjádřil o Francovi s obdivem a řekl, že jsou společně s národním Španělskem jednotní v boji proti bolševismu a postupují společně s Itálií a Německem.

V návaznosti na tento je článek ***Franco oznamuje brzké skončení války***. Německý list hlásí, že Franco se ve svém projevu vyjádřil o definitivním konci války. Válka skončí obsazením celé země frankistickými povstanci – „*za pomoci zahraničních armád (pozn. redakce)*“. V minulém roce prý republikánské vojsko nezaznamenalo vítězství. Franco si prý nejvíce cení z úspěchů vyvraždění Basků. Na povstaleckém území se prý zlepšil životní úděl sedláků a dělníků.

Další zpráva nese název ***Franco zatkl francouzského diplomata***. Podle Českého slova není jasno, z jakých pohnutek je toto opatření provedeno.

5. ledna informuje České slovo, že Franco uvěznil své generály. Povstalci pořád nedobyli Teruel. Franco tvrdí, že vládní fronta je rozvrácena a netvoří ani souvislou linii. Dle Českého slova: „*Je opravdu divné, že nedovede prolomit rozvrácenou...demoralizovanou frontu...*“. Franco dal zatknout svého generála Casteliana a celý jeho štáb po teruelském neúspěchu. Další pokus o opětovné dobítí vedl generál Varela. Na vládní straně se očekává, že Teruel bude obratem ve válce. Dle současných zpráv byly všechny útoky povstalců zatím odrazeny.

7. ledna byla otištěna informace ***Povstalci dozrávají, že nedobyli Teruelu***. Oznamuje, že na všech frontách panují velké mrazy. Nyní prý povstalci začínají stahovat lživé zprávy, že dobytí Teruelu bylo úspěšné. Barcelona hlásí, že ztroskotaly útoky na vládní pozice. V Teruelu pak byly osvobozeny civilní osoby, které se schovávaly v podzemí kláštera. Povstalci prý čekají na lepší počasí. „*Boj o Teruel je dnes symbolem celého boje mezi španělskou vládou a povstalci. Povstalci si už netroufají tvrdit, že dobyli Teruelu...*“. Vládní mají výhodu odpočinku ve městě, proto povstalci touží po změně počasí.

V prvním článku z **8. ledna** se dočteme, že velitel povstalců v Teruelu D'Hancourt se vzdal a s ním 1500 mužů Francova vojska. Většina jich je nemocných.

Další stať má název ***Za 23 dní U Teruelu – Ztráta 60 tisíc mužů na obou stranách***. Dnes bylo uveřejněno prohlášení, že Teruel je již plně v rukou republikánů a poslední povstalci se vzdávají.

Článek z **10. ledna** rozvíjí předchozí článek. Velitel prý „*ztratil nervy a nestačil na svůj zodpovědný úkol. Před týdnem ho ještě prohlašovali za nejlepšího důstojníka v celé armádě*“. Boj na teruelské frontě ale pokračuje. Článek vyšel pod názvem ***Poslední se vzdali, pomoc nepřišla***.

Objevuje se několik dalších drobných reportáží o Teruelu, většinou se stejným obsahem.

Mimo článků týkajících se španělské otázky se **11. ledna** dočteme, *Komu slouží Venkov*. Venkov prý úmyslně zavírá oči před skutečnostmi, které se odvíjejí z politických programů.

Další článek týkající se teruelské bitvy nese název *Teruel – španělský Verdun a hřbitov*.

12. ledna informuje České slovo o výbuchu v madridském metru. Vychází najevo, že výbuch nemá patrně nic společného s boji. Příčinou je pravděpodobně výbuch muničního skladu.

Další článek vyšel pod názvem *Francova letadla svrhávají bomby na Barcelonu – denní dávky chleba v Madridu omezeny na třetinu*. Zpravodajové hlásí, že na teruelské frontě je klid. Zajetí důstojníci v Teruelu budou postaveni před válečný soud v Barceloně.

13. ledna deník otiskl *Boje o Zub Teruelu* (v jiných textech La Muela de Teruel). Republikánům se podařilo rozprášit první povstalecké zákopy, podle zpráv z Francova stanu je ale jeho fronta pevná a nepropustná a vylučuje ofenzivu z vládní strany.

14. ledna upřesňuje České slovo informaci o výbuchu a mrtvých v madridském metru.

15. ledna vyšel text *V Brně a v Praze – verbování pro španělskou vládu*. V Brně se vyšetřují nové případy verbování pro španělskou vládní armádu. Jeden z naverbovaných Brňanů cestoval přímo přes Rakousko, byl ale zadržen. Z tohoto článku je patrné, že verbování a dobrovolnictví je považováno za nelegální.

18. ledna vyšla stať *Francův úder proti Almerii*. Povstalecké válečné loďstvo se nyní soustředí u Gibraltarů, mezi nimi i největší loď Canaria a Baleares. Chystají se napadnout přístav Almeria. Vládní zatím odrazili Francovy útoky.

Další článek má titul *Povstalci bombardují pobřeží vládních*. Zpravodajové hlásí, že Teruel je téměř plně vyklizen od civilního obyvatelstva. Staří falangisté ve městech se obrací proti Francovi (stoupenci Primo de Rivery). Údajně se objevily letáky vyzývající „pravé“ falangisty k odporu proti Francovi.

Ve večerním vydání je doplňující článek *Franco se pokouší znovu o Teruel*. V táboře povstalců prý panují rozpory, hlavně mezi stoupenci fašismu a monarchisty.

19. ledna informuje České slovo, že se rozběhly transporty civilistů z Madridu. Po oteplení vypukl nový boj o Teruel - *Nová vzpruha v krvavém zápase o zpusťované Španělsko*. Franco postoupil a vládní tento jeho úspěch přiznávají.

Pod názvem *Při náletu na Valencii 500 dětí zabito pumami* vyšel první článek **20. ledna**. Při bombardování vzplanuly cisterny benzolu a přidružený oheň napáchal další škody.

Další článek se jmenuje *Franco žije z peněz Anglie – finanční válka o Španělsko*. The Daily Telegraph uvádí, že londýnská City Bank má podíl na financování Francovy války přes regulaci dovozu. Franco ovládá měděné doly a přináší tím zároveň zisk Itálii a Německu, především z železa, mědi apod.

Následně toto číslo přináší informace o dalším náletu na Barcelonu, který si vyžádal 300 obětí. Letadla se prý nenápadně přiblížila, a proto bylo mnoho obětí na lidských životech. U Teruelu vládní vojsko stále odolává.

Ve večerním vydání se číslo upřesňuje na 400 zabitých – „*Strašné scény při náhlém přepadu nic netušícího města.*“

21. ledna byl otištěn článek *Silný odpor proti povstalcům severovýchodně od Teruelu*. Novou informací je, že povstalci zabavili americký petrolejářský parník.

Večerní vydání pak rozepisuje komentář z ranního výtisku. Loď vezla náklad nafty pro vládní Španělsko.

Sumarizující článek o bombardování nese název *Za neděli tři nálety na ulice Barcelony – letci pobili tisíc lidí, mezi nimi sto dvacet dětí*. Britská vláda chce zprostředkovat jednání mezi stranami, aby byly zastaveny letecké útoky mimo frontu. „*K tomuto rozhodnutí dospěli v Londýně po zprávách o strašlivém účinku povstaleckých náletů na ... město Barcelonu...španělská vláda už minulý týden učinila výzvu, aby letecká válka v zázemí byla ukončena. V kruzích španělské vlády se soudí, že generál Franco nehodlá ustát v bombardování otevřených měst, aby aspoň nějak vyrovnal svoje neúspěchy na frontách.*“

Povstalci v další zmínce oficiálně sdělují, že obklíčení Teruelu je úplné. Frankisté dobývají v ranních hodinách předměstí. Franco sleduje práce osobně.

22. ledna vládní vyklizují Teruel. Důvodem má být, že nacionalisté přerušili potrubí s pitnou vodou a ještě předtím i elektrické vedení. Republikánům se také podařilo zmařit další nálet na Barcelonu.

Ve Večerním Českém slově se objevuje informace, že vládní ohlašují odvetné nálety. „*Je to strašlivé, ale naprosto nutné, že jsme začali v odvetu na letecké útoky povstalců bombardovat také jejich města.*“

23. ledna bylo otištěno, že v Teruelu vypukl požár, který pravděpodobně byl způsoben nálety.

Důležitá je pro nás zpráva *Český agent u Francovy vlády*. Naše ministerstvo údajně jedná o zástupci u Francovy vlády³⁷⁹.

Poslední týden v dostupných zdrojích chybí.

1. února vyšel článek *Nová povstalecká vláda ve Španělsku*. Franco pravděpodobně tento týden jmenuje novou povstaleckou vládu. „*Od jiných režimů rozlišuje se nová vládní forma povstaleckého Španělska tím, že generál Franco má kromě nejvyšších správních funkcí také nejvyšší zákonodárnou plnou moc a právo stanovit všeobecné normy pro výklad práva.*“

Dalším článkem, který vyšel tento den, je *Povstalci potopili loď s pověřencem neintervence*. Povstalecká ponorka napadla anglickou loď, která se ihned potopila. Její přítomnost v těchto vodách byla oprávněná a na palubě se nacházel člen neintervenčního výboru. Barcelonská loď zachránila většinu posádky.

---

³⁷⁹ Autentický materiál z: *České slovo: 1938 Roč. leden*. 1938. 1000844494 (NK)

2. února byla uveřejněna stat' *Italské dary Francovu loďstvu*. Španělský republikánský velvyslanec v Londýně protestuje proti italské pomoci nacionalistickému námořnictvu. Italská vláda prý poskytla Francovi několik torpédoborců. Britská vláda prohlašuje, že jí tato skutečnost není známá.

Dále vyšel článek *Francie vybízí k zastavení bombardování*. Francouzský ministerský předseda se postavil proti leteckému bombardování ve Španělsku. „*Před vražděním starců, žen a dětí, není jediného člověka, který má srdce na pravém místě, jenž by neodsoudil takový čin. Francouzská vláda pokládá za svou naléhavou povinnost učinit vše, aby bylo rychle docíleno dohody, která by učinila přítrž takovému ukrutnostem.*“ Vláda hodlá požádat ostatní vlády, aby se připojily k její iniciativě.

Další článek nese název *Nové napětí kolem španělských břehů*. Opět hovoří o pirátských útocích ve Středomoří. České slovo píše, že na britskou loď zaútočila neznámá ponorka. Spekuluje se o tom, že Franco, který na začátku boje nedisponoval žádnými ponorkami, je musel dostat od italské nebo německé vlády.

3. února publikovalo České slovo článek *Itálie chce sama zvítězit ve Španělsku*. Mussolini se domnívá, že Anglie a Francie proti němu nepodniknou žádné kroky, když vyšle dalších 50 tisíc vojáků.

Dalším článkem je *Anglie proti pirátům*. Jedná se o tematicky podobný článek. Britský ministr Eden svolal konferenci v souvislosti s torpédováním britských lodí ve Středomoří. Anglie chce proti tomuto „pirátství“ učinit opatření. Zároveň se proslýchá, že Mussolini chce oficiálně opustit neintervenční výbor.

Dále tento den přináší stat' *Francie pro zlidštění války ve Španělsku*. Francouzské ministerstvo diplomatickou cestou žádá, aby společně s ostatními vládami zakročily u obou válčících stran. Vláda Španělska projevila ochotu vzdát se vojenských akcí, pokud Franco učiní totéž.

Poslední zmínkou je *Kruté bombardování živého Madridu*. Informuje o nečekaném bombardování přeplněných ulic.

4. února vychází článek *Anglie proti zločinům letecké války*. Británie chce získat mezinárodní dohodu s Německem o zákazu bombardování civilních měst.

Další článek nese název *Konečná bilance Barcelony*. Jedná se menší zmínku s výčtem počtu obětí a raněných. Zároveň se dozvídáme, že Francův bratr se stal velvyslancem nacionálního Španělska v Portugalsku.

Dále vyšel článek *Akce proti bombardování žen a dětí*. Ptá se, jak se postaví civilizované národy k bombardování civilních měst ve Španělsku. Anglie a Francie jedná o společném postupu ve styku s nacionalisty.

5. února byl publikován článek *Dva nálety hydroavionů*. Další britský parník byl potopen u Barcelony. Článek informuje o dalším podivném osudu britské lodi ve Středomoří. Letadla prý přiletěla ze směru od Mallorej.

Další informací je *Další britský parník potopen*. Rekapituluje nálet na britskou loď. Státy Evropy nyní řeší, jak se k tomu postaví.

Na předchozí zprávu navazuje *Anglie uzavře Mallorcu blokádou*. Jako odpověď na potápění lodí pod britskou vlajkou chce Británie vlastními silami blokovat lodní cestu na ostrov Mallorca.

Večerní vydání přináší článek *Obležení základny pirátských ponorek – Jako k výsměchu britské národní vlajce*. Parník Alcira pod britskou vlajkou vezl zásobu uhlí do Barcelony. Britská vláda se nyní připravuje na to, že bude na vlastní pěst blokovat vody kolem Mallorcey.

Další zprávou je *Itálie již přestane posílat vojsko do Španělska*. Franco bude nyní odkázán na vlastní síly. Podle britských zpráv o tom jednala římská nejvyšší vojenská rada.

7. února vychází článek *Britská trpělivost s Francem je vyčerpána*. Dle usnesení britských ministrů ohledně pirátství ve Středomoří byla Francovi odeslána nota o nespokojenosti se situací.

Další článek je pojmenován *Franco postupuje u Teruelu*. Podle zpráv z Francova tábora drtí nacionalisté republikány na teruelské frontě. Vládní příznávají, že fronta byla poražena. Na severu bylo obsazeno několik vesnic.

Dále vyšla stať *Na ztracený Teruel nové útoky – co za šest dní ztratil, už šest neděl dobývá zpátky*. Franco potřebuje na svém území zabezpečit dopravní obslužnost na silnicích a železnici. Vládní fronta byla zatlačena ze svých pozic. „Tyto kilometry musíme brát s rezervou, za šest neděl svých útoků na ztracený Teruel oznámil jich Franco tolik, že by museli být už za mořem, kdyby byly pravdou.“ Povstalecké zprávy uvádějí, že republikánské pozice jsou plně obklíčeny.

První článek z **8. února** nese název *Francův obklíčovací manévr*. Povstalecké kruhy hlásí, že Franco obsadil vesnici Alfambra, kde sídlil generální štáb jednoho z republikánských generálů.

Další zmínkou je *Itálie opustí Franca?* V mezinárodních kruzích se množí spekulace o tom, že Mussolini skončí s dodávkami vojska a zbraní do Španělska, protože se mu to již nevyplatí.

V tomto dni najdeme i menší článek *Povstalci chtějí odříznout Teruel*. Na levantské frontě jsou povstalecké útoky ještě silnější. Vládní opustili pozice, na kterých byli prudce bombardováni. Němci a Italové kolonizují Andalusii. „Podle zpráv z Gibraltaru hodlá nacionalistická španělská vláda usaditi v Andalusii četné německé a italské nezaměstnané.“ U Malagy a Cádizu byla vyvlastněna půda. Povstalci nadále oznamují, že na aragonské frontě se pokračovalo v bojích. Na estremadurské frontě odpor vládního vojska vzrůstá.

Dalším článkem je *Trpělivost Anglie není nevyčerpatelná*. Ministr Eden ohlašuje akci proti povstaleckým ponorkám. Chce informovat španělskou vládu, že každá ponorka plující v pásmu dozoru britských lodí bude považována za nepřátelskou.

Ve večerním vydání najdeme informaci *Místo protestů bude odvěta*. Ohlašuje, že Britové chystají odvetné akce leteckého a blokádního typu proti španělským lodím.

O dalším průběhu bojů informuje článek *Ofenziva na frontě 70 km na obranu spojení*. V horách nyní bojují jízdní oddíly severně od Teruelu. Chtějí znovu získat přerušené dopravní spojení.

9. února vychází článek *Anglie ostře proti pirátům*. Je to další zpráva týkající se námořního hlídkování ve Středomoří a zásahu proti nepřátelským ponorkám.

Mimo to vychází také článek *V bitvě u Alfambry padlo 47.500 povstalců*. Povstalci hlásí, že území podél Alfambry bylo plně obsazeno nacionalisty. Bylo zničeno pět republikánských divizí. Ztráty na životech jsou ale srovnatelné na obou stranách.

Jako odpověď byla otištěna i informace *Vládní hlásí ztrátu Alfambry*. Z Barcelony přichází zprávy, že u Levante povstalci zničili republikánské pozice a dobyli Alfambru.

Večerní vydání publikovalo stať *Závěr španělského dobrodružství Italů*. Itálie se má vyjádřit k rozhodnutí odvolat dobrovolníky. Přemýšlí o tom hlavně proto, že je chce použít k mobilizaci u rakouských hranic.

10. února vyšel článek *U Teruelu Francův postup zastaven*. Poblíž Teruelu mají teď vládní návrh. Podářilo se jim zastavit postup u Montalbana a dobyli další kótu. Také Německo se vyjádřilo pro zlidštění boje.

11. února byla publikována stať *Vládní doufají ve vítězství v létě*. Vláda doufá, že jí bude dovoleno nakoupit zbraně z Francie, chybí jí válečný materiál. Franco se již zmocnil většiny důležitých strategických cest a vládní se dostali do tlaku ze tří stran. Francovi jde nyní o dobytí Montalbanu.

Dalším článkem je *V létě rozhodnutí ve Španělsku – Ještě na pět ofenziv je dosti vojska*. Vládní si stěžují na nedostatek těžkých děl a letectva na zničení opevněných pozic.

V tomto období se počet článků snižuje, několik dní se otázce vůbec nevěnují.

15. února vyšel článek *Španělští socialisté ve Francii*. Představitelé socialistické strany jsou ve Francii a prohlašují, že pozice vlády se zlepšuje.

17. února byl uveřejněn článek *Žádné Španělsko ve střední Evropě*. V Británii se řeší situace na evropském kontinentě počínající situací v Rakousku. Francie a Anglie daly jasně najevo, že nestrpí zopakování Španělsku podobného konfliktu.

19. února byla otištěna informace *Oběti fašismu ve Španělsku – 26 sirotek od Teruelu*. Tito sirotci byli dopraveni do Valencie. Jejich otcové byli zastřelení povstalci.

21. února vychází článek *Tuhá bitva u Teruelu*. Vládní poškodili povstalecké opevnění a podle vládních zpráv Franco dobyl svah Santa Barba za cenu velkých ztrát.

Dalším článkem tohoto dne je *Útokem přes hřbitov obsazen Teruel*. Po dvou měsících dobyli povstalci zpět svou pozici. Krvavá bitva trvala přes den. Útokem přes hřbitov pak vnikli do města.

22. února publikovalo České slovo informaci *Boj o Teruel dům od domu*. Systematicky ničí odříznutá hnízda obránců a Franco na to dohlíží osobně.

23. února vyšel článek týkající se stejné události *Trosky Teruelu v plamenech*. Informuje o novém povstaleckém obsazení Teruelu. Obránci pronikli povstaleckou frontou a utekli, v Teruelu nezůstal žádný obránců. Na útěku prý město zapálili.

24. února vychází článek *Vládní vysvětlení Proč byl vyklizen Teruel?* Republikáni vysvětlují, proč vyklidili Teruel. Nepodařilo se jim zvítězit nad převahou vojenského materiálu z Itálie a Německa. Navíc územní a politický význam Teruelu je pro ně již druhořadý.

Dalším článkem je *Šest hodin v Barceloně*. Barcelonská vláda, která jednala přes šest hodin, vyhlásila trest smrti pro Francova letce zajatého na teruelské frontě.

25. února byl uveřejněno *Skoro všechny domy u Teruelu poškozeny*. Ohlašuje, že asi 20 % zástavby bylo zničeno.

28. února publikovalo České slovo stať *Ve Francii Franco už prohrál*. Ve Francii se lidé již přestávají zajímat o válku ve Španělsku - „*I hrůzy, trvají-li dlouho, zevšední*.“ Levicové listy si upravují informace dle svého, stejně jako pravicové listy mlží.

Další článek tohoto dne nese název *Vládní Španělsko buduje válečný průmysl*. Negrín se obrátil na obyvatele s tím, že bude dál budovat válečný průmysl, „*který bude brzy schopný paralyzovat velké dodávky válečného materiálu, které dostávají povstalci*.“ Zde v článku bylo označeno vyklizení jako neúspěch, který nezastírají³⁸⁰.

2. března informuje České slovo o jmenování Hitlerova vyslance do Salamancy.

3. března vychází článek *Cizina je k Francovi zase štědrější*. Přináší prohlášení ministerského předsedy Negrína, který informoval tisk, že kdyby vláda měla zásobování válečným materiálem v takovém rozsahu jako povstalci, válka by byla brzy skončena. Zároveň konstatoval, že dodávky pro Franca se zvyšují. Uvedl, že „*republikánské Španělsko je rdoušeno mořskou blokadou a uzavřením hranic*“.

Jako další je *Madrid znovu bombardován granáty*. Španělsko vyhlašuje mobilizaci dalších ročníků a na Madrid byl podniknut další nálet.

Jako odpověď na bombardování podnikla vláda nálet na povstalecké lodi, které byly poškozeny.

Ve večerním vydání vychází zpráva *Letadla potopila křižník*. Mimo to oznamuje, že za půl roku vykonala vláda přes dva tisíce rozsudků smrti.

6. března byla otištěna informace o dalším nočním bombardování Barcelony. Francovo letectvo opět bombardovalo Barcelonu a z trosk bylo vytaženo 17 mrtvých. „*Od rána přicházejí na obvaziště noví a noví zranění*.“

7. března vychází článek *Velký úspěch republikánského loďstva*. Republikánským lodím se podařilo potopit povstalecký křižník Baleares. Republikáni zaslali depeši, že podniknou útoky na lodi nebo letadla, která se pokusí zachránit hořící loď. Britská admirálita oznámila, že většinu posádky zachránila.

Ve večerním vydání doplňuje České slovo předchozí článek novými informacemi o potopení Baleares ve stati *Povstalecký křižník potopen torpédem*. Doplňuje, že byl zabit střepinami jeden britský námořník, ale britské lodi nebyly zasaženy.

---

³⁸⁰ Autentický materiál z: *České slovo: 1938 Roč. únor*. 1938. 1000844495 (NK)

8. března vychází zmínka „*Pátá kolona*“ *se mstí – za porážku v bitvě ubíjením civilistů*. Frankisté se údajně mstili za potopení Baleares dalším bombardováním Barcelony. Pátou kolonou se nazývali příslušníci povstaleckého tábora na vládním území. Ti využili zatemnění a stříleli z oken do civilistů.

11. března vyšla informace *Francův postup zastaven*. Republikánská strana oznamuje, že Franco sice nasazuje silné jednotky, ale jeho postup byl zadržen před Montalbanem. Republikáni kladou „*houževnatý odpor*“. V další útočné akci ale povstalecké vojsko postoupilo, neboť vládní překvapilo, a ti se museli posunout do druhé linie. V postupu dne se vládním opět podařilo získat pozice.

Kolem data **12. března** se začínají více objevovat informace o postupu Německa v Rakousku. Tento den byl otištěn článek *Anšlus proveden*.

Ve stati ze **14. března** s názvem *Rozhořčené boje ve Španělsku – Italští generálové řídí útok povstalců* podle zpráv nacionalistů potírají stále útoky vládních. Podle vládních vyšší pozice ve Francově armádě obsazují Italové.

Dalším článkem je *Francův generál ve vězení*. Mělo se jednat o trest za provokování Anglie a spory s německými důstojníky. Vládní přiznávají, že opět museli nastoupit na aragonské frontě. „*Vládní rozhlasová stanice oznámila, že povstalecký generál Quijo de Llano byl zbaven velitelství...a potrestán domácím vězením.*“

15. března uveřejnilo České slovo informaci o italské a německé pomoci Francovi – „*Z bezpečného pramene se dozvídáme, že v posledních dnech přibýly silné vojenské oddíly...*“. Němci a Italové údajně ovládají celý přístav Zügele a olovené doly na baskickém území.

Další stat' nese název *Pokus o průlom k Barceloně*. Generál Franco ohlásil jarní ofenzivu a má v úmyslu prorazit k Barceloně. Proti němu se staví katalánské milice a mezinárodní brigády. Velení převzal generál Rojo. Francovo rádio informuje o postupu u Teruelu, vládní prý rychle ustupují.

Na toto navazuje článek *Rychlý postup Francův*. 14. března Francovy oddíly dobyly Alcaniz a postupují k moři.

Dalším článkem tohoto dne je *Vládním už hrozí katastrofa*. Franco překvapivě rychle postupuje na aragonské frontě a dobyl město Alcaniz. Nyní mají blízko k silnici, která je spojnicí na cestě z Barcelony do Valencie a Madridu. „*Nepodaří-li se republikánům zatlačit Francovu armádu z těchto nových pozic, nebudou mít již ani jedinou silnici, která spojuje Katalánii s Madridem...bude situace přímo katastrofální*“. Franco za poslední týden postoupil velmi rychle. V Montalbanu zajal několik republikánských pluků a zmocnil se uhelných dolů. Vládní Španělsko tím ztratilo jeden z posledních zdrojů uhlí.

16. března vyšel článek *Povstalecký postup u Aragonu zastaven*. Zde informuje o marocké účasti. Jejich postup je ochromen. Republikáni stáhli na místa posily a mohou úspěšně čelit. „*Proti materiální převaze povstalecké stojí tu lidová armáda, která sice není tak zásobovaná velmocemi materiálem jako povstalci Německem a Itálií, ale zato její morálka a duch jsou výtečné. Nyní se počíná jevit, že ofenziva povstalecká vázne...*“ U Barcelony vládní ztratili šest divizí, katalánská vláda prý bude jednat o mír.

17. března byl uveřejněn článek *Rozhodná porážka vládních ve Španělsku*. Jedná se o obsáhlý článek s podtitulem *Pokus o zoufalý odpor*. Republikánská fronta v Aragonii se pod Francovým nápirem hroutí. V Barceloně panuje zmatek. Poražení se hrnou do města a prezident Azaña odjel do Francie. V Barceloně vypukly prudké potyčky v ulicích. Francie vyslala vojenský sbor do pohraničí. Zdá se, že Barcelona a Valencie brzy padnou.

Z redakce United Press pochází zpráva, že Barcelona se rozhodla všemi prostředky odporovat Francovi. Negrínovi se ale v Paříži nepovedlo vymoci oficiální podporu. Francie trvá na neintervenční politice. Podle informací pocházejících od jedné španělské přední osobnosti je to právě Barcelona, která odmítá zahájit jednání o příměří. Hlásí, že Montalbano je Francovou slabinou. Republikáni nasazují nové dělostřelectvo. Francie dementuje informace o údajném vyslání části svého loďstva do marockých vod.

Dalším článkem tohoto dne je *Francův postup zastavován*. Reuters hlásí, že Francovo vojsko se na aragonské frontě nyní zastavilo a upevňuje nové pozice. Dle španělského zpravodaje Francovy oddíly postupují stále, aniž by se setkávaly s vážnějším odporem. V Barceloně prý panuje zmatek, vyvrací ale zprávy, že se vláda snaží uprchnout ze země. Zatím nehodlá jednat o příměří. Navíc vyvrací i informace o panice v Barceloně. Život ve městě prý plyne jako vždy a obyvatelstvo zachovává klid. Labour Party chce pomoci španělské vládě. Bojí se zvýšených zásahů fašistických mocností ve Španělsku.

Dalším článkem je *Francie pro příměří ve Španělsku*. Londýn s Paříží na diplomatické úrovni rozmlouvají o zprostředkování usmíření válčících stran. Komunisté se staví proti tomuto přístupu, naopak žádají, aby Francie usnadnila přechod přes hranice a umožnila dodávky zbraní a střeliva do republikánského Španělska. „*Takové řešení však nepřichází v úvahu. Léon Blum (předseda francouzské vlády) při tvoření své nové vlády znovu několikrát zdůraznil rozhodnost nevměšovati se do španělských věcí.*“

Můžeme vysledovat, že spousta informací a dokonce celé věty se v nezměněné formě opakují v několika článcích (viz *Rozhodná porážka vládních ve Španělsku*). I zde se dočteme o Negrínově cestě do Francie a novém katalánském dělostřelectvu. Ke zprávě o pohybu francouzského loďstva je přidán dovětek Českého slova: „*Tuto zprávu United Press je nutno bráti s rezervou, neboť při známé kooperaci této kanceláře s autoritativními státy může sledovat účel dokazovat, že Francie takticky intervenuje a sloužit za alibi Němcům a Italům.*“

V tento den byl posledním článkem *Pohroma na ústupu vládního vojska*. Francova ofenziva trvala sedm dní a podařilo se mu dobýt větší území na aragonské frontě. Prý tvrdí, že rozprášil čtyři divize, zajal tisíce vládních vojáků, získal velkou válečnou kořist. Ofenziva v Zaragoze je prozatím zastavena. Dle povstalců Barcelona je v panice. Francouzské lodi odvázejí ze země větší počet uprchlíků. Barcelona stále vyvrací, že by prchali představitelé vládního vedení. Dle povstalců byla ofenziva zastavena z důvodu další organizace. Republikáni prohlašují, že byla zastavena proto, že narazili na

soustředěný odpor. „*Teprve příští dny ukáží, zastaví-li postup povstalců skutečně vládní odpor a je-li tento odpor dostatečný, aby odvrátil nebezpečí, které bylo vykládáno jako katastrofa vládních.*“

18. března vyšla informace **V Barceloně už 1.200 mrtvých a 3000 raněných**. Ohlašuje nový nálet na sídelní město vlády. Barcelona zažila největší bombardování od začátku občanské války. Útočilo se na hustě obydlené oblasti. Zřítela se část budovy United Press. „*Barcelona prodělala této noci nejhroznější bombardování od počátku občanské války...Hasičstvo i záchranná mužstva pracovala horečně po celou noc, aby po tříhodinovém útoku byly odstraněny trosky a zachráněni ranění. Dým...stoupá do výše několika set metrů.*“ Na východní frontě byly ale povstalci byli na většině úseků odrazeni. Vláda vyvrací zprávy o anarchii na svém území. Panuje zde klid mezi obyvateli, neboť se pevně očekává, že povstalecká ofenziva v Aragonu bude brzy definitivně zastavena.

Další statí je **Zakročí Francie ve Španělsku?** Článek hlásí, že Evropa dosud neví, jak se Francie postaví ke španělské otázce. Umocňuje se tlak na Léona Bluma ze strany radikálních Francouzů, aby se vzdal politiky neintervence.

Mimo to se tento den dočteme, že České slovo věří v intervenci Ruska v případě ohrožení Československa.

Posledním článkem tohoto dne je drobná zmínka **Pobořené město se vzdalo**. Město Caspe se vzdalo po dlouhém ostřelování děly. Armáda vládních měla údajně pouze tisíc pušek.

19. března vyšel článek **Oč jde ve Španělsku**. Zmiňuje, že události ve Španělsku jsou poněkud upozaděny současným stavem Rakouska a problémy mezi Polskem a Litvou – „*Celá Evropa už ví, že Franco ponechán sám sobě, svou hru o Španělsko už dávno by ztratil a že se zdržuje postupu pouze proto, že je podporován dvěma dynamickými velmocemi, jimž záleží na tom, aby se Franco stal pánem Španělska, a tím splnil hned dva důležité politické úkoly: ohrozit pyrenejskou hranici Francie a stát se strážcem na západním pobřeží Středozemního moře.*“

Ve článku **Anglie a Francie proti hrůzám bombardování** začíná téma o postoji západních vlád. Vlády se shodly na tom, že vyzvou bojující strany, aby neohrožovaly civilní obyvatelstvo.

Československého území se týká článek **Bombami zničen konzulát – Třicet barcelonských žen a dětí při rozdělení chleba roztrháno bombou**. Jednalo se o československý konzulát, ale nebyli v něm žádní naši občané.

20. března vyšel článek **Útěk obyvatelstva z Barcelony**. Článek hlásí, že půl milionu obyvatel Barcelony utíká z města a hledá úkryt před nálety v horách. „*...letecké útoky...vyvolaly mezi obyvateli hrůzu a úděs...Po celý den proudí davy lidstva, postrašeného a ověšeného svým nejcennějším majetkem, po silnicích města.*“

Navíc článek znovu informuje o zničení

Obrázek 15: Barcelona po bombardování

československého konzulátu v Barceloně. Při posledním bombardování byla tato budova úplně zničena. Několik (zahraničních) diplomatů bylo zabito či zraněno.

21. března uveřejňuje České slovo článek *Tvrdý odpor vládních vojsk - dalších 40 domů v Barceloně zničeno*. Barcelonský rozhlas hlásí další nálet, při kterém bylo vybombardováno čtyřicet domů. Byly bombardovány také vesnice kolem Tarragony. Ve Vinarosu byla zničena nemocnice. Vládní zbrzdili postup Franca, ale nedokázali povstalce zastavit. Při leteckém boji utrpělo vládní vojsko těžké ztráty. Po tomto novém úspěchu je Franco blízko od Katalánska.

Dalším článkem je *Franco štítá kořist a zisk ofenzivy*. Informuje, že povstalci nyní dobyli 93 obcí. Vládní oddíly kladou silný odpor, ale povstalci pronikají kupředu.

22. března vyšel článek *Protesty velmocí proti náletům na Barcelonu*. Jádrem je oznámení o telegramu barcelonského starosty starostům velkých měst různých evropských států. Obrací se na ně s prosbou, aby odsoudili barbarské letecké útoky, které se staly za posledních 24 hodin a vyžádaly si nesčetné oběti, mezi nimi mnoho žen, dětí a starců. „*Město Barcelona apeluje na vás a na vaše město, aby se přidružilo k všeobecnému protestu, který by byl s to působiti k tomu, aby tyto činy vandalství ustaly.*“

Součástí předchozího jsou menší informace *Britská nóta Francovi*. Dle ní britský zástupce zaslal vládě do Salamancy sdělení, že Británie je zděšená bombardováním Barcelony a promyšlenými útoky na civilní obyvatelstvo, které „*jsou v rozporu se zásadami mezinárodního práva, založeného na zvyklostech civilizovaných národů a zákonech lidskosti a řídicího veřejného mínění.*“ Další je *Prohlášení Cordella Hulla*. Státní tajemník USA Hull též odsoudil v tisku barcelonské nálety. „*Stanovisko vlády Spojených států je určováno...zřeteli lidskosti a dále názorem, že žádná válečná teorie nemůže takovýto postup ospravedlňovat. Třetí částí je Vatikán se připojí?* Francouzská vláda se údajně chystá požádat papeže o demarši u vlády v Salamance ve prospěch civilního obyvatelstva. Francouzské katolické kruhy se ostře vymezily proti Francovu postupu.

Vyšla také zmínka *Barcelona po útoku*. Článek obsahuje pouze fotografii a tento text: „*Hlavní město Katalánska prožívá dny plné hrůzy. Četné nálety povstaleckých letadel vyžádaly si tisíce lidských obětí. Státisíce prchají z ohrožené Barcelony pěšky, povozy i drahou a ti, kteří nemohou odejít, chvějí se hrůzou v očekávání nových útoků.*“

V tomto dni zároveň vyšly další zmínky o postojích západních demokracií k bombardování civilistů.

Dalším článkem tohoto dne je *Franco má 157 německých letounů*. Tajemstvím Francovy síly jsou údajně německé letouny.

23. března vychází článek *Část Španělska se přivtělí k Francii?* Italové mají obavy, že katalánská vláda vyhlásí připojení k Francii.

Zároveň vyšel článek *Praktické důsledky z letecké války ve Španělsku*. V porovnání s ostatními se jedná o opravdu obsáhlý článek zahrnující skoro polovinu strany. Zprostředkovává informace o studiu taktiky války a jak se z taktiky poučit u příležitosti cvičení Civilní protiletecké obrany.

Franco začal shazovat pumy z vyšší výšky a dosahuje překvapivých výsledků. Pravým důvodem je ale to, že nemá žádné pumy pro přesné zásahy, a proto musí bombardovat velká města, neboť nemůže zasáhnout strategický cíl. Dále článek odpovídá na různé otázky ohledně protiletceckých pravidel. Na začátku se dočteme: „*Ještě dávno se nevědělo, jak děsivě dlouho bude trvat „občanská“ válka ve Španělsku...*“

24. března informuje České slovo, že obě strany jsou znovu připraveny na boj. Bitvy se nyní odehrávají kolem Huescy. Nová Francova ofenziva mu umožnila přístup k silnici do Zaragozy, čímž získal další směr k postupu.

Zároveň zpravodajové píší, že předchozí den podnikla Francova letka nálet na střed města Madridu. Četnost shozených pum byla velmi vysoká. Většina obyvatelstva se schovala v prostorách metra. Bývalý ministr zahraničí del Vayo posílá různým světovým osobnostem telegramy o brutalitě bombardování Barcelony. Na frontě u Alcaniz při těžkých bojích mají povstalci velké ztráty. „*Vládní vojsko má nevýhodu v menším vybavení, ale jeho morálka mu dovolí klásti odpor, s kterým nepřítel pravděpodobně nepočítal ve svém rychlém postupu v posledních dnech.*“

25. března vyšel článek ***Franco postupuje pod ochranou umělé mlhy***. Vládní přiznávají ztrátu železničního uzlu Tardienty. Dle zprávy povstalci postupovali zahalení umělými kouřovými závoji. Překročili řeku Ebro (zásadní informace zmíněna mimoděk). Použili tanky a chránili se zamlžením a donutili vládní vojska vyklidit Tardientu a Sangarren. Na většině území ale panuje relativní klid.

Dalším článkem tohoto dne je ***Ve Španělsku se již blíží rozhodnutí – Konec války ve Španělsku usnadní italsko-britskou dohodu?*** Franco se zaručil, že nepůjde proti politice Francie a Británie.

Angličtí vojenští odborníci soudí, že rozdělením vládní části Španělska na dva díly bude válka skončena v několika týdnech ve prospěch generála Franca. „*Britský tisk soudí, že koncem války ve Španělsku by se velmi usnadnila italsko-britská dohoda. Mussolini by pak mohl italské dobrovolníky ze Španělska ihned odvolat. Anglie by si zajistila, že ani povstalecké Španělsko by nešlo proti britské a francouzské politice.*“ Tím se vysvětluje, že francouzská vláda odmítá nátlak, aby dodávala vládnímu Španělsku zbraně.

26. března vyšel článek ***Franco postupuje třemi proudy***. Informuje o postupu povstalců na všech frontách. Británie vznáší protest proti bombardování, zaslala Francovi nótu. Franco neodbytně postupuje na aragonské frontě. Fronta vládních je ohrožena postupem na katalánském bojišti za pomoci motorizovaných marockých sborů.

28. března přineslo České slovo informaci, že Francova armáda je na katalánských hranicích. Nacionalistické oddíly pronikly do Fraggy a obsadily město. Vojsko bylo převážně marocké. Vyhánění obránců z krytů si vyžádalo 500 mrtvých.

Dalším článkem tohoto dne je ***Itálie varuje Francii před Španělskem*** – „*V Římě bylo vydáno oficiální komuniké, v němž se Francie varuje před intervencí ve Španělsku. Práví, že...by mohla vážně ohrozit evropský mír.*“

Z tohoto dne pochází i článek *Manifest katalánských žen: Všichni muži na frontu!* Francův postup vyvolává vnitropolitické napětí. Komunisté se bouří a trvají na boji do posledního muže. Katalánské ženy (politické přesvědčení neurčeno) pak vydaly manifest volající bojeschopné muže na frontu. „Musíme zadržet ústup těch, ...kteří byli tak zbabělí, že zběhli od marockých praporů. Ženy a děti obstarají za nepřítomné muže práce v průmyslu. MY, ženy, žádáme, aby všichni muži odešli na frontu a zastavili tam ofenzivu, vedenou ničemy z celé Evropy, a doplnili řady oněch slabochů, kteří se dali jimi zatlačit.“

30. března vychází článek *Zkouška leteckých bomb na milionovém městě*. V Barceloně je údajně málo místa v protileteckých krytech.

Dalším článkem je *Evakuace obyvatelstva – bílé prapory v Leridě?* Francovi letci tvrdí, že město se chce vzdát, ale dle republikánských zpráv je vláda odhodlaná k obraně.

Ve večerním vydání vyšel článek *Franco před branami Leridy*. Z Londýna pochází zpráva, že existují nepotvrzené informace o pádu Leridy na aragonské frontě. Frankisté nyní stojí před Leridou a útočí na republikánské obránce. Tyto zprávy ovšem také tvrdí, že město vyvěšuje bílé vlajky a uvnitř probíhají roztržky mezi republikány. Lidové armádě přišly na pomoc barcelonské posily. Povstalce zadržuje i letecká obrana.

31. března vyšla informace, že Francova ofenziva je prozatím zastavena. Jedná se o obsáhlý článek, který přináší souhrnné informace o průběhu bojů. Poslední dny se zdálo, že válka rychle skončí. Na frontě, která dosáhla 200 km, povstalci vyhnali republikány z dobře opevněných pozic a jejich postup byl výrazně rychlý. Dospěli až na hranice Katalánska. Nyní jsou u Leridy („město, které je klíčem k Barceloně“). Povstalci se chystají na dosažení Středozemního moře. Tím by rozdělili republikánské území na dva bloky. Přerušili by veškeré spojení a tím by prakticky znemožnili jakýkoliv odpor. Začátkem tohoto úspěchu Franca bylo překročení řeky Ebro (ve zprávě předchozí podáno mimoděk). „Ačkoliv situace je vážná, bylo by předčasné již mluvit o katastrofě. Republikánská vláda vynakládá tu všechny síly, aby zastavila mocný nápor povstaleckých vojsk...republikánský odpor je skutečně gigantický.“ Republikáni prohlašují, že kritickou chvíli již překonali. Byla zahájena nová republikánská ofenziva u Teruelu. Franco osobně velí vojsku v aragonské frontě. Z Francova tábora vycházejí další zprávy o pádu Leridy.

Večerní vydání přináší podobný článek *Drtivá ofenziva povstalců znemožněna*. Barcelona je údajně opět optimistická a věří, že se boje obracejí v její prospěch. Vládní odpor se podle jejich vlastních zpráv umocňuje. Znemožňují Francovu ofenzivu při pobřeží u Vinarosu.

Obrázek 16: Pamětní deska roku 1938 v Barceloně

Barcelonská vláda oficiálně oznamuje, že se povstalecká ofenziva zastavila. Zpomalil se i postup u Leridy. Odborové organizace Barcelony vyzývají dělníky ke vstupu do milic³⁸¹.

1939

1. ledna najdeme v čísle podle krátkou zmínku *Dva nálety na Barcelonu*, která obsahovala výčet obětí.

2. ledna informuje České slovo, že povstalci jsou 40 km od pobřeží. Nacionalisté jsou přesvědčeni, že již brzy postoupí až ke katalánskému pobřeží Středozemního moře.

3. ledna vyšel článek *Francova armáda vidí už moře*. Povstalci čistí území, aby se dostali k silnici Lerida – Tarragona.

Večerní vydání doplňuje, že Francův postup se zastavuje. Italské oddíly byly velmi tvrdě odraženy na katalánské frontě.

5. ledna byla publikována stať *Franco dobyl důležité křižovatky*. Dle nových zpráv byla dokončena první fáze katalánské ofenzivy. Byl dobyt důležitý dopravní uzel.

Dalším článkem je *Lid v Barceloně klesá hladem*. Na ulicích omdlévají hladové ženy. Evropa je kvůli těmto výjevům rozrušená.

6. ledna vyšel článek *Útoky Madridu mají zachránit Barcelonské*. Proti Barceloně v nejbližších dnech znovu bude veden útok. Madrid nyní zahajuje útoky jinde kvůli zaneprázdnění Franca před Barcelonou.

8. ledna byl otištěn drobný článek *Jeden klíč*. Franco soustředí veškeré útočné prostředky k rychlému skončení bojů, chce využít co nejdříve italských dobrovolníků, než budou odvoláni. Vládní mohou spoléhat pouze na USA, které hmotně nepomohou, na Francii (kde Lidová fronta současně nefunguje) a na Anglii, která se stále drží umírněné politiky, takže nemá možnost výhody.

Dalším článkem tohoto dne je *Franco je 35 km od Tarragony*. Nacionalistická vojska překročila řeku Ebro (důležitý mezník).

9. ledna byla publikována stať *Pokroky vládních v Estremaduře* informující o novém průlomu katalánské fronty.

Dalším je *Dvojitá ofenziva ve Španělsku*. Franco získává značné úspěchy na cestě k Barceloně. Madrid se zatím úspěšně brání. Vládní se snaží získat zpět rudné doly ve Francově držení. Ve Francii kolují pověsti, že Vatikán přijme roli prostředníka a pokusí se sjednat kompromis mezi stranami.

Informace o dalších úspěších vládních na estremadurské frontě vycházejí **10. ledna**. Franco ale nyní ovládá hlavní silnice do Barcelony, i když ofenziva polevuje. Vládní chtějí povolát patnáctileté do vojenské služby. Z Gibraltarů byly staženy jednotky na pomoc u Estremadury.

V článku *Italští letci u gen. Franca* italské letectvo oficiálně vyčíslilo ztráty.

---

³⁸¹ Autentický materiál z: *České slovo: 1938 Roč. březen*. 1938. 1000844496 (NK)

11. ledna vyšel článek *Začíná rozhodná bitva o Tarragonu*. Němečtí dopisovatelé hlásí, že Franco ovládá území východně od Leridy až k Fondarelle a táhne na Tarragonu.

Navíc byl uveřejněn článek *Vládní ve Španělsku se blíží k dolům*. Vládní mají úspěchy na západě a tlak na obránce dolů stále roste. Zároveň povstalci postupují k Tarragoně.

13. ledna informuje České slovo, že Barcelona mobilizuje sedmnáctileté.

Dalším článkem z tohoto dne je *Brána k Tarragoně vypáčena*. Zde za nepřítelů označuje autor článku vládní. Franco dobývá Montblanchu a postupuje po silnici na Tarragonu. Republikáni mají úspěch v pohoří Santos.

Večerní vydání přináší článek *Už 70 km u Barcelony – Poslední mocné vypětí k obraně*. Barcelona nyní svolává dobrovolníky a staví nová opevnění.

Dne **14. ledna** vyšlo několik článků týkajících se mezinárodní politiky. Prvním je *Nejistota ve Španělsku způsobila nejistotu i v Římě*. V Itálii se obávají, aby Francie neporušila politiku neintervence. Negrín dokonce cestoval do Francie, aby je přemluvil k zásahu. Španělské události se totiž nehýbou tak rychle, jak Mussolini očekával.

Další nese název *Edenovy obavy o Španělsko*. Anglický ministr se obává, že dojde k většímu konfliktu a prohlašuje, jestli nedoženou zbrojením nyní, už to nestihnou.

Další článek nese název *Tortosa obsazena nacionalisty*. Podle nacionalistických zpráv byla dnes dobyta Tortosa. Město bylo řídce obydleno a Franco zničil systematicky hnízda odporu.

Dalším článkem je *Ženy za muže do továren*. „*Postup Francových oddílů k moři trvá a Katalánie mobilizuje své poslední síly, aby zabránila dalšímu postupu...Dnes dopoledne proudily desetitisíce žen do továren. Jediné místo, kde se Francovi nedaří, je Estremadura.*“

Článek *Nátlak Francův na Anglii* informuje, že Franco odmítl britským letounům přelet nad nacionalistickým Španělskem s odůvodněním, že jim Británie nepřiznala diplomatické výsady. Ve stejné době také odmítl přelety holandských letadel.

Večerní vydání přineslo krátkou zmínku, že Tortosa padla. Vládní ustoupili při granátovém útoku. Daily Mail píše, že jednání o španělské otázce uvázlo na mrtvém bodě.

Ve večerním čísle najdeme ještě článek *Tvrdé španělské boje*. Boje se odehrávají za prudkého deště. Franco nyní ovládá frontu po celé délce a táhne na Madrid.

15. ledna byla publikována obsáhlá stat' *Duch „zázraku u Madridu“ nad Římem*. Stále probíhají jednání mezi Francií, Itálií a Anglií. Z Katalánie proudí davy uprchlíků, spousta z nich jsou již uprchlíci z Baskicka. Někteří z nich se chtějí dostat do Francie, ale na hranicích se nesetkávají s úspěchem. „*Ale jsou mezi nimi lidé, kteří dosud neztrácejí naději, sní o zázraku u Barcelony, který je zachrání v hodině nejvyšší, jako v listopadu před dvěma roky zachránil Madrid.*“

Další zmínka nese název *Jen 16 km od Tarragony - Katalánci odhodláni být se do posledního okamžiku*. Španělská vláda se chce přestěhovat a opustit Barcelonu. Republikánské vojsko se stáhlo po pádu Tortosy do Tarragony. Franco stále postupuje a Katalánci mobilizují starší muže. Nacionalisté hlásí, že Tarragona padne do týdne. Stále pokračují nálety na Barcelonu.

16. ledna vyšel článek *Osud barcelonské vlády zpečetěn*. Frankisté postupují velmi rychle. Všechna důležitá místa v Katalánsku jsou již obsazena. Poslední pokusem o odpor v Barceloně je mobilizace žen.

Další článek tohoto dne nese název *Alarm k poslední obraně: Franco již sečítá dny Barcelony*. Poslední úsek spojení vládního Španělska s Francií je vážně ohrožen. Francova převaha je nyní značná a postup velmi rychlý. Zatím nenarazil na žádný vážnější odpor vládních.

17. ledna vychází článek *Konec španělské války*. V Londýně se opět začalo řešit Španělsko. Britové soudí, že republikáni mohou být nyní poraženi. Mussolini je připraven poslat nové posily, jakmile by se Francie rozhodla zakročít. Levice ve Francii zlehčuje Francovy úspěchy a chce otevřít hranice pro vývoz zbraní na vládní území. Někteří si myslí, že souboj u Tarragony neznamenal jen jedno z vítězství, ale je předzvěstí toho, kdo vyhraje rozhodující boj.

V tento den vyšla i stať *„Do posledního muže a náboje“*. Celé pobřežní území u Tarragony je bombardováno, Barcelona se snaží opevnit. Ve Francově táboře věří, že republikánské vojsko je v rozkladu a neschopno rozhodné obrany. Byl vydán dekret o zrušení katalánské samosprávy.

Dalším článkem je *Francův postup na katalánských frontách*. Franco dnes dobyl další významné pozice. Sám převezme velení na frontě. Mezitím generál Miaja zesílil odpor na estremadurské frontě.

18. ledna vychází informace *Negrínův poslední apel na Francii*. Negrín znovu vyzývá Anglii k intervenci, která byla na druhé straně realizovaná Itálií a Německem. Franco vyzval Barcelonu, aby se vzdala. *„Burgos oznamuje, že na katalánské frontě pokračují operace...republikánský ministerský předseda Negrín právě nastoupí cestu do Francie s tajným posláním. Má se za to, že Negrín jde požádat francouzskou vládu o otevření ... hranic a umožnění nákupu zbraní.“*

Dalším článkem tohoto dne je *Barceloně nezbyvá již naděje - poslední zoufalé pokusy generála Miaji*. *„Podle názoru cizích vojenských pozorovatelů ve Španělsku bude generálu Francovi trvat nejméně tři měsíce, než se po pádu Barcelony zmocní zbývající části vládního Španělska.“*

19. ledna vyšel článek *Lavina granátů před Barcelonou*. Dle Daily Telegraph provedl dnes Franco největší dělostřelecký výpad celé války. Barcelonští jsou odhodláni bránit se. Bylo nařízeno, aby civilní obyvatelstvo odevzdalo rozhlasové přijímače, a tak se zamezilo šíření poplašných zpráv. Město je prý klidné, ale zbrojní průmysl zvyšuje činnost.

Další článek se jmenuje *Naděje Francovy na povstání v Barceloně*. Franco zahajuje námořní blokádu Barcelony a republikáni jsou odříznuti od zázemí.

Další článek nese název *Vývoj ve Španělsku žene spor na ostří*. Británie se obává o napjaté vztahy mezi Francií a Itálií. *„...ohrožení evropského míru nebude odstraněno ani úplnou kapitulací španělských republikánů...Franco prý se ani po svém vítězství nebude moci zbavit svých německých a italských spojenců...“* Španělsko by mohlo být základnou pro Itálii, kdyby chtěla ohrozit Francii.

20. ledna vyšla informace *Kulometry na náměstí*. V Barceloně na náměstí jsou postaveny kulometry a je hlášeno, že republikáni včera stříleli do vzbouřeného davu. Francouzské pravicové listy hlásí, že do Barcelony chtějí republikáni poslat posily z madridské fronty.

Dalším článkem je *Válečné lodě razí pěchotě cestu*. V Katalánsku pořád panují deště a bouřky, které znesnadňují průběh bojů. Salamanca hlásí, že španělská vláda francouzskou vládu poprosila o zásah, ale ta to odmítla.

Další článek nese název *Osudy Francie rýsovány krví Španělska*. Týká se zásahu Francie do španělského konfliktu. Byly zmařeny ilegální pokusy o vývoz zbraní z Paříže. Francie se bojí, že Anglie se v důsledku jejich postoje ke Španělsku od nich může odvrátit. Francovy úspěchy značně zasahují do francouzského veřejného mínění. *„Franco na hranicích“* je dle Francie stejné, jako by tam bylo Německo a Itálie.

21. ledna vyšel článek *Francův nástup skončen před hlavní bitvou*. V článku se uvádí, že Franco má pětinasobnou převahu, co se týče materiálu.

Další článek nese název *Napětí mezi Francem a Anglií*. Franco neodpovídá na protestní nóty o problému zabavených britských lodí.

Článek z předchozího dne rozvíjí text *Franco drtí vládní pateronasobnou převahou*. Mimo to se zde uvádí, že další nákladní auta zlata směřují z vládního Španělska do Paříže.

Další publikovaná drobná zmínka byla nazvána *Franco svírá kruh kolem Barcelony*. Uvádí, že předvoj vojska prorazil poslední obrannou linii kolem Barcelony.

22. ledna vyšly dva články týkající se španělské otázky. Katalánský prezident nyní hovoří o nutnosti opevnění se. Dnes večerní článek nese název *Barcelonská „Maginotova linie“ proražena*. Jedná se reportáž, která popisuje proražení obranné linie Barcelony.

23. ledna byl uveřejněn článek *Za poslední 24 hodin 10 náletů na Barcelonu*. Jádrem zprávy je informace o opevňovacích pracích v Barceloně. Všechny podniky budou uzavřeny, aby bylo umožněno mužům podílet se na obraně. Franco se nyní drží 25 km od Barcelony.

Dalším tento den uveřejněným článkem byl *Po měsíci ofenzivy – Ubrání se Barcelona?* Franco považuje tuto ofenzivu proti Barceloně za rozhodující. České slovo uveřejňuje, že mezi oběma stranami se jedná o souboj materiálu. *„Podle úsudku vojenských odborníků není vyloučena možnost, že by španělská válka mohla potrvati ještě dosti dlouho, ovšem za předpokladu, že Barcelona bude mít dostatek válečného materiálu a že bude zásobována potravinami.“* Barcelona dokončuje třetí pásmo opevnění a čeká se, jestli se bude opakovat situace jako před dvěma lety u Madridu.

Dalším článkem je *Nápor na Madrid*. Franco v této době podniká ofenzivu na Barcelonu, Madrid a Valencii. Osud Barcelony má rozhodnout o výsledku celé války.

Další článek nese název *O Madrid nestáli, sebe neuhájí*. Očekává se, že Barcelona v nejbližších dnech padne a vina je přisuzována tamním anarchistům, kteří chtěli rozšiřovat vlastní autonomní zájmy a v nejdůležitějších dnech nepomohli centrální vládě (myšlen první pokus o dobytí před dvěma lety).

24. ledna vyšel článek *Strach z obecné vzpoury*. Na republikánském území bylo vyhlášeno stanné právo. Povstalci nyní táhnou na Igualdu. *„Vyhlášení stanného práva v oblasti vlivu barcelonské vlády“*

je přiznáním pravého smýšlení španělského obyvatelstva...Vyhláší se obyčejně pouze tam, kde je nebezpečí vzpoury.“

Další dva články tohoto dne byly pojmenovány **Konečný boj o Katalánsko** a **Před branami Barcelony**. Oba dva přicházejí s informacemi z opevněné Barcelony. Z postoje redaktorů i mezinárodních zpravodajů je evidentní, že nikdo neví, jak budou události pokračovat. Sovětská vláda se nyní obává, aby se ze španělské války nevyvinul mezinárodní konflikt. Franco se přiblížil k Barceloně do strategické vzdálenosti.

25. ledna byla publikována informace **Zhroucení obranného systému – Franco 1 km od Barcelony**. Dle oficiálního oznámení obsadily Francovy oddíly všechny obranné linie západně a severně od Barcelony. Tím padly poslední překážky a povstalci mohou podniknout konečnou akci na rovném, přehledném terénu. Franco oznamuje, že bude dnes zahájena dělostřelba na barcelonské valy. Poslední obranu tvoří posily, které připluly od Madridu a Valencie, ale nemohou nijak zvrátit průběh boje.

Dalším článkem je **Zápas o Středomoří**. Francův štáb věří, že Barcelona padne do konce týdne. *„Naskýtá se ovšem otázka, co nastane, až padne nejvzdornější středisko španělské republiky. Minuly již sice doby, kdy jsme chtěli s vítězstvím jedné či druhé strany bratrovražedného španělského západu spojovat jakékoliv naděje a obavy, avšak dnes osud Barcelony, spojený s osudem celého vládního Španělska, způsobí velké změny v celé mezinárodní konstelaci.“* Dle francouzských úřadů se rozhoří západ o Středomoří.

Zahraniční aktivity se týká článek **Francie proti intervenci**. Ve francouzském parlamentu naposled jednájí o situaci. Francie zaujímá jasné stanovisko ke španělské otázce, a to žádá intervence. Pokud se situace vyvine ve prospěch Franca, uzná jeho vládu. Francie chce také vyslat diplomatického zástupce k Francovi. Navíc zaujala Francie i stanovisko, co se týče dobrovolníků: *„Nesplní-li Itálie a Německo svůj slib, že po ukončení války odvolají své odborníky ze Španělska, zajistí si Francie španělskou neutralitu tím, že obsadí Minorku a španělské Maroko.“*

Další článek je pojmenován **Na ochranu svých občanů křižníky z Anglie a USA do Španělska**. Britské velvyslanectví v Barceloně vyzvalo všechny jejich státní příslušníky, aby území opustili. Britské lodi jsou připraveny u pobřeží, aby občany odvezly. V nejbližších chvílích se očekává také americký křižník.

Další zmínkou je **První domy v Barceloně obsazeny**. Francova armáda obklíčila město. Letadla ničí zásobovací lodi v přístavu, *„ale vládní zatím neztratili odvahu.“* Obyvatelé pracují na opevnění. Miaja má přiletět do Barcelony a zorganizovat poslední odpor. Franco má ale převahu a navíc může blokovat přístav a cesty, a tak odříznout zásobování.

Ve večerním vydání najdeme článek **Miaja letí zachraňovat Barcelonu**. Informuje, že Miaja, obránce Madridu, se vydává do Barcelony, aby tam zaktivizoval obranu. *„Ve ... vládních kruzích se doufá, že příchodem generála Miaji...zvedne se morálka nejen vojska, ale i civilního obyvatelstva.“*

Další informací, kterou uveřejnilo Večerní Slovo, je **Kruh kolem Barcelony cele se uzavírá**. *„Americký úředník, který dnes ráno přijel do Francie, prohlásil, že republikánská vláda Barcelonu*

opustila.“ Francie připravuje posádky k přechodu na španělskou hranici. Na to navazuje **Marokánci na předměstí - Odpor Barcelony je beznadějný.** Předměstské obce u Barcelony již byly obsazeny. „*Pochybuje se, že zachránce Madridu generál Miaja, který přiletí do Barcelony, bude mít ještě vůbec čas pokusit se o záchranu města.*“ Franco nechce opakovat chyby, kterých se dopustil v roce 1936 u Madridu a nedává čas obraně, aby se reorganizovala.

26. ledna vychází článek **Na Barcelonu čeká obsazení.** Informuje, že republikánská vláda se přesunula do Gerony. Británie vyzývá k lidskosti při bojích. Došlo k přerušení poštovního styku s Barcelonou ze strany Francie.

Dalším článkem tohoto dne je **Rozhodující chvíle Barcelony.** Barcelona byla odříznuta a nikdo nepochybuje, že se brzy dostane pod nacionální nadvládu. Zástupci tisku jsou ve městě uvězněni. Město bylo nyní opět bombardováno a Franco již připravil plán na nové obsazení vedoucích funkcí ve městě.

Večerní vydání přináší informaci **Na ztracené město poslední bomby.** Z posledních informací je již jasné, že obsazení bude úspěšné.

27. ledna vychází článek **Barcelona padla a jásá nadšením.** Vítězové převzali město po dohodě bez boje v ulicích. Při obsazování se také hned začalo s první pomocí a rozdělováním jídla. „*Generál Franco provedl všechny přípravy, aby se na všechny obyvatele...i na všechny uprchlíky, dostalo nejdříve potravin na první tři dny, aby do 24 hodin bylo město opět zásobováno vodou a elektrickým proudem...*“

Stejnou náplň má i stat' **Barcelona obsazena.** Večerní vydání pak přidává, že událost vyvolala oslavy i v Itálii.

28. ledna byla uveřejněna informace **Československo uznává Franca - stanovisko naší vlády není ojedinělé.** Anglie, Francie a USA chtějí dle zpráv udělat totéž.

Dalším článkem je **Tragédie Katalánie.** V celé Katalánii byly zrušeny všechny zákony dosavadní vlády a nastal konec jejího separatismu. V Barceloně nyní panuje neklid kvůli očekávání generála Franca. Republikánská armáda se zdá zničena a neví, jak se s ní bude dále nakládat. Republikánští představitelé ale stále nevěří, že by Barcelona byla definitivním koncem války. Hlavním městem republikánů se stává Gerona, ale ta se potýká s nedostatkem potravin a materiálu.

V tomto čísle také vychází mapka postupného vývoje bojů napříč španělským územím s titulkem **Konec války?**

Další článek nese název **Franco obsazuje zbytek Katalánsko – Poražená armáda neklade vážný odpor.** V rychlém sledu událostí po pádu Barcelony obsazuje Franco řadu dalších obcí. Nové sídelní město vlády je Figueras a panuje zde zmatek kvůli davům uprchlíků- Další vlny uprchlíků směřují na francouzské hranice.

Čtvrtý článek se jmenuje **Pádem Barcelony rozvlněna hladina evropské politiky.** Nastává nová situace na mezinárodním poli. Itálie se touto událostí cílí posílena a jásá. Francie zachovává klid a Anglie vítá, že Francie neupouští od neintervence. Itálie s Francií nyní jedná o Tunisu.

Posledním článkem jsou *Bitky při oslavách*. Nadšení nad pádem Barcelony je v Itálii stále živé. Oslavy v ulicích se zvrhly v demonstraci proti Francii. Policie musela střežit konzulát.

29. ledna nedělní vydání informuje o dalším proudu uprchlíků do Francie.

Dalším článkem je *Poslední dny republikánské Barcelony*. Oznamuje, že díky rozvážnosti generála Franca byla obsazena Barcelona bez krveprolití. Republikáni navíc město včas vyklidili. Obyvatelstvo uvítalo vítězné Francovo vojsko jako vysvobození z období hladu a utrpení. Ještě před rokem nevěděli, jak hrůzná válka může být, neboť většina bojů se odehrávala na aragonské frontě. Článek dále popisuje život v bombardovaném městě.

30. ledna vychází článek *Těžká starost francouzské vlády – 100.000 uprchlíků na hranicích*. Informuje o situaci ve francouzském pohraničí, kde se tísní tisíce zubožených Španělů. Francouzská vláda stále neví, jak s nimi nakládat.

Další článek nese název *Překotný ústup vládních*. Od zpravodaje United Press pochází zpráva, že postup Francův je nyní zdržován pouze dopravou v terénu a už ne odporem nepřitele. Vládní vojsko je do hloubky demoralizováno. Franco se nyní blíží k provincii Gerona, která je poslední v rukou vládních.

Poslední stať tohoto měsíce se jmenuje *Franco postupuje na Geronu – tragédie na španělských hranicích*. Na hranicích s Francií v pyrenejském pohraničí se každý návštěvník setkává s hrůznými obrazy bídy mezi uprchlíky³⁸².

1. února vychází krátká zmínka *Miaja nevydá Madrid*. Generál je rozhodnut bránit Madrid do posledního muže. „*Je vyloučeno, že bychom vydali město bez boje.*“ Zároveň vyšla zmínka *Madrid bombardován*. Informuje, že obyvatelstvo se uchýlilo do krytů.

Další článek nese název *Zástupce Francova velvyslance v Praze*. Uvádí, že československá vláda uznává Francovu vládu de iure.

Třetím článkem je *Madrid v ohni těžkých děl*. V nočních hodinách nastala opět těžká palba na Madrid. Předpokládá se, že ztráty na životech jsou malé. „*Ostřelování těžkým dělostřelectvem patrně znamená, že brzy zahájí generál Franco hlavní útok na Madrid.*“ Dnes se dostal do Barcelony po dlouhé době náklad uhlí, ale obyvatelstvo stále nemá přístup k dodávkám potravin. Trvá i přes špatné počasí ofenziva na katalánské frontě. Generál Miaja prohlašuje: „*Budeme se bit až do smrti.*“

Další článek je *Prezident Azaña uprchl do Francie*. Tato zpráva nebyla dosud potvrzena, ale podle statistik v posledních dnech přehlo do Francie na 120 republikánských hodnostářů.

Večerní vydání přineslo informaci *Itálie nechce nic ze Španělska*. Italové i Hitler dali Chamberlainovi příslib, že po skončení občanské války z území odejdou a nebudou mít územní požadavky.

---

³⁸² Autentický materiál z: *České slovo: 1939 Roč. leden. 1939. 1000844482 (NK)*

Dalším článkem je *Franco zahájil prudké útoky na Madrid*. Obsahuje stejné informace jako ranní vydání. V další zmínce, která se týká prezidenta Azani, je tentokrát už jistě potvrzeno, že se zdržuje od zhroutení barcelonské vlády ve Francii.

2. února vychází článek *Franco vnikl do provincie Gerona*. Území je přeplněno uprchlíky a vážne zásobování. Tímto padá poslední katalánská provincie.

3. února byl publikován článek *Vládní parlament zasedal ve sklepě vězení*. Negrín řekl ve svém vystoupení, že pád Barcelony byl způsoben nedostatkem materiálu. Vytkl demokraciím, že nepodpořily platnou španělskou vládu.

Dalším článkem je *Ve Španělsku vláda pro další boj*. Vláda schválila pokračovat v nynější politice a rozhodla se pro boj na jakémkoliv zbývajícím území.

Posledním článkem tohoto dne je *Hrůzné osudy španělských uprchlíků – Na hranici války a míru*. „Desetitisíce uprchlíků prchají ... z pekla španělské občanské války... Za jejich zády jsou nevyzpytatelná muka bratrovražedné války trvající již třetí zimu. Za hranicemi s Francií nalézají klid.“ Francie sice opevnila hranice, ale nemůže uprchlíky zadržet. Uprchlíci se snaží uniknout ze země i po moři.

4. února vyšla informace *Denně postup 10 km – Franco před Geronou*. „Obsazení Katalánie národním vojskem bude vbrzku provedeno. Po nezadržitelných náporech, při nichž Francovo vojsko hnalo před sebou prchající republikánské oddíly...stojí nyní asi 14 km o Gerony...generál Astray megafonem vyzýval republikánské vojáky, aby se vzdali.“

Další článek nese název *Apel na Francovu milosrdnost*. Zástupce Francie směřuje do Burgosu a chce hájit zájmy poražených republikánů. Francie chce od Franca závazné prohlášení o milosrdnosti k zajatcům.

Dalším článkem je *Tyfus a svrab mezi uprchlíky*. Francie má problém s uprchlíky, spousta jich je nemocných a jsou nebezpečím jak pro ostatní, tak pro francouzské obyvatele. Nemocnice v příhraničí jsou přeplněny a Francie bude žádat Anglii o pomoc.

5. února byla publikována informace *Francovo vojsko v Geroně*. Republikánská vláda se stěhuje do Francie. V čele s tankovým oddílem bylo město v dopoledních hodinách dobyto. Všichni vládní se prý dali na zmatený útek.

6. února byl otištěn pařížský dopis A-Zetu. Dopisovatelé nás přirovnali ke Španělsku. „*Vůle k vítězství je stejná jako vůle k odporu*“. Různé evropské listy píší různé informace o španělské dění. Podle jednoho je už od začátku kapitulace za dveřmi, podle jiných jde republikánská armáda od vítězství k vítězství. Jedinou pravdou je, že boj stále probíhá. Území je stále rozděleno na ty, co po pádu Barcelony slaví, a na ty, co utíkají a schovávají se do Pyrenejí. Pro některé se spor ve Španělsku scvrkl na boj mezi fašismem a komunismem. „*Svět se stále dívá na Československo*.“ Paříž obdivuje naši jednotnost a Rudolfa Berana.

Další článek tohoto dne je *Republikánská armáda do Francie*. Plánuje se přesun na francouzské území, společně s vozovým parkem a vším podobným.

Třetím článkem je *Úplné zhroucení Katalánska*. Hlásí, že katalánská vláda uprchla a Gerona nadšeně vítá Franca.

7. února byl otištěn článek *Francovy podmínky Francii*. Jako nutnost označil uznat jeho vládu a vydat španělské zbraně. Anglie a Francie se snaží nadále o ukončení bojů, ale po rozpuštění republikánské vlády panuje nejistota. Proslýchá se, že Franco souhlasil s repatriací vojenských uprchlíků za podmínky, že Francie uzná jeho vládu de iure.

Další článek *Španělská vláda končí – jak začala? Příčiny a začátek povstání* shrnuje události na počátku války.

Dalším článkem je *Itálie rozhodne o Španělsku*. Itálie bude žádat politické vítězství ve Španělsku a pak se italské oddíly začnou vracet domů. Nejprve však musí odejít milicionáři. Neintervenční výbor prý zklamal, protože mezinárodní brigády „se stále potulují Španělskem“.

Další zmínkou z tohoto dne je *Poražená katalánská armáda se valí do Francie*. Prezident Azaña se prý přesune do Švýcarska. Franco postupuje nezadržitelně na všech frontách a přicházejí zprávy o zamýšleném uzavření míru. Negrín sděloval nacionalistům podmínky pro uzavření příměří. Zároveň se dozvídáme, že italští dobrovolníci budou ve Španělsku až do pádu Madridu.

Večerní vydání přináší více informací o jednání o příměří. „*Nekonečný proud statisíců vojáků, žen, starců a dětí, který se valí z Katalánska do Francie, uzavírá tragickou čarou velkou kapitolu španělské občanské války.*“

Dalším článkem je *Mohou vládnout z cizí země? Celá ústřední vláda i s prezidentem na cizím území*. „*Je tato vláda ještě vládou? Může z druhé, cizí země vládnout...? Není v Španělsku vlastně bezvládí? Může tuto vládu Francie na svém území trpět, aniž by porušila neutralitu? Uzavře s Francem příměří? Zůstává, otálí...*“

8. února vychází článek *Francova armáda u hranic Francie*. Informuje, že republikáni se snaží dostat vojenský kontraband přes hranice do Francie a Franco se stahuje na území tímto směrem.

Další článek nese název *Azaña si přeje mír*. Prezident je dojat francouzským přijetím. Také Negrín chce mír, i když plánuje pokračovat v bojích, ve svých kruzích prohlašuje, že už nechce další ztráty na životech.

Historické ohlédnutí přináší článek *Španělská válka se končí, jak začala*. Jedná se shrnutí prvních bojů o Madrid v roce 1936.

Dalším článkem je *Anglie prostředníkem ve Španělsku*. Azaña už se nechce vrátit do Španělska a Francie musí nyní živit 300 tisíc uprchlíků.

Další publikovanou zmínkou je *Padne Madrid během 14 dnů?* „*Očekává se, že ještě tento týden generál Franco zahájí ofenzivu proti armádě generála Miaji a že nacionalisté vtáhnou nejpozději do 14 dnů do Madridu.*“

9. února vychází článek *Negrín chce pokračovat*. Ten telegraficky sdělil velvyslanci v Londýně, že budou pokračovat v odporu proti generálu Francovi. Žádá vlády, aby i nadále uznávaly jen legitimní vládu. Pád Barcelony zapůsobil i na madridské obyvatele, jsou ale údajně klidní ve své pozici.

Zároveň vyšel i další článek o historii války.

Dalším článkem je *Uzná Francie Francovo Španělsko de iure?* Vládě bylo doporučeno z řad senátorů, aby burgoskou vládu co nejdříve uznala a umožnila tak mezinárodní styk. Neoficiální jednání prý začala probíhat mezi Francem a madridskými obránci.

Důležitou informaci přináší článek *Franco žádá vydání ostrova Minorca* (Minorca, Menorca) *bez boje*. Chce ho získat diplomatickou cestou přímým jednáním se zástupci ostrova. Negrín chce setrvat s novou vládou ve Valencii nebo Madridu a pokračovat v odporu.

Další zmínka nese název „*Severní Katalánsko je obrovským hřbitovem*“. Na silnicích leží mrtvolky, z jejichž oblečení se dělají obvazy pro raněné. Republikáni na ústupu měli obrovské ztráty na životech. Franco navazuje diplomatické styky s Francií a diktuje si podmínky. Zaručuje, že zahraniční oddíly po konci války odejdou a nebudou sepsány žádné smlouvy, které by dávaly možnost zahraniční nadvlády, nebo omezovaly státní suverenitu. Také umožní návrat uprchlíků do Španělska, ale bude žádat návrat španělského majetku.

Večerní vydání přineslo článek *Miaja vyjednává o kapitulaci?* Spekuluje se, že Miaja bude vyjednávat o kapitulaci Madridu. Miajův syn je nyní zadržen frankisty.

Další článek se jmenuje *Dnes odpoledne získá Franco Minorku*. Anglie podporuje tuto akci s podmínkou, že obsazení provede pouze španělskými oddíly.

Poslední publikovanou zmínkou tohoto dne byla *Poslední pokusy gen. Miaji*. V Madridu smí nyní otisknout pouze úřední zprávy a území je odříznuto informačně i z hlediska zásobování.

10. února vyšel článek *Francův puč na Minorce*. Republikánští vůdcové odpluli na lodích. Ve Francii vyvstal problém, protože držení tohoto ostrova ovlivňuje celou zásobovací cestu mezi Francií a severní Afrikou.

Další publikovaný článek je *Bez vlády a bez prezidenta – V posledním tažení rozbité armády*. Poslední kolony republikánských vozidel se prý přepravují přes hranice a výsledek dalšího vývoje je jasný.

11. února vychází stať *Obsazení Minorky – britský manévr*. Itálie a Německo nesouhlasí se způsobem zabránění Minorky, u něhož pomáhala Británie (ozbrojený doprovod křižníku Devonshire). Podle Německa toto mohlo být diplomatickým manévrem Anglie.

Dalším článkem je *Times o vojenských vyhlídkách války – marné iluze o vítězství*. Anglie mimo jiné také tvrdí, že Evropa jde vstříc nové krizi.

Dále byl publikován článek *Konec katalánské republiky – armáda tragických stínů*. Jedná se o rozbor osudů vojáků na ústupu. Trápila je střelba, hlad, navíc všude potkávali špinavé a rozedrané ženy a děti.

Dalším článkem je *Negrín přiletěl do jižního Španělska*. Anglie a Francie zprostředkují podmínky pro kapitulaci Madridu. Poslední hraniční přechody do Francie byly obsazeny Francem a vojáci se zdravili s francouzskými důstojníky.

Posledním článkem je *Franco prý vyzývá Miaju ke spolupráci*. Adresoval mu „*přátelskou výzvu s ujištěním, že může spolupracovat na rekonstrukci nového Španělska*.“ Obdobně tematizováno je *Do občanské války naděje na smír*.

12. února vyšel článek *Anglie a Francie v dobrých stycích s Francem*. Italové s tím nesouhlasí a rozebírají v tisku své zásluhy.

13. února byla publikována informace *Franco ujišťuje Hitlera věrností*. „*Za pomoci anglicko-francouzské dojde ke konci války brzy*“. Ovšem z republikánského Španělska přicházejí zprávy, že chtějí bojovat. Francie a Anglie počítají s tím, že uznají Franca de iure. Hitlerovi údajně Franco poslal soukromý dopis, který obsahuje zprávu o diplomatickém styku s Anglií a Francií a ujištění, že Španělsko zůstane v budoucnu věrně spolupráci s Osou.

14. února byla uveřejněna stať *Anglie nepřizná Francovi válečná práva*. Je jasné, že francouzsko-anglický pokus o získání Franca pro mírová jednání selhal. Italský tisk už začíná psát vítězně o Minorce, neboť Mussolini přestal věřit, že by Francie měla na Franca vliv.

Tento den vyšel i další článek o historii války, který se týkal především nástrah podnebí – mráz a náказы.

Dalším článkem je *Ztracená armáda bojuje v Pyrenejích*. V horách jsou stále uvízlé republikánské divize. Počítá se s tím, že v nejbližším týdnu bude uznán Franco de iure od zásadních států.

Další článek nese název *Přes půl sta vagonů s poklady umění*. Spustil se diplomatický zápas o umělecké poklady vyvezené vládními úřady ze Španělska. O tento majetek se rozpoutal prudký diplomatický spor. Zasahuje do něj Franco, který protestuje proti vývozu. Francouzská strana by majetek také mohla považovat za kompenzaci za obrovské výdaje, které měla s uprchlíky. O osudu uvedených předmětů se bude dále jednat.

Další zmínkou je *Madrid je v ohni těžkých děl*. Franco je rozhodnut jakoukoliv metodou zlomit obránce, aby se vzdali.

15. února byla uveřejněna zpráva *Příprava úderu na Madrid – blokáda na vládním pobřeží*. Francovy válečné lodě se přesouvají do okolí Valencie, aby znemožnily zásobování střelivem.

Další zmínkou je *Přes 300 tisíc uprchlíků ve Francii*. Zpravodajové hlásí, že kolem čtyřiceti tisíc milicionářů bylo vráceno do Španělska.

Posledním článkem je *Nátlak Anglie a Francie na Madrid*. Z „jistého“ zdroje přichází zpráva, že Anglie a Francie zaslaly Negrínovi ultimátum, aby bezpodmínečně kapituloval, jinak převezmou supervizi ve Středozezemním moři.

16. února vyšel článek *Po zhroucení Katalánska – armáda v koncentračním táboře*. Zpráva informuje o dobrovolnících odsunutých do internace.

V tomto čísle vyšla i informace, že generála Franca uzná i Francie.

17. února vychází stať *Azaña proti Negrínovi*. Azaña se definitivně odmítl vrátit do Madridu a odepřel Negrínovi důvěru. Tato zpráva pochází z A – Zetu. Stejně sdělení z Českého slova je *Azaña nechce do Madridu*.

Dalším článkem je *Azaña podal Francovi ruku ke smíru*. Byla zrušena katalánština jako úřední řeč. Azaña měl v úmyslu vyzvat Miaju, aby se vzdal Francovi.

18. února byl uveřejněn článek *Francův protest v Paříži*. Protestuje proti činnosti republikánských vůdců ve Francii, poněvadž je to podle něj porušení práva azylu. Angličtí ministři věří v brzké evropské usmíření,

Dalším článkem je *Nepřetržitý déšť granátů na Madrid*. Obyvatelstvo je neustále v krytech. Franco splácí dluhy Itálii, aby světu dokázal, že je finančně nezávislý na Itálii. Anglie čeká, kdy uzná vládu Francovu vládu.

Večerní vydání přináší článek *Azaña volá Madrid, aby kapituloval*. Řekl, že jedno ze zřízení, ať už republika, či monarchie, bude obnoveno, ale odpor je marný.

20. února vyšel článek *Schůzka vůdců osy*. Italské noviny naznačují, že brzy dojde k setkání Mussoliniho, Hitlera a Franca. Není rozhodnuto o místě setkání.

Další výzva ke kapitulaci vyšla jako *Azañovo ultimátum*. Uznání Franca provedou Francie s Anglií v několika dnech.

21. února vyšla zpráva *Boj Evropy o bohatství Španělska*. Dobré vztahy se Španělskem jsou ve znamení těžby, strategických výhod, dovozu a vývozu. Proto většina států hodlá brzy uznat Francovu vládu.

Další zprávou je *Franco se nesejde s Mussolinim a Hitlerem*. Prohlašuje se, že domněnky o setkání nejsou pravdivé.

Další drobnou zmínkou je *Franco se vzdá předsednictví vlády*. Nebude mít všechny vedoucí funkce a navrhne nového předsedu vlády. Bude jím Serrano Suñer. Negrín volá Azaňu do Madridu.

Poslední článek tohoto dne nese název *Francie sjednává pakt s Francem*. Francouzské kruhy už jsou rozhodnuty uznat Franca.

22. února vyšel článek *Lesk Barcelony: pochod slávy*. Franco žádá bezpodmínečnou kapitulaci republikánů. Podle informací vjel triumfálně do Barcelony a provedl přehlídku vojska.

23. února České slovo sděluje, že Francie uzná Franca bez podmínek.

24. února byla publikována stať *V sobotu útok na Valencii*. Nacionalisté vyvracejí, že by se měla konat ofenziva ve středním Španělsku. Uznání Anglie se také obejde bez podmínek. Obsahuje další spekulace o možném setkání s Hitlerem a Mussolinim.

Dalším článkem je *Poslední nápor na Madrid*. Hlavní stan připravuje v nejbližších dnech zásadní útok. Ještě před tím vyzýval republikánské vojsko, aby se vzdalo. Pokud se vzdají, bude s nimi dle Franca jednáno s umírněností.

Posledním zmínkou je *Madridská fronta v rozkladu*. Republikánští letci přechají do Francova tábora.

25. února vychází článek *Francie uznala Franca*. „Francouzská vláda se současně připojila, jak tvrdí francouzské kruhy, k názoru Velké Británie, že provede uznání bez oněch politických záruk, jež ještě nedávno francouzský tisk požadoval.“

Další článek se týká uprchlíků. „*Tisíce žen, dětí a starců v mrazu, jen pod stany a při nedostatečné stravě.*“ Někteří prý musí spát i bez přístřešku. Francouzské úřady teprve v řádu týdnů postaví přístřešky pro uprchlíky.

26. února byla uveřejněna stat' *Uznání Franca Anglií – V Evropě roste nová velmoc – Neobyčejný význam silného Francova Španělska*. Uznáním se uzavírá diplomatická kapitola nad legitimní vládou španělského území. „*Francovo Španělsko vyrostlo za boje na velmoc...je to země s velkým bohatstvím přírodním a postaveno na důležitých křižovatkách světového obchodu a politického dění. Zrodil se tedy nový silný činitel v Evropě.*“

27. února bylo publikováno *Anglie věří ve Francovu neutralitu*. Hlásí, že bylo 450 zatčených v Katalánii na francouzských hranicích. Evropa si nyní oddechla, že válka skončila.

V den **28. února** bylo otištěno několik článků o uznání Franca. Azaña doposud nepodal demisi na svůj post³⁸³.

1. března byla uveřejněna zpráva *Pád prezidenta Azani*. Dle International News Service prezident Azaña podal abdikaci do rukou madridské vlády. Sám uznal, že republika je ztracena. „*Cítil jsem, že je mou povinností doporučit vládě okamžité uzavření míru na základě podmínek lidskosti, aby byli zachráněni ochránci režimu.*“ České slovo označuje ukončení jeho kariéry za tragický pád.

Dalším článkem je *Včera odstoupili Azaña a Miaja*. Madridský generální štáb je v této době údajně přesvědčen, že válka je prohraná. Prezident odstoupil, sněmovna není schopna provést další volbu. Miaja údajně prchá do Mexika a zanechává Madrid osamocen.

Další zmínkou je *Vláda ujela včera z Madridu*. Chamberlain prohlašuje, že nemohla klást podmínky. Negrínova vláda utekla neznámo kam. Anglie i Francie se dohodly, že na svém území nestrpí jejich činnost, a zlato bude vráceno, stejně jako uprchlí vojáci. Vytýkají, že nemají ujištění o odjezdu cizích vojsk ze španělského území.

2. března vychází článek *Před posledních ofenzivou*. Evening Standard přináší informace z Burgosu o poslední ofenzivě generála Franca. V Burgosu panuje napětí jako před dobýváním Barcelony.

Dalším článkem je *Obyvatelé Madridu pro kapitulaci*. Nejsou zprávy o tom, kam se uchýlil Negrín, del Vayo a jiní přední politici. Podle dalších informací francouzské a anglické lodi budou vyzvedávat republikánské politiky ve valencijském přístavu. V Madridu je neklid, staví se proti nynějšímu režimu.

Další článek nese název *Fronta u Madridu se rozchází – francouzský zástupce u Franca*. Franco ujišťuje o tom, že cizí odejdou. Madrid chce co nejdříve ukončit boje. Čeká s ofenzivou, až Francie evakuje úředníky a politiky republiky. „*Do Francova tábora přichází tolik uprchlíků, jako by fronta byla už rozpuštěna. Na některých místech se skutečně samovolně rozešla.*“

3. března bylo uveřejněno, že velvyslancem bude maršál Pétain, třiaosmdesátiletý vojenský důstojník, který patrně v důsledku věku nebude ve funkci dlouho.

---

³⁸³ Autentický materiál z: *České slovo: 1939 Roč. únor*. 1939. 1000844483 (NK)

Další článek nese název **Madridští vyjednaváči letí do Burgosu**. V Burgosu „porady o zahájení míru budou prý zahájeny ještě dnes.“ Nacionalisté mají sevřený Madrid a mají vše připraveno k poslední ofenzivě. Doufají, že se republikáni vzdají a nedojde ke krveprolití.

4. března vychází informace **Volná cesta lodím s potravinami**. Francovo loďstvo nebude útočit na lodi plující se zásobami do Valencie. Poslední kapitulace se zdržuje jen tím, že republikánští hodnostáři se bojí Francova soudu. Franco trvá na bezpodmínečné kapitulaci.

Další zmínka informuje, že Madrid chce dále setrvat v boji. „Odpůrci míru potlačili umírněné směry?“ Po třech týdnech klidu zbraní od pádu Barcelony se strhla další letecká bitva. Nad Valencií a Madridem byli letci generála Franca napadeni republikánskými letadly. „Tyto nálety se vykládají tak, že Madrid kapitulovat nebude a že i na Francově straně jsou přesvědčeni, že chtějí pokračovat v boji.“ Generál Casado převzal vedení po Miajovi. Lidé v Madridu jsou ochotni se dále bránit, pokud budou zásobeni, ale i oni by byli radši, kdyby boje skončily.

6. března byl uveřejněn článek **Poslední vojáci Madridu se přidávají k Francovi – Vzpouora v republikánské Cartageně**. Dle zpráv dopisovatelů vznikla v Cartageně vzpoura proti republikánským úřadům. Povstalci žádali Franca o pomoc. V ulicích došlo k bojům a Francovy lodě jsou na cestě ke Cartageně. Republikáni přiznali pokus o vzpouru v Cartageně, ale odpoledne znovu obsadili rozhlasovou stanici. Ve Francii se šíří pověsti, že Franco uvažuje o restauraci španělské monarchie a jeho vlastním regentství.

Ve večerním vydání bylo doplněno - **V Madridu dnes v noci proběhl vojenský puč**. Generál Casado se stává šéfem vlády. V noci vypukla v Madridu vzpoura. „Ačkoliv není jasno, jaký rozsah mělo povstání v Cartageně, je příznakem doby. V republikánské madridské oblasti má Franco dosti přívrženců. Říká se jim Pátá kolona. Dnes mohou tito lidé čekat podporu od lidí nerozhodných, kteří především chtějí mír a konec válečných hrůz.“

7. března vyšel článek **Madridská vláda na útěku**. Negrín a del Vayo uprchli ze země. Už je jasné, že Miaja bude chtít vyjednávat. Valencie se přihlásila k tomu, že plně podporuje Výbor národní obrany. Podle nepotvrzených zpráv se republikánské loďstvo přesouvá do Orana, aby se vzdalo francouzským úřadům. Předseda bývalých kortesů vyjádřil uspokojení, že se Miaja vrátil do Madridu, protože on je ten, který se může dohodnout s Francem.

Dalším článkem je **Plán falangistů – milion porcí chleba pro Madrid**. Dle zpráv pocházejících od jistého falangistického hodnostáře falangisté chystají po pádu města Madridu normalizaci poměrů a zásoby pro obyvatele. „Po pádu Madridu...bude rozděleno milion kusů chleba zdarma. Doufáme, že ve 24 hod. budeme mít milion krabic kondenzovaného mléka pro děti. Chceme rozdělití též...sto tisíc litrů mléka...V příštích dnech chceme tyto dávky zvýšit.“ Chtějí v Madridu otevřít jídelny, jakmile budou obnoveny zásoby uhlí, a znovu rozjet elektrárnu.

Další zmínkou je **Španělští podloudníci narkotik ve Francii**. Bylo zatčeno šest prodejců narkotik, kteří uprchli z Katalánska. Kradli léky po nemocnicích a lazaretech a pak je prodávali na francouzském území.

Další článek nese název **Vláda národní obrany v Madridu**. Republikánská vláda Negrínova definitivně padla. Na její místo nastoupila Národní rada pro obranu. Z Madridu pochází toto prohlášení: „*Španělští dělníci a antifašisté, přišel okamžik, kdy se musíte dozvědět pravdu. Situace, v níž jsme, nepřipouští dalšího čekání. Negrínova vláda prokázala zřejmou neschopnost. Vážnost situace nás nutí vypovědět poslušnost této hrstce lidí, k nimž nikdo nemá důvěru.*“ Casado vyzývá Franca, aby rozhodl o míru, aby nabídl „lidský mír“, nebo budou dál bojovat.

Další publikovaný článek se jmenuje **Madridský puč – cesta k smíru**. Negrín oznámil, že kvůli neúnosné situaci bude rozpuštěna celá republikánská vláda. Někteří republikánští hodnostáři a osobnosti se přesunuli letecky do Orana. V Madridu se proti postupu Franca vzmáhají komunisté.

Dalším článkem je **Bouře komunistů ve Španělsku**. V Madridu vypukly v noci nepokoje podnícené komunisty a přívrženci Negrína. Byly bez potíží potlačeny. Generál Miaja v rozhlasovém projevu řekl, že chce uzavřít příměří, a proto další trvání bojů je bezúčelné.

Poslední článek se jmenuje **Zásobovací oddíly připraveny. Chléb a potraviny pro Madrid**. Franco má už připravenou ofenzivu na Madrid. Hned, jak vstoupí, chce rozdávat jídlo pro děti.

První článek publikovaný **8. března** nese název **Boje s komunisty v Madridu - Miajův posel prý míří k Francovi**. Madridské komunisty posílili členové mezinárodních brigád. Boje komunistů dále trvají. Obsadili několik skladů zbraní. Spojení Madridu s ostatním územím bylo přerušeno. Komunisté v Madridu se zapojují do pouličních bojů s oddíly generála Miaji a střelíjí do civilistů. Generál Miaja žádá o „čestný mír“. Negrín a del Vayo přesídlili do Paříže.

Dalším článkem je **Komunistické povstání v Madridu potlačeno**. Dle nových zpráv je povstání zastaveno, národní rada chce nyní smír s generálem Francem. „*Republikánské Španělsko je úplně v rozkladu... Komunisté poštvali několik praporů vojska proti juntě a projížděli za divoké střelby na dobytých obrněných autech městem...zatímco ve vzdálenosti několika kilometrů čeká Francova armáda na rozkaz k ofenzivě, došlo na ulicích města k prudkému boji mezi povstalci (komunisty) a Casadovými vojáky...*“

Večerní vydání přináší článek **V Madridě puč na puč**. Na ulicích města boj ještě trvá, generál Miaja bombarduje komunistická hnízda. Navíc poslal návrh mírového jednání Francovi.

Další zmínkou je **Pokus o převrat**. Ve městě se vojáci a komunističtí povstalci dosud bijí mezi sebou. Miaja sice už zvládl situaci, ale pořád se na některých místech bojuje. Už přišly zprávy, že Miaja chce jednat o míru, ale Franco ho hodlá přijmout pouze bez dalších podmínek. „*Očekává se, že dnes nebo zítra vtáhne Francovo vojsko do Madridu.*“

9. března přichází informace **Vzpouřa potlačena**. Zprávy z Madridu nejsou stále dostatečně přehledné, ale ukazuje se, že komunisté už by se měli podrobit a na republikánském území panuje klid.

Další drobnou zmínkou je **Madridská vláda dala komunistům ultimátum**. Boje s komunisty probíhají na několika místech na území republiky. Dle posledních zpráv byla všechna tato povstání potlačena. Spojení s Madridem prý zase funguje.

Další článek nese název *Dnes v Madridu*. Propukly nové vzpoury a „*bílé vlajky byly staženy*“. Zprávy o kapitulaci komunistů byly předčasné. Ti získali nové posily z fronty a pokusili se o bombový útok na národní banku. Moskva vyzývá madridský lid, aby se postavil proti Miajovi a jiným přísluhovačům Franca.

Dalším článkem je *Madridu hrozí bouře z hladu*. Republikánské vojsko je rozvráceno komunistickou propagandou. Komunističtí povstalci se znovu pokusili dostat do středu města. Byli potlačeni, ale republikáni jsou demoralizovaní. Domnívají se, že dnes dojde k bouřím hladových obyvatel.

10. března vychází článek *Miajovy bomby – komunistická revolta je stále vážná*. Madridská vláda musela také přivolat posily z fronty. Republikánská letadla nyní bombardovala komunistické pozice ve městě.

Dalším článkem je *V oblasti Madridu jedna vzpora za druhou*. V Madridu stále panují boje s komunisty, nejhorší za poslední měsíce. Franco stojí před branami. Miaja ostřeluje domy, kde se nacházejí komunisté. Místa jsou fronty bez posádky, které se stahují k Madridu. Komunisté byli vyzváni ke kapitulaci, ale neudělali to.

Poslední zmínka se týká britských válečných lodí. Franco nařídil potopení všech lodí, které se přiblíží k pobřeží ovládanému republikány. Platí to pro lodi všech národností bez speciálního svolení národní admirality.

11. března vyšel článek *Podívaná pro oblehatele – zmatek v Madridě*. Komunistické povstání bylo již třikrát potlačeno a dnes propuklo opět. Komunisté v noci ukořistili další zbraně. Znovu proti nim byly použity tanky a letadla. I na frontě se množí potyčky mezi vládním a komunisty – Francovu vojsku se naskytla možnost sledovat, jak se jeho nepřítel bije mezi sebou. V Madridu dospěla situace do fáze, že nikdo neví, kdo za koho bojuje.

Další článek nese název *Miajovy oddíly dobývají Madridu*. Obyvatelstvu Madridu bylo nařízeno, aby udrželo klid a pořádek ve městě, ve zbytku republikánského území vládne chaos. Ve městě ale v ranních hodinách začaly nové boje mezi vládními a komunisty. Franco nyní propustil syna generála Miaji a po jednání s francouzskou stranou mu bude vydáno republikánské loďstvo směřující do francouzského Alžírsku.

12. března informuje České slovo, že po dlouhém klidu Franco zahájil novou ofenzivu na Madrid.

13. března vychází článek *Porážky vojsk Rady národní obrany – Komunistické povstání se šíří*. Miaja má určité vojenské úspěchy, ale komunisté stále ovládají část města a mají k dispozici dostatek zbraní a dopravních prostředků. Ve Valencii se komunisté také pokusili o vpád, ale byli odrazeni. Jejich vysílačka oznamuje významné úspěchy.

Dalším článkem je *Komunistický puč v Madridu chystán delší dobu*. Střelivo a potraviny byly již několik dní až týdnů dopravovány z fronty do města. Potvrdilo se tak, že komunistické povstání bylo již připravováno.

14. března byl publikován článek *Cartagena v moci komunistů? Vzbouření komunisté chtějí zabránit republikánům, aby unikli*. Výbor národní obrany ale oficiálně tvrdí, že povstání již bylo

potlačeno a komunisté se vzdali. „*Stálým opakováním této zprávy sama doznává, že situace je velmi vážná a že boje v Madridu i v jiných městech s menšími přestávkami pokračují.*“ Toto potvrzují i zahraniční zpravodajové. Komunisté jsou rozhodnuti nenechat Franca vyhrát, neboť po kapitulaci se pravděpodobně budou zodpovídat válečnému soudu. Chtějí zabránit jednání o míru.

Další článek tohoto dne nese název **V Madridu vítězí Miaja**. Komunistický odboj čítal dva oddíly mužů, přibližně 30 tisíc. „*Mezi nimi byl i madridský civilní guvernér Ossorio. Prohlásil, že komunistická hrůzovláda předčila svou krutostí vše, co je z dějin známé o hrůzovládách. Zajatci byli surově týráni a mnoho jich podlehlo.*“

15. března vyšel článek **Franco čeká, až se republikáni vybijí mezi sebou**. Všechny cesty vedoucí k Madridu byly zabráný nacionalistickými oddíly. Generalissimus Franco pokračuje v přípravě konečného útoku. Dle jednoho nacionalistického důstojníka, který vedl rozhovor s redaktorem Reuters, je situace jasná: „*Plody vítězství jsou bezesporu už zralé. Však nepadnou nám do klína, dokud nezatřeseme stromem.*“ Dle nacionálního rozhlasu není mezi republikány bránci Madrid a komunisty rozdíl v tom, že obě skupiny mají stejnou vinu na vraždách nacionalistických Španělů.

Tohoto dne vychází i článek o uvítání prezidenta Háchy v Berlíně.

Od **16. března** se zřetel na španělskou otázku úplně ztrácí a nejvíce informací v dalších dnech hovoří o kancléři Hitlerovi, henleinovcích a zřízení protektorátu.

20. března vyšel článek **Německá pomocná akce pro Katalánce**. Německo prý nyní posílá humanitární materiál (potravinu) do Barcelony.

Další otištěnou informací je **Blahopřejný telegram**. Generál Franco zaslal jménem národního Španělska kancléři Hitlerovi telegram s blahopřáním, že „*cestou míru získal znovu říšská území*“.

23. března vychází článek **Ještě teď v březnu ofenziva proti Madridu**. Z Říma přichází zpráva, že z důvodu událostí ve střední Evropě se obnoví boje ve Španělsku k vyjasnění politické situace. Podle těchto zpráv bude rudému Španělsku konec za pomoci italských legií.

24. března byla publikována informace **Rozhodný útok na Madrid**. Co nevidět nastane ohlašovaná ofenziva pod osobním vedením gen. Franca – 200 000 mužů, 1500 děl a 500 tanků. Chce sevřít Madrid do kleští.

Na toto navazuje článek **Francovy živé kleště** – rekapitulace předchozí zprávy.

25. března byla uveřejněna stat' **Dnes vtáhne Franco do Madridu**. Z Burgosu přicházejí zprávy, že nejdřív proběhnou jednání o kapitulaci. Toho dne má vtáhnout vojsko Francovo do Madridu.

Dalším článkem je **Madrid se vzdává**. Prý včera do Burgosu dorazili vyjednaváči z Madridu s nabídkou kapitulace. Zmocněnci prý přijali předání Madridu do Francových rukou, rozpuštění rudé armády a uznání generála Franca hlavou státu. Ještě dnes mají být v Madridě vyvěšeny bílé prapory.

27. března vychází zpráva **Fronta rudých prolomena**. Začala nová Francova ofenziva, neboť vyjednávání o kapitulaci prý výsledky nepřineslo. Republikáni prý nemají dost síly k vypuzení komunistů z Madridu, jak žádal. V neděli tedy začala nová ofenziva. Fronta komunistů byla prolomena na několika místech. Francovi se podařilo zasáhnout nepřítele na nejcitlivějším místě.

Další článek nese název ***Franco zlomí marný odpor u Madridu***. Madridští parlamentáři znovu dojednávají kapitulaci. Městu hrozí vyhladovění, neboť má už poslední zásoby. Francova ofenziva má trvale zdařilý průběh, nepřítel na několika místech utekl.

28. března byla publikována zpráva ***Boje na madridské frontě***. Byly prolomeny bolševické linie a generál Miaja odjel z Madridu do Valencie.

Dalším článkem je ***Italská vyznamenání španělským generálům***. Generál italských legionářů vyznamenal španělské důstojníky řády.

Na toto navazuje zmínka ***Španělští falangisté v Itálii***. Projevovali oficiální sympatie Mussolinimu.

Další článek nese název ***Franco zahajuje novou ofenzivu***. Nacionalisté stále pronikají více dovnitř fronty. Několik tisíc komunistů bylo zatčeno. Četné rudé jednotky vyvěsily bílý prapor.

Posledním článkem tohoto dne ***Rychlý postup gen. Franca***. Madrid stále vzdoruje. Franco jde třemi proudy postupu. „*Rudí vůdci zlomyslně maří snahy po míru ve Španělsku...Na vzdor madridských komunistických samozvanců odpověděl generál Franco postupem svých vojsk.*“

29. března vyšel článek s velkým titulkem ***Madrid se večera vzdal***. Město se po 12. hodině vzdalo Francovi. Současný velitel republikánského vojska vydal rozkaz, aby vojsko ustoupilo. „*Republikánské oddíly se buď vzdávají bez boje, nebo ustupují ze zákopů.*“

Dalším článkem je ***Nadšení v nacionálním Španělsku***. Postup u Madridu vyvolal nadšení na celém území ovládaném nacionalisty. Také Madrid jásá. Oznamuje se, že Madrid byl převzat bez krveprolití. Úplně byl obsazen v 15.30. Hned poté se konala pocta zavražděnému Primu de Riverovi a Calvu Sotelovi. Hitler poslal údajně Francovi blahopřejný telegram. Událost plní titulky britských, německých i italských novin. Zároveň článek obsahuje zprávu, že Rumunsko uznalo Francovu vládu de iure už 23. února.

Večerní vydání přineslo článek ***Konec války ve Španělsku***. Informuje, že Franco přeloží sídlo vlády do Madridu. Město Francovi provolávalo slávu, takže nenarazil na žádný odpor. Hned byl obsazen rozhlas a hrála se státní hymna a hymna falangy.

30. března vyšel článek ***Občanská válka skončila – celé Španělsko pod vládou generála Franca***. „*Všechna významnější města se již podrobila, proto můžeme říci, že celé území je nyní pod vládou Franca.*“ Vojsko prochází nyní územím, které bylo pod madridskou svrchovaností, a všude ho lidé vítají. Nyní národní vojsko vstoupilo také do Valencie, kde je taky nečekal odpor.

Další zmínkou je ***Generál Miaja doznal porážku***. Na letišti v Oranu prohlásil, že vše je již skončeno.

Večerní vydání publikuje článek ***Blesková likvidace Madridských***. Francovi se vzdalo nyní celé Španělsko, i ve Valencii byla odevzdána moc falangistům.

31. března byla publikována stať ***Madrid plnými doušky užívá míru – stín smrti mizí z ulic***. Článek informuje, že se život znovu vrací do normálu, znovu se hrají filmy v biografech, pracuje se na

odklizení troskek a obnovuje se zásobování. Franco dosud neobsadil pouze malý pruh území při pobřeží, což je jen otázka času³⁸⁴.

(Původní pravopis v citacích byl nahrazen (slova ofensiva, mobilisace, shroucení, Katalonie, president, iluse apod.))

4.3 Komunistický tisk

Tisk komunistické strany byl relativně početný a pestrý. Obsahově se koncipoval k propagaci cílů strany. Byl z toho důvodu podrobován cenzuře a perzekuce měly nepříznivé důsledky pro celou stranu³⁸⁵. Tisk vycházel původně v tiskárně Grafia, po roce 1927 v Lidovém domě Karlín. Ústředním tiskovým orgánem bylo Rudé právo vycházející od roku 1921³⁸⁶, které se později rozšířilo o poledník a večerník. Rudé právo nemělo mnoho čtenářů, zvláště kvůli převažující ideologii a stranické propagandě. V roce 1929 byl obsah významně bolševizován, do té doby do Rudého práva přispívala řada avantgardních autorů, poté byli vyloučeni. Kolektiv autorů byl ve 30. letech i tímto intelektuálně oslaben. I přesto v něm publikovalo několik zajímavých osobností, například Závěš Kalendra.

I toto médium bylo ovlivněno zápasy mezi členy samotné strany. Zároveň se tisk degradoval na pouhý propagandistický nástroj a měl čtenáře většinou jen mezi krajními komunisty³⁸⁷. Došlo k redukci tisku, který byl způsoben i čtenářským nezájmem³⁸⁸.

Obrázek 17: Rudé právo - logo

4.3.1 Výběr článků

1938

Rudé právo v roce 1938 věnuje španělské otázce značný zájem. Oproti dalším analyzovaným dobovým tiskovinám, které otiskly přibližně jeden článek denně (v případě Českého slova tři ve třech

³⁸⁴ Autentický materiál z: *České slovo: 1939 Roč. březen*. 1939. 1000844484 (NK)

³⁸⁵ MALÍŘ, Jirí - MAREK, Pavel. *Politické strany : vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*. I. díl, Období 1861-1938. Brno : Doplněk, 2005. 1021 s., [16] s. obr. příl. ISBN 80-7239-178-X., s. 724

³⁸⁶ tamtéž, s. 726

³⁸⁷ KONČELÍK, Jakub - VEČEŘA, Pavel - ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2010. 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8., s. 51

³⁸⁸ MALÍŘ, Jirí - MAREK, Pavel. *Politické strany : vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*. I. díl, Období 1861-1938. Brno : Doplněk, 2005. 1021 s., [16] s. obr. příl. ISBN 80-7239-178-X., s. 725

denních vydáních), Rudé právo jich v průměru tiskne pět. Co se týče celkového obsahu, má mnohem nižší počet stran než ostatní analyzované tiskoviny.

Už v lednových číslech je patrné tíhnutí k republikánskému Španělsku. Oproti ostatním tiskovinám se nesnaží o přiměřenou objektivitu (jako např. Venkov – který se netají stranickou příslušností, přesto není plně zjevná), ale dává otevřeněji najevo podporované politické názory. Politiku republikánského Španělska nazývá spravedlivou, navíc často explicitně vyzývá demokratické státy k intervenci. Mimo tuto otázku značný rozsah každého čísla (přibližně do března 1938) vyplňuje kritika agrární strany a předsedy Rudolfa Berana. Rudé právo dokonce napsalo, že agrární strana svou politikou pomáhá Třetí říši k uskutečnění jejích plánů. Agrární vůdci podle Rudého práva ubíjejí živnostníky, vyvážejí mléčné výrobky do Německa a konzumentům v Čechách nadsazují ceny. Vyzývá čtenáře k šíření rudého tisku.

1. ledna informuje o situaci na teruelské frontě. Vládní oddíly byly nuceny podstoupit své pozice, avšak ve „*skvělém protiútok*“ byly pozice znovu dobyty. Již zde je patrná inklinace k politice regulérní vlády a oslava jejich vojenských úspěchů. Rudé právo píše, že ztráta jejich pozic není pro republiku žádným nebezpečím. Uvádějí informaci, že byla zničena vodárna zásobující povstalec vodou.

2. ledna věnuje Rudé právo španělské otázce titulní stranu. Hovoří o úspěších vládního vojska a tvrdí, že zpráva, že Franco se opět zmocnil Teruelu, je falešná a operace republikánské armády znemožnily Francovi ofenzivu.

5. ledna se Franco byl nucen vzdát ofenzivy a povstalci byli taktikou republikánů vmanévrováni do jiného bojového prostoru, který sami nezvolili, ale byl vyvolen republikánským vedením. Rudé právo píše: „*To je nejlepším dokladem slabosti povstalců a jejich veliké porážky.*“

Zároveň informuje o plánovaném baskickém masakru (převzato z Daily Herald). Franco chce údajně za záminkou revolučního povstání popravít řadu baskických (vynikajících) osobností, včetně žen.

Další titulek ***Povstalci umučili hladem zajaté děti*** jen umocňuje zaujatost pozic Rudého práva. V žádném jiném analyzovaném tisku se tato informace neobjevila. Zároveň říká, že republikánská tažení vzbuzují v povstaleckém táboře paniku. Ti svá území opouštějí. Také tvrdí, že povstalečtí vůdcové udržují své území terorem a že většina přívrženců jimi je pouze ze strachu a pokud by se jim dostalo možnosti osvobození, přešli by na stranu republiky.

6. ledna vychází článek s titulkem ***Franco provokuje Francii***. Zde je naznačen odmítavý postoj Francie k povstalcům, neboť údajně francouzskému konzulovi bylo nařízeno protestovat proti povstalecké politice. Kvůli tomu byl zatčen za vyzvědačství, to ale Francie popírá.

V dalším článku ***15 stupňů mrazu u Teruelu*** Právo informuje o mrazivých podmínkách boje.

7. ledna obnovuje republika pravidelné vysílání teruelského rozhlasu a Rudé právo vyslovuje názor, že Francova poslední šance na postup bude promarněna.

V další zprávě přejímá informace z plátku Manchester Guardienu, který píše: „*Franco ztratil poslední šanci*“. I jeho nejbližší spolupracovníci jsou údajně přesvědčeni, že se mu nepodaří docílit nějakého vítězství.

8. ledna podává Právo zprávu o tom, že Franco nařizuje rozsáhlé popravy Basků a odsuzuje na smrt 600 civilních osob. Odcházejí pryč na popraviště za zpěvu státní hymny.

Z Madridu pak přichází další zpráva o mrazu na madridské frontě. Povstalecké vojsko se pokoušelo bombardovat republikánské pozice. Republikánská ofenziva jim pak ale znemožnila uskutečnit jejich plán.

Dále informuje o stavu marockých posil přicházejících od Gibraltaru. Na teruelskou frontu bylo dopraveno 500 marockých vojáků. Při ostřelování republikáni neutrpěli žádné škody.

Další poměrně obsáhlý článek se týká obhospodařování povstaleckých držav. Článek ***Franco vyprodává nešťastné kraje, které má v moci*** hodnotí jeho peněžní politiku. Aby nevytvořil další dluhy, domlouvá údajně dodávky pomoci kompenzačních obchodů a vysává tím obsazené území.

Další zmínka s názvem ***Demokrati!*** hodnotí přístup agrárního tisku ke španělské otázce. „*Agrární tisk přináší dvě miniaturní, ale optimistické zprávy - zbytek rudých u Teruelu obklíčen*“. Jedná se o ironický článek, který vyjadřuje hanbu za (ne)reakci agrární strany na postup Franca u Teruelu a holedbání italského vojenského vůdce Mussoliniho pro to, jak Italové pomáhají ke konečnému vítězství ve Španělsku. Sarkasticky se vyjadřuje k „demokracii“ agrární strany.

9. ledna vychází obsáhlý text s názvem ***Teruel***. Je zde i uveden autor Jan Krejčí. Informuje o tom, že povstalecký plukovník D'Haucoust se vzdal, aby zachránil své muže, neboť již přestal doufat v pomoc povstalců. Deník Times uznává kvality lidové armády a angličtí konzervativci již také dle Rudého práva pochybují o Francově předpovědi, že válka brzo skončí. Republikánská ofenziva postihla celou světovou *reakci* (míněna celosvětová skupina politiků zapojující se do neintervence). Její tlak pocítila zejména *reakce* v Československu, která vsadila na Franca (hodnotí deník Polední list). Ve svých zprávách údajně falšují skutečnosti, vymýšlejí si a zamlčují. Rudé právo píše, že „*zpravodajství*“ Poledního listu vůbec neinformovalo o tom, že Teruel padl. Následně si vymýšlí počty vojáků na obou stranách. Celkově hodnotí nekorektnost jeho zpráv, které na sebe ani nenavazují časově a lidovce nazývají „*rudými*“. Dokonce mluví o jejich „*porážce na hlavu*“. Podle Práva celé zpravodajství o Teruelu ukazuje prolhanost Poledního listu³⁸⁹.

Další článek ***1500 povstalců kapitulovalo*** navazuje na předchozí zprávu. Jedná se teruelskou posádku, která se rozhodla vzdát, protože ztratila důvěru v povstalecký postup. Dostala slovo, že bude chráněna před jakýmkoliv násilím.

---

³⁸⁹ Polední list vycházel pod taktovkou Jana Stříbrného po odchodu od národních socialistů. Byl vydáván pod Krameriem a byl považován za plátek lehce bulvárního charakteru (<http://www2.holocaust.cz/cz2/history/org/polednilist>).

I třetí článek tohoto dne se týká stejné události. Titulek hlásí *Dva úderné prapory povstalců přešly k republikánům*. Informuje o nesourodosti ve Francově táboře. Hovoří také o průběhu evakuace civilistů.

Navíc otisklo Rudé právo dopis dobrovolníků s názvem *Španělské vánoce*. Jedná se o dopis od dobrovolníků Knesla a Josefa. Je to vyprávění, jak zachránili dvě ženy z rozvodněné řeky. Snaží se probudit ve čtenáři solidaritu. Píší: „*Srazte reakci zavčas, aby snad příští Vánoce nebyly „španělskými“! Na shledanou! Salud!*“ (reakcí označena sféra nereakční frakce vlády, která neschvalovala dobrovolnické akce).

Další otištěný dopis má titulek *Kamarádům v ČSR*. Dopis byl odeslán na Výbor pro pomoc demokratickému Španělsku. Jedná se o poděkování za vánoční nadílku odeslanou z Čech.

„*Společně jsme si uvědomili, že zde ... bojujeme ve velké válce za nezávislost...Že zde nejen...bráníme Prahu a Sudety, tak jako bychom je ze všech sil hájili u nás, doma...Nedopusťte...stát se druhým Španělskem.*“

Dále byl otištěn článek *Kamarád Toman*, ve kterém je výpověď velitele Gottwaldovy roty o osudu soudruha Tomana. Zpráva se týká jeho úmrtí a hrdinného působení na frontě.

10. ledna vychází obsáhlý jednostránkový článek *Žal a štěstí*. Popisuje život za probíhající války. Autor píše, že „*fašismus si vybral Španělsko jako nejcitlivější místo lidské fronty. Uvážil všechno: jak zrádnost velitelů, tak nedostatek vojenských zkušeností, tak zaostalost průmyslu. ... se šli bít negramotní lidé v plátěných střevících, s loveckými puškami. Fašisté měli ... tanky ... z boje se stal hon na bezbranný lid.*“ U tohoto článku je jako ilustrace doplněn obrázek dopisu ze Španělska. Na poštovní razítko je údajně přidáno heslo *Heil Hitler*.

11. ledna informuje Rudé právo, že se v Teruelu vzdali poslední povstalci, které přesvědčil dřívější velitel D'Hancourt, který se vzdal před několika dny. Povstalecký generál Quipo de Llano prohlásil ve svém rozhlasovém projevu, že nebylo možné přijít na pomoc jednotkám obklopeným v Teruelu. Právo uvádí, že i sám velitel se smířil s definitivním pádem Teruelu a utěšuje se domněnkou, že za problémy mohou povětrnostní vlivy.

V dalším článku spekuluje Rudé právo o úmyslu povstalců na dobytí Valencie.

12. ledna se v prvním článku uvádí, že 117 Basků bylo oběšeno. Mezi nimi především sedláci, dělníci a mnoho žen. Spousta článků na podobné téma má (dle předpokladu na základě používané rétoriky) vyznívat pro čtenáře emotivně a soustrastně. Jediným důvodem pro jejich popravu bylo dle Rudého práva jejich republikánské přesvědčení.

Článek *Teruel - nejvýznamnější bitva pro španělskou občanskou válku* říká, že zajatí povstalci děkují za věnovanou zdravotnickou péči. Zároveň informuje, že republikáni zlepšili své pozice U La Muela de Teruel (Zub Teruelu). V anglických Times se píše *Teruel dobyt – první velká porážka Francova*. Angličané připisují republikánskému vítězství značný psychologický účinek.

13. ledna vychází článek *První zákopy la Muely dobytí*. Povstalecké letectvo donutili republikáni k obratu.

V tento den vyšel také článek *Skromný generál Rojo*. Zobrazuje obsah jeho telegramu, kde skromně odmítá pochvaly za vojenské úspěchy, které patří především vojákům v boji. Republikánská armáda se také chová bratrsky k přemoženým a nemstí se.

14. ledna najdeme v Právu informaci o plánované akci solidarity *Španělsko a my*. Zpráva hovoří o konání projevu v Lucerně 17. ledna. Společnost přátel demokratického Španělska pořádá velký manifestační projev jako další projev solidarity. Promluví několik poslanců (i národních socialistů). Výsledkem by mělo být vyslání vlaků s humanitární pomocí a potravinami.

V tomto období informací ubývá, lze to vysvětlit relativním klidem na frontě.

15. ledna podává Rudé právo informaci, že republikáni zajišťují pracovní tábory pro povstalecké zajatce, kde pracují pouze sedm hodin denně a jsou pod lékařským dozorem.

16. ledna zpravodajci spekulují o demoralizaci povstaleckého tábora. Povstalci údajně prchají od Franca, často emigrují do Francie.

Ve druhém článku se uvádí počty povstaleckých obětí pod názvem *Strašlivé cifry poprav*. Počty se šplhají ke sto tisícům, jen v Seville bylo 25 tisíc obětí. Rudé právo uvádí, že informace jsou „ze spolehlivých zdrojů“, ovšem neupřesňuje. Můžeme si všimnout, že ve vysokém procentu článků jsou nazváni frankisté (povstalci) fašisty.

V dalším článku publikuje informace přímo od příslušníka lidové armády Španělska Alvareze del Vayo (člena republikánské vlády). Podle něj postup republikánské strany „*vyvrací chvastounské proroctví nepřítele o rychlé a nevyhnutelné porážce vládní armády*“. Ředitelství povstalců od října není schopno zasadit útok. Dobytí Teruelu podle něj znamená úplný krach plánů nepřítele. Republikáni přestávají být silou obrannou, ale vítěznou armádou.

Další zpráva pochází od majora Attleeho, předsedy parlamentní frakce Labour Party. Obdivuje se statečnosti a nadšení Španělů v krizi a stydí se za politiku neintervence. Při své návštěvě Španělska myslel, že uvidí zmatek, ale ten nenašel. Španělsko na něj učinilo hluboký dojem, především jeho armáda. Věří ve vítězství legitimní vlády. Napsal také, že kdyby nebylo politiky neintervence, válka dávno skončila. Vyvrací dojem, že v konfliktu se jedná o boj mezi fašismem a komunismem. Takový konflikt by mohl podle Attleeho vyvstat kdekoliv. Problém vidí v tom, že povstání bylo od prvopočátků hnáno zahraničními silami (zájmy Německa a Itálie). Vyzývá anglický národ, aby nebyl lhostejný.

18. ledna přináší Právo článek z tábora frankistů. Starší falangisté dle zpráv vyhrožují Francovi a opouštějí jeho řady. Ten mnoho z nich nechal uvěznit.

19. ledna hlásí Rudé právo, jaký výsledek měla manifestace v Lucerně. Přednášející došli k závěru, že světová demokracie opustila Španělsko a nesmí se připustit, aby se evropská srážka s fašismem vyvinula v jeho prospěch.

Další článek přináší životní osud generála Roja. Popisuje, jak se sám přihlásil do bojů. Je vylíčen jako kladný, mladý hrdina.

20. ledna vychází článek *Nový starosta v Teruelu*. Zpráva přináší informace o bombardování anglické delegace, která zemi navštívila. Teruel také získal nového starostu (jehož rodina byla povstalcí vyvražděna).

Mimo to se zde objevuje zpráva o otevřené proněmecké politice Rudolfa Berana.

V tomto dni nacházíme další zprávu o popravách - *Stovky popravených*. Podle zpráv zběhů došlo k povstání v řadách povstalců, které bylo potlačeno. Bylo popraveno nejméně 150 lidí. Počet dezertérů údajně stále roste.

21. ledna podává Rudé právo zprávu o druhé manifestační akci, tentokrát v Brně. Byly naplněny kapacity sálu a účastníci se zasazovali o „*zdvojnásobení úsilí na pomoc demokratickému Španělsku*“.

Další článek má název *Fašistická msta a zvrhlost*. Povstalci se dle zprávy mstí za porážky vražděním dětí, vyhazují totiž bomby na pobřežní města a zaměřují se na nejvíce obydlené lokality a školy.

Poslední článek tohoto dne se jmenuje *Francova protiofenzíva nemá úspěchu*. Povstalci se pokoušejí o nové dobytí Teruelu, ale museli se stáhnout, aniž dosáhli sebemenšího úspěchu.

22. ledna můžeme zaznamenat článek, který se týká okrajově španělské otázky a to informaci o rozsáhlých perzekučních opatřeních proti komunistům ve vedlejších Portugalsku.

Dále toto vydání obsahuje článek *Již měsíc marně útočí Franco*. Jeho obsah je prakticky stejný jako v dnech předchozích. Franco se pokouší znovu dobýt Teruel, ale nedaří se mu to. Povstalci také shodili bombu na přístav, kde zemřelo několik dělníků nakládajících uhlí.

23. ledna vychází článek *Pět dní v Teruelu*. Jako mnoho předchozích, i zde se jedná o osobní výpovědi. Tyto typy článků se objevují velmi často. Španělský autor hovoří o moci republikánské armády a věří, že jde vstříc svobodě.

Dále je otištěn další dopis, který děkuje za materiální pomoc. Píše jej dobrovolník z továrny, který se chce dostat na frontu („...*být na hodinu hromem, abych skončil barbarství fašistické hyeny, která brutálně se mstí na španělských dětech a ženách*“). Vyjadřuje nadšení pro boj a vítězství.

Další článek informuje o bombardování Salamancy. Poprvé se objevuje zpráva o útoku republikánů. Povstalci si při bombardování Barcelony opět vybrali za cíl nejhustěji osídlené čtvrti. Jedná se o jejich „*zbabělou mstu*“. Svými činy chtějí „*otřást vírou v konečné vítězství republiky*“. Republikáni nyní bombardují povstalecké hlavní město Salamancu. Vedení republikánů to považuje za hrozné, ale nezbytné.

Zpráva z **25. ledna** se týká amerického postoje. Informuje, že se evropské organizace obracejí na amerického prezidenta, aby zabránil americkému zbrojařskému průmyslu zásobovat zbraněmi, které pak zabíjejí civilní obyvatelstvo Španělska.

Zajímavá zpráva tohoto dne pak nese titul *Československo vyšle agenta k Francovi*. Rudé právo ji označuje „*neuvěřitelná a pobuřující zpráva*“. Ministerstvo zahraničí chce podle neověřených informací poslat k Francovi agenta. Franco by pak vyslal i k nám svého zástupce, ovšem „*demokratická republika nemůže podporovat Francovy bandity...a československý lid na svém území nesnese zrádce*“.

26. ledna je tato zpráva vyvrácena. Domněnka převzatá z agrárního tisku se nepotvrdila. Dále informuje Rudé právo o dvou manifestacích na podporu Španělské republiky konaných v Bratislavě. Na protestní akci byli evidováni dárci krve na pomoc zraněným.

Rudé právo tohoto dne také informuje o vyčerpání marockých sil. Ze španělských držav proto Franco povolává černošské vojáky.

Poslední zprávou je informace poskytnutá aragonským guvernérem. Franco dal prý za dobu boje povraždit 3000 teruelských občanů.

28. ledna informuje Právo, že boje postupují směrem k Zaragoze a povstalci přesuny nestíhají.

Další článek s titulkem *Francův konec je již v dohledu* vychází z anglického tisku. Britští konzervativci píší, že „*Franco již prohrává svou hru o moc ve Španělsku. Válka občanská je mnohem blíže zhroucení než před několika týdny by bylo možné se domnívat. Povstalci konají své poslední zoufalé pokusy dobýt moci*“.

29. ledna píše Rudé právo o dalším postupu u Zaragozy a dalších evropských humanitárních akcích na pomoc Španělsku.

30. ledna vychází článek o pomoci, kterou zorganizovala brněnská firma, s názvem *Dělníci na pomoc Španělsku*.

Další obsáhlejší článek s názvem *Dovedeme potrestat surové bombardování* hovoří o stálém bombardování civilních měst povstalci. Ministerstvo prohlašuje, že nepůjde do boje za vítězstvím stůj co stůj a zdrží se bombardování otevřených měst daleko od fronty, i kdyby to mělo znamenat ztrátu převahy, pokud se k tomu zaváže i druhá strana³⁹⁰.

1. února najdeme několik článků. Článek *Barbarské bombardování* hovoří o dalším vývoji proklamace republikánů o zlidštění války (zamezení bombardování civilistů). Povstalci odpověděli tím, že bombardovali za pomoci italských letců Barcelonu. Nálet si opět vyžádal několik stovek mrtvých. Civilní garda hned organizovala záchranné akce. Povstalci vysílající nótu vydanou republikánským vedením v rádiu ze Salamancy ji „*pokřivili a posloužila jejich pokleslé morálce*“ – republikánské Španělsko nebude „*nešpanělský*“ hlas z druhé strany poslouchat. Projev ze Salamancy byl zakončen: „*Španělsko není v budovách...Španělsko je myšlenka a genius Francův. Jsme ve válce. Vpřed, i kdybychom šli přes vlastní smrt... A po této nestoudné výzvě následovalo dvojí bombardování Barcelony.*“

V článku *Momentky ze Španělska* opětovně užívá Rudé právo autentických vzpomínek. Poprvé se zde objevují zmínky o karlistických oddílech a jejich činnosti.

2. února publikuje Rudé právo článek *Celý svět pobouřen Francovými zločiny*. Byl převzat z New Chronicle. Činitelé anglické vlády jsou rozhořčeni bombardováním. Americký zpravodaj sděluje, že veliké pobouření je i v USA. V Ženevě se sešlo několik delegátů, kteří jednali o tom, proč ještě nebylo

---

³⁹⁰ Autentický materiál z: *Rudé právo: R.1938 Leden-Únor. 1938. 1001885967 (NK)*

ve španělské otázce nic podniknuto. Franco údajně prohlásil na adresu republikánů, kteří přišli se smířícím gestem, že „s rudými marxisty nebude vyjednávat a posílá svá letadla do Barcelony, aby tam povraždila stovky lidí (z popisu situace republikánskou vládou)“. Angličané se diví: „Chce snad být pánem jatek, než občanem šťastné země?“

Další titulek **Pirátská ponorka** informuje o zprávě z barcelonského rozhlasu, že povstalecká ponorka napadla anglický obchodní parník. Loď se potopila. Z celé posádky byli zachráněni čtyři lidé.

Dalším článkem tohoto dne je **Peníze z Československa na válku proti Španělsku**. Právo píše, že pojišťovna Assicurazioni Generali podporuje povstalice. Jedná se o filiálku italského pojišťovacího koncernu působícího v Československu. Byla odhalena jeho účast na Mussoliniho tažení v Habeši a také se zúčastnil fašistického spiknutí ve Španělsku. V textu je nazvána „fašistickou pojišťovnou“ a „je třeba si dávat na ni pozor“. „Z Československa může být financována lupičská tažení proti mírumilovným národům“.

V článku **Chápeme význam vašeho boje** publikuje názor francouzského generála. Odsuzuje Franca a jeho politiku. Hovoří o barbarství – Franco dle něho ničí národní bohatství a vraždí občany.

3. února komentuje Právo další diplomatické akce francouzské vlády. Jedná se o drobnou zmínku navazující na předchozí zprávu. Francouzské ministerstvo hledá diplomatickou cestu, aby zakročilo společně s ostatními státy u obou válčících stran a zastavilo bombardování civilního obyvatelstva

Další článek má název **50 tisíc Italů do Španělska**. Mussolini pošle další vojáky do Španělska. Podle zkušeností Mussolini předpokládá, že Anglie ani Francie proti tomu nic nepodniknou. Proto chce poslat vojenskou pomoc v takovém množství, aby to zajistilo definitivní vítězství povstalců. Franco má být donucen, aby přijal plány německých poradců. Při protiofenzivě v Teruelu se ale Franco nedržel rad svých podporovatelů. Proto Italové navrhuji, že převezmou plné vedení akce.

Další menší stať s názvem **Piráti v Ceutě** informuje o dobré finanční situaci vládní frakce. Údajně se republikáni také zmocnili dokumentů, které nařizovaly zabíjet zběhy a jejich příbuzné. Povstalci nyní evakuují vesnice u Teruelu. Lidé byli nuceni rychle opustit domy a nechat tam veškerý majetek.

Republikáni také hlásí **Úspěchy u Madridu**. Drobnější článek informuje o vládních úspěších, zničení povstaleckých kasáren a jejich železničního spojení. Jako odpověď povstalci ostřelovali Madrid, ale bez úspěchu v podobě velkých škod či velkého množství obětí. Naopak bylo sestřeleno několik Francových letadel.

4. února najdeme v Rudém právu stať **Vzpouza v Bilbao – Marokánci a falangisté nechtějí na frontu**. Informuje o nepokojích v Bilbao, kde se několik set Marokánců a falangistů vzbouřilo proti rozhodnutí jít na teruelskou frontu. Většina vzbouřenců byla internována.

O zahraničním smýšlení informuje článek z téhož dne **Američtí poslanci zdraví Španělsko**. New York Times hlásí, že americký kongres zaslal poselství španělským kortesům a vyjádřil sympatie s bojem za zachování demokratického zřízení v zemi. Pokládá je za příklad pro ostatní země.

Pro španělskou demokracii se vyslovují i rakouští dělníci. Jedna část rakouské vlády se otevřeně staví na stranu povstalců a to pobuřuje rakouský pracující lid, který podporuje obyčejné Španěly.

5. února vychází větší článek *Republikáni nebudou bombardovat po dobu jednání o leteckou dohodu*. Jedná se opět o informaci o nótě o nebombardování otevřených měst z konce ledna. I přesto, že povstalci nótu nepřijali, ministr národní obrany dal rozkaz zdržet se bombardování po dobu anglofrancouzského vyjednávání. Obě vlády totiž oznámily, že podniknou vše, aby bombardování otevřených měst přestalo.

Titulek typický pro autory Rudého práva má článek *Ve Španělsku jde o nás*. Informuje o další přednášce *Španělsko a my*, která je spojená s rekrutováním dárců krve. Manifestace obsahovala referáty o nutnosti pomoci Španělsku, kterou mohou realizovat běžní lidé. Po konci přednášky se přihlásilo deset dárců.

Hitler poslal uprchlé henleinovce Francovi je další článek z tohoto dne, kde můžeme vidět typické znaky komunistické ideologie. Srovnává henleinovce, kteří byli posláni bojovat za Franca, s dobrovolníky z Čech a srovnává jejich povahy. Henleinovci si teď stěžují na příšerné podmínky u povstalců. Dopisy odeslané do Čech obsahují stížnosti na nelidské zacházení. Nyní litují svého poblouznění. „*Tak tedy zachází Hitler s lidmi, kteří se v zápalu uchýlili do Třetí říše.*“ Opět se Rudé právo v článku obrací na Rudolfa Berana. „*Jsme zvědaví, co tomu řekne...pan Beran! Co poví agrární Venkov, který tak často útočil proti skutečným dobrovolcům, kteří šli bojovat pro legální a ústavní vládu.*“ Dále článek říká: „*Skutečný dobrovolce, který z vlastního popudu šel bojovat pro věc španělského lidu a tím i za naši bezpečnost – si nikdy nestěžoval! Nefňukal v...dopisech, naopak vyjadřoval své...nadšení.*“

6. února vychází články především informující o událostech na frontě. *Postup republikánů v Andalusii* informuje o úspěšném postupu republikánů na frontách. Dále hovoří o tom, že kořen pirátství (povstalecká základna) je na Mallorce (již dříve bylo psáno, že letadla přilétají z Palma de Mallorca).

Dále informuje o dalších povstaleckých náletech, při kterých bylo svrženo několik těžkotonážních bomb. Do Barcelony se ale letadla nedostala. Další informace obsažená v článku říká, že byly zadrženy tři marocké dívky (méně než patnáctileté), údajně najaté pro jeden z povstaleckých oddílů „*K jakému poslání, lze si domyslet.*“ Poslední informace má titulek *Nevměšování v praxi*. Došly zprávy, že na začátku roku získali povstalci šest italských lodí a torpédoborců, které dovezly mimo jiný vojenský materiál i tanky a obrněné vozy. Také v tomtéž přístavu kotví šest německých ponorek.

Souborný článek popisující dosavadní průběh války je nazván *Půl druhého roku hrdinného boje španělského lidu*. Hlásí, že španělský lid uskutečňuje „*odpovědný historický úkol*“. Válka se od prvního dne změnila ve válku proti německému a italskému fašismu. Fašisté Franca do značné míry podporují velkými počty vojáků a množstvím vojenského materiálu a strojů. Je zcela jasné, že bez jejich podpory by španělský lid už dávno „*očistil svou zemi od fašistických lupičů*“. Považuje teruelské vítězství za závěrečnou etapu boje. „*Zásluhou houževnaté práce španělského proletariátu byl vybudován ...vlastní válečný průmysl. Armáda je dnes správně vybudovaná a pevně stmelená. Ukázala příkladné hrdinství a oddanost...docílené úspěchy v boji...jsou velkou zásluhou komunistické*

strany Španělska, která neúnavně bojuje za vybudování ozbrojených sil. Komunistická strana vyzývá lid k dalšímu vítězství pod prapory Lidové fronty. ...Lid je stejně jako dříve prolnut revolučním nadšením a vírou v další vítězství. Má všechny předpoklady..., aby mohl svoji zemi definitivně očistit od fašistické chátrý. “

V tomto čísle je otištěn i další dopis **Rosalía Aroca píše československým ženám**. Jedná se o sekretářku Jednotné socialistické mládeže, která byla v kontaktu s pardubickými dobrovolníky a odpověděla československým ženám na dopis. „*Piši, že přes velkou dálku, která nás dělí, jsou duši s námi, při našem boji, při naší práci.*“ Píše o osudu španělských žen, které musí zastat práci za muže, kteří jsou na frontě.

S názvem **Předplácejte** uveřejňuje výzvu k možnosti předplácet Rudé právo československým dobrovolníkům ve Španělsku.

8. února vychází článek **Boje u Alfambry**. Na levantské frontě se zhoršují povstalecké výpady. Ve vzdušném souboji mělo vládní vojsko převahu a sestřelilo několik letadel.

Další článek hodnotí situaci vojáků ve Francově. List Daily Express informuje, že ve Francově armádě je mimo 65 000 nuceně naverbovaných Marokánců ještě 50 000 legionářů. Dále jsou v ní fašisté, karlisté a Američané. Španělští rekruti mají mnohem horší podmínky než maročtí. Oproti Maročanům, kteří dostávají 5 peset denně a mají nárok na nové uniformy, Španělé dostávají jen jednu pesetu a uniformu též jen jednu.

Jako poslední je **Zpráva z madridské fronty**. V Madridu se povstalci nacházejí poblíž hřbitova Casa del Campo.

9. února vychází zpráva o další manifestaci. Společnost demokratického Španělska pořádá svůj celostátní sjezd, na který byl pozván bývalý ministr zahraničí Španělska Alvarez del Vayo. Budou pořádány čtyři projevy v pražských sálech, na kterých del Vayo promluví. Jedná se o dosud největší manifestaci ve prospěch demokratického Španělska.

Navíc vychází **Bilance fašistického vraždění za leden – Tisíc mrtvých, dva tisíce raněných**. Povstalci v lednu provedli 37 náletů a usmrtili přes tisíc civilních osob.

10. února je publikován článek **Jezuité opouštějí Franca**. Jezuité na svém sněmu rozhodovali, jestli budou dál působit na povstaleckém území. Nakonec se usnesli, že ho opustí. Hned ale vyvracejí dojem, že se přidávají k republikánům. I tak jsou ale někteří místní činitelé přesvědčení, že je to další důkaz o Francově porážce.

Další zpráva je z prvních projevů velké manifestace pro Španělsko v Brně. Byl o ni velký zájem a byl slíben další vlak s humanitární pomocí.

11. února informuje Rudé právo o vítězství u Granady. Povstalecká jednotka většího rozsahu byla rozehnána u Granady.

Z tohoto dne je i malý sloupek **Franco připravoval bacilovou válku proti Francii**. Francouzská policie vyšetřuje aféru se zatčením několika osob, které prý měly ve Francii rozšířit zárodky těžké

nemoci (neurčeno). Jeden ze zatčených často jezdil do povstaleckého Španělska a stýkal se vedoucími osobnostmi.

Dne **12. února** přináší Právo zprávu o sjezdu Společnosti přátel demokratického Španělska, kde zobrazuje výhled své další činnosti.

13. února vyšla zmínka **4 projevy**. Obsahuje další informace o konání projevů na podporu Španělska. Dále je otištěn dopis československých dobrovolníků z „*Roty Zdeňka Nejedlého*“. Dopis vojáků je přímo určen Zdeňkovi Nejedlému, podle kterého chtějí rotu pojmenovat Píší mu, proč v jeho osobě vidí vzor hodný následování. Dopis se přímo týká toho, zda dovolí Nejedlý pojmenovat jednu rotu Masarykova batalionu po něm.

Další zpráva z tohoto dne informuje také o sjezdu Společnosti přátel demokratického Španělska, o jeho začátku a o připravovaném programu.

Navíc vychází stať **Ztroskotané akce povstalců**. Informuje o odražení ofenzivy u Guadalajary. Povstalci zanechali při ústupu na místě raněné.

Z bojů v Madridu a Estremaduře přináší informace další článek. U Estremadury chtěli povstalci odříznout silnici, ale tento plán byl vládním vojskem zmařen. Anglická výzva proti vraždění údajně brzy přinese praktické důsledky, pokud povstalci nezmění názor.

Další článek nazvalo Rudé právo **Rozmluvy s Negrínem**. Nabízí poznámky z rozhovorů, které probíhaly v kortesech. Negrín sám říká: „*Francovo povstání? Již dávno skončilo...generálové, přesvědčení o krachu...*“. Jsou v bojích vlastně udržováni zahraničními zdroji. Konflikt už dle Negrína není občanská válka, ale válka na španělském území proti cizímu fašismu. Jde o to, že Franco vše kompenzuje materiálem a je třeba přimět „*zahraniční přátele*“, aby toto vykompenzovali a republikáni ještě v létě zvítězí.

Co je zločinem ve Francově Španělsku zločinem? Barcelonské listy uveřejnily tresty, které mají ukázat, že vše není takové, jak tvrdí rozhlas ze Salamancy a povstalecký tisk. Peněžní pokuty za nenáležité projevení radosti nad vítězstvím Francovy armády, urážlivé vyjadřování o Francově armádě. Dva občané byli prý pranýřováni za to, že mluvili na veřejnosti katalánsky. „*Katalánština byla z pomsty (neboť Katalánie smýšlí jinak) zakázána...Stačí uvedené tresty, abychom se mohli přesvědčit, že násilím se ničeho nedokáže...duch však zůstane svobodný a nabývá síly k neustálému a rozhodnému boji proti nepříteli...*“

Pod názvem **Franco nemá naději na vítězství** anglický list Daily Express uveřejnil interview s americkým uprchlíkem z Francovy armády, v níž sloužil jeden rok. „*Francova armáda je v úzkých....nemá naději na nějaké rozhodné vítězství.*“ Podle údajů, které poskytl, není většina vojáků v povstaleckých táborech oddána věci, jsou pod tlakem a panuje mezi nimi brutalita. To, co slyšel v lazaretu, ho prý navždy odvrátilo od fašismu.

15. února je uveřejněna další zpráva o sbírce na pomoc vládnímu Španělsku, tentokrát v závodě Hedvika v Petřvaldě. „*Krásný příklad*“ dává ostatním závodním radám a výborům. Za „*naprosto jednomyslného usnesení*“ se dohodli, že uspořádají potravinovou akci.

Zpráva *Lindbergh do Barcelony* přináší další informace z fronty. V Estremaduře mají povstalci velké ztráty, všechny jejich nové útoky byly odrazeny. Lindbergh, americký letec, údajně navštíví Barcelonu, aby projevil sympatie španělské republikánské vládě a aby poznal aktivitu republikánského letectva.

Navíc Rudé právo uveřejňuje zmínku o sjezdu Společnosti přátel demokratického Španělska. Jedná se o konečnou zprávu ze sjezdu, o jeho průběhu, výčtu účastníků apod.

16. února vychází článek *Sympatie nestačí!* Manifestující vyzývají k aktivní pomoci, neboť vyjádření sympatií jedné straně pro zvrát nestačí. Na manifestaci promluvil i Zdeněk Nejedlý, který ve svém projevu utvrdil všechny ve víře v brzké vítězství Španělské republiky.

Z marockého území přišla zpráva *Demonstrace proti Francovi v Tetuanu*. Členové marocké strany se při pořádaném defilé začali pohoršovat a provolávat: „*Pryč s Francem!*“. Důstojníci (mezi nimi byl i Francův bratr) byli nuceni místo opustit a bránit se rozbouřenému davu.

Navíc je otištěna další zpráva o nezdařené Francově ofenzivě. Tři dny je na guadalajarské frontě klid. Povstalci pravděpodobně upustili od dalších ofenzivních akcí, protože minulý pátek utrpěli velkou porážku. Zběhové prohlašují, že povstalecké ztráty jdou do tisíců a jejich materiální škody jsou značné. V Asturii se stále bojuje s Civilní gardou.

V článku *Italská pomoc* podává Rudé právo informace o povstalecké lodi plující do Janova pro vojenský materiál, který má být dopraven Francovi. Rovněž má vyplout náklad těžkých leteckých bomb. Stále jsou v Itálii verbováni další dobrovolníci.

17. února je otištěn otevřený dopis Rooseveltovi *Zbraně republikánskému Španělsku*. Osobnosti žádají amerického prezidenta o zrušení proklamace, v níž vyhláší neutralitní zásady nad Španělskem. Nynější americká politika pomáhá povstalcům, prodlužuje válku a ohrožuje demokracii. Tím olupuje španělskou vládu o pomoc, na kterou má nárok. Stále jsou odpírány demokratickému Španělsku zbraně a embargo USA pomáhá těm, kdo pracují na nové světové válce.

Od **18. února** se množí výstrahy před fašistickým nebezpečím v našem státě a frekvence tématu španělské války se snižuje.

19. února vyšel článek *Franco ztrácí pozice*. Republikánské vojsko donutilo Franca k ústupu z budov, které povstalci drželi. Jsou nervózní a ztrácejí linie. Na dvou frontách se stále bojuje. Na východě povstalci prudce útočí na vládní pozice. V tomto úseku bylo vládní vojsko nuceno ustoupit, ale výsledek se nakonec zvrhl v jejich prospěch. Dále se pokračuje v bombardování. Na estremadurské frontě povstalci podnikli další útok. Vládní se vrátili do dřívějších pozic.

V tento den upozorňuje Právo na *Den obětí*. 7. března se uskuteční den obětí ve Španělsku. Bude po vzoru akce uspořádané organizacemi ve Francii a Anglii, které vynesly velkou materiální pomoc.

20. února vychází článek *Braňte republiku!*, který vyzývá k obezřetnosti před Hitlerem.

Dále vychází článek *Pátá bitva u Teruelu*. Informuje, že v Teruelu je období relativního klidu. Zatím ztroskotaly všechny pokusy povstalců o prolomení držav. V Estremaduře se fronta rozpadá a postup je snadnější. V Granadě se vládním také daří. V Teruelu se stále bojuje, ale další výsledky nejsou známy.

Rudé právo také uveřejnilo stať **Francova odpověď Anglii**. Franco odpověděl na anglickou nótu o zastavení leteckého bombardování otevřených měst. Prohlásil, že lituje ztráty, ale nedá se nic dělat. Daily Herald píše, že ztratil možnost představit se jako křesťanský gentleman, jak se stylizoval. Vyjadřuje tak lhostejnost k vlastnímu národu. „*Porovnáme-li jeho stanovisko s vládním, je jasné, kdo má přání na štěstí země.*“

Další článek má název **Úspěch našich dělostřelců**. Informuje o úspěších našich dobrovolníků v baterii Jožky Májka. Jedná se autentickou vzpomínku na události na frontě. „*Italská intervenční vojska zase jednou poznala, co to je jedna československá baterie. Jsme pyšní na svůj úspěch...jeden Teruel válku nevyhraje a tím spíše jedna zdařilá akce nestačí k našemu vítězství a bezpečnosti naší republiky...Až přijde čas, ukážeme hitlerovským fašistům, co znamená solidní práce.*“

Neuznáváme kompromis s povstalci – píše jeden z představitelů republikánské vlády. Válka vstupuje do rozhodujícího stadia. Vláda chystá velkou ofenzivu a zatím má úspěch. „*Čerpá sílu z ústavy*“, proto nemůže dojít ke kompromisu s povstaleckou skupinou. Také se zabývá problémem neintervence. „*Trváme na tom, že všechna cizí vojska musí opustit španělskou půdu. Německo a Itálie musí odvézt i své technické síly. Franca nikdy neuznáme jako válčící stranu.*“ Není stále úplně jasné, jaké úmysly mají Anglie a Francie.

V dalším článku z tohoto dne přináší Právo informace o tom, že německé vojenské kruhy přiznávají, že by se chtěly od Španělska odvrátit.

Další stať má název **Dojde k příměří?** „*Myslím, že projevují názor celého republikánského Španělska, když prohlašují, že není možný kompromis mezi námi a povstalci. Válka nemůže skončit jinak, než bezpodmínečným podrobením povstalců. Není možné slevovat.*“

Následuje článek **Nejprudší bitva o Teruel**. Stále se pokračuje v nejhorší bitvě u Teruelu za poslední období. Vládní oddíly se musely stáhnout ze svých pozic do druhé linie, kterou se povstalci také snažili prolomit. To se jim ale dosud nepodařilo. Na celém úseku fronty intenzivně ostřeluje povstalecké letectvo. Z Madridu se oznamuje, že několik povstalců zahynulo při nepovedené záškodnické akci. Údajně umísťují miny do vykopaných tunelů, které se ale vládním podařilo zničit. Opět bylo zahájeno intenzivní bombardování. Franco odmítl britský návrh na jeho zastavení. Kolem poledne bombardoval město Tarragona a několik dalších měst bylo ostřelováno z kulometů.

V článku **Sestřeleno 11 letadel** informuje Právo čtenáře, že republikánské letectvo dosáhlo značného úspěchu při leteckém střetu s povstalci.

23. února přináší Rudé právo článek **Republikáni vyklidili Teruel** s podtitulem **Účelu teruelských operací bylo plně dosaženo**. Podle nových zpráv z Barcelony republikánské vojsko vyklidilo Teruel. To vyplynulo z posledního projevu republikánského ministerského předsedy Negrína, který prohlásil, že vládní vojsko „*již nebude mrhat silami*“ a že cíl, kterého chtěli v Teruelu dosáhnout, byl již dosažen. Cílem bylo prý znemožnit další ofenzivu a to se podařilo. Tím, že toto místo drželi, nutili nepřítele, aby bojoval v místě, kde oni chtěli. Republikáni už nechtějí další ztráty.

24. února vyšel obdobně tematizovaný článek *Vládní prohlášení k vyklizení Teruelu*. I když je jeho vojenský význam dle slov republikánů druhořadý, nijak to nesnižuje úspěch lidové armády při jeho dobytí – zastavili tak útok na Madrid. „*Kdyby nebylo převahy na materiálu německého a italského původu, který ostatně nebude již dlouho trvat, nebyli by republikáni vyklidili Teruel.*“ Po vyklizení povstalecké oddíly vstoupily do města. Zde je patrné, že Rudé právo věří, že německá a italská materiální pomoc bude stažena, možná po intervenci ze strany Británie, nebo i z prostého důvodu, že Německu se podpora Franca prostě nevyplatí.

Po **25. únoru** se opět množí výzvy k obraně republiky a k obezřetnosti před fašistickou hrozbou na našem území.

Stať *Proč republikáni útočili na Teruel* přejímá informace z anglického tisku. Manchester Guardian píše, že „*Francova armáda se zhoršuje, Teruel je stál obrovské oběti, dobývali ho zpět celých 61 dní*“. Je zajímavý jistý posun v rétorice redaktorů. Zatímco psali o vítězství v Teruelu, psali o jeho strategické důležitosti. Nyní píší, že má druhořadý vojenský význam a nasměrovat povstalce na ono místo bylo geniální tahem.

26. února vyšel článek opět tematicky navazující na předchozí *Teruel hromada sutin*. Z Teruelu je po leteckých útocích zničené, vypálené město, které nepřineslo v současné situaci povstalcům žádný zisk. New Chronicles píše, že dodávky z Německa pro Franca ale nikterak neustávají.

Kolem **27. února** se zmenšuje průměrný počet zpráv v jednotlivých číslech.

V tomto dni vychází článek *Postup na madridské frontě*. Povstalečtí vojáci údajně přebíhají k republikánům. Po těchto událostech došlo k několika potyčkám, vládní vojsko mělo ale převahu.

Dále informuje o situaci na levantské frontě, kde je v současnosti klid³⁹¹.

Obrázek 18: Mezinárodní brigády

2. března vyšel rozhovor *Vandervelde o Španělsku – Neintervence – Cynická lež*. Vandervelde (belgický státník) hovoří o dojmech ze své cesty do Španělska. Právo cituje jeho slova: „*Vrátil jsem se ze Španělska v naprostém přesvědčení, že republikánské Španělsko zvítězí, že snad toto vítězství může být oddáleno, ale nikoliv znemožněno pokračováním v politice nevměšování, která není nic jiného než*

³⁹¹ Autentický materiál z: *Rudé právo: R.1938 Leden-Únor. 1938. 1001885967 (NK)*

kapitulace před totalitními mocnostmi...Dnes žádný poctivý politik nemůže již déle zapírat, že politika nevměšování se stala cynickou lží...“

3. března vychází menší článek *Katalánsko neochvějně po boku republiky*. Katalánsko zdůrazňuje při zasedání, že jeho spolupráce s republikou nespočívá pouze ve slovech, ale v činech, a bude za ní stát i nadále.

Ve výzvě Rudého práva *Chcete být dobře informováni o Španělsku?* Právo nabízí objednávku zvláštního čísla Světového rozhledu.

O průběhu bojů informuje v článku *Další ústup povstalců od Madridu*. Mimo jiné článek obsahuje informaci, že Amerika sympatizuje s republikány. Vláda Španělska použila miny a donutila povstalecké vojáky uprchnout. Povstalci se pokoušeli o marné protiútoky. Vyzvedává úspěchy republikánského dělostřelectva. Zároveň předkládá zprávu z amerického ústavu veřejného mínění, který zjišťuje stanovisko amerického obyvatelstva k důležitým problémům. Sděluje, že 75 % Američanů, kteří se zajímají o španělskou otázku, sympatizují s republikou. Franco má nejvíce stoupenců v novoanglických distriktech.

6. března najdeme v Právu stať *Obrovské zásilky Francovi*. Konservativní Daily Mail přináší zprávu o Francově zásobování. Rudé právo přebírá tento článek. Informuje o tom, že italské oddíly se znovu aktivizují, aby se pomstili za nedávné porážky. Pařížské noviny L'Ordre informují o německo-italských dodávkách. U Teruelu se soustřeďuje válečný materiál, jehož význačná část byla dopravena německými loděmi a přes Portugalsko. Informují také o tom, že italské lodi se vydávají za obchodní a vykládají na jižním pobřeží zbraně. Tomu není bráněno z důvodu, že Chamberlain se snaží o dohodu s Berlínem a Římem a nepodniká tak akce proti nim. Francovy oddíly se v Teruelu údajně vyčerpaly, zatímco „*dva měsíce bojů zocelily morálku lidové armády*“. Zasedání neintervenečního výboru se prý oddaluje právě proto, že existují nezvratné důkazy o pokračujících vojenských dodávkách.

Zároveň otisklo dva nekrology *Dva padlí hrdinové*. Ze španělské fronty přišla zpráva o dvou padlých Slováčích. Článek líčí jeho jejich osudy a činy ve Španělsku.

8. března najdeme v Právu článek *Mussolini chystá „svoji“ ofenzivu*. Mussolini prý chystá nové zásilky vojáků Francovi (převzato z Daily Herald). Mussolini chce co nejdříve ukončit španělskou válku. K Francovi se připojí deset tisíc vojáků, kteří hned budou posláni na frontu. Madrid má být donucen vzdát se po odříznutí od vodovodu. Zároveň přináší zprávy z povstaleckého tábora. Franco údajně nedůvěřuje španělským oddílům, chce vytvořit smíšené brigády a jejich vedení bude jen italské. Španělští důstojníci budou zastávat jen podřadné funkce. Řím zprávy o dodávkách vojáků dementoval. Zároveň však získal Franco nové italské torpédoborce.

Další zpráva nese název *Francův křižník potopen*. Jedna z nejdůležitějších Francových lodí Baleares byla potopena. Byla zasažena republikánskou bombou.

Drobný článek *Hospodářské styky s vládním Španělskem* informuje o daňové zatíženosti španělských dodávek. „*Lid Československa žádá, aby se španělské vládě dostalo od nás každé podpory*“.

Československá vláda ale dále tvá na politice neintervence. „Žádáme okamžitou změnu této zájmům republiky škodlivé hospodářské politiky.“

9. března vychází informace s názvem **Marokánci proti Francovu teroru**. Článek informuje, že Franco vyhostil francouzského občana z povstaleckého území, protože nesouhlasil s jeho názory. Jak řekl vyhoštěný: „*Ve Francově Španělsku je svoboda myšlení jen prázdným pojmem. Franco si chce vytvořit z církve vazala a zneužít víry k politickým účelům.*“ Současně se článek vyjadřuje k bombardování poblíže mezinárodního tunelu. Nebyly však způsobeny žádné škody. „*Palbou republikánských kulometů byla letadla zahánána na útěk.*“ V povstaleckém Maroku nyní panuje hlad. Povstalci uzavřeli hranice, aby znemožnili hromadné útoky domorodců na okolní území. Politické záležitosti Maroka se údajně dostávají pod italské vedení.

10. března vychází článek **Kdo financuje Francovu válku**. Povstalci tím, že rozpoutali válku bez valných prostředků, prý ukázali, že jejich taktika byla nedomyšlená a neprozřetelná. Jejich prostředky nemohly stačit na válečný rozpočet. Byl zakázán vývoj zlatých peněz všech měn. Byl vynesen rozkaz prodat státu cenné předměty soukromého vlastnictví. Mimo to byly zrekvírovány doly. Rudé právo říká: „*Bude-li Franco moci dále nutit zahraniční společnosti, aby mu zaopatřily potřebné devisy, aby tak dostal úvěry mimo Španělsko, může snadno dále rozvinout svůj výměnný obchod s Německem a Itálií. Francie, právě tak jako Anglie, budou-li dále financovat operace, mohou se dočkat, že ložiska v Huelvě jim budou právě tak snadno a lehce vzaty, jako ložiska v Riffu...*“

105 nemocných povražděno fašisty je prvním článkem z **11. března**. Na východní frontě při ofenzivě povstalců byla obsazena vesnice a leteckým útokem zničena nemocnice, při němž všichni nemocní byli zabiti. Titulek nám nabídne představu popravených nemocných, ovšem článek pak uvádí, že byli obětmi náletu.

Další článek má název **Mussolini chce Francovi nahradit Baleares**. Z francouzského tisku pochází zpráva, že Mussolini chce Francovi nahradit potopený křižník Baleares. Kdyby prý by tento návrh byl učiněn oficiálně, Francie a Anglie by byly postaveny před vážný problém.

Jako další byl otištěn rozhovor **El Campesino o vyklizení Teruelu**. Valentin Gonzales, velitel selského původu, publikoval zprávu o vyklizení Teruelu. „*Na otázku, jaké byly celkové ztráty při tomto hrdinném pokusu o průlom, pravil jeden z důstojníků: „Počet obětí je velmi nepatrný, ani byste tomu nevěřili.*“ “

15. března najdeme v Právu článek **Španělské odbory sjednoceny**. Odborové organizace OGT a CNT se dohodly o sjednocení španělských dělníků, které vyzývají k jednotě při ohrožení Španělska.

V tento den je otištěno několik článků týkající se vztahů s ostatními státy, mezi nimi i **Rakousko a Španělsko**. Povstaleckou ofenzivu v Aragonu vedou hlavně Italové a byla podniknuta ve chvíli, kdy bylo Německo připraveno k obsazení Rakouska. Mussolini doufá, že se mu podaří obsadit celé území Španělska italskými vojsky.

Následuje krátká zmínka *Povstalci opět nad Francií* (povstalci opět létají blízko francouzského území) a *Noví Němci a Italové*. Rudé právo zde informuje o dalších vojenských oddílech z Německa a Itálie, které směřují do Španělska.

16. března vyšel článek *Španělsko a Československo*, týkající se politické podobnosti mezi námi. Nabádá k obezřetnosti. Francouzský tisk poukazuje na souvislost povstalecké ofenzivy na aragonské frontě s vpádem do Rakouska. Hitler údajně poslal předtím Mussolinimu záhadný telegram se slovy „*Nikdy vám to nezapomenu*“. Spekuluje se, že se jedná o příslib nacistické pomoci Itálii s obsazením Španělska.

O bojích informuje článek *Prudké boje na aragonské frontě*. Italská a německá děla mají odškodnit Mussoliniho za anšlus (sám přišel o Rakousko). „*Proti materiální převaze povstalecké stojí tu lidová armáda, která sice není tak zásobovaná...ale zato její morálka a duch jsou výtečné...Již nyní se počíná jevit, že ofenziva povstalecká vážne.*“

17. března informuje Rudé právo o nových povstaleckých útocích. Mapuje průběh bojů na všech aktivních frontách. Na východní frontě byli povstalci zadrženi. Na andaluské frontě povstalecká kolona se sedmi marockými prapory zaútočila na vládní držení. Nepodařilo se jim ale převahu udržet. Na aragonské frontě „*není pochyby o tom, že republikánským oddílům se brzy podaří zadržet postup italských, německých a marockých vojsk...*“.

18. března vychází menší článek *Španělský lid pevný*. Španělské velvyslanectví ve Francii vyvrací informaci, že v Barceloně zavládla anarchie a panika mezi obyvatelstvem. Konaly se prý pouze lidové manifestace na podporu vlády.

Zároveň vyšel i článek s velkým titulkem *Francie se zřekne politiky neintervence?* Francouzská vláda představila svá nová prohlášení. V souvislosti s nebezpečím ve střední Evropě pociťuje dnes i francouzská pravice, jaké nebezpečí hrozí Francii z neintervenní politiky vůči Španělsku. Britská vláda radí opatrnost, francouzská vláda ale chce jasné stanovisko k věci dodávek válečného materiálu z Německa a Itálie.

Tisíc ubitých v Barceloně – Svět poděšen fašistickým barbarstvím je název článku ze dne **19. března**. Při leteckém bombardování bylo v Barceloně 400 lidí zabito a 800 raněno. Londýnský zpravodaj dokonce hlásí ještě více obětí. „*Všechny nálety na Barcelonu, všechno to strašné masakrování španělských žen a dětí provádějí letadla a letci cizího, zahraničního původu. Ve Francii panuje nad tímto fašistickým barbarstvím nesmírné vzrušení. V četných francouzských městech se konají...projevy...francouzský lid žádá otevření...hranic a letadla pro španělskou republiku.*“

20. března vyšel článek *1300 zavražděných v Barceloně* s podtitulem *Hrůzným masakrováním má být Katalánie donucena ke kapitulaci*. Jedná se o doplnění předchozí zprávy o počtu barcelonských obětí. Článek je rozšířen o pozorování anglického žurnalisty Daily Express. „*Na vlastní oči jsem viděl kupy mrtvol na nákladních autech...Tyto nálety sledují jediný cíl: Šířit paniku mezi civilním obyvatelstvem a donutit vládu, aby se vzdala. Letci používají...bomb, které jsou určeny k tomu, aby vraždily nevinné.*“

Část článku je nazvána **Co učiní Francie a Anglie?** Španělský ministr Prieto se pobuřuje nad účastí německých a italských letců. Tyto země to dle něj určitě nedělají z politických sympatií k Francovi. Jejich zájmy jsou vlastní, rozhodly se zmocnit země. Vina prý leží na těch, kdo se rozhodli pro politiku neintervence. Španělská republika chtěla jen uznat své legitimní právo. „*Je to strašlivá historická odpovědnost mužů, stojících v čele vlád, které takto jednaly.*“

Výzva **Dnes je den obětí pro Španělsko** obsahuje apel na obyvatelstvo: „*Španělský lid pro tebe obětuje životy! Co ty obětuješ španělskému lidu? Pomáhejte, aby jiní nemuseli pomáhat nám!*“

Další článek z tohoto dne nese obsáhlý název **Komunisté jako vždy v prvních řadách. Všeobecná mobilizace. Španělský lid dává životy! Co dáš ty?!** Obsahuje informace od komunistického zpravodaje. Dnes ráno se Barcelona probouzela zpěvem Internacionály, kterou tisíce manifestantů zpívaly na ulicích. Provolávalo se madridské heslo „*No pasarán!*“ (Neprojdou.). „*...A zase je to komunistická strana...nejvíce naléhají na všeobecnou mobilizaci...CNT a UGT uzavřela pakt o akční jednotě...*“ *Obsahoval i otázky týkající se postavení proletariátu a rolnictva.*“

Pod názvem **Aragonská fronta** byly otištěny vzpomínky Georgese Soriy (francouzský historik) na bitvu o Alcaniz. „*Komunistická strana žádá ve svých heslech všeobecnou mobilizaci, odeslání...odborářů na frontu ke stavbě opevnění...*“

22. března vychází informace **Berlín nespokojen s aragonskou ofensivou.** Z francouzského tisku pochází zpráva, že německý generální štáb u Franca zaslal do Berlína depeši, že aragonská ofenziva nezískala hlavního cíle - zničení nepřítele. Republikánská vojska jsou dle generality v dobré náladě a s neotřesitelnou morálkou.

Ze dne **23. března** pochází článek **Republikáni zastavili Francovu ofenzívu.** Povstalci podnikli tři tankové útoky, které byly republikány odraženy.

Cizí vojsko ve Francově území je hromadná zpráva o tom, kolik zahraničních jednotek přibylo do Francovy armády. Také zde bylo vypočteno, kolik letadel a jiné techniky poskytlo Německo a Itálie.

Zároveň tento den vyšla zpráva zaměřená proti Venkovu, který „*volá Henleina do vlády*“.

25. března se dočteme o belgickém postoji v článku **Neuznáme Franca.** Zpráva pochází od belgické vlády, která se rozhodla neuznat Francovu vládu a přislíbila další pomoc vládnímu Španělsku.

Další článek se jmenuje **Amerika o neintervenci.** V Americe je prý naděje na odstranění neutralitního zákona, „*neboť tento zákon louží k mezinárodní anarchii a připravuje půdu příští válce*“.

26. března vychází článek **Celý svět se musí poklonit před statečností republikánské armády.** Komisař východní fronty vyjadřuje obdiv republikánskému vojsku. Ministr obrany dodal, že celý svět se musí poklonit před touto statečností.

O frontě informuje článek **Povstalci uvízli mezi Caspe a Alcanizem.** Zpráva předkládá čtenáři postup republikánských vojsk a popisuje neúspěch povstaleckých jednotek při útocích.

O stejném tématu informuje článek **Prudké boje na aragonské frontě** s podtitulem **Sto povstaleckých letadel v útoku.** Na aragonské frontě se zůstává boj. Povstalecké vojsko je díky zahraniční pomoci v převaze. Vládní oddíly byly nuceny se stáhnout. Povstalci se dostali až k hlavní silnici do Zaragozy.

Na předchozí informace navazuje článek z **27. března Prudká bitva v Aragonii – Nadlidský zápas s přesilou německých a italských děl, tanků a letadel**. Pokračuje těžká ofenziva povstalců na aragonské frontě. Povstalcům se podařilo posunout pozice.

Další článek má název **Francova ofenziva byla zastavena**. Hitlerův tisk údajně varuje před přehnaným optimismem na aragonské frontě. Německo prý uznává vyčerpání Francovy armády a nové pozice jsou pro ně nebezpečné. Není radno se domnívat, že válka skončí v několika dnech.

Dále Rudé právo publikuje článek **Francovo území okupováno Německem**. Informuje, že území ovládané povstalcí je deprimováno současným děním. Stále více na něj prý doléhá přítomnost německých a italských jednotek. Vojenská a administrativní místa jsou v jejich rukou také.

Další článek je nazván **Pomáhejte aby jiní nemuseli pomáhat nám**. Článek je opět uveden apelem Pomáhejte. „*Nic na světě nám nesmí přehlušit výbuchy vraždící španělský lid. Nebezpečí, která ohrožují Španělsko, jsou nebezpečí, která ohrožují nás. Fašismus nesmí vyhrát Španělsko!... musí být zachráněno pro mírumilovný bratrský španělský národ. V zájmu každého československého občana...*“ Dále se článek zabývá humanitárními akcemi v jiných zemích – Anglii (program anglické mládeže), Francie (Mezinárodní výbor na pomoc demokratickému Španělsku), Dánsko, Belgie, apod.

Obrázek 19: Znak mezinárodních brigád

Další zmínka velmi dobře vystihuje celkovou náladu komunistického tisku. „*Skoro dva roky už bojuje Španělsko svůj heroický boj. Nerovný zápas malého národa proti sjednocené intervenci dvou fašistických velmocí. Nerovný zápas, ve kterém byl španělskému národu ještě hozen pod nohy klacek ‚neintervence‘. Kolik hrdinství a obětavosti tu bylo vyvinuto na obranu civilizace, lidstva, světa! Kolik obětavosti je povinen vyvinout každý z nás pro vítězné skončení tohoto zápasu, aby oběti španělského lidu byly jen trochu vyváženy.*“

Článek z **29. března Víme, že zvítězíme** přináší informace vydané republikánským rozhlasem z Madridu. Jsou si jistí svou pozicí a konečným vítězstvím v konfliktu. „*...raději zemřeme, než abychom nechali na branách svých měst vlát cizí prapory.*“. Postoj k fašistickým mocnostem vyjadřuje dodatek: „*Španělští důstojníci v německé a italské armádě! Proč jste si zase zřídili své čestné soudy? Myslíte, že můžete mluvit o cti (narážka na Francovy projevy o tradici právu národa), když dovolujete cizímu vojsku, aby byl vražděn váš národ?*“

200 letadel útočí – republikáni se hrdinně brání je další zpráva z bojiště. Právo informuje, že po dlouhé době došlo na boj muže proti muži. Španělský lékař, který uprchl ze Sevilly, nazval povstalecké území koloniálním panstvím. Sevilla prý už není ani španělské město. Dokonce už zde existuje vyšetřující komise, obdoba gestapa, která je řízena německými a italskými důstojníky. Na Francově území také platí plná náboženská povinnost.

Další článek je nazván *Průlom do povstalecké fronty u Talevery*. Povstalci nezvládli rychlý útok republikánů u Talavery a jejich linie byla prolomena.

Další otištěný rozhovor je pojmenován *Čeho je zapotřebí na záchranu Španělska*. Přináší interview se sekretářem Mezinárodního výboru na pomoc španělskému lidu, který odpovídal na otázky ohledně francouzské (ne)intervence. „Tomuto vznešenému a velkému španělskému národu je nutno více než kdykoli dříve pomáhat, je pro něj více než kdykoli dříve zapotřebí sjednotit všechny bojovníky za mír, proti útočnickům a vrahům žen a dětí!“

30. března vychází *Negrínův projev o situaci*. Rudé právo přináší další projev premiéra Negrína, který komentoval postup evropských demokracií k situaci. Řekl, že: „Bezpráví, učiněné Španělsku nerozhodností demokracií, je jen minimální ve srovnání s tím, co se stane s celou Evropou, jestliže se demokracie přece jen nerozhodnou...“

31. března vyšel článek *Lavina německé oceli a italských bomb*. Jedná se o další zprávu o nových dodávkách vojenského materiálu z fašistických států.

Následuje článek *Tvrdé boje u Fragggy*. V malém měřítku přináší nové zprávy z front. Na aragonské frontě se nyní daří povstalcům. Jejich letci bombardují Leridu. Na andaluské frontě se daří republikánům odrážet útoky. U Levanty vládní podnikají útoky na strategické cesty³⁹².

(Původní pravopis v titulcích a citacích byl nahrazen (civilisace, mobilisace, vasal, konservativec, shroucení, prakse apod.))

1939

V roce 1939 vstoupila komunistická strana a s ní i Rudé právo do ilegality. Vycházelo dál, ale většinou ve strojopisných edicích, a jeho skladba se významně změnila. Edice ilegálních Rudých práv vychází až dlouho po událostech 30. let. Činnost komunistické strany byla zastavena po mnichovském diktátu a poslední legální číslo Rudého práva vyšlo 20. října 1938. V prosinci téhož roku byla strana rozpuštěna.

Pro analýzu tohoto období nelze vycházet z článků, neboť španělské události roku 1939 nenalézají v Rudém právu místo, neboť začíná opět vycházet až po konci hlavních událostí. I v dalším období se počet článků minimalizuje na pouhé zmínky. Vycházíme zde z archeografického úvodu použité edice. I v něm hned nalézáme negativní postoj k vládnoucí agrární straně, kterou obviňuje ze sympatií k nacistickému Německu a napomáhání fašizaci českých zemí („Beranova vláda podala nový důkaz své loajality k nacistickému Německu a učinila další krok na cestě k fašizaci země“.)

V únoru 1939 se usneslo ilegální vedení strany, že opět přistoupí k vydávání Rudého práva. Realizace usnesení byla oddálena událostmi z března 1939 (rozdělení Československa). V námi sledovaném období roku 1939 tedy Rudé právo prakticky nevycházelo a omezovalo se na ilegální stranické letáky. První skutečné ilegální číslo Rudého práva roku 1939 vyšlo až v srpnu toho roku. V období konce

³⁹² Autentický materiál z: *Rudé právo: R.1938 Březen-Duben. 1938. 1001885968 (NK)*

španělské občanské války tedy nevycházelo a nebylo možné události komentovat. I poté byla edice významně omezena kvantitativně a vycházela méně a nepravidelně.

V ilegalitě pak vycházelo Rudé právo až do konce války. Zmínky o Španělsku pocházejí až z doby po roce 1940 a spíše se týkají srovnání poměrů s jinými zeměmi a událostmi v jiných evropských zemích³⁹³.

4.4 Komparace zdrojů

Zdroje budou porovnány podle několika hledisek. Budou komparovány na základě ideologizace dle své stranické platformy, z hlediska přístupu k informacím, z hlediska postoje k intervenci zahraničních států a z hlediska postoje k Sovětskému svazu.

4.4.1 Základní srovnání z hlediska ideologizace zdroje

Nejobecnější jazyk bez výraznějších konotací užívá České slovo, ve své době hojně čtené periodikum, vycházející v poměrně vysokém nákladu a ve třech vydáních denně. České slovo je tiskovým orgánem národních socialistů, což je strana, která se svým smýšlením přimyká k sociální demokracii a před druhou světovou válkou dokonce uvažovala o sloučení (ovšem z důvodu odlišnosti programů k němu nedošlo). Patří tedy ke stranám "třetí cesty" nebo střední levice. Její názory jsou v souladu s názory liberální demokracie a dá se říct, že s tím zjištěné výsledky korespondují. Tento názor středu deklaruje i vývoj strany za druhé republiky, kdy se rozdělila do dvou opozičních stran a nezůstala jednotná. Po roce 1923 byli vyloučeni krajně levicoví členové, a proto v článcích neobjevujeme patrné tíhnutí k socialismu či Sovětskému svazu (s tím koresponduje i to, že problematice interbrigadistů se strana v tisku spíše vyhýbá). Není zde ale ani preference pravice. Ve svých názorech, ať už na generála Franca nebo kancléře Hitlera se jazyk jeví umírněný. České slovo má, dle dostupných informací, největší snahu o objektivitu ve španělské otázce ze tří analyzovaných tiskovin. Popisy bitevního vývoje na španělských frontách se blíží realitě a jsou předkládány úspěchy obou táborů.

Na řádcích Venkova už je pravicová ideologizace patrná. Venkov je největším a nejznámějším tiskovým orgánem agrární strany. Agrární strana, od roku 1922 celým názvem Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu, byla konzervativní strana, která dle svého programu hájila zájmy zemědělců, ale kladla důraz na tradice. Její politický program nebyl pevný po celé období, ale přizpůsoboval se soudobé politické situaci. Vždy se ale držela demokratického smýšlení. Můžeme předpokládat, že zjištěná data korespondují s tímto daným politickým názorem. Španělská válka není pro Venkov jedním z hlavních témat, ale je mu přikládáno poměrně dost prostoru téměř v každém čísle. Franca vystihují, ač se snaží o relativní objektivitu, jako osobnost ve svých požadavcích oprávněnou. Tento postoj k Francovi se zesiluje v roce 1939, když už je výsledek války jasný. Naše vláda, reprezentována z velké části agrárníky, uznala Francovu vládu *de iure* v poměrně krátkém čase. I německou otázku přináší čtenářům v umírněné formě - v duchu přátelské politiky se zahraničními

---

³⁹³ Autentický materiál z: *Rudé právo: R.1939-R.1945/Index*. 1939-1945. 1001886006 (NK)

zeměmi, včetně Německa. Nenajdeme zde ani žádná proklamační hesla. V článcích lze vysledovat určitou nelibost ke komunismu, ovšem ta není prvořadá. Španělské vojáky Lidové fronty ale označuje *rudou armádou*. Francovy úspěchy předkládá v pozitivním světle, a i když události popisuje poměrně objektivně a odpovídají realitě, úspěchy republikánů, ač zmíněny, bývají upozaděny.

Nejvíc patrná a nijak nezastíraná ideovost je v Rudém právu. Rudé právo je příslušné komunistické straně a i články o španělské otázce této ideologizaci podléhají. Rudé právo je tiskovou platformou Komunistické strany Československa. Předmětem zkoumání v tomto případě byl především ročník 1938, neboť v roce 1939 přešlo Rudé právo do ilegality a téměř zcela upustilo od konceptu klasického zpravodajského média. Komunistická strana je oproti jiným stranám, jak už bylo řečeno, ve svém programovém ukotvení řízena z vnějšku, proto je ve většině zemí její orientace obdobná. Vychází z ortodoxního komunismu Sovětského svazu a je typickým případem krajní levice. Pro Rudé právo je španělská otázka velmi užívaným tématem. V každém vydání se objevuje několik článků. Povstalecký tábor označuje za fašisty a plně inklinuje ke straně Lidové fronty. Průběhy bojů popisuje poměrně podrobně, ovšem ne objektivně. Vyzdvihovány jsou pouze úspěchy republikánů, přičemž jakýkoliv postup frankistů je v tisku potlačován a pokud se už o něm hovoří, je zlehčen a často se změní v *taktický ústup*. Mnohem více než předchozí periodika vyzdvihuje nehumánní skutky povstalců.

4.4.2 Srovnání publikovaných zpráv z hlediska přístupu k informacím

Rok 1938

Lednový Venkov informuje o Francových taženích jako o vítězných a zároveň vyzdvihuje potlačování komunistického vlivu ve Španělsku. Publikovaný rozhovor s Čechem pobývajícím v Madridu přináší informace o špatných podmínkách na vládním území. Oproti tomu rozhovory a dopisy otištěné v Rudém právu vyzdvihují statečnost dobrovolníků a nehumánnost povstalců. Venkov se pouze zmínil o smrti zahraničních novinářů. České slovo tomuto věnuje větší pozornost, Rudé právo o jejich smrti nepíše. České slovo a Rudé právo shodně informuje o vyhladovění teruelských civilistů, o čemž Venkov mlčí (Rudé právo navíc již v titulku klade důraz na to, že smrt se týkala převážně dětí). Venkov se v lednu navíc výrazně nedotýká tématu bombardování civilních měst. Krom toho nijak neinformuje o tom, že povstalci bránící Teruel se vzdali.

České slovo v jednom z článků upozorňuje, že verbování pro španělskou válku je trestným činem. Rudé právo informuje naopak o aktech podpory dobrovolníků a organizuje manifestační akce. Ve svých článcích o průběhu bojů Právo představuje pouze republikánské úspěchy a pochvalně hovoří o obráncích.

V únorovém Venkovu se dočteme více o mezinárodních poradách nad španělskou otázkou, ovšem jen na úrovni zvýšení námořní bezpečnosti po potopení anglické lodi. Nezmiňuje se o mezinárodních protestech proti bombardování civilního obyvatelstva. Informuje o jistém postupu povstalců. České slovo se vyjadřuje k mezinárodním protestům zejména kvůli bombardování civilních obyvatel.

Vyslovuje důvěru, že západní státy nebudou s nálety souhlasit a nějakým způsobem zakročí. Dále přináší spekulace o italské intervenci. Věří, že Anglie zasáhne, protože si nenechá líbit potápění vlastních lodí. Zajímavostí je líčení vyklizení Teruelu. V Českém slovu se připouští, že vládní Španělsko přiznává neschopnost dále udržet obranu. Rudé právo oproti tomu oznamuje, že město bylo opuštěno kvůli druhořadému strategickému významu a že se jednalo o strategický tah, aby byl oddálen postup na Madrid. Venkov se o vyklizení nezmiňuje, pouze informuje o vítězství povstalců.

Rudé právo se hodně věnuje otázce bombardování a hojně píše o tom, že republikáni jsou ochotní se bombardování vzdát, pokud nepřítel učiní totéž (otázka humanity republikánů). I v tomto měsíci by se nám dle zpráv Rudého práva bez srovnání zdrojů zdálo, že vítězství republikánů nemůže nic zabránit, protože ho provází stálý úspěch. Zároveň se objevují články, které agitačními hesly vyzývají k pomoci demokratickému Španělsku.

Březnový Venkov se vyhýbá zprávám o bombardování, jsou maximálně na úrovni zmínky. Postup dalších bojů je popsán pouze v několika člancích. České slovo se postupu na frontách věnuje denně, stejně jako Rudé právo. Venkov neinformoval o potopení povstaleckého křižníku, o protestech západních demokracií ani o postupu u Barcelony. Rudé právo se mnohem více věnuje otázce intervence západních států a Československa (oproti Venkovu, který ji odmítá). Stejně jako České slovo otisklo i Právo článek o obětech náletů v Barceloně (ČS uvádí 1200 mrtvých, RP 1300 mrtvých). Mimo to březnové Právo obsahuje několik článků agitačního charakteru a výzvy pro obyvatelstvo, aby nebylo lhostejné, neboť osud demokratického Španělska úzce souvisí s osudem naším. Jako jediné přináší zprávy o pozitivních náladách v republikánském táboře. Z článků je patrné neochvějné přesvědčení o jistém vítězství Lidové fronty. Postup Franca nikterak nepřipouští.

Rok 1939

V tomto roce jsou ke srovnání pouze dvě periodika, Rudé právo z roku 1939 nemůže být použito.

Lednový Venkov informuje o úspěšném postupu povstalců. Přináší podrobnosti o Francově postupu na Barcelonu. Jako dříve za nepřátelskou stranu označuje republikány.

České slovo také informuje o průběhu bojů podrobně a navíc i o mezinárodních diskuzích o příměří ve Španělsku (což Venkov vynechává). Velmi často se řeší i otázka italských a německých dodávek vojenského materiálu (což ve Venkovu také chybí). V posledních lednových dnech byly otištěny články o pádu Barcelony. České slovo předkládá, že obyvatelstvo generála Franca vítalo. Není ani proti uznání Francovy vlády naší vládou a vidí příklad v ostatních státech. V Českém slovu se v lednu objevují první zprávy o uprchlících na francouzských hranicích.

V únoru se zprávy Venkova točí především kolem uznání vlády de iure od ostatních států a prezidenta Azani. Obě periodika předkládají, že prezident uprchl do Francie a v únoru i Venkov přichází se zprávami o španělských uprchlících. Ve Venkově je událost obsazení Minorcy líčena jako bezproblémová, České slovo ji označuje za vojenský puč.

České slovo píše více o špatném stavu uprchlíků na hranicích. Navíc v tomto období přináší historická ohlédnutí za událostmi války. Vládní Španělsko dle dostupných případů České slovo nepodporuje, dokonce se ptá, zdali může být vláda na cizím území ještě vládou. Navíc v souvislosti s prezidentem informuje o jeho neshodách s ministerským předsedou Negrínem v otázce kapitulace.

V březnu České slovo nejvíce spekuluje o tom, zda probíhají jednání o kapitulaci. Dále přináší informace o potravinových dodávkách, které vyznívají ve prospěch Franca. V tomto měsíci nalezneme v titulcích označení rudé Španělsko i v Českém slovu. Velký prostor je věnován komunistickému povstání v Madridu, který bychom čekali spíše ve Venkovu. Venkov se omezuje na popsání madridské situace a přináší více zpráv až o pádu Madridu. V několika dnech dementuje zprávy, že by Franco vyjednával.

4.4.3 Postoj k intervenci

Venkov se k intervenci ze strany zahraničí ve Španělsku staví spíše odmítavě, především k intervenci Československa. V zásadě nehovoří o politice neintervence, ani nijak nehodnotí zásahy Británie a Francie. Nevyjadřuje se ale odmítavě k propůjčování bojových jednotek, ani k materiálním dodávkám ze strany Německa a Itálie. Informuje pouze o diplomatických jednáních těchto států. Navíc říká, že Franco nechce být dlužen těmto státům.

V roce 1939 v některých článcích Venkov nepřímě označuje italské jednotky za legitimní součást Francovy armády. Naopak najdeme několik zmínek o ilegálních pokusech Lidové fronty o pašování zbraní a dalším verbování dobrovolníků. Navíc se zdržuje tématu zahraničního odporu proti bombardování. Více se věnuje uznání Francovy vlády *de iure* (k její legitimizaci). Německá intervence není v roce 1939 hodnocena vůbec (patrně z důvodu umírněného postoje agrárníků k Německu).

České slovo se jeví jako nejvíce neutrální zdroj. Vyjadřuje se k postojům Británie a Francie, zmiňuje jejich materiální pohyby, ale nehodnotí je záporně. Jejich postoje v roce 1938 jsou ale interpretovány jako značně důležité pro danou situaci. Jak se ukáže později, chtěly tyto země zůstat ve sporu pouze na diplomatické úrovni a nikdy neměly možnosti či snahu o změnu španělského vývoje. K italské intervenci má České slovo postoj více negativní. Vidí v ní jisté nebezpečí, že by za pomoci mohly stát územní aspirace. Zároveň velký prostor věnuje zahraničním odporovým akcím proti bombardování civilních měst ve Španělsku. Také se zmiňuje o britských manévrech ve Středozemním moři jako o legitimním zásahu. Daleko více se dočteme i o názorové situaci v USA, kde panuje spíše pro-republikánská nálada.

Rok 1939 nepřináší v případě Českého slova názorové změny, stále se drží neutrálního proudu. Vyjadřuje se k dalším diplomatickým diskuzím probíhajícím v Británii a Francii. Zároveň spekuluje o porušení jejich politiky neintervence. Zároveň ale informuje o diplomatickém styku Franca s Anglií. Velký prostor je věnován problému Francie se španělskými uprchlíky. Není nějak hodnocen postoj Francie, je ale zmíněno, že se pokouší postarat se o ně. Tomuto problému je věnováno mnohem více prostoru než uznávání vlády *de iure*. České slovo ale i píše, že Franco se zavazuje věrností Hitlerovi.

Prostor dostává i komunistický puč v Madridu, kde je zmiňována především politická intervence ze strany SSSR - k tomu se České slovo staví spíše odmítavě. Toto téma bychom více očekávali i ve Venkově, ale v něm není zdaleka tak publikované.

Rudé právo, jak už bylo řečeno, má ve svých textech velmi zřejmou ideologii komunistické strany. Na stránkách Rudého práva je v roce 1938 patrné, že věří v určitou pomoc západních států jak ve Španělsku, tak u nás, bude-li to nutné. Jejich postoj se časem čím dál více mění do pozice výzvy k intervenci a volání po pomoci. V naší zemi svaluje "vinu" neintervence na agrárníckou vládu. Ovšem Lidová fronta, mající vliv ve francouzské vládě, také nezasáhla. Kritizuje umírněnou politiku labouristů. Velmi radikální postoj má Rudé právo k německé a italské intervenci. Všechny země považuje za fašistický blok snažící se o rozpínání. Jsou explicitně zmíněny jako hrozba pro Československo. Zařazuje mezi své články často rozhovory se zahraničními politiky, kteří uvádějí svůj názor na španělský spor. Vždy jsou ale ve prospěch republikánské strany. Vyzývá především Francii, aby se zřekla politiky neintervence, neboť Itálie a Německo už to dávno udělaly a ostatní země před jejich počínáním zavírají oči.

4.4.4 Postoj k Sovětskému svazu a komunismu

Venkov nevyjadřuje jasný postoj k SSSR, v zásadě ale píše útočně proti komunismu. Vojáky lidové fronty označuje „rudými“ s patrnou negativní konotací. Tento názor ale nebyl vyjádřen otevřeně v žádném článku.

České slovo také nepřináší evidentní postoj k Sovětskému svazu. Patrné je, hlavně v popisu posledních událostí v Madridu, že proti komunismu se staví spíše odmítavě. Můžeme se domnívat, že jejich puč srovnává s předchozími válečnými hrůzami, co do jeho brutality.

Rudé právo je podřízeno komunistické straně, která je řízena ze zahraničí, přímo ze Sovětského svazu (Komiterna - III. internacionála). Proto nemusíme spekulovat o přístupu Rudého práva k Sovětskému svazu. Jeho ideologizace je nejpatrnější ze všech analyzovaných tiskovin. Je zajímavé, že tato ideologizace mu nepřinášela mnoho čtenářů. Explicitně v článcích o španělské otázce není vyjádřen postoj k SSSR, ale téměř ve všech článcích je patrné tíhnutí k socialismu či komunismu. Ve vybraných citacích v předchozí kapitole byla snaha o zvýraznění těchto ideologických přístupů. Jednoznačně vždy tisk upřednostňoval vládu Lidové fronty ve Španělsku a organizoval její podporu. Můžeme vysledovat i symboly společenské třídy - osudy dělníků, rolníků. Jako jediná tiskovina přináší Rudé právo zprávy o interbrigadistech ve Španělsku bojujících na straně Lidové fronty. Vždy jsou zobrazováni jako ideologicky uvědomělí hrdinové, kteří jsou si vědomi skutečnosti, že španělský problém se týká i naší země.

Závěr

Specifikace a studium španělské občanské války se jeví jako velmi přitažlivé, ale méně probádané téma. Publikací týkajících se španělské občanské války, které byly přeloženy do českého jazyka, není mnoho. Stejně tak, nebo ještě více, je opomíjeno téma spojení španělské občanské války s osudem Československa a problematikou českých a slovenských interbrigadistů ve Španělsku. O této oblasti nevyšly v posledních letech žádné nové publikace a pro studium tohoto tématu jsou stále k dispozici pouze publikace pocházející z nákladu komunistické strany z 50. - 70. let, které téma španělské občanské války použily jako ideologickou propagandu. Dějiny Španělska jsou v současné české publikační činnosti zastíněny především dějinami Německa a Ruska.

Je zajímavé sledovat, jak se mění definice frankismu napříč různými publikacemi. Obecně se však můžeme domnívat, že jeho zařazení mezi fašistické režimy není správné. V první kapitole byla provedena přibližná klasifikace pojmu španělská občanská válka a definice falangismu. K této klasifikaci byl použit text z relativně nového sborníku prací o španělské občanské válce, který podal k tomuto tématu ucelený přehled. Falangismus je třeba brát jako další svébytnou ideologii.

Ve druhé kapitole byly použity především texty z nejznámějších životopisů Francisca Franca, které byly publikovány v češtině. Druhou částí této kapitoly byla historicko-politická situace v Československu, kde byly použity především publikace popisující dané období. Druhotným efektem zkoumání historického tisku bylo sledování proměnlivého pohledu na Německo v jednotlivých tiskovinách.

Ve třetí kapitole byl popsán stranický systém první a druhé republiky v Československu. Byly představeny nejdůležitější strany politického spektra. Stranický tisk vybraných stran byl dále analyzován.

Čtvrtá kapitola naplňuje hlavní cíl práce - zmapovat ohlas španělské občanské války v československém tisku v letech 1938 - 1939. Pro tuto analýzu byly použity tři různé tiskoviny zvláště vybrané, aby se lišily svou politickou příslušností. Byly analyzovány: Venkov, agrárnický deník, České slovo, tiskový orgán národních socialistů, a Rudé právo, deník komunistické strany. Bylo použito autentických materiálů z daných let. Výtisky Českého slova a Venkova byly ve své originální formě zničeny. K dispozici pro výzkum jsou na mikrofilmech. Rudé právo stále existuje v originálech. Přístup k materiálům nebyl jinak problematický, ale jejich studium je časově náročné, i z důvodu velmi špatné typografie a grafické podoby tiskovin.

Bylo by zajímavé se dále a podrobněji věnovat osudům konkrétních českých interbrigadistů, „bezejmenných osob“, nebo např. Františka Kriegela, či Bohuslava Laštovičky. V naší generaci již nežije mnoho přímých účastníků bojů ve Španělsku, aby bylo možno jejich vzpomínkami upřesnit dosavadní výzkum.

Seznam použitých zdrojů

BACHOUD, Andrée. *Franco, neboli, O úspěchu průměrného člověka*. 1. vyd. v nakl. KMa. Praha: Levné knihy, 2008, 627 s. ISBN 978-80-7309-620-5.

BEEVOR, Antony. *Španělská občanská válka*. 1. vyd. Praha : Beta-Dobrovský ; Plzeň : Ševčík, 2004. 319 s., [32] s. obr. příl. ISBN 80-7306-141-4.

Bojovali jsme ve Španělsku : Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936 - 1939. 1. vyd. Praha : SNPL, 1957. 190 s.

CÍLEK, Roman. *Krvavá předehra : Španělsko, 1936-1939: občanská válka a zahraniční intervence*. 1. vyd. Praha : Epocha, c2004. 431 s., [24] s. obr. příl. *Polozapomenuté války* ; sv. 2. ISBN 80-86328-57-0.

Dobrovolníci svobody : O boji československých dobrovolníků proti fašismu ve Španělsku v letech 1936-1939 : [Sborník studií, článků a] dokumentů. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1956. 99, [ii] s., [8] obr. příl. *Dokumenty. Edice Svazu protifašistických bojovníků* ; Sv. 52. ISBN (Brož.).

DOSTÁL, Vladimír V. *Agrární strana : její rozmach a zánik*. 1. vyd. Brno : Atlantis, 1998. 358 s., [16] s. fot., front. ISBN 80-7108-133-7.

ELLWOOD, Sheelagh. *Franco : člověk, voják, diktátor*. 1. vyd. Brno : Books, 1999. 264 s. *Bonus A Memorabilia* ; sv. 280. ISBN 80-7242-062-3.

EMMERT, František. *Průvodce českými dějinami 20. století*. 1. vyd. Brno : Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1.

GREGOROVIČ, Miroslav. *Kapitoly o českém fašismu : Fašismus jako měřítko politické dezorientace ; [Legenda a skutečnost]*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1995. 186 s., [8] s. fot., front. ISBN 80-7106-100-X.

HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. 3. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 537 s. ISBN 978-80-7380-115-1.

HOBBSAWM, E. *Věk extrémů: krátké 20. století 1914-1991*. 1. vyd. Praha: Argo, 1998, 619 s. *Historické myšlení*, sv. 4. ISBN 80-720-3184-8.

CHALUPA, Jiří. *Don Carlos a ti druzí : karlistické války ve Španělsku v letech 1833-1939*. 1. vyd. Praha : Epocha, 2008. 290 s. *Polozapomenuté války* ; sv. 14. ISBN 978-80-87027-57-8.

CHALUPA, Jiří. *Zápisky o válce občanské : studie o vybraných aspektech Španělské občanské války 1936-1939*. Praha : NLN, 2002. 159 s. *Knižnice Dějiny a současnost* ; sv. 18. ISBN 80-7106-431-9.

JOHNSON, Paul. *Dějiny dvacátého století*. 2. vyd., poprvé vyšlo v nakl. Rozmluvy. Voznice : Leda, 2008. 845 s. ISBN 978-80-7335-145-8.

KOLÁŘ, Milan. *Podíl čs.dobrovolníků na boji mezinárodního proletariátu proti nastupujícímu fašismu ve Španělsku v letech 1936-1939*. Praha : Magnet, c1975. 99 s. ISBN (Brož.).

KONČELÍK, Jakub - VEČEŘA, Pavel - ORSÁG, Petr. Dějiny českých médií 20. století. 1. vyd. Praha : Portál, 2010. 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8.

KOTLÁN, Pavel. Fašismus a jeho česká podoba : národní obec fašistická 1926-1933 a fašismus současný. 1. vyd. Přerov : Šárka, 2001. 78 s. ISBN 80-901755-8-9.

MALÍŘ, Jiří - MAREK, Pavel. Politické strany : vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. I. díl, Období 1861-1938. Brno : Doplněk, 2005. 1021 s., [16] s. obr. příl. ISBN 80-7239-178-X.

MALÍŘ, Jiří - MAREK, Pavel. Politické strany : vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. II. díl, Období 1938-2004. Brno : Doplněk, 2005. s. 1030-1826, [16] s. obr. příl. ISBN 80-7239-179-8.

PACNER, Karel. Osudové okamžiky Československa. 2., dopl. vyd., v Albatrosu 1. vyd. Praha : Albatros, 2001. 619 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00987-0.

PAYNE, Stanley G. The Spanish Civil War. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. ISBN 978-052-1174-701.

PRESTON, Paul. Franco. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2001. 706 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-7257-619-4.

RUPNIK, Jacques. Dějiny Komunistické strany Československa : od počátků do převzetí moci. 1. vyd. v tomto překl. 1. Praha : Academia, 2002. 284 s. ISBN 80-200-0957-4.

Sedmdesát let od vypuknutí španělské občanské války : vnitřní a vnější aspekty konfliktu = Setenta años desde el desencadenamiento de la guerra civil española : aspectos internos y externos. 1. vyd. Hradec Králové : Gaudeamus, 2007. 111 s. ISBN 978-80-7041-788-1.

UBIETO ARTETA, Antonio. Dějiny Španělska. 3., dopl. vyd. Praha : NLN, 2007. 915 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-836-5.

VALENTOVÁ, Adéla. Francisco Franco a frankismus. Liberec, 2012. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická.

Primární literatura

Venkov: 1938 Roč. leden-březen. 1938. 1000285292 (NK)

Venkov: 1939 Roč. leden-březen. 1939. 1000285296 (NK)

České slovo: 1938 Roč. leden. 1938. 1000844494 (NK)

České slovo: 1938 Roč. únor. 1938. 1000844495 (NK)

České slovo: 1938 Roč. březen. 1938. 1000844496 (NK)

České slovo: 1939 Roč. leden. 1939. 1000844482 (NK)

České slovo: 1939 Roč. únor. 1939. 1000844483 (NK)

České slovo: 1939 Roč. březen. 1939. 1000844484 (NK)

Rudé právo: R.1938 Leden-Únor. 1938. 1001885967 (NK)

Rudé právo: R.1938 Březen-Duben. 1938. 1001885968 (NK)

Rudé právo: R.1939-R.1945/Index. 1939-1945. 1001886006 (NK)

Online zdroje

BEDNAŘÍK, Petr. Polední list [online]. [vid. 27. 5. 2015]. Dostupné z url: "<http://www2.holocaust.cz/cz2/history/org/polednilist>"

Zdroje ilustrací

Obrázek 1: dostupné z url: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/a2/Yoke_and_Arrows.svg/2000px-Yoke_and_Arrows.svg.png

Obrázek 2: dostupné z url: http://kaifranciscofranco.weebly.com/uploads/1/0/0/9/10095966/1768039_orig.jpg

Obrázek 3: obrazová příloha: Viva la vida : Z bojů španělského lidu za svobodu 1936-1939. 1. vyd. Praha : NV, 1956. 218 s.

Obrázek 4: obrazová příloha: Viva la vida : Z bojů španělského lidu za svobodu 1936-1939. 1. vyd. Praha : NV, 1956. 218 s.

Obrázek 5: obrazová příloha: ÈRENBURG, Il'ja Grigor'jevič. Španělské reportáže. 1. vyd. Praha : NV, 1989. 204 s. Máj ; Sv. 542. ISBN 80-206-0044-2.

Obrázek 6: obrazová příloha: ÈRENBURG, Il'ja Grigor'jevič. Španělské reportáže. 1. vyd. Praha : NV, 1989. 204 s. Máj ; Sv. 542. ISBN 80-206-0044-2.

Obrázek 7: dostupné z url: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/7/74/PicassoGuernica.jpg>

Obrázek 8: dostupné z url: <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/originals/d9/50/ed/d950ed6b46c3317df212938ada08510f.jpg>

Obrázek 9: obrazová příloha: GREGOROVÍČ, Miroslav. Kapitoly o českém fašismu : Fašismus jako měřítko politické dezorientace ; [Legenda a skutečnost]. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1995. 186 s., [8] s. fot., front. ISBN 80-7106-100-X.

Obrázek 10: dostupné z url: <http://www.hacha.cz/images/emil-hacha.jpg>

Obrázek 11: dostupné z url: <http://www.clipartbest.com/cliparts/di8/M8e/di8M8edie.jpeg>

Obrázek 12: dostupné z url: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1939-1945-protectorat-cechy-a-morava/rudolf-beran/rudolf-beran-45270/>

Obrázek 13: dostupné z url: http://www.glyptika.cz/cirkovsky2/wp-content/uploads/2009/09/15_venkov_slib.jpg

Obrázek 14: dostupné z url: <http://muzeum.skutec.cz/wp-content/gallery/noviny/1939-03-17.jpg>

Obrázek 15: dostupné z url: <http://www.theguardian.com/world/2013/jan/27/barcelona-pursues-italy-1938-bombing>

Obrázek 16: dostupné z url: <http://thespanishcivilwar.com/march-1938-bombings-of-barcelona/>

Obrázek 17: dostupné z url: <http://www.pletanek.webz.cz/9.trida/CSR/pravo38.jpg>

Obrázek 18: dostupné z url: http://www.international-brigades.org.uk/sites/international-brigades.org.uk/files/styles/slider/public/tom-mann-slider_0.jpg?itok=93GiiXDF

Obrázek 19: dostupné z url: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/d4/British_Brigades.jpg/220px-British_Brigades.jpg